

CUPRINS

ARGUMENT

<i>Unitatea europeană</i>	5
---------------------------------	---

ACTUALITATEA POLITICO-MILITARĂ

Metamorfoza violenței în războiul modern

General dr. Mircea MUREȘAN, comandantul (rectorul) Universității Naționale de Apărare.....	7
--	---

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII PE TRAIECTORIA VIITORULUI

Despre efectul dăunător al geostrategiei

Dr. Nicolae DOLGHIN.....	19
--------------------------	----

Consonanțe geopolitice și geostrategice

General de brigadă (r) dr. Gheorghe VĂDUVA.....	22
---	----

Relațiile ruso-europene în domeniul energetic

Drd. Cristian BĂHNĂREANU.....	33
-------------------------------	----

NATO ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

Transformarea NATO - adaptare la noul mediu global de securitate

Alina AMZICĂ, Adina SAVA, locotenent-colonel Pascu FURNICĂ.....	36
---	----

Procesul de luare a deciziilor în NATO (OPP)

Locotenent colonel Crăișor-Constantin IONIȚĂ.....	42
---	----

Uniunea Europeană - un tip postmodern de construcție imperială?

Mădălina Virginia ANTONESCU.....	48
----------------------------------	----

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

Mediul de securitate de la cumpăna anilor 2004-2005

Colonel (r) dr. Grigore ALEXANDRESCU.....	60
---	----

Amenințări actuale la adresa securității

CS II dr. Petre DUȚU.....	64
---------------------------	----

Problematica dreptului internațional și securitatea

General de brigadă (r) prof. univ. cons. dr. Gheorghe-Constantin BALABAN.....	70
---	----

Lipsa de credibilitate - o posibilă sursă de insecuritate

General de brigadă Valeriu NICUȚ.....	76
---------------------------------------	----

Influence des pertes et dommages incidents dans l'évaluation d'une opération

Lt. col. Drahamane DIARRA (Mali), Cpt. cdor. Pascal LEBARBIER (Franța), Cpt. Victor KISSAMBOU-MAKANGA (Congo).....	78
--	----

Influența pierderilor și pagubelor incidentale în evaluarea unei operații

Lt. col. Drahamane DIARRA (Mali), Cpt. cdor. Pascal LEBARBIER (Franța), Cpt. Victor KISSAMBOU-MAKANGA (Congo).....	82
--	----

IMPACT STRATEGIC

<i>Externalizarea unor activități de mentenanță a tehnicii și echipamentelor militare</i>	
Colonel ing. Vasile AIOANEI.....	86
<i>Protecția și securitatea mediului în dreptul internațional</i>	
Mirela ATANASIU.....	90
<i>Logistica în rețea</i>	
Colonel (r) CS III dr. Eugen SITEANU.....	93
<i>Siguranța transporturilor maritime în cadrul misiunilor forțelor navale pe timp de pace</i>	
Comandor dr. Ștefan GEORGESCU, Comandor dr. Virgil ASOFIE.....	100
<i>ANALIZE, SINTEZE, EVALUĂRI</i>	
<i>Aplicabilitatea dreptului internațional umanitar în conflictele armate actuale. Dreptul războiului în ordinea mondială a mileniului III</i>	
Colonel prof. univ. dr. Ion DRAGOMAN.....	106
<i>Relația dintre politic și militar</i>	
Colonel prof.univ.dr. Vasile MARIN.....	111
<i>PUNCTE DE VEDERE</i>	
<i>Masă rotundă: Statele mici și mijlocii și securitatea regională</i>	121
<i>TERORISM. RĂZBOI ÎMPOTRIVA TERORISMULUI</i>	
<i>Reconstrucția civilă - o soluție posibilă de succes în războiul împotriva terorismului</i>	
Colonel dr. Ion COȘCODARU.....	131
NOTE DE LECTURĂ	
<i>Studii de securitate și apărare, vol. 1</i>	134
<i>Elemente dinamice ale câmpului de luptă modern. Puterea de luptă</i>	135
AGENDA CSSAS	
<i>Activități ale CSSAS noiembrie-decembrie 2004</i>	136

CONTENTS

ARGUMENT

European Unity/p. 5

THE POLITICAL-MILITARY PRESENT

The Metamorphosis Of Violence In Modern War - General Ph.D. Mircea MUREȘAN, Commandant (rector) of the National Defence University/p. 13

GEOPOLITICS AND GEOSTRATEGIES ON THE FUTURE'S TRAJECTORY

About geostrategy's dangerous effect - Ph.D. Nicolae DOLGHIN /p. 19

Geopolitical and geostrategic consonance - Brigadier General (ret.) Ph.D. Gheorghe VĂDUVA /p. 22

The Russian-European relations in the energetic area - Cristian BĂHNĂREANU/p. 33

NATO AND EU: POLITICS, STRATEGIES, ACTIONS

NATO's Transformation – Adaptation to the new global security environment – Alina AMZICĂ, ADINA SAVA, Lieutenant Colonel Pascu FURNICĂ/p.36

NATO's Decision Taking Process (OPP) - Lieutenant Colonel Crăișor IONIȚĂ/p. 42

The European Union – A Postmodern Imperial Construction? – Mădălina-Virginia ANTONESCU/p.48

SECURITY AND MILITARY STRATEGY

The security environment by the end of 2004-beginning of 2005 - Colonel (ret.), Ph.D., Grigore ALEXANDRESCU/p. 60

Nowadays threats on security - Ph.D. Petre DUȚU/p.64

The issue of the international law and security – Brigadier General (ret.) Professor, Ph.D., Gheorghe-Constantin BALABAN/p.70

The lack of credibility – a possible insecurity source - Brigadier General Valeriu NICUȚ/p.76

The influence of collateral losses and damages in an operation evaluation – Lieutenant-colonel Drahmane DIARRA (Mali), Cpt. (Navy) Pascal LEBARBIER (France), Captain Victor KISSAMBOU-MAKANGA (Congo)/p.78

Externalizing maintenance activities concerning the military techniques and equipments – Colonel Eng. Vasile AIOANEI/p. 86

The environment's protection and security in the international law – Mirela ATANASIU/p.90

The networked logistics – Colonel (ret.) Ph.D. Eugen SITEANU/p.93

The maritime transports' security in peacetime naval operations - Cpt. (Navy) Ph.D. Ștefan GEORGESCU, Cpt. (Navy) Ph.D. Virgil ASOFIE /p. 100

STRATEGIC IMPACT

ANALYSIS, SYNTHESIS, EVALUATIONS

The international law applicability in the nowadays military conflicts. The war's law in the worldwide order of the 3rd millennium – Colonel Professor Ph.D. Ion Dragoman/p.106

The relation between politics and military - Colonel Professor Ph.D. Vasile MARIN/p. 111

POINTS OF VIEW

Workshop: The small and medium-sized states and the regional security – Ph.D. Josef Janosec, Lieutenant-colonel Josef Prochazka, Libor Frank/p.121

TERRORISM. THE WAR AGAINST TERRORISM

The civilian reconstruction – a possible succesful solution for the war on terrorism – Colonel Ph.D. Ion COȘCODARU/p.131

REVIEWS

Security and defence studies, vol. no. 1/p. 134

The modern battlefield's dynamic elements /p. 135

C.S.S.A.S.' AGENDA

THE ACTIVITY OF THE CENTER FOR STRATEGIC STUDIES OF DEFENCE AND SECURITY/
p. 136

Unul dintre evenimentele cele mai importante - poate, cel mai important - s-a produs. Constituția europeană a fost aprobată de Parlamentul European. Europeanii n-au jubilat, media nu s-au înfierbântat, trompetele n-au sunat, drapelele nu s-au ridicat pe cel mai înalt catarg. Desigur, poate și pentru motivul că ea mai are un prag important de trecut: ratificarea de către parlamentele naționale.

Uniunea Europeană este cea mai mare realizare (deopotrivă, în proiect și în construcție) a continentului european, din întreaga sa istorie. Chiar dacă, în toate timpurile, Europa a deținut, prin progresele imense realizate în știință, în cultură, în învățământ, în viața economică, socială și politică, „inițiativa politică și strategică“ în aproape toate domeniile de activitate, niciodată bătrânul continent nu s-a bucurat de unitate deplină și de înțelegere deplină. Nu se bucură nici acum în totalitate de aceste lucruri. Și, probabil, va trece multă vreme, până ce continentul european se va armoniza sub toate aspectele. De fapt, europenii nu se înțeleg niciodată, pe deplin și de la început, în nimic. Fiecare realizare rezultă din numeroase discuții, controverse, confruntări, negocieri și, în cele din urmă, acceptări. Dar Uniunea Europeană nu este un simplu produs, un simplu rezultat al negocierilor și înțelegerilor. Uniunea Europeană nu este o simplă organizație economică, politică și de securitate, nici o organizație ca multe altele. Ea este infinit mai mult. Uniunea Europeană este un proiect ambițios și o construcție europeană dinamică și complexă, care se realizează în prezent, pentru prezent, dar mai ales pentru viitor. Ea este unică, în felul ei. Niciodată, în lume, nu s-a mai realizat așa ceva. Deși s-ar putea ca, în final, să semene mult cu ceea ce reprezintă Statele Unite ale Americii azi, Uniunea Europeană nu înseamnă Statele Unite ale Europei. Acesta a fost un vis vechi al europenilor, probabil, după model american, dar el nu s-a putut realiza, întrucât statele Europei nu reprezintă același lucru cu statele Americii de Nord. Fiecare dintre statele europene are o istorie de peste o mie de ani, reprezentând o entitate realizată cu sacrificii, cu pasiuni, cu tragedii, dar și cu foarte multă iubire. Istoria Marii Britanii, istoria Franței, cea a Germaniei, cea a Italiei, cea a Spaniei, ca și istoria țărilor din Balcani, din zona Mării Negre, a Țărilor slave, a Țărilor baltice sau a Țărilor nordice sunt încărcate de uriașe valori care dau statelor respective individualitate, personalitate, forță și legitimitate. Istoria fiecăruia dintre statele europene este tot atât de veche ca istoria lumii, a civilizației umane. Europeanii țin foarte mult la istoria lor, întrucât, fără istorie, deci, fără memorie, nu există și nu poate exista, sub semnul duratei, identitate. Și, de aceea, multă vreme, fiecare dintre aceste state reprezenta o piatră unică de temelie a continentului, iar epoca națiunilor a accentuat și mai mult acest puternic sentiment identitar. Din acest punct de vedere, nimic nu s-a schimbat. Acest spirit identitar este și azi la fel de puternic ca ieri, poate chiar mai puternic. Și așa trebuie să rămână. Pentru că sentimentul identitar și conștiința identității nu generează automat opoziție și conflict, ci respect față de celălalt, stabilitate și statornicie. Opoziția și conflictul sunt generate de interese expansioniste, de ofensiva, mai exact, de agresiunea frontierei. Iar rezultatul se cunoaște: două mii de ani de conflicte și războaie, cu unele intervale de pace.

Astăzi, Europa dorește altceva. Dorește să-și regândească, să-și redefiniească și să-și reorganizeze identitatea, astfel încât să aibă puterea, disponibilitatea și resursa necesară pentru a face față provocărilor mileniului al treilea. Ea este nevoită să procedeze astfel, în actuala și viitoarea conjunctură, nici un stat european nu va putea să facă singur față marilor probleme economice, politice, informaționale și de securitate. O Europă unită este mult mai puternică decât însumarea puterii economice, politice, sociale și militare a statelor europene. Visul unității europene se realizează puțin câte puțin. Proiectul european se finalizează printr-o construcție

europăană de tip hegelian – cărămidă cu cărămidă, raționament cu raționament, exigență cu exigență –, iar rezultatele sunt și ele verificate de o mie de ori, încercate, monitorizate, consolidate. Uniunea Europeană și-a realizat structuri politice, economice și militare, precum și instituții pe măsură. Interesant este că astfel de structuri au fost constituite înaintea proiectului Constituției Europene. Cu alte cuvinte, nu Constituția a precedat instituțiile, ci instituțiile au precedat Constituția. Dar, în ultima lună a anului trecut Parlamentul European a aprobat proiectul Constituției Europene. Europa are, azi, o Constituție. Probabil că nu vor fi probleme în ceea ce privește acceptarea ei de către toate țările UE. Probleme au fost cu proiectul. Era și normal. Un astfel de document are o mare importanță și, de aceea, nu se putea trece cu ușurință peste un text care definește una dintre cele mai mari și mai puternice entități ale lumii: Uniunea Europeană. Uniunea a devenit, deci, o entitate constituțională.

E drept, Uniunea Europeană nu este încă în măsură să ofere soluții viabile și pe termen lung tuturor problemelor mari cu care se confruntă continentul în aceste momente: șomajul, problema păcii și cea a securității sociale. Există numeroase critici la adresa conducerii UE în legătură cu inflexibilitatea și incapacitatea de a rezolva problemele reale cu care se confruntă continentul, dar tot ce s-a realizat în UE poartă amprenta unei construcții temeinice, fără grabă, cu tenacitate și perseverență. Europa nu este capabilă să ofere soluții rapide și miraculoase. Așa ceva nu mai există astăzi pe continentul european. Construcția europeană este anevoioasă, dar durabilă și temeinică. A fost nevoie de mulți ani pentru ca Europa să dispună, azi, de o politică europeană de securitate și apărare (PESA) și de o forță care să materializeze această politică: Forța de Reacție Rapidă Europeană. Europa înaintează spre viitor pas cu pas, fără grabă, trecând peste poticneli și prejudecăți, peste temeri și mentalități. Pentru europeni este de două ori mai greu decât a fost pentru americani să realizeze o entitate europeană solidă și de durată, întrucât trebuie să rezolve, concomitent, două probleme extrem de grele: să iasă din fantasmăle istoriei, să elimine temerile și să construiască noi proiecte, noi structuri, noi strategii. Una dintre acestea, aprobată în decembrie 2003, o reprezintă Strategia europeană de securitate. Ea definește cel de al treilea pilon – pilonul de securitate – pe care se construiește UE (ceilalți doi sunt pilonul economic și cel politic) și reprezintă una dintre realizările cele mai importante în domeniul securității și apărării, în consonanță cu conceptul strategic al Alianței Nord-Atlantice. De aceea, aprobarea proiectului Constituției Europene de către Parlament reprezintă un succes remarcabil. Constituția europeană definește obiectivele Uniunii, drepturile fundamentale și cetățenia europeană, cadrul instituțional și instituțiile, competențele, finanțele, viața democratică, mediul proximal, politica externă etc. De îndată ce intră în vigoare această Constituție Europeană, Constituțiile statelor componente ale UE vor suferi unele adaptări. Va fi un proces greoi și de durată. Dar Europa înaintează ireversibil spre un viitor european comun.

Sperăm cu toții ca, din acest proces, Europa să renască mai frumoasă, mai puternică, mai toleranță, mai generoasă, mai stabilă.

METAMORFOZA VIOLENȚEI ÎN RĂZBOIUL MODERN

*General dr. Mircea MUREȘAN,
comandantul (rectorul) Universității Naționale de Apărare*

Războiul face parte din viața socială a oamenilor. El ne însoțește peste tot, ca o determinare a determinărilor, ca o realitate a confruntării dintre Bine și Rău, dintre Da și Nu, adică dintre entități ce evoluează spre conflict, dar și ca o iluzie a echilibrării a ceea ce nu poate fi cu ușurință echilibrat, a rezolvării unor probleme care, cel puțin în această etapă de referință, nu au și nu pot avea soluții tranșante. Fiind un produs al conflictualității relațiilor interumane, războiul are chipul și asemănarea acestor relații, el nefiind altceva decât o stare a lor, adică un prag (de regulă, extrem de violent) al escaladării evoluției conflictuale. Acest lucru nu înseamnă neapărat „din rău în mai rău“, nici „din rău în bine“ sau în „mai bine“, ci doar o trecere la limită și peste limită, care poate să fie și din „ceva“ în „altceva“, dintr-un sistem într-un alt sistem, ceea ce ar reprezenta o expresie a discontinuității, sau dintr-o stare a sistemului într-o altă stare a lui, ceea ce ar exprima, de fapt, o

De la violența distrugerilor și a agresiunii împotriva vieții, la violența din ciber spațiu, care nu ucide, ci transformă, convinge și supune

continuitate specifică a unei evoluții sau involuții.

Continuare a politicii sau sfârșit al acesteia?

Ce a fost războiul în istoria omenirii? Clausewitz „pune“ punctul pe „i“ și afirmă că războiul nu este și nu a fost altceva decât o continuare a politicii prin mijloace violente. În această viziune, războiul este un instrument al politicii sau o formă directă, virulentă și violentă de impunere a politicii prin mijloace armate, în lipsa altor mijloace, sau în completarea acestora. Astăzi, există voci care afirmă că războiul nu este și nu poate fi o continuare a politicii, ci un sfârșit al ei, o impotență a politicii. Acolo unde dialogul și diplomația nu reușesc, capitolul politic se încheie și se deschide cel al folosirii mijloacelor armate de impunere. Politica

de forță nu este politică, ci sfârșit al politicii sau deturnare a politicii. Scopul politicii n-ar trebui să fie războiul, nici un mod de a include, susține și întreține războiul sau realizarea unor obiective (economice, politice, frontaliere) prin confruntare armată violentă, adică prin război, ci prevenirea războiului. Doctrina chineză, spre exemplu, se întoarce la principiile războiului enunțate de anticul Sun Tzî, prin care susține că lupta armată trebuie evitată, întrucât produce pierderi umane și materiale inacceptabile. Violența nu ajută la nimic. Importantă este victoria, fără luptă, fără distrugerii și pierderi umane. În această viziune, nu războiul este o continuare a politicii prin alte mijloace, ci politica este o modalitate de a duce războiul prin mijloace politice, deci, non-violente, care sunt infinit mai profitabile decât o confruntare unde, cel mai adesea, armatele de distrug reciproc.

În aceste condiții, ce rost ar mai avea războiul? De ce nu este el, prin consens, exclus din viața societății, în favoarea dialogului politic și diplomatic? La aceste întrebări, răspunsurile ar părea simple, dacă s-ar apela doar la silogismul aristotelic. Iar dacă s-ar face un referendum pace sau război –, este de așteptat ca toată lumea, fără excepție, să voteze în favoarea păcii și în defavoarea războiului. Realitatea este însă cu totul alta și ea nu depinde, în totalitatea și specificitatea ei, doar de voința și conștiința oamenilor. Forța, impunerea prin forță, deci politica de forță și prin forță fac parte dintotdeauna din politica omenirii și ele nu pot fi excluse, atâta vreme cât există entități omenești, întrucât entitățile omenești totdeauna se confruntă. Astfel de entități vor exista totdeauna, și totdeauna ele se vor confrunța. Pentru resurse, pentru piețe, pentru influență, pentru putere. Teoriile pacifiste sunt minunate, sunt și realiste, în măsura în care

urmăresc prevenirea violențelor, a distrugerilor, reducerea amenințărilor, gestionarea crizelor și dezamorsarea zonelor conflictuale, dar numai atât. Atunci când ele se năpustesc cu furie asupra războiului pentru a-l exclude definitiv din viața societății, nu fac altceva decât să deschidă un nou front, adică o nouă ofensivă, de data aceasta a frontierelor pacifismului împotriva frontierelor extrem de ascuțite și de fragmentate ale non-pacifismului. Rezultatul va fi un nou conflict, un nou teatru de confruntare, în același univers fenomenologic al păcii și războiului. „Toate lucrurile sunt pline de zei“, scria Aristotel în *De anima*, iar zeii nu au fost niciodată propovăduitori ai armoniei universale.

O realitate a contrastelor și conflictelor

După 1990, peste patru milioane de oameni, dintre care 90% civili, au pierit în războaie, 18 milioane și-au părăsit țara sau căminele, iar trei miliarde, adică jumătate din populația globului, trăiesc cu mai puțin de 2 euro pe zi. În jur de 45 de milioane de persoane mor în fiecare an de foame și de malnutriție, concurența pentru apă devine acerbă, dependențele energetice cresc¹. Europa este principalul importator mondial de petrol și gaz, 50% din consumul energetic fiind asigurat prin import. În 2030, acest import va fi de 70%. Importurile europene se fac din Golf, din Rusia și din Africa de Nord. Dependente de resurse energetice sunt însă și alte mari entități pe care se sprijină construirea viitoarei civilizații, cea a societății informaționale. Este vorba de Statele Unite, de Japonia și de China. Aceste mari puteri, ca și Uniunea Europeană, Rusia și India, au realizat parteneriate strategice, urmărind crearea unui mediu de securitate care să le permită accesul la resurse și să asigure acea stabilitate dinamică, absolut necesară globalizării și construirii societății informaționale de mâine.

Războiul nu este exclus, ci doar pus sub controlul acestor parteneriate, astfel încât el să nu se mai reducă la confruntările violente frontaliere, ci, pe cât posibil, să coaleză lumea împotriva răului din ea însăși. „Răul“ nu este însă înțeles la fel de toată lumea și, de aici, apariția și adâncirea unor noi falii strategice, care separă nu numai ideologiile (atâtea câte mai există), ci și civilizațiile și mentalitățile.

Decalajele economice și tehnologice adâncesc aceste falii, iar măsurile luate pentru armonizarea

intereselor marilor actori ai acestei lumi nu vizează, deocamdată, acoperirea noilor falii strategice, ci doar reducerea conflictualității dintre interesele lor. Într-un fel, este firesc – și este și bine – să fie așa. Acești mari actori dețin sisteme nucleare și mijloace strategice care fac, practic, catastrofal (deci, inadmisibil) războiul între ei, fără a putea exclude însă cu desăvârșire și eventualitatea unui posibil conflict de o asemenea anvergură. Prevenirea unui astfel de război este o condiție esențială pentru reșezarea raporturilor economice, politice, culturale, informaționale, militare și, în general, strategice dintre toate țările și toate zonele planetei. O asemenea construcție – generoasă în obiectivitatea ei – nu poate exclude, totuși, războiul. El va continua să existe și să fie folosit, fără nici o îndoială, pentru rezolvarea unora dintre problemele mai mici sau mai mari ale lumii.

Războiul este definit de mulți autori ca o confruntare violentă între toate componentele activității sociale, în toate dimensiunile ei: politică, economică, diplomatică, ideologică, psiho-morală, informațională. Caracteristicile lui principale par a fi: concepție consonantă cu evoluția gândirii umane; decizie informaționalizată, execuție definită pe mulțimea mijloacelor ultraperfecționate; percepție moderată; strategie totală (care se prezintă, în esența ei ca o strategie politică a guvernelor, alianțelor, coalițiilor, și va înlocui, treptat, strategia militară pură); dispariție a clasicei frontiere între pace și război; acțiuni non-violente, completate cu acțiuni militare; confruntare militară – preventivă, amenințătoare, de descurajare pentru prevenirea escaladării și asigurarea păcii².

O asemenea viziune depășește imaginea mecanicistă a rezolvării prin război a problemelor ce nu pot fi soluționate prin dialog și diplomație. Ea nu exclude însă războiul, ci doar îl extinde și la domenii care, altădată, nu au aparținut acestuia. Cu alte cuvinte, războiul este adus, încet, dar sigur, din sfera simetriei – prin disimetrie (disproporționalitate) –, în cea a asimetriei.

Unul din cele mai importante elemente ale asimetriei confruntărilor este dat de spațiu. Caracteristica fundamentală a spațiului, în războiul modern, este fluiditatea. „Spațiul de luptă fluid este o suprafață de teren determinată de posibilitățile maxime ale marilor unități / unităților de a descoperi și angaja inamicul simultan la toate cele trei niveluri ale artei militare (tactic, operativ, strategic) în minimum două medii simultan, în scopul lovirii

decisive a centrelor de gravitate/punctelor decisive ale acestuia și al înfrângerii lui psihice și fizice.”³

Războiul non-contact pare a fi o formulă de reducere a violențelor și de obținere a efectului scontat, fără o angajare nemijlocită și costisitoare în vieți omenești. Războiul non-contact este un efect al noilor tehnologii, dar și al nevoii de a reduce violența confruntării armate. Cauza lui se află însă în altă parte. Pentru că înseși noile tehnologii își află rațiunile în nevoia de a preveni contactul direct, care a fost dintotdeauna foarte dur și a produs numeroase victime omenești. A lovi de departe fără a putea fi lovit a fost visul și idealul oricărui războinic, oricărui conducător militar. În acest scop au fost folosite toate mijloacele posibile, de la cele informaționale la cele ale dezinformării și inducerii în eroare, de la manevra strategică de întoarcere la lovirea cu ajutorul rachetelor și aviației strategice. Aceasta este o realitate pe care au prefigurat-o și configurat-o în fel și chip toți marii strategii ai lumii, de la Sun Tzî la Clausewitz, și toți marii comandanți, de la Gengis-Han la Napoleon, de la Alexandru cel Mare la Schwartzkopf. Rămâne însă de discutat dacă un astfel de război reduce violența sau doar o transformă.

Anumite aspecte ale acțiunilor non-contact (cel puțin în ceea ce privește unele etape ale pregătirii și desfășurării acestora) s-au manifestat în toate timpurile, în cvasitotalitatea războaielor și în totalitatea strategiilor militare. Acest lucru se exprimă în însuși faptul că, de cele mai multe ori, succesul într-un război se pune tranșant pe reușita surprinderii strategice. Iar surprinderea strategică vizează, în esență, crearea unei situații (îndeosebi de fapt împlinit) care să zădărnicească reacția inamicului și, deci, să asigure obținerea victoriei fără pierderi. Obiectivul cel mai important al surprinderii strategice este evitarea luptei sau crearea unei situații avantajoase care să asigure victoria cu pierderi minime. Or, după cum se știe, surprinderea strategică nu se poate realiza decât prin acțiuni (cel puțin în faza realizării dispozitivului strategic) non-contact.

Însă problema războiului non-contact s-a pus tranșant abia după experiența dramatică a americanilor în Vietnam. Aici, pentru prima oară în istoria confruntărilor militare, s-a realizat marea divergență dintre tehnologie și strategie, dintre fizionomia războiului și filosofia războiului, dintre fair-play-ul războiului și parșivitatea acestuia. Arta înșelăciunii definită cândva de Sun Tzî

reînvia după un șir de dezastre, de fapt, după o epocă de catastrofe politice și dezastre militare, războiul din Vietnam fiind ultimul dintre ele⁴. Desigur, este vorba de ultimul război dedicat mării filosofii a confruntărilor-contact de tip militar, în care americanii foloseau o strategie directă, specifică lor, căutând să lovească punctele vitale ale inamicului, în timp ce vietnamezii foloseau toată gama de stratageme și de capcane, specifice dintotdeauna acestui spațiu.

Interesant este că noul tip de război – războiul non-contact – nu se datorează revoluției intrinseci a artei militare, întrucât o astfel de revoluție nu a avut încă loc, ci presiunii societății civile, mai exact, societății americane, care nu mai acceptă (cel puțin până la atacul terorist asupra ei din 11 septembrie 2001) să-și sacrifice fiii pe câmpurile de bătaie, indiferent care ar fi, cum ar fi, câte ar fi și pentru cine ar fi scopurile și obiectivele războiului. Războaiele duse de SUA nu erau, cel puțin până la 11 septembrie 2001, războaie impuse, întrucât se considera că teritoriul SUA nu este amenințat și nu poate fi amenințat de nimeni și de nimic, ci soluții alese. Or, societatea americană – supertehnologizată – nu mai poate accepta pierderi umane (cel mult, poate accepta anumite cheltuieli). La fel și întreaga civilizație occidentală. A fost de ajuns o singură imagine din Somalia, care arăta că un pilot al forțelor armate ale SUA a fost umilit, pentru ca, indubitabil, kongresmenii americani, sub presiunea societății civile, să retragă imediat trupele din această țară. Războiul non-contact, aici, nu fusese posibil. Asimetria reușise perfect.

După atacul terorist asupra Americii, lucrurile s-au mai schimbat. Americanii au înțeles că nu sunt invulnerabili și că un război nu se duce numai pe teritoriile altora. Au înțeles perfect că, în noile condiții, terorismul nu mai este un simplu mijloc de presiune, ci o ripostă asimetrică, un război asimetric⁵. În cele din urmă, nolens, volens, angajarea militară se produce într-un spațiu extrem de fluid, care nu are limite ce nu pot fi schimbate. În acest caz, conceptul de angajare militară trebuia complet redefinit.

Războiul non-contact, teoretic, s-a născut, într-un fel, din conceptul strategic „bătălia aeroterestră - 2000” și din ceea ce s-a numit, la acea vreme, pentru teatrul de operații european, „lovitura în adâncime”. Totuși, acea concepție, potrivit căreia trebuiau lovite obiectivele inamice de pe adâncimea strategică și separate eşaloanele unu,

doi și trei strategice ale sovieticilor, pentru a se preveni reacțiile ofensive ale apărării, sau, în cadrul ofensivei inamice, introducerea în operație a eșaloanelor doi și trei strategice și rezervelor, reprezintă doar o modernizare a concepției clasice de ducere a războiului, adică o amplă manevră aeroterestră permisă de mijloacele modernizate (sistemele de arme) care începeau să intre în dotarea forțelor armate ale țărilor NATO.

Războiul non-contact este altceva. El este o acțiune de mare amploare, desfășurată în toate mediile spațiului strategic (spațiului de confruntare) și prin toate mijloacele, de la cele informaționale la cele politice și diplomatice, de la cele cosmice la cele aeriene, terestre și maritime, astfel încât inamicul să nu aibă posibilitatea să riposteze, sau riposta lui să fie lipsită complet de orice eficiență și să nu presupună nici un fel de implicații sau de urmări negative în plan strategic.

Obiectivul strategic al acestui tip de război este victoria fără pierderi (sau cu pierderi minime) din partea forțelor proprii, iar scopul este supunerea inamicului fără a-i da posibilitatea să lupte, să se poată apăra sau să reacționeze în vreun fel care să afecteze forțele proprii ale celui care atacă. Căile strategiei războiului non-contact sunt: descurajarea inamicului (adversarului); presiunea psihologică, economică și militară; coalizarea forțelor, instituțiilor și organismelor internaționale împotriva celui vizat; războiul psihologic și informațional; angajarea limitată prin lovirea (cu mijloace informaționale, cosmice, aeriene, maritime și chiar terestre), precum și, la nevoie, cu ajutorul forțelor speciale) a punctelor vulnerabile (fără efecte colaterale sau cu efecte colaterale minime) și a centrelor vitale, astfel încât reacția adversă să devină imposibilă, fără obiect sau ineficientă, iar capitularea adversarului sigură.

Războiul din Golf din 1991 împotriva armatei lui Saddam Hussein a reprezentat prima formulă modernă reușită a acestui tip de război. A fost totuși o formulă experimentală, încă nepusă la punct, dar care reliefa rolul tehnologiei în evoluția artei militare și a strategiei acțiunilor directe, chiar dacă nu avem încă bine fundamentată noua paradigmă a teoriei strategiei asimetrice și artei militare adecvate. În războiul din martie-aprilie 2003, noua strategie a fost bine pusă la punct, ostilitățile desfășurându-se pe baza unui nou concept, cel al Războiului bazat pe Rețea.

John Shalikashvili publică, în 1996, un

document intitulat Joint Vision 2010 (JV 2010), prin care subliniază că, în revoluționarea modalităților de ducere a războiului, contează tehnologia, dar și calitatea comandamentului, a personalului, a structurilor organizaționale și a conceptelor operaționale. Marile tendințe ale evoluției tehnologiei, după opinia fostului șef al Statului Major Întrunit al Forțelor Armate americane, sunt următoarele: precizia lovirii la distanță cu toată gama de vectori; un evantai larg de efecte, de la neutralizare la distrugerea țințelor protejate; tehnologii care să asigure invizibilitatea și o bună mascare a forțelor proprii; sisteme de informații și de integrare a sistemelor (sisteme de sisteme).

Generalul american arată că JV 2010 se sprijină pe patru noi concepte operaționale: manevra dominantă; angajarea de precizie; protecția integrală; logistica în rețea.

Manevra dominantă vizează modalitatea de a identifica, alege și categorisi obiectivele, de a stabili centrele gravitaționale ale dispozitivului inamic și de a le lovi foarte precis, de câte ori este nevoie, combinarea acțiunilor informaționale (de război informațional) cu cele spațiale, aeriene, navale și terestre, transportul rapid al forțelor și mai ales al mijloacelor necesare, alegerea tipului de acțiuni care se pretează cel mai bine lovirii simultane a punctelor sensibile ale inamicului și obținerii succesului planificat.

Unii susțin că războiul non-contact ar fi posibil numai într-un sens – de la cel avansat tehnologic la cel înapoiat tehnologic –, de la sisteme de arme la armele războiului clasic. Aceasta este doar o parte a adevărului. Desigur, totdeauna țările puternice vor folosi avantajul tehnologic militar (și nu numai militar) pentru a-și impune politica și a-și realiza interesele în fața țărilor mai slab dezvoltate, în general printr-un sistem de strategii ofensive directe, unele disuasive, altele de supunere prin lovirea rapidă a punctelor vitale. În acest caz, războiul non-contact este un produs al strategiilor asimetrice, atât în planul raportului de forțe, cât și în ceea ce privește căile, mijloacele și acțiunile. Există însă și reacția (sau acțiunea), tot asimetrică, a celui slab împotriva celui puternic, a celui izolat împotriva coaliției sau alianței, a celui care se consideră frustrat împotriva celui care domină, printr-o gamă foarte largă de forme și procedee ale războiului asimetric, din care nu lipsesc guerila, războiul total și mai ales terorismul. Acestea din urmă sunt extrem de violente și de sângeroase.

Asimetria, în războiul non-contact, este totdeauna relativă, greu de evaluat și de prognozat. Ea este, de regulă, o expresie a unei realități disproporționate, dar nu înseamnă neapărat disproporție, inferioritate sau superioritate, ci doar diferență, ceea ce determină fiecare dintre părțile beligerante să exploateze la maximum vulnerabilitățile celeilalte. Războiul non-contact, mai ales prin ultima lui formă experimentată – Războiul bazat pe Rețea –, devine din ce în ce mai mult o realitate strategică a prezentului și se preconizează a fi o caracteristică importantă a viitorului. Sistemele de arme, noile strategii totale permit și, în același timp, impun o altfel de desfășurare a confruntărilor, în sistem non-contact sau, în orice caz, într-un altfel de contact, entitățile luptătoare fiind protejate de cel puțin trei scuturi: scutul informațional, scutul de foc și scutul logistic.

Totuși, războiul non-contact nu înseamnă, în mod obligatoriu, asimetrie, adică diferență (diferențiere a părților separate de o axă). El înseamnă doar acțiuni la mare distanță, în afara unui contact stricto sensu, în care se pot confrunta forțe diferite sau aproximativ egale, după strategii diferite sau după strategii asemănătoare.

De aceea, războiul non-contact este și nu este o expresie a strategiilor asimetrice. De altfel și denumirea de non-contact este relativă și transparentă ca semnificație. Non-contact poate însemna doar un altfel de contact, adică un contact la foarte mare distanță, prin informație, prin foc, prin acțiuni extrem de complexe, pe un spațiu multidimensional și în toate mediile posibile.

Legea proporționalității violenței

Terorismul este considerat, după conflictele etnice⁶, ca una dintre cele mai mari amenințări la adresa securității și stabilității. Într-adevăr, crima organizată și terorismul au proliferat foarte mult în ultimele decenii, astfel încât, astăzi, la intrarea în mileniul trei, aproape că nu există stat sau organism internațional care să nu-și pună problema apărării și protecției împotriva acestui flagel, ca și pe cea a distrugerii mecanismelor sale.

Terorismul este, deopotrivă, o agresiune și o reacție la agresiune. Ca agresiune, el vizează crearea unei situații instabile, de teamă și teroare, de care să profite anumite cercuri. Această noțiune – anumite cercuri – este greu identificabilă și la fel

de greu cuantificabilă. Experiența ultimelor decenii a arătat că traficul de droguri, crima organizată și, legat de acestea, terorismul reprezintă un adevărat cancer al societății moderne, care este vulnerabilă la acele subversiuni și diversiuni ce proliferază sub aura democrației, libertății de mișcare și de organizare și drepturilor omului. Acest flagel a cuprins practic întreaga societate omenească, de la țările și cartierele extrem de sărace la marile centre de civilizație, de la lumea interlopă la marea finanță, de la stradă la rețelele Internet. Există însă și un alt fel de terorism, cel care se prezintă ca o reacție a celui slab în fața celui puternic. În acest sens, terorismul se prezintă ca expresie a războiului disproporționat, ca reacție la acest tip de război. Încet, încet, el devine o formă a războiului asimetric, întrucât folosește la maximum vulnerabilitățile societății moderne. Societatea modernă nu reușește însă să folosească, în aceeași măsură, vulnerabilitățile organizațiilor și rețelelor teroriste. Cel puțin, până în acest moment. De aceea, se pare că terorismul deține, prin și pentru războiul terorist, inițiativa strategică. Dreptul internațional nu-l acceptă, marile puteri îl reprimă, organismele internaționale îl condamnă. Dar el există și se dezvoltă, fără să-i pese de ceea ce gândește lumea despre el. Ultimele lui acțiuni de proporții sunt atacurile de la Madrid, din 11 martie 2004, de la Beslan, de la Istanbul, cele din războiul tip gherilă din Irak, dar se așteaptă, în continuare, o recrudescență a lor.

Terorismul este acum considerat ca război, iar Statele Unite ale Americii – cea mai mare forță economică și militară a mileniului –, având sprijinul NATO și al unei mari părți a populației planetei, au declarat război îndelungat, până la capăt, până la obținerea victoriei, terorismului. Va fi un război greu, cu escaladări, victime și, ca orice război, cu victorii, înfrângeri și nedreptăți. Nu va fi însă un război care va produce hecatombe, ci unul care va preveni producerea de hecatombe. Pe măsură ce timpul trece, tehnologia avansează și oamenii devin conștienți de importanța vieții și a solidarității umane, războiul își schimbă pur și simplu sensul și semnificația. El devine război dus, inițial de alianțe și coaliții nu împotriva unor state sau unor alte alianțe și coaliții, ci împotriva răului din societatea omenească, desigur, împotriva răului fizic, adică a rețelelor teroriste, a traficantilor, pentru gestionarea crizelor și conflictelor și menținerea sau impunerea păcii.

Cu timpul, confruntarea nu rămâne numai în spațiul fizic, ci se extinde și în cel virtual. De aici nu rezultă că ea va dispărea din spațiul fizic, ci doar că va prolifera – desigur, pe alte coordonate și cu alte obiective imediate – și în spațiul virtual. Acest proces de extindere va avea lor cu sau fără diminuarea tensiunilor, confruntărilor și violenței din spațiul fizic. Este posibil ca, într-un viitor mai îndepărtat, această confruntare să se ducă cu preponderență în spațiul virtual. Oamenii vor muri mai puțin fizic în astfel de confruntări, vor sări mai puține viaducte în aer, vor fi distruse mai puține dintre valorile materiale ale lumii fizice, dar, proporțional, vor crește distrugerile din spațiul virtual, care nu sunt cu nimic mai prejos decât cele din spațiul fizic. Vor „muri“, într-o proporție tot mai mare, mult mai mare decât până acum, unele dintre sistemele informaționale, în timp ce altele vor renaște sau vor prolifera, va crește, deci, violența în cyberspațiu. De unde se poate emite o ipoteză cel puțin interesantă, care poate avea valoarea unei adevărate legi a confruntării dintre entitățile umane, și care merită verificată în viitor, și anume aceea că, în lume, cantitatea de violență rămâne constantă; ceea ce se schimbă se referă doar la formele de manifestare și la efectele ei.

Cyberterorismul⁷ este definit de Mark Pollitt, din cadrul FBI, ca „un atac premeditat, motivat politic, împotriva informației, sistemelor informatice, programelor informatice și datelor, împotriva țintelor luptătoare și necombatante, de către grupuri subnaționale sau de agenți clandestini.”⁸ Obiectivul său este să altereze sau să distrugă informația, îndeosebi pe cea de valoare strategică. Se acționează anonim, imprevizibil. Atacurile asupra serverului Yahoo (saturarea acestuia), ca și asupra unor rețele, demonstrează veleitățile enorme ale acestui gen de violență în spațiul cyberinformațional, care pare a deveni un spațiu infinit de confruntare, adică un teatru al războiului viitorului. El constă în efectuarea clandestină a unor operații informatice prin intermediul unor site-uri și al unor servere anonime ce protejează identitatea celor care se conectează la ele. Aceste operații sunt de două feluri: de destabilizare, adică de paralizare parțială a unor sisteme de informații, pentru a le slăbi și a pătrunde în interiorul lor (prin

procedul „cal troian“, prin trasee electronice etc.) și, respectiv, de distrugere totală a sistemului de protecție. Acest lucru este deosebit de periculos, dacă se are în vedere că astfel de sisteme se află în telecomunicații, în rețele de distribuție a apei, gazelor, electricității, petrolului, în rețelele de transport, în serviciile de urgență, în sistemele de securitate și în cele de apărare națională, în serviciile guvernamentale etc. Pentru cyberteroriști, acestea sunt ținte foarte importante, asupra cărora pot acționa de la distanță, rapid și într-o relativă siguranță.

Noul tip de violență cyberinformațională produce foarte multă îngrijorare. Încă nu știm dacă războiul viitorului se va muta în întregime în spațiul virtual, dar știm precis că spațiul virtual a devenit și va deveni din ce în ce mai mult un teatru al confruntării și violențelor, care va constitui o provocare extrem de serioasă pentru civilizația societății informaționale.

NOTE

¹ <http://www.iss-eu.org>, Une Europe sûre, dans un monde meilleur. Stratégie européenne de sécurité, Bruxelles, 12 decembrie, 2003

² Iosif ARMAȘ, Cornel PURCĂREA, Paul Dănuț DUȚĂ, **Acțiunea militară la granița dintre milenii**, Editura Militară, București, 2001, pp. 63 – 64.

³ General de brigadă dr. PAUL V., **Războiul mileniului trei**, Editura D.B.H., București, 2000, p. 102.

⁴ Cea mai dramatică expresie a războiului asimetric o reprezintă atacul terorist asupra celor două turnuri din New York și asupra Pentagonului, atac în care și-au pierdut viața mii de nemilitari.

⁵ Războiul asimetric este acel tip de război disproporționat, unde fiecare dintre adversari folosește vulnerabilitățile celuilalt.

⁶ Joseph YACOB, Minorités nationales et prolifération étatique, în LA REVUE INTERNATIONALE ET STRATÉGIQUE, nr. 37/2000.

⁷ A se vedea și articolul lui Marc BOUVIER, *Cyberterrorisme : entre mythe et réalité*, Internet, www.frstrategie.org.

⁸ Idem.

THE METAMORPHOSIS OF VIOLENCE IN MODERN WAR

*General Phd. Mircea MUREȘAN,
Commandant (Rector) of The National Defence University*

The war is a part of humanity's everyday life. It accompanies us everywhere, as a determination of the determinations. It is a reality of the confrontation between Good and Evil, between Yes and No, a clash between entities that evolve to conflict, but as an illusion of an equilibrium hard to obtain, as a solution to all the problems that, at least at this point of reference, cannot be solved. Being a result of the conflicts of relationships between humans, the war is the embodiment of these relationships, being another form in which they manifest themselves, namely a phase (an extreme violent one) in the evolution of the conflicts. This does not mean that things can go "from bad to worse", or "from bad to good or better", it only means a passing to the limit or over the limit. Sometimes that change is an expression of a discontinuity, when "something" develops into "something else". That change can also be an expression of a continuity specific for an evolution or for an involution, when "something" develops within itself.

War – A continuation of the end of policy?

What does war stand for in the history of humanity? Clausewitz rightfully affirms that war is nothing else but a continuation of policy through violent means. From this viewpoint, war is an instrument of the policy or a direct, violent and virulent form of imposing the policy through armed or other kind of means. Today, there are voices that affirm that war is not a continuation for policy, but the end of it. They say that war represents the impotence of policy to reach its goals. Where diplomacy and dialogue cannot succeed, the policy finishes its role and the armed means are used for imposing points of view. The

policy of force is not a policy at all; it is the end of it or its embezzlement. The goal of policy should not be the war; it should not include, sustain and support the war or the accomplishment of some economic, political and borderline objectives through a violent armed confrontation (war), the policy should prevent war. For example, the Chinese doctrine turns to the principles of war as they were stated by Sun Tzu, principles that affirm that the armed fight must be avoided, as it produces human and material losses that cannot be accepted. Violence is not the answer. Victory is important; a victory without a fight, without destructions and without human losses. From this point of view, the war is not a continuation of policy through other

From the destruction violence and aggression against life, to the cyberspace violence that does not kill, but transforms, persuades and dominates

means, but policy is a means to conduct a war through political instruments, that are non-violent, thus they become

more profitable than a confrontation where, in most cases, the armies destroy each other.

Under these circumstances what is the use of war? Why it does not disappear from our life, in favor of the diplomatic and political dialogue? To answer these questions should be easy if we take into account the Aristotle's syllogism. If a referendum were to take place in order to decide in favor of peace or war, it is almost certain that all the people, without exception, would favor peace. Nevertheless, real life is different and it does not wholly depend on the will and the conscience of the people. Force, imposing force, thus the policy of force have always been a part of the politics and they cannot be banished, as long as human entities will exist and as long as those entities will clash for resources, for markets, for influence and for power. The pacifist ideas are wonderful and, at the same time, realist if they have as a main goal the prevention of violence, destructions, the

diminishing of the threats, the crisis management and bringing peace to the conflict zones. The moment the pacifist ideas attack war in order to banish it forever from our life, they do nothing else but open a new front, a new offensive against the extremely sharp and fragmented borders of non-pacifism. The result will be a new conflict, a new theatre of confrontation, which takes place in the same phenomenological universe of peace and war. "All the things are populated by gods," Aristotle wrote in *De Anima*, and gods have never preached universal harmony.

A reality of contrasts and conflicts

After 1990, more than four million of human beings, out of which 90% civilians, have perished in wars; eighteen million have left their countries and homes, and around three billion people, half of world's population, have an income of less than 2 € a day. Around 45 million persons die each year from hunger and malnutrition. Water resources are scarcer and dependencies based on energy grow. Europe is the main world importer of oil and natural gas, 50% of Europe's energy needs are satisfied through imports. In 2030, the imports will represent 70% of European fuel consumption. The European imports come from the Gulf area, Russia and North Africa. Other powerful entities, that support the building of future civilization that of an informational society, depend on energy resources; here we can mention the United States of America, Japan and China. These great powers, alongside the European Union, Russia and India have built strategic partnerships, having as a goal the creation of a stable society that, in its turn will grant them access to natural resources and it will ensure that dynamic stability, so needed by the globalization and by the informational society of tomorrow.

War does not disappear, partnerships control it, so that it will not deal with violent borderline conflicts. The partnerships form a world coalition against Evil. Nevertheless, the world itself does not perceive "Evil" in the same way and thus new strategic faults, which separate both ideologies and civilizations and mentalities.

The economic and technologic gaps deepen these faults. The measures taken to harmonize the interests of the great actors of our world do not cover these strategic faults, but temper the

conflicts between their interests. Maybe this is the right thing to do. These great actors have in their power nuclear weapons and the strategic means to make a war between them a catastrophe.

Such a conflict may take place although the great powers make efforts to avoid it. To prevent such a war is a vital condition in order to reorganize the economic, political, cultural, informational, military and strategic relations between all the countries. Such a generous superstructure cannot exclude war. War is going to exist and it will, undoubtedly, solve the matters that may appear between the great powers of the world.

Many authors define war as a violent confrontation between all the components of social activity: political, economic, diplomatic, ideological, moral, philological, and informational elements. War's main characteristics are the following:

- a conception consonant with the evolution of human thinking;
- a decision based on information;
- an execution based on the most notable instruments;
- a moderate perception;
- a strategy that will reflect the politics of the governments, alliances and coalitions and that will replace the military strategy;
- the vanishing of the border between peace and war;
- non-violent actions, sustained by military actions
- a preventive military confrontations used to prevent conflicts and to sustain peace.

Such a vision surpasses the stereotype image on solving the problems through war, when there is no place for dialogue and diplomacy. Nevertheless, the vision does not exclude war. It opens new frontiers that were close to war some time ago. The war nowadays is not a symmetrical one, but an asymmetrical one.

One of the most important elements belonging to the asymmetric characteristic of the war is the space. The space of modern war is fluid. "The space where a war takes place is fluid. It is a terrain chosen according to the best possibilities of great military units. A certain chosen terrain gives the military units the possibility to discover and to engage the enemy simultaneously to all three levels of military art (tactical, operational and strategic). The engagement will take place in two

environments in order to strike the gravity centers/ the vital points of the enemy and to defeat him both physically and morally.”

A non-contact war seems to be a formula fitted to reduce the violence and to obtain the desired result, without a direct fight and without the loss of human lives. The non-contact war is the result of both new technologies, and the need to diminish the violence of military confrontation. Its cause is somewhere else. The reason for finding new technologies is to prevent direct contact, which has caused many material and human losses. Every warrior or leader's dream was to hit from a distance without being hit. To reach this goal people used every possible means: information, disinformation, misleading, strategic maneuvers, missiles and strategic air force. All the world great strategists from Sun Tzu to Clausewitz, all the great commanders from Genghis-Han and Alexander the Great to Schwartzkopf had imagined such a reality. Nobody knows if a non-contact war reduces violence or it just transforms it.

Some aspects of the non-contact war manifested themselves along the development of the society, during wars and through military strategies. The success in a war depends on the strategic surprise. The strategic surprise creates situations (called *fait accompli*) that baffle the enemy's reaction and obtain a victory without losses. The most important objective of the strategic surprise is to avoid the fight and to create favorable situations in order to ensure a victory with a minimum of losses. It is a well-known fact that the strategic surprise is accomplished through non-contact actions.

Only after the Vietnam War and its dramatic lessons learned, the problem of non-contact war became a serious matter. Here, in Vietnam, for the first time in the history of armed confrontations, there was a great discrepancy between technology and strategy, between the physiognomy and the philosophy of war. There was also a great discrepancy between the fair play of the war and its wretchedness. The art of deceiving, once defined by Sun Tzu, came once again back to life after many disasters, better said after an epoch of political catastrophes and military disasters, the Vietnam War being the last of them. Of course, the Vietnam War represented the last military action dedicated to the philosophy of armed confrontations-contact; the Americans used a direct strategy, well known to them; they wanted to strike the enemy's vital

targets, while the Vietnamese used a different strategy and all kind of traps that were well fitted for that kind of terrain.

The new type of war – the non-contact war – is not the result of a revolution in the military art; such a revolution has not taken place yet. It is the result of the pressure of the American civil society, which did not accept to sacrifice its sons on the battlefields, no matter what the goals of the war were. At least that was the case until September 11 2001. The USA have always led wars outside their borders and only if the wars were imposed. Until September 11, the American society considered that its territory was not and could not be threatened by anybody or anything. The advanced American society can cope with billion of dollars spent on military actions, but it cannot cope with losses of American lives. The entire Western civilization shares the same point of view. A single image of an American soldier, a pilot, humiliated in Somalia, was enough for the civil society to make pressures on the congressional representatives to vote the withdraw of the American troops from this country. In this case, it was not possible to lead a non-contact war. The asymmetry was a perfect success.

After the terrorist attack of September 11, things have changed. The Americans understood that they were vulnerable and that America had become a place where wars could take place. They have perfectly understood that, under the new circumstances, terrorism was no longer a means of pressure, but an asymmetrical response, an asymmetric war. Finally, the military engagement takes place in a fluid space and its limits undergo a perpetual change. The concept of military engagement must be redefined.

At least in theory, the non-contact war derives from the strategic concept of “the aero terrestrial battle-2000” and from what the European operational theatre called “deep strike”. It represented the simultaneous hit of the enemy's objectives and the separation of the three strategic echelons of the USSR in order to prevent the defense's offensive reactions. In case of an enemy's attack, the second, the third strategic echelons, and the reserves were to take part in the confrontation. The deep strike has modernized the classical conception about a battle. The deep strike was an aero terrestrial maneuver, permitted only by modern assets (weapon systems). These new assets had already appeared in NATO

armed forces' endowment.

The non-contact war is something else. It is an action of great deployment that takes place in all the mediums of the strategic space (confrontation space), and through all means starting with those informational, political and diplomatic and ending with spatial, terrestrial and maritime ones. Thus, the enemy has no possibility of striking back, or his retort will be very inefficient and has no repercussions at strategic level.

The strategic goal of this kind of war is the victory without loses (or with minimum loses) in order to defeat the enemy without his having the possibility to defend, to fight or to react in such a way as to affect the forces of the attacker. The strategic means of the non-contact war are the following:

- The discouragement of the enemy (adversary)
- The economic, psychological and military pressure
- The coalition between international forces, institutions and organizations against the common enemy
- The psychological and informational war
- The limited participation had as a result the hitting of the enemy's weak points and the vital centers. To accomplish that goal the attacker must use all the informational, spatial, aero, maritime and even terrestrial means. Whenever it is necessary, the Special Forces must intervene. The use of such strategies makes the enemy's reaction impossible, without a direct target or inefficient.

The Gulf War (1991) against Saddam Hussein's army represented the first time when the strategies of the non-contact war have a modern successful formula. Still it was an experimental one, not very well established, but it underlined the role played by technology in the evolution of the military art and in the strategy of direct actions. All those things happened even though the new paradigm of the theory of asymmetric strategy and of the most fitted military art was not well established. During the War of March-April 2003 a new strategy has appeared and established itself; a new concept has come to life, the Net Centered War.

In 1996, John Shalikashvili has published a document entitled **Joint Vision 2010** (JV 2010). Here he underlines that in the modalities of leading a war the most important things are the technology and the quality of the commandment, of human

resources, of the organizational structures and of the operational concepts. The former Chairman of the Joint Chiefs of Staffs of the American Armed Forces states that the tendencies in the development of the technology are the following:

- The accuracy of the targeting taking into account all the vectors;
- A large diversity of effects, from neutralization to the destruction of the protected targets;
- The development of new technologies than ensure the invisibility and a better screening of one's own forces;
- Informational systems and the integration of the systems in other systems (systems made of systems).

The American general shows that **JV 2010** leans on four operational concepts:

1. The dominant maneuver;
2. An accurate engagement;
3. A total protection;
4. The logistics based on the net.

The dominant maneuver refers to the way to identify, choose and sort the objectives. It decides the gravity centers of the enemy's combat disposition and hits then with an accurate precision whenever it is necessary. The dominant maneuver combines the informational actions (informational war) with the spatial, aero, maritime and terrestrial actions. It ensures the rapid transportation of the forces and of the necessary means. It chooses the type of action best suited to hit simultaneously the enemy's weak point in order to succeed as planned.

Some military theoreticians say that the non-contact war is a one-way action- from the advanced technology to the backward technology- from the systems of weapons to the weapons of the classic war. This is true only in part. The powerful countries will always take advantage of the technological military progress in order to impose their politics and to realize their interests in the less developed countries. For this, the powerful nations will use a system of direct offensive strategies, or dissuasive strategies. Whenever the case they will use strategies of subordination through rapid hits on the vital points. In these circumstances, the non-contact war is a product of asymmetric strategies; both in what the ratio of forces as well as in the way, the means and the actions are concerned. Nevertheless, the weaker enemy has also an asymmetric reaction. It is the reaction of the weak against the strong, of the isolated against

the alliance, of the frustrated against the dominant. The enemy will also make use of different and various forms and methods that characterize the asymmetric war: guerilla, total war and, especially, terrorism – all of them being extremely violent and bloody.

The asymmetry connected with the non-contact war is relative, difficult to evaluate and hard to guess. Usually, it is an expression of a distorted reality; it is not a disproportion, an inferior or a superior one, it is a difference because both belligerents want to exploit the vulnerabilities of each other. The non-contact war, especially through its last experimental expression- the net centric warfare- becomes more and more a strategic reality of both the present and the future. The weapon systems, the new strategies permit and impose another course for confrontations. In the non-contact system, at least three shields protect the fighting entities: the informational, the fire and the logistic shield.

However, the non-contact war is not synonymous with asymmetry (the difference between the parts separated by an axis). It represents actions at great distance, out of range of a stricto sensu contact, in which different forces or equal forces confront using different or similar strategies.

Based on all the reasons shown, the non-contact war is and it is not an expression of asymmetric strategies. Even the definition as non-contact is relative and has a transparent meaning. Non-contact can also define another kind of contact, namely **a contact at a great distance**, through information, fire, and extreme complex actions deployed in a multidimensional space in all possible kinds of environments.

Proportionality Law of the Violence

Terrorism is one of the major threats alongside with ethnic conflicts addressed to security and stability. The organized crime and terrorism have greatly proliferated in the last decades. At the beginning of a new millennium, almost all the states and international organizations want to protect themselves from them as well as to destroy their mechanisms.

Terrorism is both an aggression and a reaction to aggression. As an aggression, terrorism attacks the stability through fear and terror. Some third parties usually take advantage from these actions. These third parties are hard to identify and to count. Last

decades' experience has shown that the traffic of drugs, the organized crime and terrorism represent a terminal disease for the modern society, vulnerable to subversive acts and diversions that have found a very fertile soil to grow in democracy, in the freedom of movement and organizing and in the human rights. This cancer has touched the whole society, and it can be found in the poor countries as well as in the most advanced and civilized ones. It lives in the underworld and on the stock market, as well as on the streets and on the internet. Terrorism has another face too. It is the reaction of the weak confronted with the strong. From this viewpoint, terrorism is an expression of the distorted war, a reaction to this kind of war. Terrorism becomes another form of asymmetric war, because it makes use of the vulnerabilities of the modern society. However, the modern society is not able to use, in the same way, the vulnerabilities of terrorist organizations and nets. This assertion is true, at least now. It seems that terrorism has the strategic initiative through a terrorist kind of war. The international law does not accept terrorism, the great powers fight against it, and the international organizations condemn it. However, terrorism still exists and it continues to develop, no matter what the whole world thinks and does. The most recent terrorist actions, the train bombing in Madrid, March 11 2004, the hostage situation from Beslan, the bombings in Istanbul, and the guerrilla war from Iraq had a great impact on the public opinion. It seems that such kind of actions will continue to appear.

Terrorism has become a type of war. The USA – the strongest economic and military force of the century- backed by NATO and a great part of the world's population, has declared war on terrorism. It will be a long and difficult war, with its vicissitudes, with innocent victims and bloodsheds, with victories, defeats and injustices. Still, it will not be a war that produces hecatombs, but one that will try to prevent them. As time goes by, and technology develops, people become more and more conscientious of the importance of life and human solidarity. The war has changed its meaning and signification. It has become a war led by alliances and coalitions against the evil from our society. The terrorist organizations, the traffickers represent the embodiment of evil. To fight against them means to administrate the crises and conflicts, to impose and endure peace.

THE POLITICAL MILITARY PRESENT

The confrontation with terrorism has moved into the virtual space. Now the war takes place both in the real as well as in the virtual world. Of course, this transfer will not reduce the tension, the confrontations and the violence of the real world. Maybe, in a distant future, this confrontation will take place only in the virtual space. Perhaps there will be less material and human losses, but the destruction in the virtual space is also very dangerous. Many informational systems will “die” and the violence will invade the cyberspace. A very interesting hypothesis appears and, in time, it can become a law of the confrontation between human entities: the quantity of violence in the world stable; only its forms of manifestation and its results change.

Mark Pollitt, an FBI member, defines cyber terrorism as “a political premeditated attack against information, informational systems, informational programs and data basis, against combative and non-combative targets; sub national groups and clandestine agents will perform these attacks”. The objective of cyber terrorism is to spoil or to destroy information, especially the strategic information. The authors of such attacks are anonymous and

unpredictable. The attacks on Yahoo server, as well as the attacks on other networks demonstrate the power of such kind of violence. The cyber space has no borders and it will become the future theatre of war. Clandestine informational operations, using anonymous sites and servers will appear. There will be two kinds of operations:

- Operations that will try to paralyze and weaken the internet in order to penetrate it like a Trojan horse;
- Operations that can destroy the protection of the system. Such operations are very dangerous because they can destroy the communications, water and gas pipes, the electrical cables, transportation, emergency services, the security systems as well as those of national defense.

Cyber terrorists will attack all these vital targets. The terrorists are capable of rapidly and securely destroying these capabilities from a safe distance.

The new appeared cyber informational violence worries the whole world. We do not know if the war of the future is going to take place in the virtual world. Nevertheless, we know that it will become the theatre for confrontation and violence. The informational civilization as a whole will have

DESPRE EFECTUL DĂUNĂTOR AL GEOSTRATEGIEI

Dr. Nicolae DOLGHIN

The Ukrainian elections have finished. The results of the third round for presidential elections are known. The European media have other priorities for the time being and seldom remember to mention our neighbour. The situation was suggested to us by a Chekhov's sad monologue, a Russian writer who also lived in Ukraine.

Alegerile din Ucraina s-au terminat. Rezultatele celui de-al treilea tur de scrutin pentru prezidențiale sunt cunoscute. Mass-media europene au acum alte priorități și își mai amintesc doar din când în când despre vecinul nostru. Situația ne-a sugerat și titlul articolului, parafraza titlului unui monolog trist al lui A. P. Cehov, scriitor rus care a trăit și în Ucraina.

O problemă care încinsese până spre limite periculoase climatul politic din Europa, cu declarații amintind vremuri de care credeam că ne-am eliberat, s-a stins în doar câteva zile, lăsând impresia că Europa a intrat în normalitate. Au fost stopate tentativele neoimperiale ale Moscovei prin vot, ca formă de manifestare a unuia din exercițiile definitorii ale democrației și cu ajutorul simbolului acesteia – presa liberă -, deci totul este în regulă.

Mass-media au fost cele care au insistat asupra necesității unor alegeri corecte, a existenței unei Ucraine cu adevărat independente, asupra pericolului falsificării rezultatelor electorale etc. Tot ele au lansat și consacrat conceptul de „revoluție portocalie”, ce pare că se bucură de mai mult succes decât cel de „revoluție a rozelor”, desfășurată cu nu prea mult timp în urmă într-o altă fostă republică sovietică, Georgia. Triumful celor două revoluții a fost considerat victoria democrației asupra unor mentalități vechi.

Totuși, analizele de cabinet, mai puțin sonore, n-au ignorat lanțul de probleme de securitate regională, continentală și chiar globală, scos dintr-un relativ echilibru și care demonstrează că situația nu este atât de simplă, depășind cu mult

spațiul vecinului nostru nord-estic. A reduce totul la confruntarea Vest-Est, un Est personificat în vechea tradiție geopolitică, dar de data aceasta doar de Rusia, a constituit un bun prilej pentru exerciții de condei strălucite și cam atât. Problemele reale ale societății ucrainene, regăsite în multe altele din spațiul ex-sovietic – chiar și acolo unde formal disputa punctelor cardinale s-a rezolvat – au rămas; în schimb, s-au acumulat energii pentru a căror reechilibrare vor fi necesare măiestrie politică și timp. O desfășurare explozivă a acestor energii ar putea constitui un risc major pentru securitatea Europei.

Nivelul și conținutul unora dintre declarațiile oficialilor din Rusia, SUA și UE au scos în evidență apropiere riscante între democrație, ca sistem de valori îndelung constituit, acceptat și exersat în colectiv, și geostrategie, unde valorile sunt unilaterale și orientate spre impunerea voinței prin relații de putere. Ambele sunt domenii în care, prin folosirea instrumentelor de care dispun, se urmărește realizarea unor obiective politice, de organizare a comunităților umane.

Din această apropiere, democrația nu are decât de pierdut, deoarece în spatele valorilor sale nu vor putea fi mascate calculele geostrategiei, golindu-i de conținut caracteristicile fundamentale: dialogul, echilibrul între drepturi și responsabilități, divizarea puterii, egalitatea în fața normelor etc. Toate acestea dau aparența unei delicate fragilități a mecanismelor și exercițiilor democrației. În realitate, odată acceptate în sistemul de valori ale societății, caracteristicile se dovedesc mult mai atractive și solide decât demonstrațiile geostrategiei. Nu întâmplător, în perioada de vârf a confruntării bipolare pe continentul european, jazzul și blugii, ca simboluri ale libertății și spiritului contestatar, au avut efecte mult mai distrugătoare pentru totalitarismele comuniste decât toate celelalte desfășurări de forțe și mijloace militare occidentale. Nu acestea au declanșat dominoul, ci evidențele democrației.

Probabil că aceste evidențe îl vor fi determinat, cu ani în urmă, pe Winston Churchill să declare că democrația este cea mai rea invenție a omenirii, dar mai bună decât toate celelalte, recunoscându-i astfel și limitele, dar și imensul potențial.

Cât de periculoasă este geostrategia pentru democrație o demonstrează evoluția pre- și postconflict din jurul Irakului. Deși Saddam Hussein nu a fost un personaj agreat de lumea politică arabă, începutul procesului de democratizare a societății irakiene, prin eliminarea dictaturii sale, a fost prezentat de forțele extremiste islamiste drept cruciadă împotriva lumii musulmane, motiv împărtășit chiar și de populația cu poziții moderate. Astfel, s-au complicat procesele politice din statul irakian. Nu avem de unde ști că undeva, prin laboratoarele lumii, nu se proiectează planuri strategice fundamentate tocmai pe exploatarea echilibrelor delicate ale democrației și mecanismelor acesteia, ceea ce ar putea însemna o lovitură cumplită pentru toate democrațiile în curs de implementare și consolidare.

În Ucraina, staffurile electorale ale celor doi candidați la președinție au demonstrat că asemenea planuri sunt posibile, iar prin instrumente ale democrației pot fi atinse obiective cu conținut geostrategic.

Și-au elaborat strategiile de campanie pe un specific al societății ucrainene: un anumit grad de polarizare a populației între Vest și Est. Căile de acțiune au fost cele oferite de imagologie ca „disciplină socială care studiază comunicarea prin imagini și modul cum se cristalizează aceste imagini în mentalul individual și colectiv, în funcție de orizontul de interpretare al grupurilor umane pe durata dezvoltării lor istorice”.¹ Rareori comunitățile sociale învecinate au percepții favorabile una despre cealaltă.

În jurul alegerilor din Ucraina s-a declanșat un adevărat război imagologic. Candidatul având baza electorală în regiunile vestice a fost proclamat „pro-european”, celălalt, susținut în est – „pro-rus”. O distincție brutală, fără nuanțe. Dezbaterea electorală s-a transformat inevitabil în campanii separate de demonizare reciprocă, cei doi s-au identificat rapid cu grupurile lor de sprijin, motivul a fost preluat imediat de media internațională, liderii politici au fost obligați să se pronunțe. În câteva săptămâni s-au distrus multe din valorile în curs de așezare în acest spațiu, în primul rând toleranța. Victoria candidatului prooccidental a fost prezentată drept

o victorie istorică a democrației, iar la Moscova „cea mai zdrobitoare înfrângere diplomatică de la destrămarea URSS”.²

Probabil că, în viitorul apropiat și mediu, aceste motive vor dispărea din discursul politic intern, relațiile dintre principalii parteneri și instituții occidentale și Rusia ar putea să nu fie afectate. Este posibil, însă, ca fiecare să-și ia pentru viitor anumite măsuri de siguranță, care le vor influența reciproc imaginea. Dar nu vor putea fi ignorate efectele imagologice asupra formării opiniilor grupurilor sociale-țintă și capacității acestora de a influența, la rândul lor, opiniile și credințele individuale.

Oricum, asemenea interpretări reflectă păreri care au puține lucruri comune cu procesele atât de profunde ce se derulează de peste 15 ani pentru afirmarea valorilor democrației, fără a se afecta ireparabil încâlcitele combinații dintre interesele globale, naționale și locale, dintre obiectivele urmărite de mari actori ai lumii și cele ale statelor fără asemenea veleități, dintre aspirații și realități etc. În definitiv, pe conștientizarea și acceptarea acestor combinații și găsirea soluțiilor s-au fundamentat succesele democrației, spre deosebire de geostrategie, unde marile victorii au fost mai strălucitoare, dar mai puțin durabile și, mai ales, surse pentru violență și viitoare dezechilibrări, revanșe etc.

În Ucraina, democrația se află în fața unor sfidări unice și, probabil, nu există forță politică responsabilă care să nu realizeze acest lucru. Pe de o parte, pentru că Ucraina însăși constituie un subiect în care cu greu se poate separa ferm democrația de geostrategie. Ea reprezintă într-un fel cheia securității europene și sunt puține motivele politice în care să nu se întrezărească raționamentele geostrategiei. Pe de altă parte, instrumentele acesteia sunt mai ușor de întrebuințat astăzi în spațiul ucrainean pentru a modela procese politice decât a fost în cel vest-european când modelarea exercitată cu peste 50 de ani în urmă s-a făcut în alte condiții și pe tărâmul altor tradiții.

Realitățile fizice ale statului ucrainean sunt cele redată în atlase și așa vor rămâne: o populație de 48,4 milioane de locuitori, din care 73% sunt etnici ucraineni și 22% (peste 10 milioane) ruși.³ Aceștia locuiesc mai ales în regiunile din estul și sudul Ucrainei, unde ponderea lor este cuprinsă între 30-50% (Lugansk, Harkov, Zaporojie, Donețk). În Crimeea, regiune cu un anumit grad de autonomie,

ei reprezintă peste 2/3 din populație, spre deosebire de regiunile din Vest (Lviv, Ivano-Frankivsk) unde sunt în jurul a 7%. La Kiev trăiesc circa 20%. Marile centre economice sunt dispuse tot în est.

Conceperea dihotomică a campaniilor electorale între cele două orientări n-a făcut decât să ducă spre o concluzie geostrategică, formulată cam în felul următor și valabilă pentru ambele părți: pentru ei au votat vreo 15 milioane, pentru noi la fel și de aici trebuie să pornim în viitor. Cu alte cuvinte, o dispută electorală care trebuia să se poarte în jurul unor teme precum: integrarea europeană, respectarea și aplicarea legilor, anticorupția, drepturile omului și altora, care să coaguleze întreaga societate și să-i ofere posibilitatea de a alege între programe, n-a făcut decât să o polarizeze în jurul unor imagini ireconciliabile. Realitățile europene au demonstrat că asemenea falii, din care criteriul originii etnice nu lipsește, dispar foarte greu. Acțiunile care au urmat finalizării celui de-al treilea tur de scrutin demonstrează că falia se lărgește; începe chiar cu compromiterea campaniei electorale înseși.

Astfel, o agenție de știri din Crimeea a mediatizat cu generozitate concluzia șefului Grupului britanic pentru Helsinki, ai cărui membri au fost observatori la cel de-al treilea tur: „... s-a terminat ca orice altă înșelătorie dintr-o democrație electorală, aprobată oficial de Occident”.⁴ În continuare, oferă date care, după părerea sa, îi confirmă concluzia.

Oricum, introducerea în circulație a unor asemenea afirmații, într-o zonă cu un echilibru nesigur, declarațiile și acțiunile politice cu nuanțe separatiste și contestatate din alte regiuni și care fac mai curând parte din instrumentarul geostrategiei

decât al democrației constituie obstacole importante în calea exercițiului democratic din țara vecină. La fel și identificarea motivelor pentru care populația de origine rusă și-a orientat atât de masiv și direcționat preferințele electorale. Cu doar ceva mai mult de un deceniu în urmă, aceeași populație vota la fel pentru independența statului în care urma să trăiască. Probabil, identificarea motivelor ar oferi garanții suplimentare pentru separarea valorilor democrației de calculele geostrategiei.

Într-un articol publicat în “The International Herald Tribune”⁵, Ian Bremmer, de la Institutul pentru Politică Mondială, președintele organizației “Eurasia Group”, amintea că, în 1991, în timpul vizitei sale la Kiev, președintele de-atunci al SUA, George Bush senior, saluta dorința de libertate a Ucrainei, dar avertiza că nu va susține nici o manifestare de „naționalism sinucigaș”. Autoarea discursului era Condoleezza Rice, actualul secretar al Departamentului de Stat al SUA. Dar rămâne aceeași întrebare: O asemenea potențială abordare aparține exercițiului democrației sau geostrategiei?

NOTE:

¹ Ion CHICIUDEAN, Bogdan-Alexandru HALIC, **Imagologie. Imagologie istorică**, București, comunicare.ro, 2003, p.16.

² <http://www.izvestia.ru/world/article/928060>

³ Dorling KINIDESLEY, **Concise Atlas of the World**, 2003, p.2107.

⁴ <http://www.nr.2.ru/13136.html>

⁵ www.eurasiagroup.net/press

CONSONANȚE GEOPOLITICE ȘI GEOSTRATEGICE

General de brigadă (r) dr. Gheorghe VĂDUVA

Redimensionare

Nu se putea ca politica să facă abstracție de spațiul geografic, mai exact, de geografie. Chiar dacă politica nu s-a născut din geografie, din dinamica tectonică, de climă sau de relief, ea sălășluiește pe pământ, nu pe steaua Vega, dar nu pur și simplu pe planeta Pământ, ci pe pământul oamenilor. Politica s-a născut în mediul uman, în comunitatea umană, în cetatea umană. Însăși denumirea ei vine de la polis care înseamnă cetate (în sensul de comunitate, societate) și tea, care înseamnă știință. Politica este știința oamenilor și a comunităților umane. Ea înseamnă, deopotrivă, principii, reguli, norme, deci teorie, și modalități de aplicare a acestora, în funcție de interesele oamenilor. Combinarea dintre interese și principii, norme, reguli generează doctrine, strategii politice, adică și modalități de punere în operă, și tactici, adică înfăptuire concretă. Nimic, în ceea ce-i privește pe oameni, nu se poate situa în afara intereselor și a modului de materializare a acestora, deci a politicii. Politica este prima expresie a unui proiect rezultat din conștiința de sine și din conștiința colectivă. Desigur, pentru a fi viabilă și realizabilă, politica trebuie să se sprijine pe un sistem de valori. Dar nu valorile determină acțiunea, ci interesul. Valorile sunt ceea ce se acumulează, ceea ce are durată și perenitate. Ele se constituie în mari sisteme de patrimoniu și de trepte ale civilizației. Ele nu sunt contradictorii, nu intră în competiție și nu determină războaie. Dacă există o unitate a lumii, ea se bazează pe congruența, consistența, interconexiunea și permanența sistemelor ei de valori.

Cel care generează acțiunea este, deci interesul. El constituie motivul oricărei acțiuni. Interesul este, în esența lui, un proiect. El izvorăște dintr-o trebuință și se transformă într-o idee care modelează o cale sau o modalitate de atingere a unui scop. Finalitatea se află totdeauna în viitor. Politica este capacitatea omului de a-și formula interese și de a crea mecanisme pentru îndeplinirea lor.

Comunitățile umane se află însă într-un spațiu geografic concret, aparțin planetei și poartă, într-o formă sau alta, calitățile planetei. Determinările geografice sunt esențiale în construcția și dezvoltarea ființei umane și a comunităților umane. Mai mult, există o concordanță între areal, timp și oamenii care fac parte din acel areal. Influența este însă reciprocă. Nu numai arealul determină oamenii, ci și oamenii determină arealul. Există comunități pe planetă, cele sedentare, între care se situează și cea a românilor, care au sentimentul spațiului plin, un spațiu presărat cu iubire. Oamenii acestor tipuri de comunități au apărut și s-au statornicit pe văile fertile ale râurilor, în zone bogate în vegetație și în resurse, s-au contopit cu ele și nu le-au mai părăsit niciodată. De aici, o filozofie a spațiului plin, care creează o anumită suficiență, dar și o anumită trebuință a menținerii unei relații de interdeterminare. Populațiile sedentare sunt legate de cultura pământului, fac parte efectivă din ecosistem, umanizează acest mediu prin munca lor, ce se prezintă, deopotrivă, ca o deprindere, dar și ca un proiect. Populațiile sedentare trăiesc în comunități rurale, în care casa este o prelungire a pământului și este construită efectiv din pământ, din piatră sau din lemn, adică din produsele nemijlocite ale pământului. Locuitorul sedentar nu privește cu prioritate spre zări, ci pe verticală. El se uită la cer și la pământ, cele două dimensiuni de care depinde viața sa. Acolo, în cer, se află Dumnezeu, iar pe pământ se află efectele voinței lui Dumnezeu. El, omul, este un trimis al Domnului pe pământ, iar pământul este locul în care Dumnezeu l-a trimis pe om. Acest spațiu, predominant vertical, generează și adăpostește o filosofie a unor determinări în care conștiința de sine nu-și este suficientă sieși, întrucât, ca și viața, ea are o provenință divină și slujește un scop divin. Aceasta i-a determinat pe vechii greci să susțină că omul este măsura tuturor lucrurilor, a celor ce sunt, pentru că sunt, și a celor ce nu sunt, pentru că nu sunt.

Populațiile nomade nu au avut această șansă să

se nască în locuri binecuvântate de Dumnezeu. Sau poate că Dumnezeu a creat, pentru dinamizarea planetei, un alt fel de tip de populații, în alte spații decât cele binecuvântate. Este vorba de acele spații, goale, fără resurse, predominant deșertice sau de stepă, cu orizonturi atractive, întrucât, acolo, departe (dar nu prea departe) se unește cerul cu pământul. De unde și dubla determinare a comunităților de aici: să alerge cât mai repede spre aceste orizonturi promițătoare, unde Dumnezeu ar fi foarte aproape de pământ și să caute alte locuri, care să aibă resurse, să fie, deci, binecuvântate. Cu alte cuvinte, filozofia acestor populații este una a spațiului gol, a spațiului care alungă spre orizonturi amăgitoare sau pline de speranță, spre spații cunoscute sau doar bănuite că ar fi mai bune și mai primitoare. De regulă, aceste spații erau locuite de populații care s-au născut aici sau care s-au statornicit aici. Aceste populații nu puteau supraviețui decât împreună, într-o strânsă unitate și cu reguli de fier. De aceea, ele erau populații omogene, născute în șaua calului și devenite războinice. Atât populațiile sedentare din zone deșertice sau de stepă, mai puțin bogate în resurse, cât și unele dintre cele nomade, statornicite vremelnice (sau pe durate mari) în astfel de ținuturi, au simțit nevoia să umple acest spațiu gol, să-l personalizeze, să-l repereze sau să-și marcheze trecerea prin el (dacă era vorba de nomazi). Așa au apărut, în unele zone, monumente durabile, din piatră, care dau măreție unor locuri de altminteri aride și neimportante. Populațiile sedentare au înțeles abia într-un târziu că nu sunt singure pe planetă, că există pericole de moarte și, de aceea, comunitățile lor, în esență, sociale și culturale, au devenit și militare.

Populațiile nomade au exercitat (și, în anumite forme, încă mai exercită și azi) asupra populațiilor sedentare două tipuri de presiuni cu două obiective precise, uneori dispartate, alteori cumulate:

- pentru a le lua locul;
- pentru a le lua avutul.

Ambele tipuri de agresiuni s-au manifestat și s-au materializat de-a lungul istoriei și s-au concretizat într-o confruntare care a început în antichitatea timpurie și s-a prelungit până în zilele noastre. Această realitate l-a determinat pe Gérard Chaliand, să afirme, în studiul introductiv la monumentală sa *Anthologie mondiale de la stratégie*, lucrare de peste 1500 de pagini, că principala confruntare nu a fost cea dintre popoa-

rele continentale și cele maritime, ci confruntarea dintre populațiile nomade și cele sedentare.

Când lucrurile s-au mai liniștit, s-au consolidat frontiere. În general, aceste frontiere au fost și au rămas politice. Este vorba de limitele cetăților, de cele ale diferitelor comunități, care, încet-încet, devin linii de despărțire. Acestea mai mult separă decât unesc. Politica s-a născut din interesele acestor comunități, dar dimensiunea ei nu se reduce la proiecte abstracte, la principii, norme, scopuri și obiective, ci se leagă de spații, oameni și civilizații. O analiză a politicii nu poate face abstracție de spațiile geografice. Apare astfel ceea ce azi se numește geografie politică. Geografia politică tratează organizarea politică a statelor în consonanță cu spațiul geografic. Ea nu este totuna cu geopolitica. Geopolitica nu este politică geografică, nici geografie politică, ci o metodă de analiză geografică în favoarea politicii (Alain Litzellmann, *Géopolitique du Pacifique*, curs de geopolitică, 2003). Deseori, geopolitica este asociată cu geostrategia. Nu numai pentru că ambele sunt legate de spațiul geografic, ci și pentru că oamenii nu se pot limita la a le considera ca simple metode de studiu. Geopolitica nu trebuie confundată încă cu strategia și nici cu geostrategia, care descrie determinările geografice ale strategiei (Alain Litzellman).

În aceste condiții, geopolitica se prezintă ca fiind un o modalitate de studiere a determinărilor geografice asupra politicii. Este vorba, desigur, de politica internă și de politica externă a statelor. Se înțelege, a statelor politice, pentru că statul este, la ora actuală, entitatea politică de bază a planetei. De aceea, în analiza acestor determinări geografice, trebuie să se țină seama de tipul lor și, mai ales, de modalitatea în care acestea se îmbină și se combină în ceea ce am putea numi geografie politică. Geografia fizică exercită o influență considerabilă asupra infrastructurilor, geografie economică, prin resurse, piețe, costuri, transporturi etc., determină, în mare măsură, configurarea geografiei politice, geografie demografică impune asupra politicii determinări ce țin de caracteristicile populațiilor și comunităților umane, iar geografie istorică își pune amprenta asupra politicii prin memorie, percepții geografice, cutume, mituri și fantasmă. Oamenii trăiesc deopotrivă, în trecut, în prezent și în viitor. Trecutul este dat de memoria istorică și geografică, prezentul se bazează pe realitățile trăite nemijlocit, iar viitorul pe proiecția lor științifică,

artistică și politică, de regulă, într-un spațiu virtual. Determinările geografice sunt foarte importante, sunt, în anumite privințe, chiar hotărâtoare, mai ales dacă le privim în universalitatea lor.

Geostrategia este, de asemenea, un studiu al influenței datelor geografice asupra strategiei statelor, alianțelor, coalițiilor. Este vorba, în principiu, de influența acestor date asupra mării strategii, adică asupra strategiei generale a statelor, guvernelor, alianțelor și coalițiilor. Dar conceptul poate fi extins și deja s-a extins. Strategia – ca știință, metodă, sistem de poziționare a forțelor, mijloacelor și resurselor în vederea punerii în operă a unei decizii politice – are în vedere, practic, întreaga activitate omenească. De aceea, fiecărui tip de strategie i se asociază un tip de geostrategie. De unde rezultă că avem de-a face cu atâtea tipuri de geostrategii câte tipuri de strategii există. Există geostrategii economice, politice, culturale, informaționale, militare și de altă natură, iar epocile care marchează trecerea de la un tip de societate la altul, se caracterizează prin revigorarea studierii influenței factorilor geografici asupra oricărui tip de strategie. Prin această metodă, s-au identificat marile falii strategice între civilizații, religii, tipuri de comunități, care oferă o viziune mult mai realistă asupra relațiilor internaționale, pericolelor, amenințărilor, riscurilor și determinărilor lor geografice. Omenirea nu poate rămâne nici o clipă în echilibru. Mereu vor fi situații complexe, care generează amenințări ce se cer cunoscute și contracarate.

Geopolitica și geostrategia spațiului vital și expansiunii

Într-un articol publicat în 1910, suedezul Rudolf Kjellen folosește pentru prima dată termenul de *geopolitică*. Una dintre lucrările sale fundamentale se numește „Statul ca formă de viață” și a fost publicată în 1916. Ea i-a influențat pe geopoliticienii germani și îndeosebi pe Karl Haushofer. Însă cel care a ridicat geopolitica la rang de teorie, deci de știință, a fost germanul Friedrich Ratzel (1844-1904). Principalele sale lucrări sunt „Geografia politică” (1897) și „Spațiul vital” (1902). Geopolitica s-a dezvoltat în special în Germania, datorită situației în care se găsea această țară la sfârșitul secolului al XIX-lea. Ea se afla în contrast cu puterea Marii Britanii și era îngrijorată pentru o eventuală revanșă a

Franței, în urma înfrângerii acesteia în războiul din 1870 și pierderii Alsaciei și Lorenei. În acest sens, încurajând Franța în politica ei colonială, Germania folosea o strategie indirectă, urmărind un triplu scop: să contrapună Franța Marii Britanii; să profite de pe urma conflictului franco-britanic pentru a-și realiza propriile ambiții coloniale; să abată, cel puțin pentru un timp, atenția Franței de la problemele continentale. Apogeul acestei politici a fost atins în 1885, la Congresul de la Berlin. Era epoca începutului naționalismului, a colonialismului și bătăliei pentru supremație și putere. Era epoca expansionismului politic, deci a expansionismului statelor. Teoria spațiului vital este, de fapt, teoria expansiunii. De aceea, în „Spațiul vital”, publicat în 1902, Ratzel identifica șapte legi ale acestei expansiuni:

1. Dezvoltarea culturală impune creșterea spațială a statelor avansate, care dețin sisteme de valori, în dauna celor mai puțin avansate;

2. Dezvoltarea spațială a statului are loc în raport cu puterea sa economică și comercială și în funcție de ideologia sa; expansiunea este o problemă de mijloace și de voință;

3. Expansiunea se realizează prin absorbirea entităților politice de mai mică importanță, printr-o mișcare care se autosusține;

4. Frontiera este vie; ea marchează limitele temporare ale unui stat, între două faze de expansiune;

5. Logica geografică prevalează asupra oricărei alte considerații în procesul expansiunii unui stat;

6. Expansiunea este favorizată de proximitatea unor entități mai puțin importante (un stat nu se poate dezvolta dacă vecinii săi sunt la fel de puternici ca el);

7. Mișcarea în spațiul geografic este alimentată de generalizarea expansiunilor (cuceririle teritoriale ale statelor rivale accentuează necesitatea expansiunii proprii).

Această teorie, în pofida desconsiderării de după al doilea război mondial a geopoliticii ca știință, a fost aplicată în toate timpurile și va fi aplicată mereu, atâta vreme cât vor exista comunități politice. Iar comunități politice vor exista cât va exista lumea. Teoria nu se schimbă. Se schimbă doar formele și metodele prin care această teorie se pune în operă. Se schimbă chiar și unele elemente din cadrul fenomenologiei expansiunii, nu însă și esența ei. Strategia expansiunii – ca metodă de punere în aplicare a teoriei expansiunii – rămâne o strategie

politică. De aceea, analiza interdeterminărilor dintre *geografie*, înțeleasă deopotrivă ca știință interdisciplinară, și *politică*, ca știință, artă și practică a entităților politice, indiferent sub ce formă ar exista acestea (state naționale, federații, alianțe, coaliții politice, uniuni etc.) se face, nolens-volens, pe coordonatele enunțate de Ratzel în 1902, poate golite un pic de nota lor agresivă-intempestivă, specifică epocii coloniale.

Multă vreme, aceste coordonate au fost ignorate, sub pretextul că ele au folosit planurilor expansioniste prin mijloace militare (prin război) ale celui de al III-lea Reich. Desigur, lumea este îndreptățită să respingă sau să ignore ceea ce consideră că se constituie în răul din ea. Dar, de aici nu rezultă cu necesitate că realitatea care generează ceea ce, la un moment dat, se consideră ca fiind răul din lume, nu există. Nici un om cu mintea întregă nu elogiază cel de al doilea război mondial, dar războiul respectiv nu are drept cauze principiile spațiului vital enunțate de Ratzel. Totuși, se mai crede încă și astăzi că teoria acestui geopolitician german a alimentat ambițiile hitleriste. În fond, cam același lucru s-a spus și despre Nietzsche, autorul deosebitei „Așa grăit-a Zaratuștra” și a altor sublime scrieri care pledează pentru progresul omenirii, nu pentru decăderea ei.

Este drept, lucrurile nu mai sunt chiar la fel. S-au schimbat puțin nuanțele. Astăzi, nu mai este vorba de expansiune, ci de extindere, nu se mai largesc frontierele statelor politice, ci se reunesc entitățile economice, informaționale, politice și chiar culturale. NATO nu cucerește, ci își largeste arealul. NATO nu este însă un stat, ci o alianță de state suverane. Principiul de funcțiune al Alianței Nord-Atlantice nu este decizia autoritară a statului cel mai puternic, ci consensul. De asemenea, Uniunea Europeană nu „cucerește” stat după stat, ci acceptă în componența ei statele care îndeplinesc standardele economice, sociale și politice și doresc să facă parte din această entitate. Globalizarea este cea mai mare expansiune pe care a cunoscut-o vreodată omenirea și, probabil, ultima. Dar este o expansiune intrinsecă, bazată pe piloni extrem de puternici – economia, informația, politica – și extrem de importanți, fără de care nimeni nu poate exista pe această lume. Acești piloni nu polarizează, ci susțin.

Cât de departe și, totuși, cât de aproape este această viziune integraționistă de unele concepții care se vehiculează și azi privind constituirea sau

reconstituirea centrelor de putere, a imperiilor și chiar a sferelor de influență! Karl Haushofer (1869-1946) pare cel mai acuzat de utilizarea unora dintre principiile geopoliticii de al III-lea Reich, deși el însuși și familia lui au fost persecutați de către naziști. Fiecare stat puternic, susținea Haushofer, trebuie să-și creeze zone de hegemonie. Puterea aparține Nordului. Deci Nordul trebuie să-și creeze zone de hegemonie în arealul Sudului prin care să aibă acces la resursele necesare. El numește aceste zone *Pan-Ideen*, noțiune tradusă de François Thual și Aymeric Chauprade prin cuvântul „panisme”. Prin *Pan-Ideen* se înțeleg, deopotrivă, vechile entități geografice, etnice și culturale (pan-slavismul, pan-islamismul, pan-turcismul etc.) și ideea de dominare a grupurilor etnice și culturale asupra spațiului lor vital. Ideea lui Huntington în legătură cu cele șapte sau opt entități civilizatoare (sinică, hindusă, niponă, islamică, africană, ortodoxă, occidentală și, eventual, sud-americană) și cu statele-nucleu ale acestor civilizații nu se înscrie oare în același registru filosofic (e drept, ceva mai nuanțat) cu cea a geopoliticianului german? Haushofer distinge patru zone esențiale de hegemonie a Nordului asupra Sudului:

- o zonă pan-europeană, care acoperea Africa și care trebuia să fie dominată, în viziunea lui, de Germania;
- o zonă pan-americană, dominată de Statele Unite;
- o zonă pan-rusă care includea Asia Centrală și subcontinentul indian;
- o zonă pan-asiatică, dominată de Japonia, care cuprindea Extremul Orient, Asia de Sud-Est și Pacificul de Nord.

Aceste zone erau formate și formulate în funcție de interesele Germaniei și ale altor mari puteri (Statele Unite, Marea Britanie, Franța, Japonia și Rusia). Lucrurile nu s-au schimbat în mod esențial în ultima jumătate de secol, dar s-au nuanțat, rezultând noi politici – cele de parteneriate – și, respectiv, noi strategii, tot de parteneriat, prin care se urmărește crearea și menținerea unor sisteme viabile și acceptabile de acces la resurse. Lucrarea lui Zbigniew Brzezinski „Marele eșichier. America și restul lumii” nu este altceva decât o ilustrare a raporturilor dintre marii actori, pentru crearea unui sistem de acces convenabil și neîngrădit la resurse. Spre exemplu, în capitoul intitulat „Eșichierul eurasiatic”, el face o demonstrație

coerentă și elegantă a unui sistem de dominare, care, principial, nu se îndepărtează prea mult de viziunile geopoliticienilor tradiționali. Pe baza principiilor geopolitice referitoare la continentul asiatic (dominarea foaierului perturbator, accesul la resursele energetice, îngrădirea puterii continentale și a actorilor regionali etc.), el arată că geostrategia contemporană în Eurasia se sprijină pe cinci actori strategici și cinci pivoți esențiali. Actorii strategici sunt: Germania, Franța, Rusia, China și India, iar pivoții includ următoarele state: Ucraina, Azerbaidjan, Turcia, Iran și Coreea de Sud. Actor geopolitic este orice stat care are capacitatea și voința de a-și exercita puterea și influența și dincolo de frontierele sale, iar pivot geopolitic, în viziunea lui Brzezinski, este acel stat care are o situație geografică sensibilă și o vulnerabilitate care ar putea influența comportamentul actorilor politici și strategici. Brzezinski este de părere că Statele Unite trebuie să identifice și să protejeze statele-pivot pentru a-și apăra propriile interese în zonele respective.

Actorii strategici-cheie din Europa Occidentală sunt, după cum scrie Brzezinski, Franța și Germania. Aceștia își propun să realizeze Europa Unită. Franța se ocupă în special de zona Mediteranei, iar Germania de cea a Europei Centrale. Marea Britanie este, în concepția analistului american, un actor strategic în retragere. Rusia ar fi un actor strategic de prim rang, dar foarte incert. China joacă un rol important, prin ambițiile sale economice și politice, iar Japonia are o situație paradoxală, în sensul că, deși dispune de mijloacele necesare pentru a deveni rapid un actor de prim plan, poziția sa regională este fragilă, ceea ce – spune Brzezinski – convine americanilor, iar poziția Indoneziei, Australiei și Indiei nu pune probleme. Ucraina și Azerbaidjanul au un rol important în zonă. În viziunea lui Brzezinski, „soarta Azerbaidjanului și a Asiei Centrale și cea a Ucrainei vor dicta situația Rusiei de mâine“. Coreea de Sud rămâne un pivot important pentru Statele Unite în Estul Asiei, iar Turcia și Iranul sunt pivoți importanți pe falia strategică islamică. Turcia închide Mediterana și Marea Neagră, iar Iranul împiedică Rusia să amenințe interesele americane în Golful Persic. Însă, după actualul război din Irak, deși americanii au distrus armata lui Saddam Hussein și regimul dictatorial de la Bagdad, situația este deosebit de gravă, datorită războiului de gherilă care se desfășoară aici de mai bine de un an. Socoteala de

acasă nu se potrivește totdeauna cu cea din târg, dar nu există târguri fără socotelile de acasă. Până la urmă, conceptul de progres va învinge și aici, în această parte de lume încărcată de atâta istorie.

Desigur, Brzezinski se referea la o situație geopolitică vizavi de interesele americane. Analiza făcută de el se desfășoară în perspectivă americană și ea a fost făcută înainte de declanșarea războiului terorist și, implicit, a războiului împotriva terorismului, care, deși nu schimbă marile interese strategice, aduc elemente cu totul deosebite în reconfigurarea geopolitică a spațiului asiatic, a zonei Golfului Persic, a Mediteranei și, în oarecare măsură, a întregii lumi.

Între timp, lucrurile s-au mai schimbat. Statele Unite ale Americii continuă să fie actorul politic și strategic numărul unu, cu vocație mondială, dar, în acest timp, Uniunea Europeană a devenit un actor economic de mare anvergură, de importanță mondială, s-au încheiat numeroase parteneriate strategice (Rusia-SUA, Rusia-China, SUA-India, SUA-UE, Rusia-UE (în curs de realizare), UE-Orientul Mijlociu etc.), ceea ce arată o altă față geopolitică a lumii și o altă strategie a marilor actori.

Puterea maritimă

Către sfârșitul secolului al XIX-lea, au loc unele mutații strategice deosebit de importante. Începe să se adevărească previziunea lui Ratzel potrivit căreia, pe mare, începe declinul Marii Britanii și creșterea puterii Statelor Unite. Americanii își extind influența în Pacificul de Nord, cumpără Alaska, în 1867, susțin revolta cubanezilor contra spaniolilor (1895), achiziționează Guasm, Porto Rico, Hawaii și Filipinele, după încheierea războiului împotriva Spaniei, realizează canalul Panama și creează statul panamez (1901), deschid canalul în 1914.

Dacă mai toți geopoliticienii s-au preocupat de spațiul vital, de spațiul-pivot, de numeroase alte aspecte care țin de influența spațiului geografic asupra politicii, de cealaltă parte a oceanului, amiralul american Alfred Mahan (1840-1904) a propus o strategie fondată pe puterea maritimă. Tezele pe care el le emite în legătură cu puterea maritimă se fundamentează pe o analiză geopolitică originală a situației Statelor Unite și sunt conținute în lucrarea „The interests of America in Sea Power“ (1897). El a pledat pentru creșterea

puterii maritime a Statelor Unite pentru a realiza dominarea mondială. În cucerirea puterii maritime se impun, după Mahan, trei imperative:

- asocierea cu Marea Britanie, pentru controlul total al spațiului maritim;
- constrângerea Germaniei la un rol continental, interzicându-i-se controlul mărilor;
- realizarea unei apărări coordonate de americani și de europeni.

Acest lucru urma să se realizeze, deopotrivă, prin stăpânirea strâmtorilor și a punctelor vitale și prin construirea unei flote puternice capabilă să realizeze stăpânirea mărilor. Mahan este cel care a vorbit pentru prima dată de „pericolul galben”. El a susținut că pericolul care va amenința în viitor Statele Unite va fi reprezentat de creșterea puterii Japoniei. Această previziune se făcea înaintea victoriei japoneze de la Tushima din 1905 împotriva flotei rusești, iar atacul japonez de la Pearl Harbor va confirma pe deplin justetea concluziilor geopoliticianului și, deopotrivă, geostrategului american.

Teoria pivotului

Una dintre cele mai realiste analize asupra configurației geopolitice și geostrategice a lumii începutului de secol, din perspectivă istorică, o realizează Harold J. Mackinder (1861-1947) în „The Geographical Pivot of History” (1904). Aici el definește un *heartland* (Germania), care amenință puterea maritimă a Marii Britanii. În 1943, acest pivot se mută mai spre Est. Mackinder subliniază unitatea geografică și geostrategică a continentului european și a celui asiatic, complementaritatea dintre mare și uscat, dintre populațiile maritime și cele de uscat. Discuția privind rolul confruntării dintre populațiile continentale și cele maritime, ca izvor al marilor realizări sau marilor catastrofe, sau cel al confruntării dintre populațiile migratoare și cele sedentare a fost și este încă în atenție. Cert este că, în evoluția societății omenești, cu toate nelipsitele ei probleme, este greu de identificat și de ierarhizat prioritățile diferitelor epoci istorice. Principiul complementarității și cel al luptei pentru resurse sunt însă permanente în viața comunităților umane și nu vor dispărea, probabil, decât o dată cu hominienii.

Descoperirea rutei prin sudul Africii spre Indii a permis să se realizeze legătura dintre navigațiile costiere occidentale și orientale ale Eurasiei.

Revoluția începută de marii navigatori din vremea lui Columb a adus creștinătății maximum de putere. Este vorba de acel tip de putere care se proiectează pe mare sau peste mare, prin mijloace maritime și terestre, ce precede mobilitatea aeriană. După cea efectuată de popoarele nomade din foaierea perturbator (care erau războinici călare), încă din antichitate, aceasta a fost a doua mare revoluție săvârșită în domeniul mobilității armatelor. Ea a fost realizată, în principal, pe mare (iar Mackinder, ca britanic, remarcă rolul deosebit al acesteia), dar și pe uscat (este vorba de punerea în aplicare a numeroaselor invenții care începuseră încă din vremea Renașterii). Cea de a treia mare revoluție va fi realizată tot în secolul al XX-lea, prin deschiderea liniilor aeriene și dotarea armatelor cu aviație.

Până la descoperirea și deschiderea căilor navale, Europa era strânsă între amenințările nomazilor din foaierea perturbator, care îi erau superiori în mobilitate, zona deșertică din Sud și oceanul necunoscut. Din momentul deschiderii acestor căi, s-a dezvoltat mobilitatea navală și, îndeosebi prin aceasta, raporturile dintre Europa și Asia s-au schimbat, Europa devenind expansionistă. Eurasia, cum o numește Mackinder, este, a fost și va fi mereu o regiune-pivot a politicii mondiale. Începuse deja acțiunea de a se acoperi această suprafață imensă cu o rețea feroviară. Rusia – spune Mackinder – a înlocuit, în această viziune a pivotului asiatic, Imperiul mongol. Ea exercită aceleași presiuni ca Imperiul lui Gingis Han de odinioară asupra Finlandei, Scandinaviei, Poloniei, Turciei, Indiei și Chinei și înlocuiește raidurile centrifuge ale popoarelor din stepă. Rusia ocupă în lume aceeași poziție pe care o ocupă Germania în Europa. Ea poate lovi în toate direcțiile și poate fi lovită din toate direcțiile, în afară de cea din nord. S-a debarasat de Alaska, pentru că nu dorea să aibă posesiuni dincolo de mare, în aceeași măsură în care Marea Britanie dorea să aibă supremația Oceanului planetar.

Bulversarea echilibrului de putere în favoarea statului-pivot, având ca rezultat expansiunea spre marginile Eurasiei, ar permite utilizarea vastelor resurse continentale pentru construcția navală și realizarea unui imperiu mondial. Acest lucru ar fi posibil – spune Mackinder –, dacă Germania s-ar alia cu Rusia. „Chestiunea Orientului Apropiat, cea a Orientului Mijlociu și cea a Extremului Orient sunt legate de echilibrul instabil al puterilor

interioare și celor exterioare în aceste părți ale creșterii marginale, în care puterea locală este actualmente mai mult sau mai puțin neglijabilă.“

Dar dacă China, organizată de japonezi, ar distruge Imperiul rus și ar cuceri teritoriul lui, acest lucru ar crea o altă mare amenințare pentru libertatea lumii, pericolul galben.

Războaiele duse de Anglia în Africa de Sud și de Rusia în Manciuria au dat naștere ideii de expansiune în imensitatea asiatică, la o distanță comparabilă, prin care se evocă același contrast între Vasco da Gama care, la sfârșitul secolului al XV-lea, a ocolit Capul Bunei Speranțe, în drumul său spre Indii, și cavalcada lui Yermak Cazacul, în fruntea cavalerilor săi, în Ural și Siberia, la începutul secolului al XVI-lea. La fel și populațiile nomade, de-a lungul Antichității și Evului Mediu, care au inundat subcontinentul India, Peninsula europeană, Orientul Mijlociu și China.

Mackinder folosește acum termenul de *heartland*, cu sensul de regiune-pivot sau stat-pivot, de inimă terestră, pe care-l folosește și în 1904. *Heartland*-ul este partea de nord și din interior a Eurasiei. El (*heartland*-ul) se întinde de la țărmurile Oceanului Arctic la deșerturile Asiei Centrale și, spre Vest, până la un aliniament care se situează undeva între Marea Baltică și Marea Neagră.

Conceptul nu permite o definiție precisă pe hartă, întrucât se fundamentează, în opinia lui Mackinder, pe trei aspecte distincte de geografie fizică (cea mai vastă câmpie a lumii, fluvii navigabile și zona de prerie care a oferit condiții ideale pentru dezvoltarea unei mari mobilități la populațiile nomade). Apoi, este vorba de lina de despărțire a apelor (unele curg spre Oceanul Arctic, altele spre sud sau spre est (continentale), orientată Est-Vest, ea însăși reprezentând un *heartland*. La sud de această linie muntoasă, se întinde o zonă de prerie, care compensează lipsa mobilității navale cu un alt tip de mobilitate. Acest *heartland* a corespuns cu teritoriul URSS pe axa strâmtoarea Bering – România (9.000 kilometri). Această linie are anumite particularități. Ea este tangentă la spațiul mongol și, la 5.000 de kilometri de strâmtoarea Bering, traversează fluviul Ienisei.

La est de acest fluviu – spune Mackinder –, terenul este în general muntos și brăzdat de fluviul Lena. De aceea, acest fragment este numit de autor *lenaland* (ținutul fluviului Lena). Rusia *lenaland*-ului avea, la vremea aceea, o suprafață de nouă milioane de kilometri pătrați, dar populația nu

depășea zece milioane de locuitori, dintre care șase milioane se aflau de o parte și de alta a căii ferate transcontinentale Irkutsk – Vladivostok.

La vest de Ienisei, se afla (se află și acum) Rusia *heartland*-ului, o câmpie care se întinde pe mai bine de șase mii de kilometri de la Nord la Sud și pe șase mii de kilometri de la Est la Vest. Populația acestui *heartland* depășea deja, la acea dată, 170 de milioane de locuitori. (Federația Rusă de azi are o populație de 148 milioane locuitori).

Mackinder prezintă valorile strategice ale *heartland*-ului rusesc, comparându-l cu cel francez. În jurul acestui pivot (francez), s-a desfășurat primul război mondial. El a început pe aliniamentul Vosge, Marea Nordului, pe 450 de kilometri. În prima parte a războiului, francezii s-au retras până pe Marna, iar în 1918, către sfârșit, frontul a înaintat în jurul aceluiași aliniament-pivot. În 1918, în fața marii ofensive germane, frontul a reculat, dar Franța avea suficient spațiu strategic pentru o apărare în adâncime și pentru o retragere strategică. Același lucru l-a făcut și Rusia în cel de al doilea război mondial. Armata rusă s-a retras spre *lenaland*, înapoia fluviului Ienisei, în acele spații naturale protejate. Numai că Rusia Sovietică avea o populație de patru ori mai numeroasă și frontiere de patru ori mai întinse ca ale Franței. Rusia a început al doilea război mondial aproximativ în aceleași condiții în care l-a început Franța pe primul. Înapoia marilor bariere naturale, în *heartland* și *lenaland*, dispunând de bogate resurse, Rusia și-a dezvoltat industria. În 1938, Rusia avea aceeași producție de fier ca Statele Unite, iar în ceea ce privește producția de petrol ocupa locul doi în lume. Se aprecia, la vremea respectivă, că resursele din bazinele miniere de la Kuznețk și Krasnoiarsk pot satisface nevoile lumii întregi timp de 300 de ani.

Mackinder desprinde concluzia că, dacă Uniunea Sovietică va învinge Germania în cel de al doilea război mondial, ea va deveni cea mai puternică forță din lume. *Heartland*-ul este cea mai mare fortăreață naturală de pe planetă. Pentru prima dată în istorie, această fortăreață are o forță militară suficientă calitativ și cantitativ.

Aceasta era imaginea pe care o constata Mackinder în timpul celui de al doilea război mondial. El nu a mai apucat însă să analizeze și consecințele. Se crea pericolul, conform teoriei *heartland*-ului, ca Uniunea Sovietică să-și continue expansiunea, în vederea dominării lumii. De

aceea, țările maritime, sprijinindu-se pe zonele *off shore* și pe marginile continentului eurasiatic, au dezvoltat și aplicat o altă teorie, cea a *rimland*-ului, elaborată de Nicholas Spykman. A apărut astfel o nouă frontieră, care a durat mai bine de o jumătate de secol, și care urmărea limitarea, îngrădirea și distrugerea puterii sovietice.

Teoria *rimland*-ului

Americanii nu sunt adepții strategiilor indirecte. Aceste strategii sunt pentru cei săraci, pentru cei care nu au mijloace, pentru cei slabi. În viziunea lor, trebuie descoperite și lovite în mod direct punctele vitale și centrele de greutate ale inamicului. Pe ei nu-i interesează strategiile și stratagemele inamice. Îi interesează doar capacitatea lor de a distruge punctele vitale ale acestuia. O astfel de concepție asupra războiului și confruntării rezultă din caracteristicile principale a societății americane – puterea, supremația tehnologică, sinceritatea, spiritul practic și eficiența –, din filosofia pragmatică americană. E drept, după declanșarea războiului împotriva terorismului, americanii și-au mai nuanțat această concepție, acceptând și strategiile indirecte. De fapt, ei au mai folosit cândva o astfel de strategie indirectă. Lui Nicholas Spykman (1893-1943) i se datorează unul dintr-esuportii acestei strategii indirecte, care s-a bucurat de mare succes în perioada Războiului Rece, *strategia îndiguirii*. Cele două lucrări esențiale care stau la baza acestei strategii sunt: „America’s Strategy in World Politics” și „The Geography of the Peace” (1942).

Dezvoltarea navigației maritime și descoperirea rutelor Indiei și Americii au determinat, în concepția lui Spykman, politica mondială din secolul al XX-lea. Spațiul maritim joacă rolul cel mai important în procesul de mondializare care începe o dată cu descoperirea acestor mari rute. *Rimland*-ul (inelul maritim) este un factor de putere. Imperiul roman, cel rus și cel chinezesc au lăsat imaginea unor uriașe forțe terestre care au dominat întinderi nesfârșite și contigue. Astăzi, scrie Spykman, oceanul a devenit o mare arteră de comunicații și, de aceea, ne găsim în fața unei structuri noi: o mare putere și o întindere imensă. Imperiile britanic, francez, japonez și forța maritimă a Statelor Unite au contribuit la evoluția unei lumi moderne care reprezintă un domeniu unic pentru interacțiunile forțelor politice. Forța maritimă a făcut posibilă concepția continentului

eurasiatic ca entitate. Și tot forța maritimă domină relațiile între Lumea Nouă și Lumea Veche.

Geopoliticianul german Haushofer a reluat interpretarea dată de Mackinder și a adaptat-o trebuințelor sale particulare. El a adus în discuție cursurile fluviilor, lanțurile muntoase, zonele de „presiune politică”. Aici este vorba de acele centre de putere despre care vorbea Mackinder (Germania și Rusia). Haushofer trece sub tăcere elementele de topografie, indispensabile într-o analiză geopolitică. Spykman nu le omite. Cu ajutorul lor, el face următorul contur al continentului eurasiatic: câmpia centrală delimitată la nord de ocean și un semicerc muntos la est, la sud și la vest. Dincolo de această centură muntoasă, se găsesc regiunile costiere formate din câmpii separate de contraforturi care coboară până la mare.

Câmpiei continentale centrale i se poate asocia numele de *heartland*, care corespunde, după Spykman, aproximativ cu teritoriul URSS (al Rusiei de azi). Dincolo de obstacolele muntoase, regiunea costieră pe care Mackinder o numise „cornul interior” este desenată de Spykman ca fiind *rimland*, deci regiune marginală. Centura maritimă, marginală și mediteraneană, care separă continentele de oceane constituie un fel de bulevard periferic care permite legarea tuturor regiunilor între ele prin intermediul puterii maritime. Dincolo de această centură, se întind insulele și continentele *off-shore* (de larg), Marea Britanie, Japonia, Africa și Australia, care constituie „cornul exterior”. Centura oceanică și Lumea Nouă, transoceanică, completează din punct de vedere geografic acest tablou, pe care Spykman îl detaliază, analizând semnificația fiecărei regiuni în parte, ca putere potențială și ca politică de securitate generală.

Importanța *heartland*-ului a fost remarcată, pentru prima dată, de Mackinder, în legătură cu concepția sa privind valoarea unei poziții centrale care are linii de comunicații puternice, unificate prin progresul transporturilor terestre. Acestea au intrat în competiție cu liniile de comunicații maritime. Prin aceste căi de comunicații și transporturi, au fost transformate în zone puternice inclusiv stepele considerate a fi slabe din punct de vedere economic. Nu s-a confirmat însă ipoteza lui Mackinder potrivit căreia *heartland*-ul este sau va deveni centru mondial de comunicații, de mobilitate și de potențială putere. Probabil și pentru motivul că, sesizându-se din vreme această posibilă evoluție, celelalte puteri ale lumii, luând act,

au aplicat *ab initio*, nolens-volens, un fel de strategie intrinsecă a limitării și îndiguirii puterii *heartland*-ului. Productivitatea agricolă a Rusiei se află în partea europeană și nu în cea asiatică, siberiană. Zăcămintele exploatabile de carbon, fier și hidrocarburi se află la vest de Ural, iar cele din Siberia, în vremea aceea de început de secol, ca și în tot secolul al XX-lea, n-au avut o prea mare importanță, datorită costurilor foarte mari pentru exploatarea lor.

Calea ferată, rețeaua rutieră și cea aeriană au identificat un nou concept de mobilitate în masa eurasiatică, dar borduirea ei cu obstacole greu de trecut creează și va crea și în continuare probleme. Se adaugă temperaturile foarte scăzute, zonele înghețate, cele muntoase etc. Zonele *rimland*-ului (Afganistan, Tibet, Sinkiang și Mongolia), care sunt contigue *heartland*-ului, prezintă condiții și mai grele de comunicații.

Există o lege potrivit căreia puterea este invers proporțională cu distanța. De aceea Spykman apreciază că Asia va rămâne, neîndoind, o regiune cu un potențial slab. Mackinder definea importanța acestei zone în termeni de poziție. O armată care operează în centrul *heartland*-ului va avea mai puține probleme decât cea care operează în exteriorul acesteia. Rușii au experiența bătăliei navale de la Tushima, când flota lor a fost nevoită să opereze pe liniile maritime (care erau exterioare *heartland*-ului), ajungând la locul bătăliei epuizată, după șase luni de marș.

Marea Britanie, putere maritimă, controlează *rimland*-ul prin linii exterioare, în timp ce Rusia îl controlează prin linii interioare. Controlul pe linii interioare este avantajos. Dar, dacă unul dintre punctele de pe circumferință devine, la rândul lui, centrul unui alt cerc de comunicații, atunci puterea de influență a *heartland*-ului scade. Dacă forțele de apărare a exteriorului (China, India, Afganistan etc.) vin din Marea Britanie, este clar că vor fi mari dificultăți. Dar dacă astfel de forțe sunt generate la fața locului, lucrurile se schimbă.

După Spykman, cornul intern al statelor amfibii care înconjoară *heartland*-ul este compus din trei secțiuni: zona costieră europeană, zona deșertică arabă medie și orientală și zona musonică asiatică. Cea de a treia zonă – crede Spykman (în mod justificat, desigur) – nu constituie o entitate decât dintr-un singur punct de vedere, acela al Marii Britanii, ca putere maritimă (unitatea climatică, adică existența musonului). De asemenea, teritoriul respectiv este protejat de bariera sudică a *heartland*-

ului (Himalaya, Tibet, regiunea muntoasă Sinkang) Aceasta nu este însă suficient. Lanțul Birmaniei și Indochinei separă China și India, aceste două mari centre culturale. Faptul că budismul a ajuns în China (din India), trecând prin Sinkiang și Thailanda arată că, de-a lungul timpului, relațiile dintre cele două centre de pe *rimland* s-au menținut greu. Cele două mari centre ale culturii orientale au rămas izolate între ele; singurele contacte s-au menținut în domeniul cultural și în cel intelectual. Subcontinentul indian și oceanul adiacent fac parte dintr-o categorie geopolitică diferită de cea a Chinei.

Cele două mari centre vor evolua în mod diferit, legate între ele prin partea inferioară a peninsulei indochineze (prin calea terestră și prin cea aeriană) și prin Singapore, pe calea maritimă. De unde rezultă că „Mediterraneană“ asiatică va continua să aibă o mare semnificație pentru strategia politică a lumii asiatice independente, așa cum a fost în epoca încercuirii de către forțele maritime occidentale.

Spykman consideră că *rimland*-ul regiunii asiatice trebuie înțeles ca o zonă intermediară între *heartland* și mările periferice. Ea funcționează ca o zonă-tampon în spațiul de conflict între puterile maritime și cele terestre. De-a lungul istoriei, această zonă a trebuit să lupte atât împotriva puterii terestre a *heartland*-ului, cât și împotriva puterii maritime a insulelor *off-shore* (Marea Britanie și Japonia). Natura sa amfibie se află la baza problemelor sale de securitate.

Heartland-ul de Sud este zona deșertică a Africii (*heartland*-ul de Nord se află în spațiul eurasiatic). *Heartland*-ul de Sud diferă de cel din Nord printr-o trăsătură fundamentală: nu adăpostește nici o putere politică și nu are un potențial care să-i fie propriu. *Heartland*-ul de Sud nu a exercitat niciodată o presiune spre exterior, în direcția cornului costier. Deci nu are, la nivel mondial, aceeași importanță ca *heartland*-ul de Nord. Australia și Africa sunt considerate două continente *off-shore*. Importanța lor este limitată, datorită condițiilor climatice care le reduc capacitatea de producție.

Iată doar câteva analize geografice (limitate, desigur, la mari coordonate) în folosul politicii. Pornind de aici, marii actori ai lumii își aleg acea atitudine care să le asigure influența și putere. Aceste două obiective – influența și puterea – nu pot fi privite, tratate și realizate decât dacă se ține seama de toate determinările și de toate condițiile concrete, între care cele geografice joacă un rol

foarte important. O vreme, s-a crezut chiar că ele sunt cele mai importante, întrucât, la urma urmei, totul se desfășoară în spațiul geografic.

Imediat după cel de al doilea război mondial, Statele Unite și Uniunea Sovietică n-au devenit adversari. Mai mult, Statele Unite nu doreau să rupă legătură cu Uniunea Sovietică, iar discursul de la Fulton din 1946, prin care Churchill pomenea de cortina de fier, nu a fost bine primit. Situația s-a schimbat după 1947, datorită începerii expansiunii politice și teritoriale a Uniunii Sovietice. O astfel de expansiune a creat îngrijorare în rândul americanilor, a amintit de teoria lui Mackinder, privind expansiunea în jurul pivotului continental, dar și de cea a lui Spykman, care vena cu o soluție pentru limitarea acesteia. Doctrina Truman propunea limitarea expansiunii comunismului prin orice mijloace. Apare astfel politica de îndiguire, căreia îi corespunde, bineînțeles, o strategie de îndiguire (rașiunea unei strategii este aceea de a pune în operă o decizie politică). Această politică trebuie să fie realizată pentru lumea liberă și prin lumea liberă. Mijlocul economic cel mai eficient pentru realizarea unei astfel de politici l-a constituit Planul Marshall. Acest plan permitea realizarea concomitentă a două obiective: combaterea comunismului și conversiunea economiei de război americane în economie de pace.

Planul Marshall era o armă economică deosebit de eficientă aplicată într-un spațiu geografic imens, menită să asigure o schimbare radicală a raporturilor existente la acea dată. Era vorba de un ajutor financiar substanțial însoțit de condiționarea cumpărării de produse americane. Evident, URSS s-a opus acestui plan și a interzis țărilor est-europene, aflate în sfera sa de influență, să beneficieze de acest ajutor. Planul este acceptat de 17 țări vest-europene care creează Organizația Europeană de Cooperare Economică (OECE) care va deveni, în scurt timp, OCDE.

Începând cu 1949, americanii trec la o nouă strategie, care va juca un rol foarte important până în zilele noastre: *strategia de pact* sau *strategia de alianță*. În 1949, se creează Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), în 1954, iau ființă ANZUS și OTASE. Pactul de la Rio strânge legăturile dintre Statele Unite și țările din America Latină, iar Pactul de la Bagdad reunește Turcia, Irakul, Iranul, Pakistanul și Marea Britanie. Aceste alianțe pun în aplicare teoria lui Spykman privitoare la activarea *rimland*-ului, realizând încercuirea Uniunii Sovietice,

deci a pivotului asiatic, și împiedicarea aextinderii comunismului.

În continuarea acestei politici, sunt instalate baze militare americane puternice pe *rimland*, în jurul URSS. Așa începe, în 1950, sub egida ONU, războiul din Coreea. În aceeași perioadă, Eisenhower și John Foster Dullas propun să se treacă de la *politica și strategia de îndiguire* la o *strategie de paralizare, de distrugere* a comunismului, deci a Uniunii Sovietice. Nu este însă posibil, întrucât, în 1949, sovieticii s-au dotat cu bomba atomică, iar în 1953, cu bomba cu hidrogen. Din acest moment, o confruntare militară devine catastrofală, deci inacceptabilă. Începe un echilibru militar strategic îndelungat. Totuși, *strategia de îndiguire economică, politică, tehnologică și informațională* continuă. Ea este însoțită de o permanentă ofensivă politică, socială, tehnologică, psihologică și informațională, care, în ultimul deceniu al secolului al XX-lea, se va solda printr-o victorie fără câștigători, prin spargerea bipolarității și apariția unor noi amenințări, predominant asimetrice.

Teoria frontierei

Cea mai complexă și cea mai complicată problemă a tuturor timpurilor a fost și a rămas cea a frontierei. Există o mulțime de teorii și de opinii în această privință. Unii privesc frontiera ca pe un proces natural, alții o consideră un efect al acțiunii umane. Noi suntem de părere că esența geopoliticii ține de problematica frontierei. Aici este vorba de frontiere naturale și frontiere artificiale, de frontiere convenționale și frontiere impuse, de frontiere economice, politice, ideologice, științifice și chiar psihologice. Practic, există atâtea frontiere câte comunități și activități omenești există. Frontiera delimitează, separă și unește sau reunește, opune sau alătură. Geopolitica lumii este, în primul rând o *geopolitică a frontierei*. Există o frontieră a pivotului continental al lui Mackinder, frontiere ale cornului marginal al lui Spykman, frontiere ale civilizațiilor, dar și frontiere ale unor interese, care se impun prin anumite politici (frontierele impuse de conceptul de îndiguire, adică frontierele îndiguirii). Frontierele economice le depășesc și le devansează adesea pe cele politice, iar frontierele științei se situează undeva, la limite descoperirilor și a puterii noastre de înțelegere. Există o ofensivă permanentă a frontierelor, o expansiune permanentă

a spațiilor tari (care sunt tari, datorită oamenilor), o revărsare peste margini a progreselor tehnologice, informaționale etc. Această viziune nu justifică *teoria spațiului vital*, ci pe cea a *interconexiunii universale*, a devenirii permanente, dar incerte, a sistemelor dinamice complexe, modelată de teoria haosului.

Unul dintre cei care s-au aplecat asupra problematicei frontierei în context geopolitic este Jacques Ancel (1879-1943), în lucrările „Géopolitique” (1936) și „Géographie des frontières” (1938). El nu se ocupă pur și simplu de teoria frontierei, ci mai ales de modul în care geografia condiționează formarea națiunilor și a sentimentului național. Întrucât el a trăit în perioada consolidării națiunilor, este normal ca problematica geopolitică a frontierelor să fie strâns legată de cea a națiunilor. El susține că frontiera este impusă fie de natură, fie de echilibrul atins de două grupuri umane. Ancel susține cea de a doua ipoteză. Geografia politică, geografia umană și geografia istorică sunt cele care impun o anumită dinamică a frontierei. El a întreținut o corespondență bogată cu germanul Haushofer pe această temă, deși concepțiile lor erau opuse, geopoliticianul german susținând predominanța factorului geografic natural în filosofia și fizionomia frontierei.

De la dispariție la resurrecție

În 1950, istoricii francezi și cei germani hotărâse să elimine geopolitica din învățământul universitar. În noua configurație a continentului european, Franța și Germania urmau să se apropie foarte mult, să-și reunească eforturile în vederea unei resurrecții europene. Or, mai toate teoriile geopoliticienilor germani și nu numai opuneau spațiul francez celui german, țările maritime celor continentale, țările *off-shore* celor de pe *rimland* etc. Blocul de Est nici nu dorea să audă de geopolitică, așa cum nu dorea să audă de cibernetică, de genetică și de alte științe care înfloreau în noile determinări ale tehnologiei și deschiderilor spre viitor.

Deși geopolitica nu se preda în universități, ea exista în realitate, atât în Est, cât și în Vest. În Est, Uniunea Sovietică acționa în termeni de *pivot strategic*, lărgindu-și continuu sfera de influență, în timp ce unele țări de pe *rimland* se opuneau expansiunii acesteia, și nu neapărat pentru că americanii trecuseră la aplicarea unei strategii de îndiguire. Ruptura dintre China și Uniunea Sovietică, cea dintre Iugoslavia și Uniunea Sovietică și chiar cea dintre România și Moscova sunt expresii ale

insuficienței explicării raporturilor dintre entități umane doar prin ideologie. Cauzele acestor realități nu puteau fi descoperite decât printr-o analiză în termeni geopolitici. Determinările venite dinspre geografia politică, geografia economică, geografia umană, geografia istorică, geografia civilizațională, geografia etnică etc. erau mult mai puternice decât în oricare epocă istorică și, ca atare, geopolitica nu mai putea fi ignorată.

Aceste determinări, la care se adăugau efectele ofensivei frontierei informaționale, politice, ideologice a democrațiilor occidentale împotriva comunismului rigid și totalitar, soldate cu dezmembrarea Uniunii Sovietice, în 1991, au readus în atenție analiza geopolitică în relațiile internaționale. Deja, prin anii 1980, deci, înainte de căderea *cortinei de fier*, Yves Lacoste, spre exemplu, milita convingător pentru reabilitarea geopoliticii, cel puțin în Franța. Această acțiune s-a conjugat cu alte atitudini. Lucrarea lui Francis Fukuyama „Sfârșitul istoriei” reprezintă un fel de semnal al sfârșitului relațiilor internaționale bazate pe ideologie. Ideologia s-a sfârșit și, totuși, nu s-a sfârșit. Pentru că, Samuel P. Huntington, în celebra sa lucrare „Ciocnirea civilizațiilor” readuce în atenție un nou tip de ideologice, cea culturală. Și chiar dacă nu există așa ceva, războiul nefiind un produs al civilizațiilor, ci al intereselor, analiza geopolitică nu poate face abstracție de influența spațiului civilizațional asupra comportamentului oamenilor și entităților umane.

Spargerea bipolarității, crearea de noi falii strategice, războiul terorist, declanșat la 11 septembrie 2001, și cel împotriva terorismului, bătălia pentru resurse, dezvoltarea fără precedent a armamentelor, definirea de către americani a unei „axe a răului” readuc în filozofia și fizionomia relațiilor internaționale importanța analizei geopolitice și a celei geostrategice. Cu alte cuvinte, astăzi, nu poate exista politică eficientă fără geopolitică eficientă și mare strategie fără geostrategie. În epoca reconstruirii lumii, a unei ordini noi, geopolitica și geostrategia devin metode importante în configurarea acelor politici și acelor strategii care să proiecteze noua arhitectură a unor stâlpi de susținere a civilizației societății de tip informațional. Astăzi, parteneriatele strategice transformă bătălia pentru supremație mondială într-o competiție pentru resurse și pentru crearea unui mediu de securitate favorabil marilor proiecte ale globalizării planetei. Aceste parteneriate au însă mare nevoie de o justificare geopolitică și de o dimensiune relevantă de analiza geostrategică.

RELAȚIILE RUSO-EUROPENE ÎN DOMENIUL ENERGETIC

ACS Cristian BĂHNĂREANU

The relations between EU and Russian Federation are very diversified and complex. The goal of this partnership is to create a politico-economic block in order to reduce the pressure and to counterbalance the US status. The economic relations are the most important. EU depends on Russian energy resources and Russia depends on European investments and technology.

Raporturile Federației Ruse cu Uniunea Europeană sunt complexe (politice, economice, militare, culturale) și se realizează atât cu organismele Uniunii, cât și cu statele membre și statele invitate la aderare, luate individual. Ele se întemeiază pe Acordul de Parteneriat și Cooperare (PCA)¹, intrat în vigoare în decembrie 1997. La 27 aprilie 2004 a fost încheiat un protocol adițional la PCA, necesar pentru a cuprinde și cele 10 noi membre ale Uniunii. Evoluția cooperării cu UE are aspecte contradictorii, determinate de interesele părților, forța economico-politică și militară și de apartenențele lor la diferite sisteme internaționale de alianță. Atât Uniunea Europeană, cât și Federația Rusă încearcă să identifice o platformă comună de reducere a presiunii SUA și de cooperare economico-politică. Federația Rusă solicită să fie tratată pe picior de egalitate cu SUA, în timp ce UE – egală economic cu SUA² – privește Eurasia ca un „spațiu natural” de promovare a intereselor proprii, la rivalitate cu SUA, China și Japonia. Astfel, în iunie 1999, la Cologne, s-a adoptat o Strategie comună a relațiilor UE-Federația Rusă, centrată pe apropierea de Moscova, cooperare economică, politică, de securitate și promovare a democrației.

Politica energetică comună a UE respectă orientările cadru ale Cărții Verzi, din noiembrie 2003. Actualmente, baza energetică este reprezentată de combustibilii fosili (80% din consum, 60% din importuri). Consumul se

repartizează astfel: 41% petrol, 22% gaze naturale, 16% cărbune, 15% energie nucleară etc. Spre 2030, dependența de surse energetice externe va atinge pragul de 70% (petrolul se va situa la nivelul de 90% din consumul energetic). UE importă 45% din petrolul său din Orientul Apropiat și Mijlociu și 40% din Federația Rusă. Practic, accesul la resursele de petrol și gaze ale UE sunt controlate de SUA, Federația Rusă și OPEC. Iată, deci, motivul esențial pentru care promovarea strategiei “spațiului economic comun” UE-Federația Rusă și atenția acordată dezvoltării cooperării cu Algeria, Venezuela, Iranul și chiar Irakul constituie priorități pe agenda UE.

În momentul de față, Federația Rusă încearcă să obțină recunoașterea calității de lider al Eurasiei. În acest scop, oficialitățile de la Kremlin preferă să negocieze direct cu marile puteri occidentale – cultivând apropierea de Germania, Franța, Italia și Marea Britanie – și privește cu o anumită neîncredere pretențiile integratoare ale Comisiei Europene de la Bruxelles. Un reproș insistent adresat Comisiei se referă la demersurile sale de impunere a normelor UE în negocierile bilaterale cu Federația Rusă ale statelor invitate la aderare. Totodată, Moscova consideră drept un „exces birocratic” practica UE de supervizare a tuturor acordurilor economice și contractelor dintre companiile ruse și cele din Europa Occidentală. Pe de altă parte, Moscova are la rândul ei pretenția de a „filtra” acordurile comerciale, politice și de altă natură dintre UE și statele foste sovietice. De exemplu, în ultimele luni ale anului 2003 și în ianuarie 2004, Federația Rusă a protestat împotriva dreptului pe care și l-au „arogat” UE și OSCE de a monitoriza regimurile politice și respectarea drepturilor omului în CSI. Nu sunt agreeate nici implicările UE și OSCE în rezolvarea crizei cecene, ori în gestionarea crizei din Transnistria. De altfel, Moscova refuză aplicarea angajamentelor sale OSCE din 1999 de a-și retrage trupele. Concomitent, Kremlinul și-a manifestat constant nemulțumirea pentru regimul

vizelor, tratamentul rusofonilor din țările Baltice, situația enclavei Kaliningrad etc.

În linii generale, însă, relațiile Federației Ruse cu Europa Occidentală au cunoscut o evoluție evidentă în 2004, mai ales în cadrul parteneriatului UE-Federația Rusă cât și în Consiliul UE-Federația Rusă. Moscova apreciază că UE și Federația Rusă au economii complementare și interese comune de securitate continentală și globală. Federația Rusă ar pune la dispoziție imensele sale resurse și o piață de mari dimensiuni în schimbul investițiilor UE și a transferului de tehnologie de vârf. De altfel, Moscova încurajează edificarea unei Politici Europene Externe și de Securitate, Proiectul Armatei Europene și distanțarea în anumite situații a Bruxellesului de inițiativele internaționale SUA sau NATO (în Balcani, Orientul Apropiat și Mijlociu, Caucaz etc.). Inferioară net din punct de vedere economic față de UE, dar evident superioară ca putere militară, Moscova speră să pună în funcțiune un parteneriat complex, capabil să transforme posibilul „binom UE-Federația Rusă” într-un actor global comparabil cu SUA. Această tendință a ieșit în evidență încă de la începutul anului 2003, atunci când – în circumstanțele intervenției militare SUA în Irak – s-a coagulat așa-numita „axă” Paris-Berlin-Moscova⁴.

Așa cum se cunoaște, încă din 1990-1991 Europa de Vest a lansat un amplu program de dezvoltare TACIS (asistență tehnică), TRACECA (coridoarele de transport și conductele de petrol și gaze) și INOGATE (rețeaua interstatală de petrol și gaze). Ca urmare, Federația Rusă a devenit curând, sub președinția lui Boris Elțin, un fel de imensă piață de desfacere și sursă esențială de materii prime și resurse energetice, proces ce s-a oprit în 2002, odată cu instalarea „echipei lui Vladimir Putin”, care a optat pentru mult amânatul proces de modernizare „de sus în jos”. Chiar dacă politic UE a încurajat reluarea locului Federației Ruse de mare putere, pe scena internațională, problematica economică a devenit mai greu de rezolvat decât în anii ‘90. În principiu, UE și-a limitat frontierele estice la statele baltice, Polonia și România, cu tendințe de înglobare a Bielorusiei, Moldovei și Ucrainei. Moscova, la rândul ei consideră aceste state componente ale „blocului” CSI, angajate în procese de integrare dificil de îndeplinit, date fiind resursele economice reduse ale Federației Ruse.

Concomitent, Federația Rusă lasă să se înțeleagă faptul că ar fi dispusă să participe la „un spațiu european economic comun”, cu două centre,

formulă prin care se încearcă recunoașterea unui fel de „Piață Comună” CSI.

În toamna anului 2003, turneul european al președintelui rus, Vladimir Putin, s-a axat pe dezvoltarea relațiilor cu statele membre ale UE, într-o încercare de a contrabalansa influența SUA și de a reduce impactul negativ al inițiativei Spațiului Unic Economic, din septembrie 2003. La Haga, la 25 noiembrie 2004, a avut loc o reuniune la înalt nivel Uniunea Europeană-Rusia⁵, unde s-a luat în discuție ratificarea de către Rusia a unor acorduri privind granițele cu Estonia și Letonia și s-a semnat un acord de înființare a unui Institut de Studii Europene la Moscova. De asemenea, s-au dezbătut și probleme de politică externă, migrație, educație și economie. Politica UE față de Rusia este dictată de rațiuni geopolitice și energetice și poartă, în special, amprenta intereselor concertate ale Franței și Germaniei. UE înțelege să integreze Federația Rusă într-o piață „comună”, dar Marea Britanie pare să devanseze această orientare prin acorduri bilaterale, agreeate de SUA.

Din punct de vedere energetic, există și o compatibilitate a intereselor⁶. Moscova dorește să mărească exportul petrolier, rivalizând cu OPEC-ul, venind în întâmpinarea cerințelor tuturor statelor occidentale dezvoltate. UE și-a propus sporirea importurilor de țiței provenit din Federația Rusă și din zona Mării Caspice. În strategia comună – inspirată de cancelarul german, Gerhard Schroeder – sunt prevăzute: realizarea unui spațiu economic comun pe termen mediu, abolirea parțială a vizelor, cooperarea pentru combaterea proliferării nucleare și a altor amenințări. Importantă este zona de liber schimb, deoarece, UE este deja primul partener comercial al Federației Ruse. Discuțiile despre aderarea ei la OMC fac parte din strategia respectivă.

Dacă apropierea ruso-germană se axează pe problemele economice, cea franco-rusă vizează mai ales aspectele politice și de securitate. Federația Rusă și Franța promovează cooperarea în domeniul tehnologiei de vârf. Astfel, La 7 noiembrie 2003 a fost semnat un acord guvernamental de cooperare în domeniul aerospațial. Federația Rusă primește dreptul de a lansa rachete de tip Soiuz din Guyana franceză (America de Sud). Franța sfidează, cu această ocazie, „hiperputeria” americană, aducând rachete rusești în zona tradițională de influență a SUA.

Cu toate acestea, Comisia Europeană (CE) și-a menținut condițiile relativ dure pentru

acceptarea Federației Ruse în Organizația Mondială a Comerțului (OMC). Tratatul dintre reprezentanții CE și autoritățile ruse se derulează cu greutate. Moscova a respins cererea de desființare a monopolului Gazprom și de liberalizare a pieței energetice. Conform presei occidentale, Comisia nu pare însă dispusă să renunțe la aceste cerințe. Diverși comentatori menționau că occidentalii nu sunt încântați nici de prezența masivă a companiilor energetice rusești în Europa Centrală și de Est. De asemenea, UE nu are încredere nici în mediul de afaceri rusec. UE dorește și introducerea euro ca monedă complementară dolarului pentru exportul rus de petrol, o idee încă contestată de producătorii și financiarul ruși, ca și de SUA.

În decembrie 2003, Moscova a acuzat vehement UE de „dictat economic” ca urmare a solicitărilor Bruxellesului de restructurare și liberalizare a energiei ruse⁷. Asemenea cerințe, incluse și în condițiile acceptării în OMC, ar periclita proiectele „spațiului economic comun” UE-Federația Rusă și integrării sistemelor energetice ale celor două părți. Vladimir Putin le-a comunicat oamenilor de afaceri străini că Federația Rusă nu-și va restructura sistemul energetic după criteriile UE și că nu se vor mări semnificativ prețurile la energie pe piața rusă. Prețul scăzut la energie este un avantaj al pieței respective. Federația Rusă nu dorește să adere cu orice preț la OMC și are posibilitatea de a crea „spații economice integrate” și cu alte state, dacă UE pune condiții de dictat. Cu toate că Moscova a refuzat sistematic să semneze Protocolul de la Kyoto pentru emisiile nocive de gaze deoarece conținea clauze de „restricționare a dezvoltării economice”, acesta a fost ratificat. Și în ceea ce privește extinderea UE spre Est, deși s-a opus cu insistență, Moscova a acceptat situația, probabil

în schimbul unor avantaje precum: reducerea taxelor vamale pentru importurile ruse, eliminarea restricțiilor cantitative impuse exporturilor petrol-gaze, ameliorarea regimului vizelor, protecția minorităților ruse din statele UE etc.

Rusia va cauta în continuare să valorifice poziția sa de deținător de resurse energetice cu scopul de a obține avantaje politice în spațiul CSI și la nivel mondial. De asemenea, Federația Rusă va încerca să exploateze dependența partenerilor săi (UE) de sursele de petrol și gaze. Totuși, acest joc nu mai poate fi susținut fără o reformă reală a federației, reformă ce ar însemna abandonarea modelului etatist-birocratic de stat, liberalizarea economiei, stimularea cooperării internaționale și care ar fi în avantajul atât al UE cât mai ales al Rusiei.

NOTE:

¹ http://europa.eu.int/comm/external_relations/russia/intro/#pol.

² PIB de 11.750 mld. \$ – SUA față de 12.483 mld. \$ – UE, conform International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, September 2004.

³ Comisia Europeană, *Green Paper*, Office for Official Publications of the European Communities, 2001.

⁴ “Axe” *Moscow-Berlin-Paris*, 6 octombrie 2003, fr.news.yahoo.com.

⁵ http://europa.eu.int/comm/external_relations/russia/summit_11_04/index.htm.

⁶ *The EU-Russia Industrialists' Round Table, Fifth General Meeting*, Moscow, 1-2 decembrie 2003.

⁷ www.stratfor.info, 2003.

TRANSFORMAREA NATO – ADAPTARE LA NOUL MEDIU GLOBAL DE SECURITATE

Alina AMZICĂ

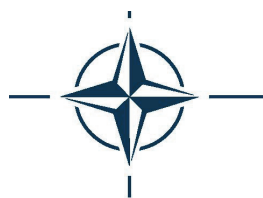
Adina SAVA

Lt. col. Pascu FURNICĂ

At the beginning of the '90s, an intense debate was taking place over the role envisaged for the Europe's security organizations. While some were arguing the irrelevance of the NATO, others believed the Alliance was still needed. The American engagement, the fragile European alternatives and the developments in Europe proved that NATO needed to be preserved and transformed. More than a decade later, the picture seems to appear different. NATO's missions have been redefined, its membership has increased to 26 and the military component reform is on its way.

This article tries to answer some questions: why transformation, what objectives this process had, which was the way to the actual NATO, and who and what influenced decisively this road from a defensive military alliance to a proactive security and defence organization. The authors will continue with an article in order to answer how this process influenced the actual structure of NATO.

Evoluție Conceptuală/Strategică

Lumea s-a schimbat, în consecință și Alianța a trebuit să se schimbe. Ca necesitate a procesului său de adaptare, se impunea ca aceasta să rămână relevantă în noua conjunctură europeană, obiectivul său inițial pierzându-și semnificația odată cu venirea anilor '90. Pentru a rămâne un instrument viabil de asigurare a securității în Europa, NATO a trebuit să se supună unui proces de transformare profundă. Nevoia de schimbare a fost declanșată de incidența

factorului relevanță în noul mediu de securitate creat după încheierea Războiului Rece. „De la sfârșitul Războiului Rece, NATO a fost o alianță militară căutând o cauză pentru care să lupte, o armată în căutarea unui inamic.”¹

O dată cu dispariția Uniunii Sovietice, unul dintre cele mai importante interese comune care legau statele vest-europene și Statele Unite a dispărut. Dincolo de interesul european de a menține SUA departe de o abordare izolaționistă a politicii sale externe, analiștii consideră că menținerea Alianței este, în aceeași măsură, în interesul Statelor Unite, deoarece, „de-a lungul ultimelor decade, NATO a devenit unul dintre mijloacele importante prin care americanii și-au menținut influența în Europa”². Probleme precum păstrarea Germaniei unificate în cadrul acestei organizații, menținerea unui avanpost împotriva Rusiei și influențelor sale, asigurarea unui mijloc de promovare a securității și democrației în Europa de Est, reducerea tensiunilor care ar fi putut apărea în Europa nu puteau fi, de asemenea, ignorate, atât de factorii de decizie politică europeni, cât și de cei americani. Astfel, abordarea problemelor de securitate privind Europa Centrală și de Est și promovarea intereselor europene și americane se puteau face optim prin intermediul acestui cadru instituționalizat reprezentat de NATO.

Pentru atingerea acestor obiective, NATO trebuia redefinită, inclusiv în privința agendei sale, structurii, relațiilor cu celelalte organizații din comunitatea internațională. S-ar putea opina că acesta reprezintă un progres, în accepțiunea primară a termenului. O perspectivă filozofică statuează însă că în istorie nu se poate vorbi despre un progres în adevăratul sens al cuvântului, o evoluție care ar încadra o generație pe o treaptă superioară celei anterioare, ci numai despre o redescoperire a principiilor existențiale.³ Mai simplu spus,

transformarea NATO semnifică adaptarea unui sistem la un alt mediu. Deși inamicul ce se impunea contracaraat dispăruse, alte probleme de soluționat se întrededeau la orizont, probleme care necesitau „ajustarea” organizației. În acest scop, NATO a parcurs o serie de etape.

Așa cum se statuează oficial, cei patru piloni ai acestui proces au fost: lărgirea, noile misiuni, transformarea capabilităților militare și noua relaționare în domeniul securității⁴. Termenul de „transformare” a implicat un proces continuu și activ de dezvoltare și adoptare a unor concepte, doctrine și capabilități novatoare. Primul pas este ilustrat de adoptarea unei noi abordări strategice.

O Alianță în schimbare

Potențialul de dezvoltare a fost materializat printr-o serie de inițiative, ilustrând atât evoluția mediului de securitate, cât și răspunsurile Alianței la aceste schimbări.

Printre cele mai importante momente se pot regăsi:

1900 – Mesajul de la Turnberry, Declarația de la Londra;

1991 – Conceptul Strategic adoptat la Roma; înființarea NACC (Consiliul de Cooperare Nord-Atlantic);

1994 – Parteneriatul pentru Pace, Dialogul Mediteranean;

1997-1999 – Primul val de lărgire, adaptarea structurală și conceptuală a Alianței;

2001 – Reacția la atacul terorist din 11 septembrie, prima invocare a Articolului 5, sprijinul NATO pentru lupta împotriva terorismului;

2002 – al doilea val de lărgire, noi membri, noi capabilități, noi misiuni;

2003-2004 – noile concepte, doctrine și structuri intră în vigoare.

Procesul a început în 1990, prin încercarea de a întinde o mână către Europa de Est (ieșind de sub tutela Uniunii Sovietice) și chiar noii Rusii independente. O serie de analiști, printre care Michael E. Brown, afirmă că cel mai important motiv care stă la baza acestei atitudini este ilustrat de „îmbunătățirea imaginii NATO și determinarea Moscovei de a accepta prezenta Germaniei unificate în interiorul Alianței.”⁵ Deciziile luate la Londra au avut ca scop și creșterea importanței NATO în momentul în care, sub impactul unificării

Germaniei și al sfârșitului Războiului Rece, anumite opinii (precum cea ilustrată de Franța) prefigurau stabilirea unui sistem de acorduri de securitate europeană în care SUA să joace un rol secundar. În Declarația de la Londra, o importanță deosebită s-a acordat îmbunătățirii componentei politice a NATO și cooperării cu foștii sateliți ai Uniunii Sovietice.

Percepția amenințărilor în mediul de securitate și modul de organizare în vederea combaterii acestora sunt ilustrate în cadrul celor două concepte strategice: unul în 1991, aprobat la summit-ul de la Roma, și cel aprobat la Washington în 1999.

Primul Concept Strategic poziționează organizația către o abordare mai largă a conceptelor de securitate și stabilitate, a identificat și definit schimbările intervenite în mediul de securitate european și a accentuat importanța dezvoltării unui dialog real și a unui parteneriat cu noile democrații din Estul Europei. Pentru prima dată de la înființare, a fost identificată necesitatea abordării problemelor de securitate în afara teritoriului membrilor Alianței, în consecință fiind stabilite premisele operațiilor de sprijin al păcii și ale celor de management al crizelor ca misiuni NATO. Deși inclusă la capitolul „Alte riscuri și amenințări”, încă din 1991 se statua că „Alianța trebuie să ia în considerare contextul internațional în analiza propriei securități” și că „securitatea membrilor Alianței poate fi afectată de alte riscuri, de natură mai largă, incluzând proliferarea armelor de distrugere în masă, blocaje în circulația resurselor vitale și acțiuni de terorism și sabotaj.”⁶ Acest concept fusese redactat, însă, înainte de destrămarea Uniunii Sovietice, de izbucnirea războiului în Bosnia-Herțegovina și de lansarea procesului de lărgire a Alianței, subliniind, astfel, în principal, amenințarea sovietică.

Noul Concept Strategic din 1999 a reflectat schimbările menționate și a accentuat apariția noilor riscuri, mult mai complexe, incluzând conflictele etnice, problemele economice, colapsul unor entități statale, proliferarea armelor de nimicire în masă. Abordarea în cadrul acestui concept apare mult mai cuprinzătoare, adăugând managementul crizelor, parteneriatul și cooperarea la misiunile de bază ale NATO. De asemenea, se subliniază necesitatea de implicare a NATO în viitoare operații militare, precum managementul crizelor în operații ce nu intră sub incidența Articolului 5. Pe primul loc pe lista de „Alte riscuri”, Conceptul Strategic din 1999 a pus actele de terorism, factorii

de decizie NATO accentuând incidența acestei amenințări.⁷

Pe scurt, atât definirea riscurilor și amenințărilor, cât și aria lor geografică au fost extinse, fiind caracterizate ca „multidimensionale” și greu de prevăzut și incluzând „incertitudine și instabilitate în jurul și în interiorul zonei nord-atlantice”. Vechea dezbateră privind operațiile în afara zonei de responsabilitate a NATO (“out-of area operations”) a luat sfârșit odată cu summit-ul de la Washington din 1999 și declanșarea operațiunilor din Kosovo. Noul Concept Strategic reflectă balanța dintre apărarea colectivă și operațiile de management al crizelor. În plus, toate statele membre au recunoscut cu această ocazie că interesele și sistemul de valori comune sunt afectate de evoluția situației la nivel global. Comparativ cu Conceptul Strategic din timpul Războiului Rece, orientat spre contracararea amenințării reprezentate de Uniunea Sovietică, noua strategie este concentrată pe zona Europei Centrale, arie implicând o paletă largă de riscuri. În plus, această strategie subliniază ponderea mijloacelor diplomatice de rezolvare a conflictelor (dialogul, parteneriatul și cooperarea), în comparație cu cele anterioare, care puneau accent în special pe mijloacele militare.

Aceste decizii au fost urmate de altele, cu o mare relevanță politico-militară: crearea Consiliului de Cooperare Nord-Atlantic (NACC), în 1991, ca un cadru instituționalizat de consultare și cooperare în domeniul securității cu fostele țări membre ale Pactului de la Varșovia; Parteneriatul pentru Pace (inițiativă lansată la Bruxelles în 1994), care s-a dovedit a fi un succes în domeniul cooperării cu țările din Centrul și Estul Europei și a promovat reformarea sistemelor militare în aceste țări; lansarea conceptului Combined Joint Task Force (CJTF) în același an, în care participarea țărilor partenere a fost statuată oficial; lansarea Inițiativei de Securitate și Apărare Europeană (European Security and Defence Identity – ESDI), conferind o dimensiune practică conceptului anterior; inițierea procesului de lărgire a Alianței ca un prim pas în crearea unei Europe unite; extinderea ariei de interes strategic al NATO prin sprijinirea reformelor instituționale din țările partenere; crearea unui cadru instituționalizat de dialog și cooperare cu Rusia și Ucraina; încercările de creare a unei rețele largi de securitate prin lansarea Dialogului Mediteranean, o altă inițiativă a NATO.

Aceste decizii reflectă, în mare parte, creșterea

rolului componentei politice a NATO (cum ar fi, de exemplu, implicarea Alianței în promovarea reformelor în domeniul securității și apărării în țările partenere, concomitent cu încercările de diminuare a influenței Rusiei în zonă), însă unele dintre ele ilustrează imperativul dezvoltării componentei sale militare. Aceasta cu atât mai mult cu cât avansul luat de Statele Unite în domeniu (aplicarea conceptelor de Război bazat pe Rețea, revoluția în domeniul militar etc.) nu putea fi ignorat.

Este clar că, în aceste condiții, relevanța Alianței ca actor important în Europa a fost menținută de continuarea implicării americane în NATO. Importanța rolului jucat de SUA este ilustrată atât în operațiile de menținere a păcii (IFOR/SFOR în Bosnia-Herțegovina, Operația Allied Force în Iugoslavia, KFOR în Kosovo), cât și în inițiativele politice (sprijinul acordat Parteneriatului pentru Pace, implicarea în procesul de lărgire a NATO spre Estul Europei). Astfel, SUA și-au menținut statutul de lider în domeniul securității europene, în special datorită potențialului lor militar și economic. Marile schimbări în modul de abordare și conducere a războiului, promovate de aplicarea noilor tehnologii, în combinație cu schimbările în doctrinele militare, noile concepte organizaționale și operaționale, aplicarea conceptului de „Revoluție în domeniul militar” în structurile organizatorice ale armatei americane au accentuat avansul Statelor Unite față de europeni. Acest lucru a pus sub semnul întrebării capacitatea celor două entități de a desfășura în comun acțiuni militare. Pentru a reduce acest risc, Statele Unite au accentuat permanent nevoia de reformă a sistemelor militare ale tuturor membrilor europeni ai NATO. În acest scop, la summit-ul de la Washington, SUA au lansat o inițiativă de dezvoltare a capacităților de apărare, cunoscută sub numele de Defence Capabilities Initiative – DCI - vizând impulsivitatea și creșterea eficienței în tot spectrul de operațiuni militare multinaționale desfășurate de NATO.

Toate aceste decizii nu au fost urmate însă de pași concreți. Dacă proiectele politice și politico-militare au fost un succes, în special Parteneriatul pentru Pace și componenta sa de influență asupra procesului de pregătire a noilor membri (Planul de Acțiune pentru Aderare Membership Action Plan – MAP), în domeniul sporirii capacităților militare s-a făcut foarte puțin. NATO nu a dovedit că poate reacționa rapid la noile riscuri și amenințări (de exemplu, reacția la crizele din fosta Iugoslavia,

unde membrii europeni au avut o contribuție minoră, cel puțin la începutul operațiilor). Mulți analiști au accentuat acest fapt, iar Janusz Bugajski a menționat, în una dintre analizele sale, că „deși Alianța nu se confruntă cu nici o amenințare majoră, cel mai important risc rămâne faptul că NATO poate deveni o organizație irelevantă și redundantă, dacă membrii săi nu sunt dispuși să depună eforturile necesare pentru ca organizația să devină capabilă să participe la combaterea noilor tipuri de crize ce se prefigurează”.⁸

Transformarea Alianței

După evenimentele din 11 septembrie și lansarea campaniei în Afghanistan, o perspectivă diferită a fost revelată. Invocarea Articolului 5 ilustrează extinderea aplicării sale în vederea includerii unei entități precum o organizație teroristă non-statală, transformând lupta împotriva terorismului într-o misiune oficială a Alianței. NATO trebuia să-și probeze, cu această ocazie, capacitatea de a răspunde acestei noi provocări.

Pentru ca NATO să rămână un actor important în mediul global de securitate, membrii săi trebuiau să își asume responsabilitatea de a o transforma, atât din punct de vedere organizatoric, cât și conceptual și de a îi reorganiza agenda, în scopul păstrării relevanței pentru SUA, care deja își reorientaseră politica de securitate națională spre combaterea terorismului și prevenirea proliferării armelor de nimicire în masă.

Primul pas a fost ilustrat la Sesiunea ministerială a Consiliului Nord-Atlantic de la Reykjavik din 14 mai 2002. Comunicatul final al acestei întâlniri statuează că, „pentru a îndeplini întregul spectru de misiuni, NATO trebuie să aibă la dispoziție forțe care pot fi proiectate rapid în orice locație de pe glob.”⁹ Fostele concepte privind „zona de responsabilitate” NATO au fost înlăturate, iar limitele geografice eliminate.

Presiunile intense în scopul transformării sunt reflectate de evoluțiile din următoarele luni ale anului 2002. În septembrie 2002, la summit-ul miniștrilor apărării de la Varșovia, Secretarul de Stat american Donald Rumsfeld a pledat pentru crearea Forței de Răspuns a NATO. Vorbind despre această inițiativă, în cadrul unei conferințe de presă, Rumsfeld sublinia o opinie prevalentă la Washington: „Dacă NATO nu va dezvolta o forță rapidă și flexibilă, care să aibă capacitatea de a fi

dislocată rapid, în zile sau săptămâni, nu în luni sau ani, atunci nu va avea de oferit prea mult lumii în secolul XXI.”¹⁰

Declarația de la Praga a accentuat necesitatea NATO de a răspunde rapid acestor noi provocări și de a stabili măsuri concrete în acest sens. Deciziile luate cu această ocazie reflectă schimbările majore decise în scopul transformării Alianței:

- Înființarea Forței de Răspuns NATO (flexibilă, având capacitate de dislocare rapidă, de autosusținere, interoperabilă, cele patru caracteristici considerate necesare pentru îndeplinirea misiunilor asumate);

- Armonizarea mecanismelor de comandă și control (structura de comandă trebuie să îndeplinească anumite condiții: flexibilitate, eficiență, capacitate de reacție rapidă pentru a asigura îndeplinirea cerințelor operaționale ridicate de lărgirea spectrului de misiuni alocate NATO);

- Adoptarea Angajamentelor de la Praga privind Capacitățile, angajamente politice ferme luate de țările membre de a-și moderniza capacitățile militare; acestea vizează încercarea de a înzestra NATO cu mijloacele necesare îndeplinirii misiunilor sale, concomitent cu creșterea capacității forțelor NATO de a coopera eficient cu forțele americane.

- Adoptarea conceptului de „apărare împotriva terorismului” stabilește ca posibile acțiuni militare pentru Alianță în acest domeniu: măsuri generale împotriva terorismului (anti-terrorism), managementul consecințelor și măsuri specifice împotriva terorismului (counter-terrorism). Aceste prevederi sunt parte a pachetului de măsuri ce au ca scop creșterea potențialului NATO în lupta împotriva terorismului, incluzând schimbul de informații și mecanismele de răspuns la crize.

- Aprobarea a cinci inițiative în domeniul apărării împotriva armelor chimice, biologice, radiologice și nucleare, ilustrând elaborarea unei abordări comune a acestei amenințări.

- Creșterea potențialului NATO în domeniul atacurilor cibernetice și revizuirea posibilităților de a combate atacurile cu rachete împotriva teritoriului, forțelor și populației statelor membre ale Alianței.

Una dintre deciziile cele mai importante a fost inițierea celui mai mare val de lărgire a NATO. Acest lucru semnifică, așa cum s-a statuat oficial, „consolidarea spațiului comun european de securitate, de la Marea Baltică până în Balcani” și „egoist vorbind, împărțirea responsabilităților de

securitate pe mai mulți umeri.”¹¹ Noii membri au întregit harta NATO, oferind coeziune geografică, căi de comunicație și securitate colectivă la nivel continental. Îmbunătățirea cooperării în Consiliul Euro-Atlantic și în Parteneriatul pentru Pace, întărirea relațiilor dinte membri și parteneri, fapt important pentru stabilirea unui cadru unitar de cooperare în domeniul securității colective, crearea noului sistem relațional cu Uniunea Europeană, Rusia și Ucraina, actualizarea inițiativelor și proiectelor de securitate regională (Dialogul Mediteranean, Pactul de Stabilitate din Europa de Sud-Est), toate acestea fac parte din măsurile accentuate la Praga.

Summit-ul de la Praga își relevă diferența față de summit-urile anterioare, prin faptul că ilustrează momentul în care se pune cu seriozitate problema transformării NATO: noile misiuni semnifică faptul că Alianța se îndreaptă spre asumarea de roluri la nivel global, accentuând necesitatea ca NATO să aibă capacitatea de a desfășura acțiuni pe tot globul; forțele cu înalt grad de mobilitate vor permite europenilor să participe la acțiuni militare în afara continentului împreună cu Statele Unite; modificarea agendei de lucru a Alianței, punându-se accent pe problemele conforme cu mediul internațional de securitate, semnificând lărgirea competenței NATO; modificarea structurii de comandă are ca scop dezvoltarea potențialului militar și este o încercare de transformare a Alianței într-un instrument militar eficient. Agenda sa de lucru a fost modificată, în sensul lărgirii spectrului de misiuni cu acoperire spațială globală (creșterea relevanței obiectivelor) și stabilirii de măsuri specifice pentru îndeplinirea acestor misiuni (eficiență și credibilitate prin capacitatea de a-și îndeplini rolul asumat).

Nevoia de eficiență a fost tradusă pentru prima oară în măsurile luate în 2003, prin implementarea unei noi structuri de comandă, radical diferită de cea anterioară.

Din punct de vedere al operațiunilor asumate, premisa a fost creată prin participarea la operațiunile din Afghanistan (preluarea responsabilității ISAF) și încercările de a contura un rol în Irak.

Premegător summit-ului de la Istanbul, Statele Unite au accentuat că viitoarele amenințări ce ar trebui vizate de organizație sunt: proliferarea armelor de nimicire în masă și terorismul, dezvoltarea criminalității internaționale, traficul de droguri și persoane, schimbarea climei la

nivel global și răspândirea SIDA. Intenția viza determinarea membrilor NATO de a opera în cadrul Alianței la un nivel larg, departe de aria tradițională. Oficial, această tendință a fost exprimată încă înainte de summit-ul de la Istanbul: „În timp ce apărarea teritoriului rămâne misiunea de bază a NATO, membrii Alianței nu își mai pot asigura securitatea internă fără a contracara potențialele riscuri și amenințări care apar din locații îndepărtate. Ori rezolvăm aceste probleme când și unde apar, ori aceste riscuri ne vor afecta la noi acasă.”¹²

Deciziile luate la Istanbul confirmă continuarea procesului lansat la Praga. Focalizarea acțiunilor Alianței pe combaterea terorismului, a proliferării armelor de nimicire în masă și a pericolului venind din statele instabile politic, consolidarea legăturii transatlantice, optimizarea relațiilor cu alți actori de pe scena internațională, toate acestea apar ca obiective de importanță majoră pentru NATO.

Aceste decizii marchează continuitatea procesului: extinderea ISAF în afara Kabulului; participarea la instruirea forțelor de securitate irakiene; reducerea prezenței NATO în Balcani, permițând Uniunii Europene să disloce forțe în Bosnia-Herțegovina; evaluarea progresului făcut pentru implementarea Forței de Răspuns a NATO; îmbunătățirea relațiilor de cooperare în bazinul mediteranean și în Orientul Mijlociu; dezvoltarea parteneriatului cu Rusia; transformarea capacităților militare ale Alianței, făcându-le utile și dislocabile, în vederea abordării noilor misiuni asumate. Accentul este pus pe combaterea terorismului, asigurarea securității și a stabilității în diferite regiuni ale lumii și adaptarea organizației în sensul descris.

Summit-urile de la Praga și Istanbul reflectă cu claritate tendința de transformare a NATO: menținerea sa ca o organizație importantă în mediul global de securitate, dezvoltarea capabilităților la un nivel similar atins de Statele Unite, capacitatea de a răspunde la noile riscuri și amenințări, posibilitatea de a folosi tehnologiile moderne și acumularea de competențe întrunite și multinaționale.

Concluzii

Transformarea NATO se reflectă în următoarele domenii:

a. Componentă, relații și zonă de responsabilitate:

- noi membri – două valuri de lărgire, ultimul fără precedent ca număr de state admise;
- noi relații – deschiderea dialogului cu Uniunea Europeană, parteneriate strategice cu Rusia și Ucraina, Dialogul Mediteranean;
- zonă de responsabilitate extinsă – extinderea misiunii în Afghanistan, asumarea directă de misiuni în Irak.

Acest lucru este revelat de John Metzler, care afirmă că pentru NATO „este mai importantă noua arhitectură politică decât structura sa de securitate”¹³.

b. Misiuni:

- noi misiuni asumate – „transformarea dintr-o alianță militară pur defensivă, statică, cu o imensă forță armată destinată contracarării amenințării reprezentate de Uniunea Sovietică, într-o forță militară mult mai flexibilă și mai rapidă destinată să răspundă unor alt tipuri de amenințări venind din afara continentului european.”¹⁴

c. Capabilități:

- transformarea forțelor corespunzătoare erei industriale din timpul Războiului Rece (numeroase, dotate cu armament greu) în forțe reduse numeric, dar cu capacitate mare de distrugere și dislocare;
- noi structuri de comandă - eficiente și mult reduse numeric.

Aceste capabilități au făcut ca NATO să se transforme dintr-o alianță defensivă într-una preventivă, dintr-o forță statică într-una expediționară, de la războiul dus de pe platforme de luptă la cel dus în rețea, de la armonizarea forțelor la integrarea lor.

NOTE

¹Ninan KOSHI, *NATO Transformation and Asia*, 5.12.2002, Foreign Policy in Focus, <http://www.fpfif.org/outside/commentary/2002/0212nato.html>.

²Marco CESA, *From hegemony to ambivalence. NATO's transformation and European stability*, 30.06.1999, <http://www.nato.int/acad/fellow/97->

99/cesa.pdf.

³Nikolai BERDIAEV, *The Sense of History*, Editura Polirom, 1996.

⁴Lord George ROBERTSON, former NATO Secretary General, Geneva Centre for Security Policy, speech -13 October 2003, www.gcsp.ch/e/about/News/Press-articles/Robertson3.htm

⁵Michael E. BROWN, *NATO at Fifty: Minimalist NATO: A Wise Alliance Knows When to Retrench*, Foreign Affairs-June 1999, www.foreignaffairs.org/.../nato-at-fifty-minimalist-nato-a-wise-alliance-knows-when-to-retrench.html

⁶*Noua Concepție Strategică a Alianței, Consiliul Nord-Atlantic* - Roma, 7-8 noiembrie, 1991, paragraful 12.

⁷*Concepția Strategică a Alianței, Consiliul Nord-Atlantic* - Washington, 1999, paragraful 24.

⁸Janusz BUGAJSKI, *The Evolution of Trans-Atlantic Security*, 27.06.2000, www.csis.org/ee/research/sp000627Security.html

⁹*Final Communiqué*, Ministerial Meeting of the North Atlantic Council Held in Reykjavik on 14 May 2002, Para 5, www.nato.int/docu/comm/2002/0205-icl/0205-icl.htm

¹⁰Reuters, *US Proposes Worldwide NATO Strike Force*, The Globe and Mail, 24.09.2002, www.globeandmail.com/servlet/ArticleNews/front/RTGAM/20020924/wnato0924/Front/homeBN/breakingnews

¹¹Lord George ROBERTSON, discurs la Adunarea Parlamentară NATO, Istanbul, 15 Nov. 2002.

¹²*Projecting Stability*, discurs al Secretarului General al NATO Jaap de Hoop SCHEFFER, 17 mai 2004.

¹³John METZLER, *New NATO, Old Europe*, WorldTribune.com, 2.04.2004.

¹⁴*NATO and the Future of Trans-Atlantic Relations*, Remarks by US NATO Ambassador R. Nicholas BURNS at Wilton Park, Sussex, United Kingdom, February 9, 2004.

PROCESUL DE LUARE A DECIZIILOR ÎN NATO (OPP)

Locotenent colonel Crăișor-Constantin IONIȚĂ

In a permanent changeable security environment, NATO's essential and enduring purpose continues to remain the safeguard of freedom and security of all its members by political and military means. Whilst the threat of large-scale conventional aggression against the Alliance is highly unlikely, this has been replaced by complex new risks including oppression, ethnic conflict, economic distress, the collapse of political order, international terrorism and the proliferation of Weapons of Mass Destruction (WMD).

The scale and multi-faceted nature of these risks requires a flexible operational planning system with a high degree of responsiveness. The process must be able to adapt to take account of potential Combined Joint Task Force (CJTF) operations, coalition operations involving non-NATO Nations, or European Union (EU) led operations as the need arises. Based on the overarching principles in the MC 133/3 (NATO's Operational Planning System), the purpose of the Allied Command Operations (ACO) Guidelines for Operational Planning (GOP) is to outline the procedures and responsibilities governing preparation, approval, promulgation, distribution, implementation, and review of operational planning documents necessary to execute the tasks allocated to the Supreme Allied Commander Europe (SACEUR) and his subordinate commanders.

NATO's operational planning system has been designed to implement a standardised process for operational planning to meet any contingency in a timely manner.

„Cunoașterea de sine și a inamicului permite folosirea forței proprii împotriva slăbiciunilor acestuia și evitarea expunerii slăbiciunilor proprii la forța inamicului”, afirma Sun Tzu, în urmă cu

peste două milenii.¹ Și, ceea ce era valabil atunci a rămas și rămâne valabil și în zilele noastre.

Ca să te cunoști, realmente, să-ți cunoști cum trebuie și oponentul și să iei decizia corectă privind relația putere-vulnerabilitate, este nevoie de un proces de analizare și luare a deciziei, standardizat (unic) pentru întreaga forță. Acest proces unic, în NATO, poartă numele de Procesul de Luare a Deciziei (OPP) și este descris, pe larg, în Sistemul NATO de Planificare Operațională (MC 133/3), precum și în Reglementările ACO privind Planificarea Operațională (GOP).

De ce a fost nevoie de un asemenea sistem? În primul rând, misiunea de bază a Alianței s-a modificat simțitor - de la apărarea colectivă a granițelor NATO (Articolul 5) la implicarea în rezolvarea unor situații de criză (Non-Articol 5, Operații de Răspuns la Criză). În al doilea rând, actualul mediu de securitate s-a schimbat, prin dispariția pericolului unei confruntări majore în Europa, dar apariția unor noi riscuri: războiul asimetric (neconvențional, paramilitar, de gherilă, terorist); instabilitatea politică și economică - noi focare de conflict; armele chimice și biologice; prezența a noi actori în teatrul de operații (organizații internaționale, regionale, non-guvernamentale, private, populația civilă, mass-media, etc.); creșterea implicării logisticii multinaționale, ca urmare a numeroaselor zone fără resurse și infrastructură locală; participarea unor forțe mai mici, create pe specificul misiunii, dar cu un pronunțat accent întrunit și multinațional; creșterea constrângerilor legilor și opiniei publice internaționale. Nu în ultimul rând, modificarea Conceptului Strategic al Alianței, cauzată de schimbarea misiunilor și a mediului de securitate, prin crearea unei coaliții de interese privind o posibilă intervenție a forțelor Aliate, numai în situații de: întreruperi în aprovizionarea cu petrol și gaz, încercări de destabilizare a democrațiilor europene, colaps economic, folosirea armelor de nimicire în masă, terorism și contrainsurgență,

precum și migrația cauzată de situații de conflict. Nu trebuie uitat că, totuși, NATO este un organism reactiv (cu toate că se dorește pro-activ), deoarece sistemul său de luare a deciziei politice, prin consens, necesită destul de mult timp și este foarte sensibil, ceea ce nu-i permite o intervenție eficientă chiar de la izbucnirea crizei.

Alianța nu a reinventat roata și nici mersul pe jos. Fiecare categorie de forțe și fiecare națiune avea deja propriul sistem de luare a deciziilor. Comitetul Militar și Comandamentele Strategice au reușit să pună la punct standardizarea unui singur sistem de luare a deciziei în cadrul Alianței – OPP, standardizare începută în 1999 și care continuă și astăzi.

Acest sistem flexibil de luare a deciziei, cu un nivel înalt de responsabilitate (OPP), este întrebuițat pentru producerea planurilor care să realizeze Scopul Final (End State) dorit și care să îndeplinească misiunea încredințată de eșaloanele superioare.² Astfel, el este atât un mijloc, cât și un proces de stat major folosit pentru determinarea celei mai bune metode de realizare a sarcinilor încredințate sau a celor potențiale. Ca proces, OPP este aplicabil oricărui stat major strategic, operativ sau tactic, care participă la planificarea unei acțiuni militare în orice teatru de operații și cu orice tip de forțe.

Înainte de a descrie procesul propriu-zis, precizăm activitățile pregătitoare care au loc la nivelul politico-militar al Alianței (NAC/MC/SC), activități care ajută la luarea unei decizii corecte și timpurii, deși luarea unei decizii la nivelul unui Comandament CJTF, spre exemplu, poate dura între 8 la 10 săptămâni. În primul rând, Consiliul Nord-Atlantic (NAC), atunci când se confruntă cu o situație de criză/război, începe discuțiile cu organisme internaționale (ONU) sau regionale (OSCE) pentru obținerea legitimității (dacă este necesar), a mandatului. De altfel, NAC va direcționa permanent procesul de luare a deciziei și va stabili, încă de la început, parametrii de planificare. NAC va începe discuțiile nu numai cu organizațiile de securitate, ci și cu națiunile membre și parteneri (PFP), pentru a clarifica pozițiile față de situația creată. Împreună cu Comitetul Militar (MC), va identifica opțiunile strategice, în conformitate cu forțele aflate la dispoziție, și va dezvolta condițiile scopului final sau ale încheierii conflictului. SACEUR va nominaliza Comandamentul care va planifica operația (poate fi unul static, sau un CJTF)

și va propune comandantul din teatru. Următorul pas important este conducerea unei Estimări Politico-Militare (PME) a situației create, atât din punct de vedere politico-strategic, cât și militar, pentru a identifica opțiunile cele mai fiabile de rezolvare a conflictului. Comandanții Strategici (SC) participă la această PME prin analize militare (MA), care prezintă potențialele Opțiuni de Răspuns Militar (MRO) în vederea realizării obiectivelor politice ale Alianței și atingerii Scopului Final (End State). De asemenea, MA mai pot include: posibila misiune și sarcini, capacitățile și cerințele inițiale ale forței, estimările inițiale bugetare, cerințele inițiale de susținere logistică, precum și o sumară analiză a riscurilor ce se pot asuma. MA va sta la baza Directivei de Inițiere (ID) emise de NAC, pentru începerea OPP (vezi Fig.nr. 1)³.

Prima etapă a OPP – Inițierea -, începe odată cu primirea, de către Comandamentul destinat pentru planificarea și conducerea operației militare, a unuia din următoarele documente inițiatore: Directiva de Inițiere (ID), de la NAC; Precizările Strategice ale SACEUR (SCPG); Precizările Comandantului ierarhic superior (CPG); ordinul de operații (OPORD) sau de atenționare (WrnO), tot de la eșalonul superior. În anexa B din GOP se precizează că nu există o formă fixă a acestor documente, dar ele vor conține cel puțin: reconsiderarea situației, obiectivele strategice, constrângeri și limitări politico-militare, presupuneri, misiunea strategică, sarcini și alte măsuri de coordonare. Acestea sunt cele mai sumare informații, fără de care nici o operație militară nu poate să aibă loc. Aceste documente inițiatore pot fi distribuite sub formă de ordin scris, prin radio, conferințe sau telefonice.

Odată cu primirea unuia din documentele inițiatore, se va forma un Grup de Planificare Operațională (OPG), care va acționa ca o echipă de planificare, cuprinzând planificatori de la toate categoriile de forțe participante, de la toate compartimentele tip 'J' ale Comandamentului, precum și anumiți specialiști. Ideal ar fi să participe și reprezentanți de la eșaloanele superioare, precum și de la elementele componente ale Forței.

Se va stabili programul de planificare (după regula „1/3 timp pentru Comandamentul propriu și 2/3 timp pentru subordonați”), precum și sistemul de legătură și comunicații cu elementele cu care se cooperează. Statul major pregătește ustensilele de lucru și elementele ajutătoare pentru

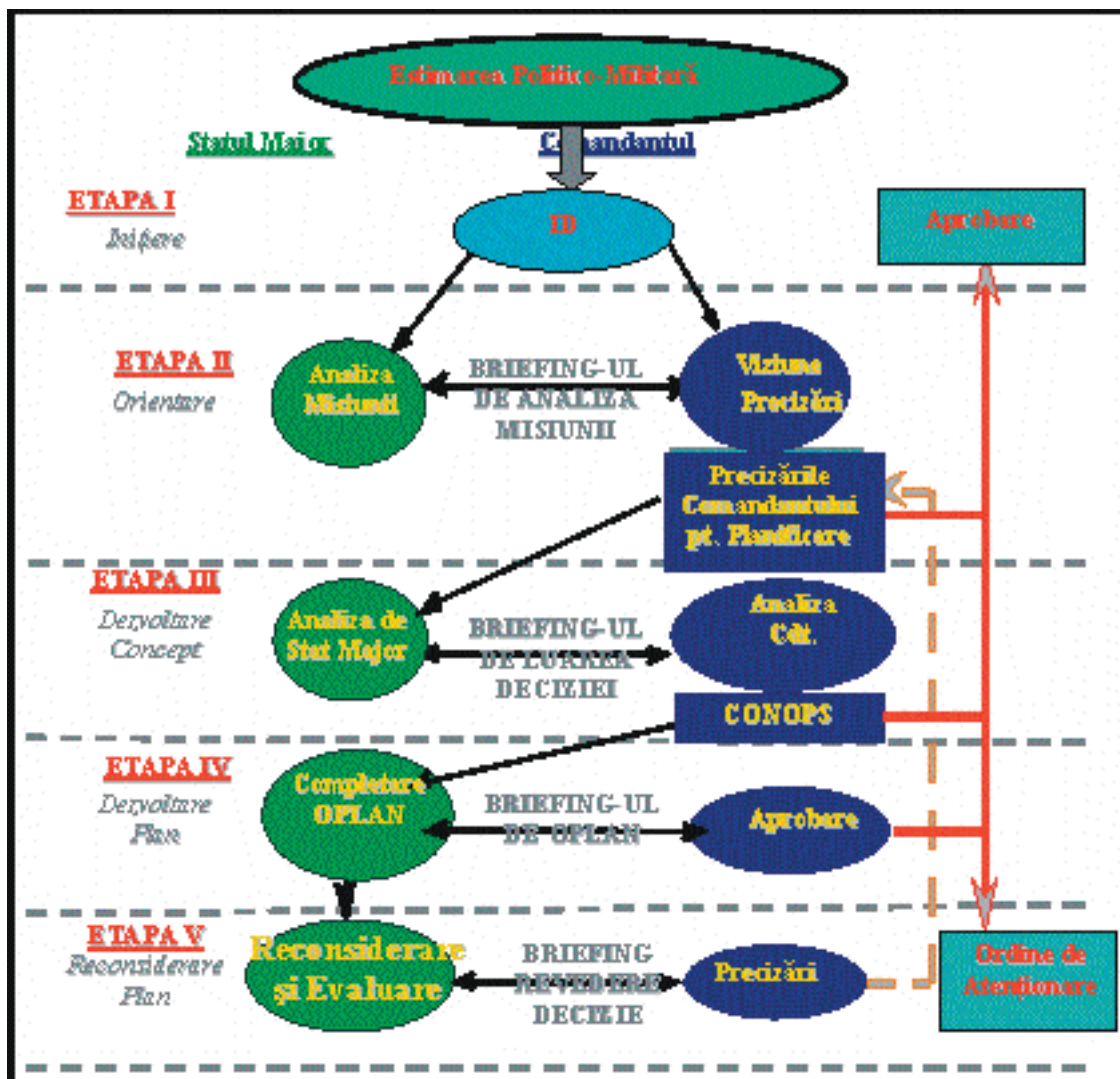

Figura nr.1. Etapele Procesului NATO de Luare a Deciziei (OPP)

luarea deciziei. Comandantul pregătește MA și începe identificarea nevoilor de informații pentru definitivarea planului (RFI).

Toate aceste activități fiind parcurse, iar Comandamentul destinat pentru planificarea și conducerea operației primind unul din documentele inițiatoare, se trece la cea de-a doua etapă a OPP - Orientarea. Această etapă are drept scop determinarea a ce trebuie făcut pentru îndeplinirea reglementărilor și precizărilor eșaloanelor superioare. Ea începe cu o estimare a situației, pentru ca toți planificatorii să ajungă la un numitor comun privind înțelegerea condițiilor strategice, geografice, hidrografice meteorologice și medicale, la fel ca și situația forțelor oponente, situația civilo-militară și cea mass-media în zona de operații întrunite (JOA).

Imediat după aceea, o detaliată analiză a

misiunii este condusă de OPG, pentru a examina în profunzime misiunea, intenția și end state-ul comandantului eșalonului superior, la fel ca și sarcinile trasate sau deduse pentru Comandamentul propriu. Analiza începe cu reconsiderarea precizărilor comandantului ierarhic superior, incluzând misiunea, intenția, obiectivele, end state-ul, limitările, pre-condițiile pentru succes, precum și supozițiile acestuia. Următorul pas este analiza propriu-zisă, care cuprinde analiza principalelor sarcini (task-uri), analiza factorilor cheie, precum și reformularea conținutului misiunii (mission statement). Se analizează anumiți factori inițiali (trecutul istoric, mediul politic, existența tratatelor, acordurilor și alianțelor, considerațiile culturale și economice, capacitatea industrială, demografia, infrastructura, geografia, topografia, condițiile hidrografice, oceanografice și meteorologice,

forțele oponente), pentru a se determina părțile tari și slabe ale oponentilor, obiectivele militare, criteriile pentru atingerea scopului final și o structură inițială a forței necesare să conducă operația militară.

Pe timpul acestei analize, statul major întrebuințează o parte din elementele ajutoare pentru luarea deciziei: scopul final și obiectivele eșalonului superior, centrele de greutate (COG), capacitățile și vulnerabilitățile critice, punctele decisive (DP), abordarea directă și indirectă, obiectivele operaționale, criteriile pentru succes și potențialele linii de operații (LoO). În același timp, comandantul va desfășura propria analiză a misiunii, pe baza propriilor informații și a recomandărilor primite de la șeful ierarhic, pentru a înțelege pe deplin misiunea primită și a formula nevoile sale critice de informații (CCIR) și precizări foarte clare (Commander's Planning Guidance). Pe timpul analizei misiunii se iau în calcul constrângerile (ceea ce trebuie făcut - este obligatoriu) și restrângerile (ceea ce nu trebuie făcut - este interzis) impuse de situația politico-militară și se fac anumite presupuneri, atunci când nu se cunosc fapte importante sau informațiile sunt insuficiente (dar care devin adevăruri pentru subordonați). Analiza Misiunii se încheie cu formularea misiunii și briefing-ul prezentat comandantului. Întrucât, prin documentul de inițiere sau ordinul de acțiune (OPORD), Comandamentul nominalizat să execute planificarea și să conducă operația nu primește o misiune clară, ci numai anumite sarcini (ce trebuie să facă), pe timpul analizei misiunii, OPG analizează aceste sarcini, deduce și altele care trebuie executate pentru a îndeplini ordinul/directiva eșalonului superior, le selectează pe cele esențiale și le adaugă scopul (de ce) pentru care sarcinile trebuie îndeplinite. Acestea (sarcini + scop) reprezintă noua misiune reformulată. Briefing-ul de analiză a misiunii (MAB) este corolarul întregii activități desfășurate de staff pe timpul orientării și ajută comandantul în definitivarea recomandărilor sale pentru planificare (CPG). CPG asigură liniile directoare pentru ca subordonații să înceapă și ei OPP, precum și recomandările comandantului pentru propriul staff, în vederea continuării planificării în următoarea etapă.

Dezvoltarea Concepției de Operații (CONOPS) este considerată cea mai lungă etapă în cadrul OPP. Începe cu o foarte detaliată analiză a

factorilor care pot afecta dezvoltarea cursurilor de acțiune (estimări de stat major), în care sunt luați în calcul toți factorii care ar putea, la un moment dat, influența ducerea operației; această analiză se prezintă de toate compartimentele tip 'J'. Planificatorii sunt interesați de deducțiile relevante pentru misiune, precum și de modul în care factorii pot influența pozitiv succesul misiunii și viitoarele cursuri de acțiune. Analiza se încheie cu o Listă cu posibile sarcini (ordonate sau deduse) și cu o evaluare a forțelor necesare îndeplinirii fiecărei sarcini (Troop-to-Task Assessment).

Următoarea activitate majoră a acestei etape o reprezintă dezvoltarea cursurilor de acțiune (COA). Un curs de acțiune reprezintă metoda prin care se îndeplinește misiunea și trebuie să răspundă la următoarele întrebări:

- Când trebuie să înceapă operația și când să se finalizeze?
- Cine va conduce operația?
- Ce tip de operație militară se are în vedere?
- Unde se va desfășura?
- De ce este necesară?
- Cum se va desfășura?

Statul major va dezvolta mai multe cursuri de acțiune (COA), pentru a lăsa posibilitatea comandantului să îl aleagă pe cel mai eficient. Cursurile de acțiune proprii se pregătesc având în vedere probabilitățile de acțiune ale oponentilor (cel puțin două COA proprii pentru un curs de acțiune al oponentului). Comandantul va participa la aceste activități, prin recomandări și avizări ale COA dezvoltate, precum și prin stabilirea criteriilor pentru compararea acestora (vezi fig.nr.2).

COA I INAMIC		COA II INAMIC	
AVANTAJE	DEZAVANTAJE	AVANTAJE	DEZAVANTAJE

Fig.nr.2. Matricea de Comparare a COA (o variantă).

După dezvoltare, COA trebuie analizate, interpretate și comparate, pentru a se elimina, încă din start, cele care nu corespund situației.

În primul rând, cursurile se revizuiesc pentru a se vedea dacă sunt în concordanță cu misiunea primită, intenția și concepția eșalonului superior, dacă sunt viabile, realiste, dacă pot fi susținute logistic și dacă îndeplinesc criteriile pentru succes. Apoi sunt testate (inclusiv prin jocuri de război), autoevaluate (avantaje și dezavantaje) și comparate (unul împotriva celorlalte). O metodă de comparare este prezentată în Fig.nr.3.

- răspundă așteptărilor eșaloanelor superioare;
- exprime metodologia și raționamentul comandantului pentru atingerea obiectivelor specifice;
- consilieze autoritățile decizionale privind intențiile comandantului;
- informeze comandanții subordonați, propriul stat major, precum și agențiile cu care se cooperează, despre scopul, natura și cele mai

<i>Criteriile</i>						
<i>Flexibilitatea</i>	3	1	3	2		
<i>Economia de Forțe</i>	3	3	2	9	3	6
<i>Efectul asupra CoG oponent</i>	2	6	2	9	3	3
<i>Factorii minimi de risc</i>	1	4	2	6	1	2
<i>Simplitatea</i>	1	2	3	1	2	3
<i>Securitatea/ Protecția</i>	2	3	2	2	3	1
<i>Total</i>		4	22	6	2	17

Figura nr.3. Matricea de comparare a COA (o variantă).

Rezultatul final al comparării COA îl reprezintă recomandarea unui anumit COA, precum și a concluziilor care au dus la acesta, recomandare care va încheia Briefing-ul de Decizie (DB) prezentat comandantului. De asemenea, tot în cadrul acestui briefing, planificatorii vor prezenta și principalele concluzii rezultate pe timpul evaluării factorilor, Lista cu Cerințele Forței (SOR), precum și întreaga gamă de elemente ajutătoare înnrebuintate: principalele faze și cronologia lor, alternative la acțiunile planificate (branches) și posibile acțiuni viitoare (sequels), pauze operative planificate (OP), precum și posibila ajungere la un punct culminant (CP).

După selectarea de către comandant a unui curs de acțiune și prezentarea recomandărilor adiționale pentru activitatea viitoare de planificare a statului major, se trece la elaborarea produsului final al acestei etape - Conceptul de Operații (CONOPS). CONOPS și SOR se înaintează eșaloanelor superioare, pentru a fi aprobate și trebuie să:

probabile sarcini solicitate acestora;

- identifice cu claritate ce forțe și capacități sunt necesare, timpii de bază probabili ai operației, precum și necesitatea elaborării, cât mai urgent, a Planurilor de Sprijin (SUPPLANS).

Întoarcerea CONOPS, aprobată de la autoritatea inițiatoare, marchează începutul celei de-a patra etape a OPP - Dezvoltarea Planului. Etapa se bazează pe transformarea CONOPS-ului aprobat într-un Plan de Operații (OPLAN). Dacă pe timpul acestei etape se produc schimbări majore la CONOPS-ul aprobat, va fi necesară o revenire la una din etapele anterioare, pentru a se relua procesul de planificare. Aceasta poate avea loc ca urmare a fluxului de informații permanent care ajunge la planificatori și care poate modifica intenția comandantului și concepția de acțiune.

De fapt, nu este necesar să se aștepte până la această etapă pentru a se înscrie unele capitole în OPLAN. Ele pot fi inscripționate încă de la elaborare, pe timpul primelor etape ale OPP, urmând apoi să

fie rectificate de fiecare dată când sunt revăzute, modificate sau aprobate. La final, OPLAN va avea formatul conform STANAG 2014, va fi verificat, împreună cu anexele aferente, pentru sincronizare și va fi înaintat, spre aprobare, autorității inițiatoare. Pe parcursul acestei etape, se vor stabili, prin conferințe de generare a forțelor, Lista cu Forțele Aliate (AFL), Lista cu Disponibilizarea Forțelor Aliate (ADL), precum și Planul Multinațional Detaliat de Deplasare a Forțelor (MNDDP). Acest ultim document are caracterul unui Plan de Sprijin (SUPPLAN) și menirea de a amplifica, în detaliu, o anumită parte a OPLAN - deplasarea coordonată a forțelor în teatru. Sunt și SUPPLANS care sprijină alte domenii ale OPLAN: Planurile Operațiilor Terestre, Aeriene, Navale, Planul Logistic, Planul Comunicațiilor, Planul Informațiilor etc. Pe lângă aceste SUPPLANS, statul major mai are în responsabilitate și producerea unor Planuri de Contingență (Branch Plans), pentru asigurarea, la nevoie, a schimbării dispunerii, orientării sau a deplasării forțelor, care să permită comandantului flexibilitatea răspunsului la o reacție neprevăzută a oponentului.

Etapă a IV-a se încheie odată cu distribuirea OPLAN și SUPPLANS la subordonați, când începe ultima etapă a OPP - Reconsiderarea Planului. Reconsiderarea periodică a OPLAN este o activitate necesară, pentru a asigura comandantul că planul rămâne valid pe toată perioada ducerii operației. Ideal, analiza planurilor ar trebui desfășurată printr-o revizuire detaliată și prin testarea lor cu ajutorul exercițiilor și jocurilor de război. În conformitate cu timpul avut la dispoziție și prin prisma rezultatelor calitative deosebite, Centrele de Simulare încep să joace un rol din ce

în ce mai mare în testarea OPLAN.

O altă activitate importantă, care poate avea loc în această etapă, o reprezintă evaluarea OPLAN de către o echipă de cadre, altele decât cele care au participat la elaborarea lui. Pentru o evaluare aprofundată, acest grup de cadre se va baza numai pe experiența proprie și pe datele de planificare aflate la dispoziție.

Dacă, atât pe timpul reconsiderării, cât și la evaluare, se constată necesitatea unor schimbări majore în plan și dacă timpul la dispoziție permite, procesul de planificare se va relua de la Orientare (etapa a II-a). Aceasta va necesita o revedere a tuturor factorilor-cheie și se va finaliza cu recomandarea schimbărilor ce se impun. Recomandările vor fi prezentate comandantului pe timpul Briefing-ului de Reconsiderare a Deciziei (RDB), după care, dacă vor fi aprobate de către acesta, vor modifica prevederile OPLAN-ului sau ale altor planuri.

Aici se încheie scurta incursiune în procesul decizional al NATO (OPP), proces care a fost creat să ajute comandantii și statele lor majore în integrarea eforturilor separate ale diferitelor comandamente și elemente ale forței în cadrul unui proces unic de planificare, rezultând astfel un singur efort coordonat de planificare - OPLAN.

NOTE

¹ Sun Tzu - *Arta Războiului*, Ed. Militară, București, 1976, p. 67

² *** - *Guidelines for Operational Planning (GOP)*, Rev.1, capitolul 1, iun., 2004.

³ Idem, capitolul 4, 2004.

UNIUNEA EUROPEANĂ - UN TIP POSTMODERN DE CONSTRUCȚIE IMPERIALĂ?

Mădălina-Virginia ANTONESCU

In this article we are trying to analyze not a specific model of political governance or an institutional pattern adopted by the Union, but to illustrate the tendencies of some international organizations with integrationist profile to embrace imperial methods, elements and objectives.

The article analyses the new concept of global empire and also, the neo-imperialism as phenomenon created by the globalization age, by making a comparison with the classical forms of empires and imperialisms. It is in essence, a theoretic approach trying to find and to depict the main features of a global empire and to show in what measure the European Union is subscribed to such a model.

How can a global empire govern the transnational fluxes of capital and the non-state actors, or the complex and self-called autonomous order of sovereign states? In what type of imperial entity will the EU evolve? How can a global empire, as a system without hierarchy, exert power over the sovereign states- in a classical approach of the theory of imperialism-? There is certain compatibility between the new forms of empires and the historical essence of violence, terror, exploitation, marginalization and fragmentation that has constituted the nature of a classical imperialism? What features has such a des-centralized system called, in a general way, "global empire"?

European Union, as the empire-organization, is the materialization of the new structure through which this system exerts control over the global world.

This article only asks inciting questions and starts a fascinating debate on the real nature and objectives of the EU, in the context of the globalization and the appearance of new forms of thinking the global policy.

A analiza natura imperială a Uniunii Europene apare ca o nevoie de a defini¹ această inedită structură ce se formează sub ochii noștri, cât și dintr-o legitimă dorință, în calitate de „cetățeni

europeni” (într-un sens larg, istorico-cultural al termenului, dar incluzând și dimensiunea politică, de cetățeni aparținând unui stat candidat la aderarea în Uniune), de a participa de pe o poziție activă și creativă la evoluția construcției europene. În miezul obiectivului „Europei apropiate de cetățeni” (tratatul de la Amsterdam²) se află nu doar ideea reducerii nivelului de birocrație al Uniunii față de cetățeni, ci și realizarea transparenței instituționale și a democrației participative prin posibilitatea oferită cetățenilor statelor membre de a vota euro-parlamentari ori de a fi votați la nivel european. Acest concept se bazează nu doar pe dimensiunea instituțională democratizată, ci și pe un parteneriat mai strâns între Uniune, ca instituție, și societățile civile din statele membre, până la punctul în care societatea civilă va avea capacitatea să identifice interesele europene, așteptările diferitelor grupuri/asociații față de Europa. Dar cel mai important lucru este că UE permite o implicare directă și activă a oamenilor (din teritoriile statelor membre și din statele candidate³) la definirea de ansamblu a orientărilor și a structurii sale viitoare, la nivelul dialogului dintre societatea civilă și Uniune, cât și prin rolul important acordat unor organisme consultative din sistemul instituțional european (Comitetul Regiunilor, Comitetul Economic și Social).

Fără această disponibilitate de dialog și fără a permite participarea activă a europenilor la conturarea viitoarei sale structuri (trecerea de la nivelul birocratic de construcție europeană, decisă de oficialii europeni, la nivelul democratic – propunerea proiectului de Constituție Europeană, ca un rezultat al intenselor consultări dintre experți, ONG-uri, tineret și alte categorii de persoane), UE nu ar fi decât încă unul dintre imperiile de tip vechi, axate pe modelul piramidal, al unei structuri suprastatale detașate prin clasa de guvernanți și prin interesele sale de nivelul de bază al populațiilor din teritoriile care o compun.

Se remarcă totodată, o rețineră (nejustificată,

În opinia noastră, deoarece a discuta natura politico-juridică a Uniunii este un act științific și nu o abordare emoțională) în a admite ca viabilă analizarea caracteristicilor imperiale ale Uniunii⁴. Teza în sine se remarcă prin originalitate, deoarece studiile cercetătorilor sau specialiștilor în drept european, în relații internaționale sau în drept internațional public nu au atins o asemenea chestiune. Abordările pe care le-am întâlnit, în special pe Internet, fie cad în tentația unei analize pseudo-religioase, apocaliptice⁵ (comparând Uniunea cu ultimul imperiu biblic, decadent), fie tratează destul de emoțional visul european de a reînvia Imperiul Romano-German sau Carolingian⁶. În ambele cazuri nu sunt analizate concret elementele imperiale ale Uniunii, nu sunt enunțate criteriile în virtutea cărora operează o asemenea analiză; calificările realizate nu sunt fundamentate științific, astfel încât să interpreteze, ca eventuale argumente în sprijinul sau în defavoarea acestei teorii, dispozițiile juridice și declarațiile politice ale oficialilor europeni, rapoartele experților și în general orice act având sau nu valoare juridică, emis la nivel european sau național, din care să reiasă susținerea/scepticismul față de o asemenea teorie.

Actul științific de a califica Uniunea ca fiind o structură imperială nu se confundă cu eventuale afirmații emoționale și nefundamentate juridic după care Uniunea ar fi „un imperiu”, adică „ceva rău”, „compromis a priori”, „degenerat”, „o criză a unei societăți europene aflate la sfârșit de istorie”. Ideea de imperiu nu conține în sine trăsături maligne, pe care emoțiile umane, apelând la exemple istorice, tind să i le asocieze pentru a-i defini esența.

Imperiul este o construcție istorică grandioasă pentru că scopurile sale, dimensiunea la care se desfășoară, multitudinea de popoare și culturi încorporate într-o structură politică unică (o trăsătură întâlnită la majoritatea tipurilor imperiale clasice) îi permit să se desfășoare la un nivel superior regiunilor sau statelor-națiune. Ar fi o eroare să considerăm apariția imperiilor ca legată exclusiv de fenomenul generalizat al imperialismului marxist bazat pe dihotomia capitalism-socialism și pe inevitabila confruntare pentru supremație dintre acestea.

Esența fenomenului imperialist, ca proces de construcție a unui imperiu, care a precedat în unele cazuri formarea statelor, care a avut epoci de apogeu (universalizarea acestei structuri, într-un

mediu politic în care conceptul statal încă nu era definit ca atare, „pseudo-state” sau „proto-state” existând ca principate, țări, ținuturi, confederații de triburi, cetăți statalizate etc.) este reprezentată de mai multe elemente:

- scopul imperial (controlul politic, realizat în diferite forme, mai subtil sau direct, asupra zonelor din afara jurisdicției/stăpânirii legale a unei entități politice);

- metoda imperială (expansiunea teritorială prin războaiele de cucerire/de anexiune⁷ sau, în forme mai subtile, prin moșteniri, căsătorii între familiile princiere, donații de pământuri. În epoca noastră, se trece de la ideea de expansiune, care implică o metoda militară, violentă, ilegală, la așa-numitul „enlargement”- termen tehnic, neutru, implicând un proces de aderare a periferiei, prin negocieri și liber consimțământ, la structura imperială. „Lărgirea” centrului către periferii, cunoscută și ca „extindere”- un termen necompromis încă de istorie precum belicosul termen de „expansiune”, este realizată sub forme comerciale, culturale, politice care nu presupun neapărat violența sau apelarea la o forță armată multinațională. Aceasta dacă acordăm un sens extensiv conceptului onusian de „operațiuni de menținere a păcii”, neconsacrat prin Carta ONU, ci prin actele organelor principale ale ONU, având la bază consimțământul statelor, bazate pe o concepție extinsă a capitolului VII din Cartă, operațiuni prin care contingente ale statelor membre ONU, sub directă autoritate a Secretarului General al ONU și la inițiativa Consiliului de Securitate sau a Adunării Generale, se implică în diferite operațiuni post-conflict pe baza art. 41 sau 41/ Cartă, într-un scop universal – de menținere a păcii și securității internaționale);

- elementul intențional (voința expresă de a deține controlul asupra unei anumite zone);

- elementul material (împăratul sau șeful statului imperial, având diferite denumiri, acționând ca un catalizator pentru menținerea unității și stabilității imperiale).

Primul autor care a făcut legătura între imperialism și realitățile preglobaliste (axate pe voința de control economic asupra unor regiuni, pe dominația comercială a liberalismului asupra sistemelor non-liberale, pe nevoia de expansiune a capitalismului manifestată prin capturarea de noi piețe de desfacere pentru produsele sale, pe câștigarea forței de muncă ieftine și a altor

oportunități de investiție) a fost J.A. Hobson, în lucrarea sa "Imperialism" (1902). Imperialismul devine mai puțin un fenomen de putere militară manifestată ca atare (prin războaie de cucerire) și începe să își supradimensioneze aspectul economic (câștigarea de noi piețe de capital, de servicii, mărfuri)⁸. Asociat cu o anumită doctrină economică bazată pe virtuțile pieței libere, ale liberei circulații de mărfuri și de fluxuri monetare (liberalismul), care denunță planificarea, centralizarea și naționalizarea economiei, imperialismul devine în epocă o teză folosită cu precădere de marxiști împotriva capitaliștilor. Noțiunea se politizează, convertindu-se într-un instrument ideologic al denunțării politicii de putere a clasei bogate (a statelor cu economie și sistem de guvernare capitalist). Asocierea dintre capitalism, imperialism și războiul generalizat, datorat aspirațiilor de stăpânire a noilor piețe, este făcută, în această perioadă, de Lenin, în cunoscuta sa lucrare "Imperialismul: stadiul cel mai înalt al capitalismului" (1916).

Fenomenul imperialist a fost analizat și de școala politică a realiștilor⁹, considerându-l ca având o natură deterministă, izvorâtă din anarhia inevitabilă a sistemului internațional constituit din state, în care raporturile de putere se stabilesc prin forță și nu prin legi internaționale, în care inegalitatea de fapt dintre state cauzează dominația statelor mici de către marile puteri.

Unilateralismul de după războiul rece a fost considerat o altă consecință a fenomenului imperialist. S-a vorbit despre globalizare ca fiind o ideologie de origine capitalistă ce își impune ca scop o uniformizare a culturilor și identităților naționale, care este influențată de modelul economic și cultural al superputerii americane. Globalizarea devine, astfel, un element al neo-imperialismului, extinzându-se la niveluri multiple (economic, cultural, ecologic, normativ, umanitar, militar) și pe coordonate diverse (prin intermediul ONG-urilor transnaționale; al organizațiilor internaționale de tip ONU, NATO, ASEAN, al marilor companii transfrontaliere). Actorii globali devin instrumente ale neo-imperialismului de îndată ce sunt apropriați de o entitate politică deținând supremația în „soft- power” și destinați să servească unor scopuri expansioniste.

Imperialismul este o constantă a istoriei (nu doar definită în termenii unei teorii politice anumite), demonstrând o mare capacitate de adaptare la

contextul politic și ideologic dominant al epocii respective și grefându-se pe tipul de structură ce poate corespunde cel mai bine componentelor sale esențiale (statul; federația; confederația; organizația internațională).

Imperiul, din punct de vedere al dreptului internațional public, poate avea ca bază atât un subiect normal, principal, originar de drept internațional, cu suveranitate (stat-națiune), cât și stat federal (format prin cedarea de competențe la un nivel superior, în anumite domenii, de către statele membre) sau o organizație internațională (subiect derivat, secundar de drept internațional). În ultimul caz, este tentant să analizăm existența elementelor imperiale clasice și/sau de tip nou din cadrul unor structuri influente în viața internațională (ONU, NATO, Consiliul European).

Trebuie însă să distingem între organizațiile de cooperare (clasice, axate pe voința coordonată a statelor membre ce rămân suverane) și cele de integrare (de tipul UE), în care se tinde spre o trecere de la zona comunitară (în care statele și-au pus de comun acord competențele spre a le exercita împreună în interesul lor comun¹⁰) spre zona supranațională (a competențelor exclusive ale Uniunii, ce au dat naștere unei ordini „unionale” superioare, distinctă de cea a statelor, în care Uniunea își exercită competențele în interes european).

În cazul organizațiilor de cooperare, imperialismul se manifestă fie prin apropierea de către o mare putere/un grup de mari puteri a voinței politice a organizației (care devine voința politică a acestor puteri); prin monopolizarea unui organ colegial cu componență restrânsă și puteri de decizie (Comitet Ministerial, Consiliu de Securitate); prin acreditarea „dreptului la ingerință” (ceea ce conferă prioritate în materie de asistență umanitară și post-conflict organizației în cauză și nu statului „asistat”), în măsura în care acest „drept” motivat „umanitar” ar servi interese de control politic asupra unor state; prin participarea cu misiuni armate, în cadrul „operațiunilor de menținere a păcii”, la stingerea/prevenirea/reconstrucția zonelor conflictuale, în măsura în care în această participare (nu există acordul statului în cauză de a permite pe teritoriul său asemenea trupe; autoritatea sa legitimă asupra teritoriului nu e luată în considerare; suveranitatea sa este relativizată) se concretizează un interes tipic imperial; prin intervenția umanitară (mergând

de la asistență la război umanitar).

Aceste acțiuni pot reprezenta relativizări ale principiilor de drept internațional, axate pe preeminența suveranității statale și a integrității teritoriale, relativizări care pot fi evitate printr-o acțiune concretă a sistemului internațional, în sensul de a restabili valoarea încălcată și principiul afectat, de a menține tendința spre o reală democratizare a relațiilor internaționale (inclusiv prin întărirea funcțiilor decizionale, de control politic și bugetar, legislative ale adunărilor plenare din organizațiile internaționale, a procedurilor de alegere democratică și a responsabilității politice a organelor executive în fața acestor adunări).

Problema de a ști dacă Uniunea Europeană este un imperiu presupune un răspuns coerent la o altă întrebare: în ce măsură poate fi considerată Uniunea Europeană un actor autonom în relațiile internaționale?

Există la momentul actual o puternică tendință de a considera Uniunea o sumă aritmetică a voinței politice a statelor membre suverane, o structură interguvernamentală axată pe un cadru instituțional permanent, în care statele cooperează pentru atingerea unor interese comune¹¹ și pentru implementarea unor politici sau acțiuni comune. Dacă sintagma de „politică comună” sugerează un nivel al acțiunilor partajate între state și Uniune, dar și un nivel al competențelor exclusive ale Uniunii (regulile concurențiale din cadrul politicii monetare comune; politica comercială comună; proiectul de constituție), un nivel comunitarizat, „acțiunea comună” reflectă, din contră, o zonă de cooperare între statele membre care poate fi întărită până la depășirea nivelului interguvernamental. Și în cazul altor organizații internaționale (ONU, NATO, OSCE) întâlnim „acțiuni comune” derulate conform obiectivelor lor specifice, ilustrând nivelul interguvernamental (operațiunile de menținere a păcii; diplomația preventivă axată pe capitoul VI, art. 33/Carta ONU), însă este vorba despre organizații de cooperare, în care actul constitutiv și amendamentele ulterioare nu prevăd transformarea lor în veritabile „politici comune” (specifice doar organizațiilor de integrare).

Interesant este de menționat faptul că fenomenul imperialismului poate exista și în cazul unei „acțiuni comune” (dintr-o organizație de cooperare sau de integrare), atunci când scopului imperial (extinderea teritorială și exercitarea controlului politic asupra unor zone de interes strategic) îi

corespunde voința politică necesară a unei puteri/ unui grup de puteri din astfel de organizații. Spre deosebire de „acțiunea comună”, exercitată în scop imperial la un nivel interguvernamental (prin cooperarea dintre marile puteri în cadrul organizației sau prin acțiune unilaterală, dar într-un cadru interguvernamental, care garantează suveranitatea membrilor săi), „politică comună” exercitată în scop imperial se desfășoară la un nivel fie comunitar (UE), fie supranațional (dată fiind natura organizației în care se realizează). Nimic nu împiedică (realist vorbind, întrucât, din punct de vedere juridic, asemenea acțiuni/politici sunt respinse, date fiind normele de drept internațional ce proclamă egalitatea în drepturi a tuturor statelor, respectarea suveranității, neintervenția etc.) exercitarea unei „acțiuni comune” imperiale în cadrul unei structuri de integrare. Este însă o abordare politică de factură realistă, care nu poate fi nici acceptată, nici fundamentată în dreptul internațional contemporan.

Analizând problema autonomiei Uniunii Europene, ca organizație internațională cu vocație regională, pentru a putea vorbi despre aceasta ca despre o structură capabilă să ia decizii proprii în materie de politică externă¹² și de a se comporta ca un actor unitar pe scena internațională, spre a fi într-adevăr aptă să întrunească elementele necesare calificării de „imperiu”, observăm mai multe aspecte, în funcție de criteriile de apreciere a autonomiei sale¹³.

1. – Criteriul competenței sale în materie de PESC (politică externă și de securitate comună).

În ciuda denumirii, care ar sugera „politică comună” și deci un interes european realizat la nivel comunitar, pilonul PESC rămâne, alături de „Justiție și Afaceri Interne” (JAI), o dimensiune interguvernamentală, distinctă de adevărata zonă comunitară (cea aparținând Comunităților Europene). Tratatul comunitar operează cu inovații precum: crearea unui înalt funcționar însărcinat cu conducerea unei celule de planificare a politicii în această arie și având atribuții de asistare a Președintelui Consiliului de Miniștri; posibilitatea dezvoltării unui sub-pilon, în definirea politicii de apărare comună decisă de Consiliul European; extinderea competenței Uniunii la misiuni umanitare și de evacuare, de menținere a păcii, de forțe combative pentru gestionarea crizelor, inclusiv de restabilire a păcii (misiunile

Petersberg)¹⁴; posibilitatea unei cooperări întărite în domeniul apărării (tratatul de la Amsterdam); militarizarea Uniunii prin punerea la punct a Forței de Reacție Rapidă, cu atribuții de management al situațiilor de criză, în scopul stabilizării și menținerii păcii în Europa (tratatul de la Nisa); instituirea unui Comitet Politic și de Securitate (art.25/tratatul de la Nisa) atât cu rol consultativ și de supraveghere a aplicării politicii convenite, cât și de supraveghere a situației internaționale în domeniile PESC, dar și cu rol decident (prin delegare de competențe de către Consiliul de Miniștri), limitat la durata unei operațiuni de gestionare a crizelor și aflându-se sub autoritatea Consiliului.

Ceea ce trebuie remarcat, din formularea art. 17-27/tratatul de la Nisa, este dorința motorului franco-german de a accentua nivelul de comunitarizare în acest domeniu, inclusiv prin personificarea sa (crearea funcției de „Domn/Doamnă PESC” sau de „Înalt Reprezentant PESC”). Art. 27B/tratatul de la Nisa permite expres în cadrul PESC o „cooperare întărită”, fondată atât pe „acțiuni comune”, cât și pe „poziții comune”. Evidentă este tendința de a nu permanentiza nivelul interguvernamental, ci de a-l situa la o dimensiune de integrare tot mai accentuată, până la obiectivul concret al creării „unei politici de apărare comună” (ultimul bastion al sistemului suveranității westphalice).

Are Uniunea autonomie prin cadrul PESC? Se comportă credibil pe plan internațional pentru a o defini ca actor unitar, cu o politică coerentă? În ce măsură este această politică de natură imperială?¹⁵

În primul rând, nu trebuie uitat faptul că Uniunea se află în plin proces de formare¹⁶. Această construcție hibridă¹⁷, care reunește elemente de statalism, federative și confederative, își propune prin înseși obiectivele sale să reprezinte Europa, cetățenii săi (exercitând o legitimitate de reprezentare în același timp cu statele membre), valorile europene, progresul și bunăstarea economică a popoarelor Europei, stabilitatea continentului. Cu alte cuvinte, Uniunea se pregătește (și o face deja, în 50 de ani de existență) să vorbească în numele europenilor, să construiască o identitate europeană, un cadru instituțional european, norme europene, un sistem defensiv european¹⁸. Faptul că aceste obiective se bazează pe acordul, pe voința politică a statelor membre este ilustrativ doar în ceea ce privește procesul său de formare, are o valoare simbolică.

Uniunea-anăscut pe baza voințelor concordante

ale statelor suverane, ceea ce nu trebuie să ne facă să credem că o organizație de integrare de asemenea amploare ar rămâne permanent legată de voința acestora, precum o organizație de cooperare.

Gradul de autonomie în cazul organizațiilor de cooperare (ONU, NATO, OSCE etc.) și al celor de integrare (UE) se măsoară diferit, în funcție de elementele esențiale ale acestor entități, de raportul pe care îl au statele în cadrul instituțional, în elaborarea și aplicarea acțiunilor/politicilor specifice obiectului lor de activitate. O organizație de integrare precum Uniunea Europeană nu poate fi redusă la suma aritmetică a voințelor concordante ale statelor suverane (precum ONU), deși nimeni nu neagă faptul că s-a născut tocmai datorită acestui lucru. Cu alte cuvinte, elementul interguvernamental are o superioritate „istorică”, temporală (este anterior celui comunitar) și nu reprezintă decât un stadiu al Uniunii, nu esența sa (care este integraționistă: statele s-au unit într-o entitate „fără încetare mai strânsă”)¹⁹.

Prin urmare, este irelevant dacă PESC este actualmente o dimensiune interguvernamentală, întrucât esența structurii Uniunii este una integraționistă; mai devreme sau mai târziu, procesul transferului de competență de la statele membre la Uniune va căpăta (prin competențele sporite ale Comisiei Europene, ale Ministerului Unional de Afaceri Externe, ca veritabil ministru european, prin întărirea rolului Parlamentului European în acest domeniu, prin cooperările întărite între state) în domeniul PESC o dimensiune comunitară, dacă nu supranațională (securitatea, apărarea, politica externă a Uniunii).

Pentru a considera PESC ca un argument în favoarea unui imperialism existent de la bun început în obiectivele și în structura Uniunii, importanța de a ști dacă PESC va deveni comunitar sau va rămâne pe o durată nedefinită subordonat tendinței stataliste de a menține cooperarea interguvernamentală cu orice preț nu este relevantă. Imperialismul este înainte de toate, un proces politic, depinzând esențial de voința statelor care dețin puterea decizională²⁰ într-o structură având obiective și dimensiuni adaptate unor astfel de scopuri. Realității ar spune că PESC ar fi destul de utopică propunându-și să ferească Europa de conflicte, în măsura în care nu include alți actori majori din regiune pe motivul că nu ar fi europeni (Rusia, Ucraina, Turcia). Realismul ar vedea în pilonul PESC o modalitate de exercitare

a puterii statelor mari din cadrul Uniunii asupra celorlalte (ceea ce ar crea o discriminare în cadrul „Europei integrate” incompatibilă cu latura democratică a Uniunii). Extinderea UE spre Europa Centrală și de Sud-Est, pregătirea pilonului PESC pentru a reprezenta o bază de afirmare a Uniunii ca actor unitar în relațiile internaționale, transformarea într-o forță de intervenție în zonele conflictuale din orice parte a globului, în scopul gestionării crizelor, după modelul organizațiilor cu atribuții în acest sens – NATO, ONU, impunerea cerințelor de respectare a acquis-ului comunitar de către statele candidate, incluzând armonizarea legislativă într-o serie de domenii – toate acestea ar reprezenta tot atâtea argumente pentru obiective imperialiste ale Uniunii, dacă ar fi afectate unui scop de această natură. Adepții teoriei dependenței ar vedea în procesul extinderii Uniunii, în paralel cu aprofundarea nivelului integraționist, o consecință a caracterului imperial al Uniunii care dorește să aibă o zonă-satelit (periferia estică) subordonată mai mult sau mai puțin vizibil (în paralel cu formalizarea principiilor democratice) „centrului” decizional; o competiție între marii actori economici ai Triadei (UE, SUA, Japonia) în a-și forma „fiefuri economice”²¹ (imperialism economic sau cultural).

Ambele teorii nu exclud ideea ierarhizării între entitățile politice, existentă la nivel politic („centrul” format din marile puteri/putere și „periferiile”) sau axată pe inegalitățile de fapt dintre state (statul privilegiat, decident și statele/regiunile subordonate)²². Uniunea Europeană se bazează (și insistă foarte mult) pe ideea democrației participative și reprezentative, a respectării drepturilor omului și identității naționale a statelor membre.²³ „Democrația europeană” devine un obiectiv strategic pentru Uniune, în realizarea căruia se completează, dar și concurează (dată fiind concordanța de obiective și dimensiunea la care se realizează) cu organizații precum NATO, OSCE, Consiliul Europei. Însă este o eroare să credem că asocierea UE cu ideea democratică (grefată pe nivelul supranațional) sau creșterea gradului său de democratizare (prin reducerea birocrăției, a lipsei de transparență a deciziilor) ar scuti Uniunea de o calificare „imperială”.

De ce nu ar fi o democrație (ca regim politic) imperială? Ar respecta democrațiile mai mult dreptul internațional pentru a evita edificarea lor ca „imperiale” și a se distanța de structurile

totalitare?

Caracterul imperial nu depinde esențial de tipul de regim politic, întrucât nu există regim politic perfect, iar entitatea politică își găsește momentele sale de apogeu într-un inevitabil puseu imperial, relativizând valoarea apărută de dreptul internațional, tocmai când suntem tentați să credem că democrația prin sine însăși apără lumea de conflicte și dominație.

Este drept că democrația are meritul de a limita posibilitatea producerii de conflicte pe glob, dar tot regimurile politice democratice, când se formează un interes politic major, pot interveni (uneori cu nerespectarea dreptului internațional), fie pentru a decide soarta unui diferend, fie pentru a declanșa o „intervenție umanitară”²⁴. Astfel, s-a ajuns la tipuri de „intervenții democratice”, nefundamentate de dreptul internațional, care au ca forme: asistența umanitară; războiul umanitar; universalizarea democrației etc., în măsura în care ele nu sunt acceptate de statul asupra căruia se exercită aceste acțiuni.

Ca o constantă a istoriei, imperiul este o structură deosebit de flexibilă, ce se grefează pe orice tip de regim politic și de entitate politică/politizată (de la trib la stat), îndată ce există un scop imperial, voința de a acționa ca un imperiu, de manifestare a hegemoniei.

Cum poate o putere democratică să-și manifeste o hegemonie de tip imperial (pentru că nu orice război de cucerire/expansiune teritorială este făcută în scopul de a naște/a consolida un imperiu)?

Aici intervine chestiunea originalității Uniunii față de imperiile de tip vechi, marea ruptură față de acestea.

Dacă Uniunea folosește sau nu pilonul PESC în scopuri imperialiste este o chestiune de voință politică și de conjunctură. Astfel, Uniunea ar putea alege să nu convertească nici latura interguvernamentală PESC, nici pilonul JAI și nici Comunitățile în dimensiuni imperiale, caz în care s-ar limita la a rămâne o simplă organizație interstatală, cel mult devenind o federație. Numai că este foarte greu pentru o organizație de integrare precum UE (bazată deja pe concepte politice și atribuții supranaționale - cetățenie europeană, instituții proprii, competențe exclusive - , pe un concept inedit al federației continentale, fundată pe transfer de competențe de la statele membre la nivel federativ), să rămână la un astfel de nivel.

Dacă în clasificarea Uniunii ca „imperiu”

ar conta doar un factor - democrația (regimul politic) sau voința politică a puterilor decidente-, voința politică a euro-guvernanților, expansiunea teritorială, transferul de competențe, conjunctura externă, dobândirea personalității juridice sau cetățenia europeană, Uniunea ar putea fi definită în funcție de acel element preeminent.

Însă natura complexă a Uniunii și caracterul flexibil al noțiunii de imperiu (capabil să existe în cele mai diverse medii politice și în ceea ce privește variate tipuri de entități politice) fac neviabil criteriul unilateral de definire. Astfel, Uniunea ar putea fi calificată ca fiind „imperiu” doar fiindcă se bazează pe transferul de suveranitate definitiv și irevocabil²⁵, de la statele membre la Uniune, ceea ce ar presupune existența unei subordonări politice a statelor față de nivelul superior european. Dar Uniunea nu ar fi „imperiu” îndată ce îi asociem un criteriu distinct de apreciere: regimurile politice de guvernare ale statelor membre și al Uniunii, bazate pe principiile democrației, statului de drept, respectării drepturilor omului, care nu ar avea nimic în comun cu ideea de „imperiu”.

Voința politică de a urmări scopuri imperiale ar putea sau nu să surprindă o parte din natura Uniunii, însă, în lipsa altor elemente necesare calificării sale ca „imperiu”, nu poate fi un criteriu valabil.

2. – Criteriul instituțional. Pentru a cataloga credibil Uniunea ca fiind un imperiu, adică un actor autonom pe scena internațională, sunt necesare, în afara voinței politice de a acționa la nivel imperial (prin întărirea legăturilor politice cu baza piramidei puterii, cu populațiile din teritoriile supuse jurisdicției sale și definite drept „cetățeni europeni”), existența personalității legale interne și internaționale prin care Uniunea devine un subiect derivat de drept internațional, secundar (supus voinței statelor), dar vizibil pe tărâmul juridic atât în cadrul ordinilor naționale (ca persoană juridică), cât și internaționale (ca organizație internațională).

De asemenea, autonomia sa poate fi revelată și de existența cadrului instituțional unic (care, în momentul de față, continuă să aparțină formal Comunităților, dar care, prin proiectul de Constituție, urmează să servească exclusiv Uniunii și să aparțină acesteia). Uniunea ar avea autonomie decizională în măsura în care Parlamentul European va deveni un autentic și exclusiv legiuitor (în detrimentul instituției „concurrente” – Consiliul de

Miniștri). Fiind însă o organizație care a atins deja un nivel ridicat de integrare, observăm că anumite aspecte, precum natura supranațională a Comisiei Europene, directă legitimitate democratică a Parlamentului, preconizata creare a unui post de ministru european al afacerilor externe, instituții supranaționale, precum Curtea de Justiție a Uniunii; Curtea de Conturi, Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare, sunt centrate pe apărarea interesului european în diferite domenii. Asemenea instituții conferă Uniunii considerabilă autonomie instituțională²⁷, în comparație cu Secretariatul General al ONU, de exemplu (care aparține unei organizații de cooperare bazate pe interese comune fără a fi integrate într-un nou nivel structural).

Având instituții care să reflecte și să protejeze interesele europene, gradul de convertire a Uniunii într-o structură imperială (dacă sunt întrunite și alte elemente) apare ca fiind mai ridicat.

Nu toate federațiile de state-națiune se transformă în imperii (Iugoslavia, India), raportându-ne, desigur, la epocile modernă și contemporană. Nivelul supranațional trebuie să fie suficient de matur pentru a susține viabil voința politică imperială, scopul imperial. De asemenea, sistemul valorilor pe care le promovează trebuie să fie atractiv. O forță armată a Uniunii apare ca un element esențial pentru catalogarea sa ca „imperiu”, în mod realist fiecare imperiu trebuind să-și afirme credibilitatea și puterea prin existența unei forțe armate proprii. Se impune, deci, o securitate a Europei asigurată la nivel european, de instituții unionale, ca o garanție a neo-federalismului inițiat de procesul de integrare europeană, conform obiectivelor din tratate de a reprezenta un actor credibil pe scena internațională și de a elimina posibilitatea de producere a conflictelor armate pe vechiul continent. Existența unor forțe armate proprii reprezintă o condiție până nu demult esențială pentru formarea și consolidarea structurilor imperiale de tip vechi.

Poate fi considerată Uniunea ca un imperiu post-modern, ca operând o ruptură uriașă cu trecutul, ca inovând asupra ideii înseși de „imperiu”? Este valabilă o calificare a Uniunii ca „imperiu”, dacă aceasta nu-și construiește o forță armată proprie?

Conform viziunii tradiționale asupra imperiilor, Uniunea Europeană ar rămâne o simplă, bine definită în ceea ce privește competențele sale, organizație internațională (în cel mai bun caz), dar nu un „imperiu”. Este o viziune stato-centrică,

axată pe ideea că un imperiu ar trebui să aibă la bază neapărat un stat/o grupare de state, ca o garanție a succesului său. Această viziune consideră însă imperiul ca „un tot”, o structură compusă din elemente (statale) pe care le-a integrat, în care statele și-au dizolvat substanța (suveranitatea), lăsând decizia politică majoră să fie luată exclusiv la nivel superior. Este o viziune contestabilă prin exemple istorice, în care mai multe entități statale, fără să-și piardă identitatea, au cooperat pentru luarea deciziei politice, la un nivel confederativ (Imperiul Austro-Ungar). Dar ceea ce ne interesează când ne raportăm la viziunea tradițională asupra „imperului” este existența armatei proprii, alături de persoana simbolizând unitatea și legitimitatea imperială (monarh, despot, împărat) și de aparatul executiv (birocrația imperială). Accentul este pus pe subordonare față de persoana împăratului, ca element ce adesea acumulează mai multe funcții și care încarnează ideea de imperiu.

În concepția tradițională, imperiul este asimilat împăratului, este personalizat și legitimat fie prin voința divină (monarhie), fie prin cea a poporului dominant (ales de instituții care să-i reprezinte voința). Celelalte două elemente ale structurii imperiale (armata și birocrația) sunt subordonate voinței împăratului (care reprezintă voința supremă imperială). Dacă Uniunea Europeană nu are armată proprie și nici împărat, ar fi, în această viziune, hazardat să-i adăugăm calificativul de imperiu. Mai mult, tradiționaliștii ar considera ca nevalidă a priori comparația în cauză, deoarece s-ar compara lucruri diferite, care nu au nici o legătură între ele.

Este o viziune limitată, care se raportează exclusiv la exemple istorice vechi/foarte vechi, cum ar fi, de exemplu, Imperiul Asirian, Imperiul Egiptean, imperiul lui Bonaparte, Imperiul Otoman sau la imperiile europene coloniale. Această viziune nu este capabilă să sesizeze câteva lucruri esențiale:

- natura Uniunii Europene este deosebit de complexă (îmbinând elemente federale, confederale, statale, de organizație internațională);

- dinamica Uniunii Europene (structura, obiectivele, funcțiile, competențele sale se află, încă de la apariția sa, în plin proces de formare și re-formare

- caracterul flexibil al noțiunii de „imperiu” (apt să se grefeze pe orice tip de structură politică, îndată ce sunt întrunite elementele sale: scop imperial, metodă imperială, voință politică, funcții

imperiale);

- existența, în istorie, a unei mari varietăți de imperii, inclusiv a „imperioilor războiului rece” (URSS și SUA) conduse de președinți aleși de popor și care reprezentau partidul aflat la putere (lipsa legitimității divine), cu armate și birocrați proprii, cu structură federală și scopuri expansioniste (inclusiv păstrarea pozițiilor privilegiate în relațiile internaționale și a menținerii echilibrului dintre puteri);

- existența „imperului democratic” (superputerea americană) rămasă în urma spargerii „echilibrului imperial” și a terminării războiului rece prin prăbușirea URSS;

- existența fenomenului globalizării, care poate fi folosit în scopuri imperiale (prin intermediul actorilor globali, precum companiile cu activități la scară transnațională, dar având originea/naționalitatea/sediul principal pe teritoriul imperial și capabile să influențeze politica imperului în scopul câștigării de noi piețe).

Reamintind teza conform căreia imperiile sunt constante ale istoriei, indiferent de tipul de structură politică dominant, considerăm că nu este deloc hazardat să analizăm elementele imperiale pe care structurile politice dominante ale timpului nostru le au sau și le formează. Originalitatea Uniunii reiese din aceea că-și păstrează natura imperială chiar dacă nu are (până în momentul de față) un președinte, datorită altor trăsături, precum cadrul instituțional propriu; natura supranațională a unora din instituțiile sale (garante al intereselor europene). Statele Unite, structura federativă cu regim politic democratic și cu președinte ales prin sufragiu direct și universal, au atribute imperiale recunoscute de o largă majoritate a cercetătorilor și analiștilor.

De aceea, vom opera o delimitare între imperiile de tip vechi (conduse de împărați), cele de tip nou (modern, care au președinte, partide aflate la putere, structură federală, regim constituțional democratic, armată proprie, scopuri expansioniste prin control subtil-cultural, economic, deținerea puterii decizionale în majoritatea organizațiilor internaționale influente) și cele post-moderne (având structură colegială cu rol decident împreună cu Parlamentul supranațional, birocrație proprie, intenția de a-și construi forțe de reacție rapidă la nivel global și o apărare comună, scopuri de expansiune teritorială prin integrarea liber consimțită a statelor candidate: regim proto-

constituțional democratic).

3. – Criteriul domeniului de probleme în care este implicată Uniunea. Ca organizație de integrare având elemente supranaționale, Uniunea dispune de competențe partajate cu statele în anumite sectoare de activitate (comerțul cu servicii culturale și audiovizuale, cu servicii de educație, cu servicii sociale și de sănătate; ameliorarea mediului de muncă pentru protejarea sănătății și securității lucrătorilor; condițiile de muncă; reprezentarea și apărarea colectivă a intereselor lucrătorilor și ale patronilor; egalitatea între sexe în privința angajării pe piața muncii și a tratamentului în timpul muncii; combaterea excluderii sociale; condițiile de angajare ale resortisanților din statele terțe; cooperarea cu țările terțe și cu organizațiile competente). Uniunea are, de asemenea, competențe exclusive (consolidarea valorilor democratice; încheierea de acorduri cu state sau organizații internaționale; politica comercială comună; deciderea de măsuri adecvate situației economice în cazul survenirii de dificultăți grave în aprovizionarea cu alte produse; deciderea asistenței financiare comunitare unui stat membru afectat serios /amenințat de catastrofe naturale sau de evenimente excepționale care scapă controlului său; uniunea economică și monetară; uniunea vamală). Totuși, aceste competențe servesc unor scopuri regionale (accelerarea integrării europene; extinderea la statele din Europa Centrală și de Est; sporirea nivelului democratic al statelor membre și al instituțiilor unionale).

Dacă pe plan intern Uniunea dispune de o autonomie de fapt (conferită de multitudinea de competențe atribuite), fără a avea personalitate juridică proprie (situație paradoxală, în măsura în care exercitarea unor competențe presupune asumarea de drepturi și de obligații în raporturile cu subiectele de drept), pe plan internațional implicarea Uniunii în rezolvarea unor probleme globale (proliferarea armelor de distrugere în masă; poluarea; implicarea în aplanarea/stingerea conflictelor din alte regiuni ale lumii; participarea la războiul contra terorismului internațional; ajutorarea țărilor sărace din Sud etc.) relevă serioase deficiențe. Datorită faptului că Uniunea nu dispune de capacitatea de a-și asuma pe plan internațional obligații și de a exercita drepturi în nume propriu, această entitate, din punct de vedere al dreptului internațional public nu există, deoarece nu este subiect de drept internațional (datorită

lipsei personalității juridice). Faptul că statele au decis printr-un tratat multilateral (Maastricht/1993) să constituie o Uniune Europeană, fără să-i confere personalitate juridică, reduce Uniunea la o construcție abstractă, fără fundament juridic concret, care își asumă doar indirect obligații (prin intermediul pilonului comunitar, integrat în structura sa tripartită).

Lipsa de implicare în afacerile internaționale în nume propriu se datorează suprapunerilor de competențe (Președintele Consiliului European; Comisia; Înalțul Comisar PESC; Consiliul de Miniștri și, în viitor, Ministrul Unional al Afacerilor Externe) care provoacă o fragmentare gravă în susținerea unei poziții/acțiuni comune a Uniunii pe scena internațională. De asemenea, lipsește sistemul de sancțiuni la nivel unional pentru încălcarea de către statele membre ale Uniunii a regulilor de acțiune în domeniul rezolvării problemelor globale.

PESC este un domeniu în care nu putem spune că supranaționalismul ia o formă concretă (amânarea comunitarizării PESC), dovedindu-se lipsa de autonomie a Uniunii, dependența (și vulnerabilitatea) de voința statelor membre, exprimată în funcție de interesele naționale de moment.

Exploatând necesitatea ca problemele politicii mondiale să fie realizate pe o bază multilaterală, organizațiile internaționale (inclusiv Uniunea Europeană, dacă admitem să o calificăm astfel) își pot spori autonomia față de voința statelor membre.

A se afirma ca actor autonom în relațiile internaționale reprezintă o condiție esențială pentru stabilirea naturii imperiale a Uniunii. Totuși, dată fiind dinamica procesului de integrare europeană, este certă dilema ontologică a Uniunii: fie va atinge nivelul federalist pentru care a fost concepută (și va deveni, implicit, un imperiu credibil), fie va eșua într-un tip de organizație specializată (uniune economică) dominată de statele membre. Interesant este de remarcat faptul că și acest eșec se poate dovedi a fi unul neimportant pentru calitatea de imperiu, căci odată reunite elementele sale esențiale, imperiul european capătă o structură coerentă, indiferent că este bazat pe un suprastat, pe o federație sau pe o simplă organizație specializată în administrarea zonei Euro.

NOTE

¹ Lucru la fel de dificil precum definirea conceptului de „stat”, datorită caracterului dinamic și complex al acestei entități (Uniunea Europeană).

² Calificat ca un tratat ce privilegiază metoda comunitară (lucru firesc în contextul evoluției procesului de integrare). Cu prilejul ratificării, s-a denunțat tehnocrația europeană și îndepărtarea instituțiilor comunitare de cetățean, Cf. Irina MODOIANU ZLĂTESCU, Radu C. DEMETRESCU – **Drept Instituțional European**, Ed. Olimp, Buc. 1999, pp. 196, 199. Desigur, Tratatul de la Amsterdam are un rol modest, tehnic, de revizuire și completare a tratatelor constitutive ale Comunității Europene, însă deloc de neglijat în urmărirea procesului construcției europene. Se evidențiază ca un tratat ce adâncește dimensiunea de integrare, în defavoarea celei interguvernamentale și în ciuda complementarității dintre ele. Amsterdam este încă un tratat ce consfințește voința statelor membre de a se angaja, implicit, pe calea federalizării europene.

³ Ceea ce definește caracterul *democratic al Uniunii, ca imperiu post-modern*, ca încercare de a depăși fatala înclinare a imperiilor vechi spre fragmentare, exploatare, marginalizare, ierarhizare, lipsă de transparență, separare a elitelor de mase.

⁴ Reticențele unora dintre auditorii expunerilor mele, având această teorie la bază, s-au îndreptat spre un conservatorism radical (refuzul total de a admite vreo comparație între cele două concepte sau a analizării elementelor imperiale ale Uniunii). Dincolo de originalitatea tezei, există un strat de „risc” în a susține o asemenea comparație, datorită, în parte, prejudecății conform căreia calificarea ca „imperiu” ar prejudicia Uniunea, care este o „construcție perfectă, democratică, modernă”. Este refuzată o analiză de fond a credibilității Uniunii ca mega-structură, *ca o continuare a șirului de imperii ce a străbătut lumea*. A realiza o astfel de comparație nu înseamnă a afecta *a priori* Uniunea. Doar un *comportament* tipic unui imperiu clasic (război de cucerire, exploatare, divizare) ar dăuna Uniunii, nu și analiza elementelor sale imperiale, care este un act de evaluare științifică a unei entități politice.

⁵ Pe Internet există o multitudine de articole care abundă în tratarea apocaliptică, emoțională a subiectului. Poate fi vorba și de o formă de apărare a unei părți a societății civile europene în fața unei

mega-structuri ce pare să mineze credibilitatea confortabilului „stat-națiune” ca sursă tradițională de identitate a individului. Comparația preferată este fie cu „ultimul imperiu”, creație a epocii de sfârșit al istoriei (versiune pseudo-religioasă), fie cu precedentul său istoric, Imperiul Romano-German. Ca exemple de abordare euro-sceptică, a se vedea *“The European Union: The Revived Roman Empire”*, ITTC, 1998, htm.; Ed. Melissa PROHS - *“The American Dream and the European Dream”*, News Brief, May 2003, <http://www.church-of-god.org/cogn/cn0305/newsbrft.htm>, Ib JARLSKOV - *“The European Dream. Re-creating an Empire. A Danish View”*, Church of God; An International Community.

⁶ Ideea unei constituții europene, cele trei propuneri ale Convenției Europene asupra denumirii viitorului bloc (Comunitatea Europeană, Statele Unite ale Europei, Europa Unită); extinderea dreptului de cetățenie europeană la toți europenii „sugerată de constructorii europeni, au dus, în viziunea euro-scepticilor, la asimilarea UE cu Imperiul Roman. Accentul este pus pe ideea extinderii și a impunerii unui unic model politic din centru până la periferie, ca o formă de unitate a Europei, unitate ce nu poate ocoli caracterul imperial. *“Is the European Union the Revived Roman Empire?”*/29 October 2002; News, www.independent.co.uk; “Frequently asked questions”.

⁷ În alte opinii, se menționează faptul că unul dintre cele mai persistente tipare istorice îl reprezintă „ciclul consolidării și declinului imperial”. Cu alte cuvinte, decăderea unui imperiu exprimă o fatalitate, însă, în mod firesc, un alt imperiu îi va succeda celui dispărut. Este reafirmată teza caracterului rigid al imperiului (acesta nu se poate adapta timpurilor moderne, deoarece este bazat pe exploatare, pe inegalitate). Sfârșitul sec. XX duce cu sine dispariția tuturor imperiilor tradiționale; pare de la sine înțeles că se încheie un ciclu imperial. Însă, odată cu sec. XXI, urmează să apară imperii post-moderne, capabile să împrăștie idei noi (democrație, stat de drept, prosperitate economică, justiție socială, solidaritate) și să-și modifice structura de fond (bazând-o pe egalitate, dezvoltare durabilă). Articolul doar lasă să se subînțeleagă această ipoteză, fără a o explora. John LEWIS GODDIS - *“Living in Candlestick Park”*, The Atlantic, April 1999, Game Theory. net; <http://www.theatlantic.com/issues//99apr/9904candlestick.htm>

⁸ Peter MARSHALL, “Imperialism”, “New Perspective”, vol. 2, no.2, s.a.

⁹ Unii autori avertizează asupra faptului că nu orice politică externă, ținând să crească puterea unei națiuni, este o manifestare imperialistă. A opera în cadrul mediului politic internațional, căutând doar o „ajustare”, dar lăsându-i esența nealterată, nu înseamnă imperialism. Cf. Hans J. MOREGENTHAU – **Politics among Nations**, N.Y., Alfred A. Knopf, 1968, USA, pag. 42. Cum UE este un proces în plină desfășurare, care modifică profund cadrul politic european prin profilul ei de integrare, prin nivelul de desfășurare, prin numărul și puterea statelor implicate; dar și cadrul internațional (al organizațiilor de cooperare), punând în discuție soarta statului-națiune, există argumente, într-o analiză detaliată, să considerăm că are elemente imperiale.

¹⁰ Raluca MIGA-BEȘTELIU, **Organizații internaționale interguvernamentale**, Ed. All, 2000, pp. 16-17.

¹¹ Folosind termenul de „*imperiu neo-medieval*”, unii autori consideră că este mai indicat pentru Uniune să instaureze un asemenea tip de imperiu decât un stat federal post-westphalian, ca un mijloc de evitare a haosului și paraliziei instituționale, ca o structură flexibilă, complexă, răspândind democrația și guvernând în folosul întregului continent (neformalizând idealul egalității). Primul care a utilizat termenul de „*imperiu neo-medieval*” a fost Ole WAEVER, în lucrarea “**Imperial Metaphores: Emerging European Analogies to Pre-Nations State Imperial Systems**” (1997:61), citat în Jan ZIELONKA - “*Enlargement and the Finality of European Integration*”, Symposium no 7/00, Responses to Joschka Fischer, paper as a contribution to the Jean Monnet Working Paper, 2000.

¹² Definită, în opinia unor autori, ca *dominată de statele membre* (prioritatea teoriei interguvernamentale), „*forța politică esențială*” în constituirea și în funcționarea oricărei organizații internaționale. *Este respins caracterul supranațional al Uniunii*, accentul fiind pus pe natura sa interstatală. Diferența între Uniune și alte organizații internaționale ar privi gradul de cooperare al statelor membre, cf. Raluca MIGA-BEȘTELIU, op.cit., pag. 18. *Imperiile post-moderne tind însă a se greșa pe organizații de integrare care reiterează modelul supranațional, ierarhic*. Refuzând Uniunii atributele integraționiste, care-i

conferă un mare grad de autonomie față de state și o evidențiază prin raport cu alte organizații, ar însemna să-i refuzăm capacitatea de a se organiza și de a funcționa ca un imperiu, ceea ce contravine realității și complexității structurii unionale.

¹³ Graham EVANS, Jeffrey NEWNHAM, **Dicționar englez-român de relații internaționale**, trad. Anca Irina IONESCU, Ed. Universal Dalsi, 2001, pag. 249.

¹⁴ Augustin FUEREA, **Drept comunitar european**. Partea generală, Ed. All Back, 2003, pag. 86.

¹⁵ A se vedea accepțiunea contemporană, criticabilă, a termenului de „imperialism”, în definiția Dicționarului de Relații Internaționale, pag. 255.

¹⁶ Alți autori acceptă atât o calificare subiectivă pentru uniune (ca “autor internațional” similar unui stat, ca “prezență”, într-o accepțiune echivocă) dar și funcțională (ca “proces”, set de instituții, reguli, roluri ce ordonează activitățile Uniunii și pe cele ale actorilor cu care vine în contact). Cf. Michael Smith – “The EU as an international actor”, în “European Union. Power and Policy-making”, ed. Jeremy Richardson; Routledge, 2001, pag. 284. Ar fi de analizat amănunțit gradul în care acest “proces” reflectă o natură imperială sau dacă acest “actor” global poate fi un exponent al imperialismului post-modern.

¹⁷ „Fizionomia mixtă” a UE a fost remarcată și de alți autori (Uniunea a depășit stadiul de confederație, fără a fi o veritabilă federație, ceea ce ar presupune contactul statal, caracter pe care Uniunea nu îl are „încă”. După unii autori francezi (Croisat, J-L. Quermanne, B. Théret), Uniunea este descrisă de o manieră instituțional-funcțională (ca îmbinând două criterii diferite): „federalism interguvernamental” (definiție ce acceptă implicit caracterul statal al Uniunii. Cf. M. CROISAT, J.L. QUERMANNE – “*L’Europe et le fédéralisme*”, Montchrestien, 1999; B. THERET – “*L’Union Sociale canadienne dans le miroir des politiques sociales canadiennes dans le miroir des politiques sociales de l’Union Européenne*”, Enjeux publics, vol. 3, no. 9, août 2002, www.irpp.org, citați de Laurent PECH în “*Les formes de l’Etat et l’Union Européenne: de la confédération a la fédération. Séminaire Interne de la Chaire MCD, UQAU, 2 Octobre 2002*”, Notes de Conférences, Chaire de Recherche en Mondialisation, Citoyenneté et Démocratie, <http://www.chaire-med.c/>.

¹⁸ Sunt autori care avertizează asupra pericolului reprezentat de globalizare (ca fenomen caracterizat

prin viteză, autonomie, chiar anarhie) asupra proiectului supranațional al Uniunii (de salvare a suveranităților naționale). Întrebarea privește gradul de conectare al integrării europene (ca viteză, organizare, autonomie) cu cel al globalizării, cf. Ludger KUHNHARDT, Center for European Integration Studies, Rheinische Friedrich-Wilhelms – Universitat Bonn – “*Implications of globalization on the raison d’être of European integration*”, ARENA Working Paper, WP 02/37. Implicit, privește dublul grad de conectare al fenomenului imperial la nivel european (cu integrarea europeană) și la nivel internațional (cu fenomenul globalizării).

¹⁹ A se vedea discuția inițiată de Paul TAVERNIER, “*Souveranite de l’Etat et qualité de membre de l’OTAN et de l’Union Européenne*”, *Actualité de Droit International*, april 2001, www.ridi.org/adi.

²⁰ Cf. Thomas O. HUEGLIN, “*From constitutional to treaty federalism: A comparative perspective*”, Philadelphia, Fall 2000, vol. 30, Center for the Study of Federalism.

²¹ Stefano GUZZINI, “*Realism și relații internaționale*”, trad. Diana ISTRĂȚESCU, Institutul European, 2000, pag. 307.

²² Johan GALTUNG, “*The True Worlds. A transnational perspective*”, The Free Press, N.Y., The Institute for World Order, 1981, pag. 124.

²³ Olivier RUSSBACH, “*ONU contra ONU. Dreptul internațional confiscat*”, Ed. Coresi, Buc., 1999, pp. 11-40.

²⁴ Este foarte frecventă, mai des după evenimentele

din 11 septembrie 2001 (care au declanșat o abordare militaristo-globală a metodei de rezolvare a conflictelor), asocierea SUA cu o entitate imperială. Raportarea se face uneori pluri-dimensional (Kissinger, Brzezinski) sau exacerbând latura militară (autorii francezi sau cei provenind din lumea a treia). În unele abordări, se arată noua accepțiune a „învechitului” termen de „imperiu” ,legată de noțiunea de influență globală prin organizațiile internaționale, ideologie liberală și democrație- adică ceea ce formează structura unui imperiu post-modern. A se vedea Michael C. HUDSON – “*Imperial Headaches: Managing Unruly Regions in the Age of Globalisation*” , Middle East Policy Council, Washington; vol. IX, dec. 2002, text prezentat la conferința “*International Terrorism and the United States*”, University of Exter, July, 14-15, 2002. De asemenea, o amplă comparație între Imperiul Roman și SUA în „Domingo”, 29 Septembrie 2002, nr. 363, analiza „*De Julio Cesar a Bush. EEUU, la Roma del siglo XXI*”, în care noțiunea de „imperiu” este considerată ca definind o realitate a epocii globaliste. Tentația de a urmări dezvoltarea și presiunile imperialiste asupra structurilor statale/federale ale unor mari centre de putere ale secolului nostru se încadrează într-o tendință mai largă a „neo-imperialiștilor” (contestată, la rândul său, de neo-conservatori).

²⁵ A se vedea articolul “*Nice – The Open Door to European Empire*”, National Platform Info-Shop/ Press Release, 1 May 2001, Dublin, Ireland.

MEDIUL DE SECURITATE DE LA CUMPĂNA ANILOR 2004-2005

Dr. Grigore ALEXANDRESCU

The main evolution trend of the security environment during 2004 has been marked out by the changes brought up by NATO and EU enlargements and by the reconsideration of their role and place in the economy and management of security, regional and global stability.

The security stabilization processes have maintained their fast rhythms. The initiatives, programmes and policies adopted in order to cement the worldwide security environment have proved their utility even if sometimes the ends were not the meant ones.

Principală direcție de evoluție a mediului de securitate care a însoțit anul 2004 a fost jalonată de transformările determinate de lărgirea celor două organizații internaționale, NATO și UE, și, implicit, de reconsiderarea rolului și locului acestora în economia și managementul securității și stabilității regionale și globale.

Procesele de stabilizare a securității și-au menținut ritmul alert. Inițiativele, programele și politicile adoptate pentru fortificarea mediului de securitate în lume și-au demonstrat utilitatea, chiar dacă, uneori, finalitățile nu au fost cele proiectate.

O mare parte din statele lumii au trecut prin febra alegerilor prezidențiale și parlamentare, la care s-a adăugat și exprimarea sufragiilor pentru candidații locali. Aceasta a adus grade diferite de instabilitate, generată de perioada necesară înlocuirii echipelor legislative și executive din statele respective.

O notă aparte o constituie alegerile prezidențiale din Ucraina, desfășurate în trei tururi de scrutin. Virulența disputelor electorale a determinat stagnarea activității țării mai bine de trei luni. Implicarea Rusiei în desemnarea candidaților era aproape de a conduce la scindarea statală. Miza democratică, dar cu profunde implicații geopolitice,

a alegerilor, l-a propulsat pe candidatul opoziției la rangul de salvator național.

Sute de mii de oameni au înfruntat zile și nopți frigul, zăpada, hărțuiala și amenințările pentru a impune refacerea scrutinului și apoi instalarea organelor alese în mod democratic.

Toate aceste momente prin care a trecut vecinul nostru de la nord-est nu i-au afectat numai securitatea națională. Ele au indus tot atâtea riscuri, pericole și chiar amenințări la adresa securității subregionale și regionale.

Probabil că o Americă reangajată în Europa și o Uniune Europeană reorientată în politica continentală de extindere și de bună vecinătate nu ar fi lăsat ca evenimentele să se inflameze într-o zonă cu profunde nedeterminări și clivaje geopolitice.

În 2004, panoplia riscurilor, pericolelor și amenințărilor la adresa securității și stabilității mondiale a continuat să se îmbogățească, chiar dacă unele din formele lor de manifestare au fost mai greu de depistat într-un interval de timp îndestulător pentru a lua măsuri eficiente de contracarare. Situația existentă a impus noi tehnici de evaluare și monitorizare a surselor de instabilitate, concomitent cu înființarea și dezvoltarea unor capacități adecvate de reacție în timp și spațiu.

Efectele globalizării au început să se resimtă. Economia mondială, după o perioadă apreciabilă de reflux, s-a revigorat. Fluxurile de bunuri și de investiții, dezvoltarea tehnologică și progresul democrației au adus mai multă libertate și prosperitate oamenilor.¹

În acest context, amenințările transnaționale (terorismul, migrația și traficul de droguri și materiale strategice, crima organizată), profitând de permeabilitatea frontierelor, au avut mai multe șanse de a se propaga la scară planetară. Lupta împotriva lor a devenit o nouă și originală componentă a globalizării.

Accesul diferențiat al statelor la resurse a lezat

relațiile dintre acestea. Dacă până acum situația era din ce în ce mai greu de controlat în zonele afectate de conflicte armate, ultimele zile ale lui 2004 au adăugat o nouă și uriașă piatră de cântar pe platanul deznădejdiei omenirii. Cutremurul devastator din sudul Asiei, soldat cu peste 220.000 de morți și pagube materiale incomensurabile, a făcut imposibil accesul a 13 state sau părți importante din acestea la principala resursă a vieții, apa. Ajutorul internațional, cât de mare și de prompt ar fi acesta, nu rezolvă decât pe moment problema. Oare ce vor face peste câteva luni milioanele de supraviețuitori lipsiți de apă, hrană și adăpost? Economiiile acestor state vor putea să compenseze pagubele produse de ucigașul tsunami?

Banca Mondială apreciază că reconstrucția ar putea dura peste 10 ani. În acest interval de timp, greutatea, de multe ori, vor părea insurmontabile, apatia și deznădejdea vor putea pune ușor stăpânire nu numai pe mase, dar și pe conducătorii lor. Se creează, astfel, oportunități și vulnerabilități de care, indubitabil, vor profita atât reprezentanții crimei organizate, cât și organizațiile teroriste care, deja, își au bazele de recrutare aici.

Astfel, este posibil ca primă consecință geofizică a cutremurului din 26 decembrie 2004, scurtarea zilei, să fie compensată prin trăirea „mai intensă” a acestora cu repercusiuni geopolitice de rezonanță, ca o materializare a proverbului românesc O nenorocire nu vine niciodată singură.

Învățând repede din această experiență nefericită, Uniunea Europeană și-a propus să înființeze o Forță de Reacție Rapidă, cu un efectiv de 5.000 de oameni, a cărei principală misiune este intervenția specializată în zonele calamitate.

Deși statisticile arată că în anul 2004 numărul și amploarea conflictelor care au la origine dispute teritoriale a scăzut, războiul dintre arabi și israelieni a continuat în forme specifice. Dispariția lui Yasser Arafat nu a adus liniștea la care spera o bună parte dintre israelieni. Pe fondul pregătirii pentru alegerea unui nou conducător palestinian și după aceasta au continuat să se producă noi și sângeroase ciocniri între vechi adversari.

Totuși, se întrevăd și evoluții pozitive. Mișcarea Hamas pare să fie interesată să devină parte din Autoritatea Palestiniană. Este un semn bun că și populația palestiniană simpatizantă a Hamasului consideră că este cazul să intre în legalitatea procesului de pace din zonă, să regândească drumul de violență, de Intifadă. În

aceste condiții, este posibil ca „foaia de parcurs” să fie renegociată. Înalte oficialități ONU speră în crearea unui stat palestinian, până în anul 2008, chiar dacă se consideră ratat momentul 2005, așa cum era prevăzut în „foaia” inițială.

Israelul și-a exprimat dorința de a consolida relațiile cu Alianța Nord-Atlantică. Consideră că va putea să joace un rol mai activ în cadrul Dialogului mediteranean, care, sub egida NATO, reunește șapte țări din acvatoriul Mării Mediterane.

Divergențele de natură etnică și religioasă, în anul 2004, au prezentat noi modalități de rezolvare.²

Printre acestea ieșeau în evidență imaginile infernale transmise pe toate canalele media de la școala din Osetia de Nord, în septembrie 2004, unde, în prima zi de școală, 1300 de suflete înspăimântate, în cea mai mare parte copii, și-au privit moartea în ochi.

Anatema a căzut pe separatiștii ceceni. Ostaticii au mărturisit că cei care i-au sechestrat vorbeau între ei în limba rusă, cu accente puternice și diferite, și cel puțin unul dintre ei era negru. Mulți dintre teroriști participaseră, conform datelor furnizate de Moscova, în luna iunie, la incursiunile rebelilor ceceni în Ingușetia, în urma cărora mai mult de 90 de persoane și-au pierdut viața.³

Evenimentele de la Beslan au avut drept consecință întărirea puterii Kremlinului asupra regiunilor, impunând direct guvernatorii, fără a mai fi nevoie de acordul Dumei. Aceasta, implicit, va conduce la înlocuirea guvernatorilor incoezi, dar reprezentativi pentru republicile respective. În aceste condiții, Rusia evoluează de la statutul de federație la cel de regim autoritar unitar, prin așa-zisa „democrație dirijată”, licență a lui Vladimir Putin.⁴

Situația va putea genera noi riscuri și amenințări la adresa securității spațiului euro-asiatic. Greutatea gestionării și stingerii acestora constă în faptul că organele specializate ale comunității internaționale nu sunt „binevenite” pe teritoriul Federației Ruse.

În anul 2004, progresele științei și tehnicii cu aplicabilitate militară au condus, pe de o parte, la polarizarea celei mai noi tehnologii în cadrul statelor cu economii dezvoltate, oferindu-le posibilitatea de a pregăti un război de generația a IV-a, iar pe de altă parte, la scăderea de sub control a comerțului cu arme și mijloace NBC. Armele biologice au devenit mai periculoase decât cele chimice sau nucleare, deoarece pot ajunge mai ușor în mâinile

actorilor nonstatali interesați în destabilizarea societății. Ca reflex al acestei realități, cercetarea în domeniul biotehologic, în multe părți ale lumii, a fost scăpată de sub control.

Este evident că, alături de acțiunile teroriste „clasice”, cea mai periculoasă problemă a lumii contemporane este proliferarea armelor de distrugere în masă. Ea a devenit mult mai complexă și mai dificil de rezolvat, datorită faptului că vechile tehnici de descurajare a proliferării în domeniu devin din ce în ce mai puțin credibile, iar soluțiile pentru reactivarea acestora sunt, încă, în faza de testare.

Acesta este și marele pericol care se manifestă atât în Orientul Apropiat și Mijlociu, cât și la extremitățile longitudinale ale continentului asiatic.

Unul din obiectivele majore ale războiului din zona Golfului Persic l-a constituit chiar lupta împotriva terorismului care își avea bazele de recrutare și logistice aici, cu posibilități multiple de folosire a arsenalului NBC la dispoziția lui Saddam Hussein. Dacă înlăturarea regimului dictatorial al lui Saddam a fost rezolvată în timp scurt și cu pierderi relativ mici de către coaliția internațională, lupta cu elementele teroriste care mobilizează, prin diferite tehnici, irakieni, și nu numai, într-o mișcare contrainsurgentă deosebit de virulentă, s-a dovedit a fi mai greu de câștigat.

Pierderile umane și materiale din rândul forțelor coaliției internaționale, în general, și a celor din Armata SUA⁵, în special, au determinat ca peste 70% dintre americanii intervievați în cadrul unui sondaj de opinie comandat de ABC News și Washington Post să afirme că prețul scopurilor războiului din Irak este „inacceptabil”, datorită numărului mare de victime din rândul militarilor SUA.⁶

Potrivit cotidianului The New York Times, după 21 de luni de la începutul invaziei americane, forțele armate ale SUA se regăsesc în fața unei „insurecții” împotriva noii ordini care tinde să ia amploare.⁷

În aceste condiții, alegerile prevăzute pentru 30 ianuarie 2005 în Irak riscă să nu mai poată fi desfășurate. La fel de periculos pentru democrația irakiană, pe care întreaga comunitate internațională o așteaptă și o sprijină material și moral, ar fi și absentismul la scrutin, manifestat în formă de masă. El poate fi rezultatul fricii induse de extremiști în rândul populației, la care se întrevide

a se adăuga neparticiparea sunniților care au alte opțiuni manageriale. Astfel, în mod premeditat, se urmărește nerealizarea nivelului acceptabil de participare la urne, fapt ce conduce, implicit, la privarea de legitimitate a guvernului național.

Acceptarea pretențiilor sunnite de a transforma Irakul într-un stat islamic nu ar face decât să înlocuiască regimul totalitar al lui Saddam Hussein cu o dictatură islamică fundamentalistă.

Desigur, bătălia comunității internaționale pentru refacerea Irakului este încă departe de a fi câștigată. Alegerile din 30 ianuarie 2005 sunt o piatră de încercare, ele pot contribui decisiv la stingerea rebeliunii și oprirea alunecării spre un război civil. Din această perspectivă, mulți analiști militari se pronunță pentru întărirea forțelor coaliției și asumarea de către NATO a rolului de decident politico-militar.

Evenimentele din câmpul securității regionale și internaționale din anul 2004 conduc la concluzia că labilitatea perioadei de tranziție pe care o parcurgem până la realizarea unui sistem de securitate stabil se va răsfrânge și asupra următorilor ani. Câteva dintre motoarele instabilității pot fi:

- amplificarea numărului și performanțelor armelor de distrugere în masă, ca rezultat al incapacității lumii de a crește eficiența aranjamentelor de neproliferare a acestora;
- intrarea în posesia organizațiilor teroriste a unor componente, tehnologii de fabricație și chiar a unor arme nucleare, chimice și bacteriologice;
- greutatea identificării și anihilării elementelor teroriste;
- pericolul ca statele nesigure și grupările teroriste aliate să posede una sau mai multe arme de distrugere în masă;
- întreruperea procesului de democratizare a statelor de la granița Rusiei. Alegerile din Republica Moldova și Kyrgystan sunt un punct nodal al acestui proces;
- continuarea programului nuclear al Coreii de Nord;
- virtualitatea escaladării conflictului indo-pakistanez;
- lipsa de soluții în conflictul israeliano-palestinian;
- continuarea sprijinirii grupărilor teroriste de către unii actori internaționali statali și nonstatali;
- complexitatea reconstrucției Irakului;
- conștientizarea necesității democratizării țării de către afghani;

- diferendul chino-taiwanez asupra independenței Taiwanului;
- lipsa de finalitate a „războiului antidrog” din America de Sud⁸;
- ineficiența măsurilor de înlăturare a urmărilor cutremurului din 26 decembrie 2004 din sudul Asiei;
- precaritatea relațiilor SUA-Europa. Aceasta poate conduce, pe de o parte, la reducerea ritmului modernizării NATO și constituirii componente militare a UE, iar pe de alta, la compromiterea șanselor amplificării activităților NATO și UE în operații de stabilitate;
- insuficiența coeziune și putere a ONU de a gestiona crizele și a îmbunătăți starea securității internaționale.

Pentru construcția lumii viitoare, modul de stingere a focurilor de conflict din Orient și rezultatul acțiunii se va răsfrânge direct asupra normalizării relațiilor euro-atlantice. Deocamdată, întârzie soluțiile de rezolvare a antinomiei, de reconciliere, reabilitare și reconstrucție, vizavi de contrainsurgența susținută și amplificată de acțiuni teroriste. Unii analiști apreciază că această enormă confuzie este punctul de plecare al viitorului progres în multe din problemele nodale ale lumii viitoare.

Dacă nu vor apărea condiții și circumstanțe sau o concentrare de putere realizată pe baza înțelegerii dintre statele lumii care să diminueze sursele de instabilitate existente, trendul ordinii mondiale nu va conduce către o lume mai sigură.

Amestecul de politici și strategii incoerente și ezitante în domeniul securității, propuse și dezvoltate de actorii internaționali și instituțiile specializate, nu va putea modifica în bine aspectul actual al mediului de securitate.

În acest context, apărarea statelor împotriva riscurilor, pericolelor și amenințărilor trebuie să se realizeze atât în mod tradițional, prin politici și strategii individuale, cât și prin forme colective de acțiune, adaptate permanent la caracteristicile mediului de securitate în derulare. Deși cel mai puțin de dorit este confruntarea armată, nu trebuie uitat că aceasta încă ocupă un loc distinct în panoplia relațiilor dintre diferiți actori cu valoare mai mult sau mai puțin internațională, dar ale căror acțiuni au ecouri care, cu siguranță, prezintă rezonanță internațională.

NOTE

¹ Javier Solana, Une Europe sure dans un monde meilleur, în <http://ue.eu.int/pressdata/fr/reports/76256.pdf>

² Vezi Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Surse de instabilitate, Editura UNAP, București, 2004, Universitatea Națională de Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Amenințări la adresa securității.

³ Măcelul de la școala din Beslan, în Jurnalul Național, 29.12.2004, p.29.

⁴ Vytautas Landsbergis, Visurile imperiale ale lui Putin, în Ziua, 05.01.2005, p.6.

⁵ Statisticile arată că numai armata SUA a înregistrat peste 1.300 de morți și 10.000 de răniți.

⁶ Apud, Americanii simpli vor retragerea din Irak, în Ziua, 23.12.2004, p.6.

⁷ Idem.

⁸ Marvin Leibstone, Global Security Challenges 2004 & Beyond, în Military Tehnology nr.2/2004.

AMENINȚĂRI ACTUALE LA ADRESA SECURITĂȚII

CS II dr. Petre DUȚU

National, regional and international security is a permanently subject to different threats. We may mention among them: international terrorism, spread of weapons of mass destruction, demographic factors (the population's aging, illegal migration, the demographic stagnation), transnational criminality, the resources' diminish (water, hydrocarbons). These threats are omnipresent and impose efforts from state and non state actors in order to decrease their effects and manage accordingly.

1. Considerații preliminare

Lumea trăiește profunde schimbări ce au impus abandonul ideii de război rece și crearea unui nou concept de securitate, adaptat la epoca actuală și la o nouă ordine internațională pe plan politic, economic și militar. Baza acestui concept poate fi rezumată în cuvintele: încredere mutuală, avantaj reciproc, egalitate și cooperare. Carta ONU, cele cinci principii ale coexistenței pașnice și alte criterii recunoscute care guvernează relațiile internaționale constituie temelia teoretică și conceptuală a politicii de salvagardare a păcii. Avantajul reciproc, cooperarea și prosperitatea comună sunt garanția economică menită să salveze pacea, să asigure stabilitatea. Dialogul, consultarea și negocierea fondată pe egalitate constituie calea corectă pentru soluționarea litigiilor și pentru menținerea securității. Prin crearea unui nou concept de securitate și o nouă ordine mondială justă și rezonabilă se vor putea asigura pacea mondială și securitatea internațională.

Securitatea¹ reprezintă o stare caracterizată printr-un ansamblu de condiții sociale, economice, politice, de mediu, culturale etc. propice desfășurării normale a vieții și activității indivizilor și comunităților umane dintr-un spațiu delimitat geografic, într-o perioadă de timp riguros determinată. Practic, securitatea este expresia

stării de normalitate a mediului de securitate respectiv, adică o situație în care fie nu există disfuncționalități majore în elementele structurale ale acestuia din urmă, fie ele sunt minore și, totodată, se află sub controlul eficace al celor responsabili cu gestionarea lor.

Ca stare, securitatea cunoaște, pe de o parte, o dinamică alertă, în deplin consens cu evoluția societății umane. Pe de altă parte, aceasta este influențată semnificativ de vulnerabilitățile specifice și de tipul de amenințări la adresa sa.

Vulnerabilitățile în orice mediu de securitate au un dublu rol: mai întâi, se comportă ca un veritabil catalizator în ceea ce privește favorizarea manifestării amenințărilor asupra securității. De fapt, ele creează condiții favorabile acțiunii oricărui tip de amenințare (economică, politică, ideologică, culturală, de mediu etc.) la adresa securității; apoi, ele sunt un indicator asupra stabilității securității. Aceasta în sensul că numărul, varietatea și intensitatea lor arată cât de sensibil este mediul de securitate la orice influență exercitată de diverse riscuri și amenințări.

Există vulnerabilități sociale, economice, politice, psihosociale, culturale, informaționale, militare, de mediu (ecologice) etc. Ele diferă ca intensitate și durată de manifestare, în funcție de o serie de factori de natură internă și externă.

Amenințările la adresa securității sunt diferite ca intensitate, durată, probabilitate de producere, natură (economică, militară, politică, socială, culturală etc.) și formă de acțiune (latentă sau manifestă). Indiferent cărui tip aparține, amenințarea rămâne un factor destabilizator al mediului de securitate. De aceea, ele se cer cunoscute, analizate de către cei care au ca atribuții gestionarea unui domeniu sau altul de activitate umană și, desigur, intervenția eficace, atât pentru prevenirea lor (în sensul gestionării lor oportune), cât și atunci când pericolul manifestării acesteia devine iminent.

În general, amenințările la adresa securității,

din cauze variate, pot deveni unele dintre ele mai active și mai puternice într-o perioadă decât altele, atât în funcție de vulnerabilitățile proprii unui mediu de securitate sau altul, cât și datorită unor factori aleatori (conjunctură internă, regională sau internațională favorabilă manifestării și intensificării lor, modificări ale raporturilor de forțe regionale sau internaționale, intensificarea fluxurilor migrației populației într-un sens sau altul etc.). Prin urmare, frecvența de apariție și de manifestare, precum și intensitatea lor este diferită de la o perioadă de timp la alta.

În prezent, probabilitatea unei agresiuni militare la adresa multor state ale lumii a scăzut simțitor, dar a crescut îngrijorător de mult numărul amenințărilor de natură teroristă, economică, ecologică, culturală, socială, demografică etc. De aceea, preocupările actorilor statali și nonstatali, în domeniul securității, sunt acum, se pare, mai concertate și mai coerente, pe de o parte, și vizează tot mai mult securitatea umană (adică siguranța individului și a comunității umane a cărei componentă intrinsecă el este), decât securitatea unui anumit spațiu delimitat geografic, pe de altă parte.

2. Amenințări la adresa securității

Există o multitudine de amenințări - economice, politice, culturale, sociale, demografice etc. - la adresa securității. Cu toate acestea, se pare că o atenție deosebit de mare se acordă la două dintre amenințările cu care se confruntă lumea actuală. Este vorba de terorismul internațional și de armele de distrugere în masă. Acestea au fost analizate și, prin urmare, nominalizate și la Summit-ul NATO de la Istanbul (iunie 2004).

Însă, există și alte amenințări cărora omenirea ar trebui să le acorde cel puțin aceeași atenție ca și celor menționate anterior. Printre acestea se numără: criminalitatea transnațională; proliferarea armelor nucleare; factorul demografic; deteriorarea mediului natural; diminuarea resurselor naturale.

2.1. Terorismul internațional

Acesta este omniprezent, prin acțiunile concertate ale diferitelor grupuri ce sunt afiliate la organizații teroriste internaționale², oriunde în lume. El are drept țintă orice stat sau uniune de state, indiferent de mărime (suprafață și număr de

locuitori), putere economică și militară, apartenența sau nu la o alianță politico-militară redevabilă, care este considerat dușman al civilizației și culturii apărute de către teroriști.

Periculozitatea acestei amenințări constă în următoarele aspecte: nu se cunosc cu rigurozitate strategia și tactica acțiunilor teroriștilor individuali sau ale organizațiilor teroriste; nu există indicatori siguri în ceea ce privește producerea unui atentat terorist, într-un loc și timp anume. Acesta are loc, și, după aceea, este revendicat de către organizatori și îi sunt evidențiate obiectivele urmărite; efectele negative de natură psihică și psihosocială pe care le generează (teama, groaza, panica, deruta, scăderea drastică a încrederii în instituțiile statului etc.) atât actul terorist în sine, după ce s-a produs, cât și mai ales, probabilitatea înfăptuirii lui, ca urmare a „informării” făcute de inițiatorii atentatului; climatul de nesiguranță instaurat în statul vizat (statele vizate) pe care îl generează teama producerii unui atac terorist; restrângerea drepturilor cetățenilor respectivului stat, datorită măsurilor suplimentare de securitate adoptate pentru a preveni un eventual atac terorist; imposibilitatea satisfacerii cererilor teroriștilor adresate autorităților din statele posibile ținte. De regulă, există principiul, unanim recunoscut și acceptat de către guvernele statelor, că nu se negociază cu teroriștii, în sensul că nu se cedează în fața amenințărilor de orice fel ale acestora.

Împotriva acestor amenințări, statele lumii, organizațiile internaționale și regionale acționează concertat în ultima vreme. Astfel, se poate aminti crearea coaliției internaționale antiteroriste care acționează efectiv în Afghanistan și Irak. Dar nici această măsură nu este suficientă pentru a pune lumea la adăpost de amenințarea teroristă. Probabil că se cer adoptate și alte măsuri, de altă natură, decât cele puse în practică până acum.

2.2. Criminalitatea transnațională

Aceasta poate afecta grav democrația, perturba buna funcționare a economiei de piață, drena bogăția unei țări și împiedica dezvoltarea unei societăți stabile. De aceea, activitatea asociațiilor crimei organizate, atât naționale, cât și internaționale, constituie o amenințare serioasă la adresa securității tuturor statelor.

Crima organizată penetrează orice frontieră, indiferent de mărimea, populația, puterea

economică sau militară a unui stat. Prin urmare, cu activități specifice ei - traficul de droguri, de armament, de ființe umane, contrabanda, furtul de proprietate intelectuală etc. - se confruntă toate țările lumii, desigur, într-o manieră diferită ca frecvență, intensitate, gen etc.

De aici a apărut necesitatea unirii eforturilor tuturor statelor pentru a combate eficiente și oportune criminalitatea transnațională. În acest sens, există un acord internațional semnat de națiunile lumii. Acesta vizează concertarea eforturilor statelor lumii în lupta împotriva criminalității transnaționale.³

În activitatea de combatere a criminalității transnaționale, pe lângă instituții statale și internaționale, sunt implicate și organizații neguvernamentale. De exemplu, Grupul internațional al drepturilor omului a jucat un rol important în sensibilizarea opiniei publice mondiale privind tratamentul persoanei.

Grupurile criminale transnaționale controlează bunuri în valoare de mai multe miliarde de dolari. Prin imensa lor putere economică, ele facilitează corupția la nivel național și internațional, afectează semnificativ autoritatea instituțiilor statului și constituie un veritabil obstacol în calea democrației și economiei de piață.⁴

În concluzie, se poate afirma că, atât în prezent, cât și în viitor, criminalitatea transnațională organizată va constitui o amenințare semnificativă la adresa securității tuturor statelor lumii. Aceasta impune și necesitatea unirii eforturilor actorilor statali și nonstatali în lupta împotriva acestui flagel.

2.3. Proliferarea armelor nucleare

La 6 august 1945, cu o singură bombă, orașul Hiroșima era distrus și lumea intra în era nucleară. De atunci, această imensă putere a făcut absurd războiul, ca dovadă nelimitată a forței între state.

Teama unei apocalipse nucleare, care a marcat deceniile de rivalitate sovieto-americe, a pus stăpânire pe comportamentul ostil dintre cele două țări și a împiedicat izbucnirea unui mare război. Prăbușirea Uniunii Sovietice nu a eliminat complet și definitiv spectrul unui conflict nuclear. Astfel, nu au fost eradicate nici cursa dezvoltării armelor nucleare și nici pericolul pe care îl constituie aceste arme la adresa securității internaționale.

Mult timp controlul armamentelor a jucat un rol important în atenuarea riscului nuclear. În acest

context, se pot aminti Tratatul asupra rachetelor antibalistice din 1972, Tratatul START II (încheiate între SUA și URSS), Tratatul de neproliferare a armelor nucleare, semnat de 178 de state ale lumii.

Astăzi, din nou, pericolul nuclear revine. Încercările reușite ale Indiei și Pakistanului din mai 1998, în domeniul armamentului nuclear, au schimbat profund tabloul global al neproliferării și al dezarmării. În același timp, există o serie de țări care pot produce bomba nucleară. Printre ele, Coreea de Nord, unele țări din zona Golfului Persic. De asemenea, pericolul utilizării de către organizațiile teroriste a dispozitivelor nucleare nu este exclus definitiv și nici complet. Chiar dacă acest pericol este apreciat ca fiind minim de către unii analiști⁵, el există atât timp cât unele organizații teroriste internaționale stăpânesc tehnologia și au puterea economico-financiară de a susține producerea de armament nuclear.

2.4. Amenințarea demografică

Despre factorii demografici (creșterea sau scăderea populației unui stat și/sau a unui continent; îmbătrânirea populației unei singure sau a unui grup de țări, scăderea natalității sau creșterea natalității într-o țară etc.), ca potențială amenințare asupra securității, se vorbește mai puțin decât este cazul. Toți, de la oamenii politici la cetățeanul obișnuit, au în minte, cel mai adesea, amenințarea teroristă. Într-un fel, această psihoză a fost creată și este menținută și cu ajutorul consistent al mass-media de pretutindeni care face, pe de o parte, cu foarte multă rapiditate, cunoscute actele de terorism din întreaga lume. Pe de altă parte, efectele atentatelor teroriste sunt vizibile imediat, pe când factorul demografic are nevoie de mai mult timp pentru a ieși în evidență și a fi perceput la reala sa valoare.

Totuși, factorii demografici se cer luați în calcul când se face o analiză pertinentă a posibilelor amenințări asupra securității (individului, naționale, regionale și internaționale). Aceștia au o acțiune certă, dar nu atât de vizibilă ca alte tipuri de amenințări. Efectele lor se văd, mai întâi, după mari intervale de timp și sunt mai greu de contracarat. Apoi, ele se pot sesiza doar prin analize, studii și cercetări de specialitate efectuate de institute de profil. În plus, asemenea studii nu fac obiectul lecturii cotidiene a fiecărui individ. De regulă, factorii de decizie din societate sunt cei

care lecturează astfel de materiale și este posibil să adopte măsuri adecvate sau nu.

Iată câteva fenomene demografice sesizate de către experți în domeniu din diverse țări europene, care evidențiază modul de acțiune al acestora asupra securității individuale, naționale, regionale și internaționale.

Astfel, indicatorul „creșterea demografică” a Nordului este în continuă scădere (el trece de la 33% la 17% din totalul planetei), în timp ce țările din Asia, Africa și America Latină ating 83% din populația mondială.⁶ La începutul secolului al XX-lea, Africa și America Latină aveau 110 și, respectiv, 90 de milioane de locuitori (astăzi 700 și 800 de milioane). De la 1,6 miliarde în 1900, în ciuda războaielor, diverselor masacre și epidemii, populația mondială atinge 6 miliarde de indivizi, în 1999. În Nord, care nu va reprezenta în curând mai mult decât 15% din totalul mondial, adevărata amenințare este deci nu creșterea în sine a numărului oamenilor în vârstă (se trăiește mai mult timp în condiții mai bune de sănătate, de protecție socială), ci scăderea catastrofică a proporției tinerilor.

În strânsă legătură cu fenomenul îmbătrânirii populației este migrația persoanelor. În această privință, este interesant de semnalat că, în 2025 și mai departe, populația SUA –ținând cont de politica lor privind migrația-va fi mult mai tânără decât cea din Europa și cu atât mai mult decât cea a Japoniei endogame. În materie de mutații importante, populația tânără, ieri circumscrisă mai ales europenilor (și puțin chinezilor și locuitorilor din India), astăzi aparține Africii, Asiei și Americii Latine. Dublarea și mai mult a populației acestor continente în decursul ultimilor 40 de ani, mai ales în regiunile Africii și Asiei meridionale care nu au cunoscut decât o creștere economică modestă, pune probleme locale dramatice și crește greutatea migrației spre țările industriale unde, ca în Europa Occidentală, proporția șomerilor a devenit neliniștitoare. În aceste condiții, integrarea imigranților nu este de loc posibilă, șomajul fiind socialmente dezintegrator.

Prin urmare, Europa occidentală a devenit terenul de primire - rol pe care doar Franța îl avea înainte de al doilea război mondial. Viitorul depinde de capacitatea țării primitoare de a integra emigranții cu culturi foarte îndepărtate de cea de primire. Această integrare trece prin școală și muncă, amintind, în același timp, că, pe

lângă drepturi, emigranții au - ca toți cetățenii - și îndatoriri care țin de respectul statului de drept și de regulile de fond.

Un alt fenomen demografic îl reprezintă constituirea generalizată la scară planetară a megapolisurilor și a centrelor urbane considerabile, atât în Sud, cât și în Nord. El este o provocare serioasă la adresa securității umane, în special. Astfel, cea mai mare parte a orașelor din Sud sunt locuri în care se coagulează problemele sociale, economice și politice. În Nord, aceste tensiuni, departe de a fi estompate, au indiscutabil tendința să se dezvolte de două decenii și tind încă să sporească, atât timp cât șomajul și excluderea socială - asociate sau nu cu drogurile - nu vor cunoaște remedii. Or, din cauza șomajului prezent, și în țările de sosire se multiplică cartierele mărginașe ale marilor orașe în care agenții statului nu pot penetra decât dacă sunt numeroși, pentru că acolo nu sunt în siguranță.

Stagnarea demografică, întâlnită mai ales în statele dezvoltate economic, cu excepția SUA (care au atât o politică specială a natalității, cât și a primirii emigranților), constituie una din amenințările majore la adresa securității umane, în general. Se va ajunge, în timp, ca numărul populației din grupa de vârstă 64 de ani și peste să depășească net numărul celor din grupa activă (peste 24 de ani). De aici o serie de probleme privind asigurarea celor necesare traiului întregii populații, a protecției sociale a celor defavorizați etc.

Aceste amenințări de natură demografică nu sunt decât marginal abordate în analizele ce se fac riscurilor și amenințărilor la adresa securității. Sfidarea demografică pare a fi simplă: numărul tinerilor este prea mic pentru a asigura avantajele și securitatea ce se prevedea a fi continuată pentru ceva timp încă de statul providențial.

În 1950, proporția celor cu vârstă mai mare de 65 de ani era de 1 la 4 în favoarea tinerilor. În 2025, proporția celor de peste 65 de ani va egala pe cea a celor cu vârstă mai mică de 15 ani.⁷ De aici, apariția și manifestarea unui șir lung de probleme spinoase de natură politică și mai ales socială.

2.5. Amenințarea ecologică

În prezent, datorită unui ansamblu de factori de natură diversă și de o mare complexitate, se asistă la o continuă deteriorare a mediului natural. Astfel, creșterea numărului locuitorilor planetei,

industrializarea, urbanizarea, tăierea pădurilor, deșertizarea etc. exercită o presiune constantă și intensă asupra mediului natural. Totodată, posesia, accesul și prețul resurselor esențiale, ca apa potabilă, energia (mai ales petrolul și gazul), dar și pământul arabil, vor dobândi o importanță crescândă pentru toată lumea.

La rândul lor, statele sunt profund și semnificativ preocupate de protecția mediului lor natural, și nu numai, precum și de accesul la resurse (apă potabilă, materii prime, resurse energetice), atunci când proiectează securitatea proprie și pe cea din proximitatea spațiului său de interes strategic.

De asemenea, schimbările climatice, pierderea biodiversității și noile maladii preocupă tot mai mult statele lumii, pentru că aceste disfuncționalități ale mediului natural vor înrăuri negativ securitatea omenirii, pe termen lung.

2.6. Restricționarea accesului la resurselor energetice și împărțirea lor inegală între statele planetei⁸

O altă amenințare importantă la adresa securității o poate reprezenta restricționarea accesului la resurselor energetice și împărțirea lor inegală între state. Fiecare stat urmărește să-și asigure o anume independență energetică sau, dacă nu are această posibilitate, încearcă să-și creeze rezerve, prin diverse modalități. Aceste tendințe în asigurarea resurselor energetice pot duce la apariția unor tensiuni și chiar conflicte între statele posesoare de resurse și cele în căutare de așa ceva.

Creșterea puternică a prețului țițeiului în toamna anului 2004 se poate socoti un semnal de alarmă în ceea ce privește gestionarea rațională a resurselor energetice ale planetei și accesul egal al statelor lumii la acestea. Starea tensională dintre statele posesoare de resurse naturale și cele ce doresc să accedă la ele devine tot mai evidentă, pe măsură ce asemenea resurse sunt tot mai puține, iar cele posibil a fi exploatate solicită costuri imense în acest scop.

Soluția problemelor energetice ale planetei va cere eforturi mondiale ferme și susținute timp de câteva decenii. Comunitatea internațională va trebui să caute și să găsească, în timp optim, strategii adecvate, atât situațiilor de urgență, cât și pentru desfășurarea normală a relației cerere-ofertă de produse energetice.

Garanția fiabilității aprovizionării mondiale cu

energie va cere o politică ce încurajează utilizarea de tehnologii energetice noi și mai puțin poluante, ca și reglementarea dificultăților politice create prin creșterea cererii mondiale de gaze naturale și petrol.

Prognozele în domeniu evidențiază o importantă creștere a consumului de energie în țările în dezvoltare și a cererii sporite de petrol și gaze naturale în țările dezvoltate. Dacă cei implicați nu găsesc soluțiile cele mai bune există riscul ca mecanismele aprovizionării cu energie, ca și mediul ambiant, să fie puse la o grea încercare.

În conformitate cu raportul Agenției Internaționale a Energiei intitulat „Perspective energetice mondiale în 2002”, cererea mondială de energie primară va fi superioară cu aproape două treimi, până în 2030, celei din 2000. Ea va atinge 15,3 miliarde tone echivalent de petrol pe an, înainte de sfârșitul perioadei acoperite de raportul menționat, iar țările în dezvoltare vor reprezenta 62% din această creștere.⁹

Creșterea consumului de resurse energetice primare, mai ales în țările în curs de dezvoltare, este posibil să aibă o serie de repercusiuni geopolitice. Studiul menționat amintește, printre altele, următoarele: modificarea orientării diplomatice, strategice și comerciale a unor state asiatice a căror cerere de consum va crește foarte mult; preocupările de ordin ecologic ar putea exacerba temerile în materie de securitate energetică și declanșa alte forme de tensiune pe scena politică internațională; amplificarea cercetării în domeniul descoperirii și folosirii a noi surse de energie; sporirea dependenței energetice a comunității internaționale față de OPEC.¹⁰

3. Concluzii

Securitatea, ca stare propice vieții și activității omului, este un bun al întregii umanități. De aceea, actorii statali și nonstatali trebuie să acționeze concertat pentru a asigura și menține un climat de siguranță, stabilitate și control adecvat al tuturor disfuncționalităților specifice mediului de securitate.

La adresa securității, fie ea a persoanei, naționale, regionale sau internațională, există o serie de amenințări. Acestea se cer cunoscute în mod oportun de către cei care decid soarta semenilor lor, sub toate aspectele (militar, economic, politic, social, cultural, religios, etnic etc.), atât la nivel

statal, cât și mondial, pentru a le putea preveni sau diminua efectele negative.

Eforturile actorilor statali și nonstatali se cer a fi conjugate pentru a putea ține sub un control eficace amenințările la adresa securității. Este vorba mai ales de amenințarea teroristă, ecologică, nucleară, energetică și, de ce nu, demografică.

Toate tipurile de amenințări la adresa securității sunt interdependente și complementare, atât sub aspectul efectelor lor nefavorabile, cât și al măsurilor de combatere.

NOTE

¹ În acest text, ori de câte ori apare termenul securitate fără alte precizări înseamnă că este vorba de securitatea națională, regională și internațională (n.a.)

² Vezi: *Le departement d'Etat identifie 37 organizations terroristes etrangers*, în <http://usinfo.state.gov/regional/af/security/french/frterror.htm>

³ *Reprimer la criminalite transnationale*, în *Revue electronique du departement d'Etat des Etats-Unis*, vol. 6, nr.2, aout 2001, p.9.

⁴ Ibidem, pp.20-24.

⁵ Vezi: *Les facteurs determinants de l'avenir*, în http://ww.vcds.forces.gc.ca/dgsp/pubs/rep-pub/dda/milasses/2000/ch2b_f.asp

⁶ Gerard, CHALIAND, *Les risques de fond*, p.1, în <http://www.fr.strategy.org/>

⁷ Idem.

⁸ Vezi: *Le defis de la securite energetique*, în *Revue du departement d'Etat des Etats-Unis*, vol.9, nr.2, mai 2004, în <http://usinfo.state.gov/>

⁹ Ibidem, p.14.

¹⁰ Ibidem, p.16.

PROBLEMATICA DREPTULUI INTERNAȚIONAL ȘI SECURITATEA

Gl. bg. (r.) prof. univ. cons. dr. Gheorghe-Constantin BALABAN

1. Istoricul relației drept internațional – securitate

De-a lungul secolelor, au avut loc evenimente istorice de anvergură¹ ce au influențat atât evoluția ulterioară a societății internaționale, cât și dezvoltarea progresivă a dreptului internațional până la dreptul internațional contemporan. Între acestea: Tratatul de pace de la Westphalia din 1648, Revoluția franceză, Declarația de independență a SUA din 1776, Actul final al Congresului de la Viena din 1815, Congresul de la Paris din 1856, alte convenții multilaterale de interes general prin care se înființau primele organizații internaționale din secolul XIX.

Tratatul de pace de la Westphalia din 1648

Tratatul de pace de la Westphalia, din 1648, reprezintă cel mai important moment în dezvoltarea dreptului internațional și cel care pune capăt Războiului de 30 de ani.

Majoritatea doctrinarilor afirmă că reprezintă punctul de plecare al dreptului internațional modern, ce are ca fundament principiul suveranității. Acest principiu a fost folosit pentru a justifica atât războaiele defensive, în vederea restabilirii echilibrului convenit, cât și războaiele de prevenire contra celor care ar amenința acest echilibru.

Importanța sa constă în aceea că a stabilit un sistem de tratate de pace între state suverane care au conturat structura Europei pentru aproape 100 de ani. Aceste tratate marchează victoria monarhiilor asupra papalității (atât din punct de vedere politic, cât și religios), recunosc suveranitatea și egalitatea statelor, ca principii fundamentale ale relațiilor internaționale, și introduc conceptul echilibrului dintre puteri ca mijloc de menținere a păcii. Impunerea treptată a acestor două principii – principiul suveranității și cel al egalității statelor - conferă rapoartelor interstatale o nouă dimensiune:

recunoașterea puterii suverane asupra teritoriului propriu și independența față de orice ingerință exterioară.

Revoluția franceză

Revoluția franceză reprezintă un alt eveniment istoric de anvergură, care exercită o mare influență asupra dreptului internațional.

Prin „Declarația asupra dreptului ginților” se afirmă inalienabilitatea suveranității națiunii și dreptul fiecărei națiuni de a-și organiza și schimba forma de guvernare, iar Adunarea Națională din 1789 și, mai târziu, Convenția au proclamat renunțarea la războaiele de cucerire și principiul neamestecului în treburile interne.

De asemenea, prin decrete ale guvernelor revoluționare, fluviile sunt declarate proprietate inalienabilă a țărilor traversate, recunoscându-se libertatea de navigație pentru statele riverane.

Declarația de independență a SUA din 1776

Prin Declarația de independență a SUA, din 1776, se realizează prima afirmare explicită a dreptului popoarelor de a-și hotărî singure soarta.

De asemenea, declararea independenței SUA și a statelor latino-americane a marcat începutul procesului decolonizării², chiar dacă acesta a coexistat, o bună bucată de vreme, cu cel al colonizării.³

Actul final al Congresului de la Viena din 1815

Prin Actul final al Congresului de la Viena din 1815 - document de mare însemnătate pentru evoluția dreptului internațional – se pune capăt războaielor napoleonene și se stabilește un sistem politic și economic de cooperare în Europa, cu intenția menținerii frontierelor și regimurilor politice și împiedicarea oricăror rupturi ale echilibrului politic european, după înfrângerea lui Napoleon. Monarhiile europene au instituit un fel

de guvern internațional⁴, inițial, sub forma „Sfintei Alianțe” și, ulterior, a „Concertului European”⁵.

Congresul de la Paris din 1856

Acest congres realizează prima codificare a normelor juridice privind războiul maritim, regimul juridic al Dunării, ca fluviu internațional, și consacră neutralitatea Mării Negre.

De asemenea, au apărut o serie de convenții multilaterale de interes general, care se reflectau în relațiile internaționale, în condițiile revoluției industriale, și prin care se înființau primele organizații internaționale (uniuni administrative) din secolul XIX: Uniunea Telefonică Universală, Uniunea Monetară Latină (1865), Uniunea Poștală Generală (1874), Uniunea pentru Protecția Proprietății Industriale etc.

Acestor evenimente istorice de anvergură, care au marcat dezvoltarea dreptului internațional în diferite etape, le mai adăugăm: **Prima convenție multilaterală** (Geneva, 1864) privind îmbunătățirea soartei răniților și prizonierilor în războiul terestru; **Declarația de la Petersburg** (1868) privind interzicerea proiectilelor explozive sau încărcate cu substanțe inflamabile; Convențiile conferințelor de la Haga (1899 și 1907) privind mijloacele pașnice de soluționare a diferendelor⁶, precum și codificarea unor reguli privind purtarea războiului terestru, definirea statutului juridic al navelor de război, contrabanda de război, definirea noțiunii de neutralitate și crearea Curții Permanente de Arbitraj, ca și Tratatul de pace din 1919-1920, ce au condus la apariția de noi state independente.

Printre dezvoltările de ordin calitativ ale dreptului internațional, în secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, sunt menționate apariția organizațiilor internaționale ca subiecte de drept internațional⁷ și a tratatelor multilaterale, prin care mai multe state sunt legate printr-un singur instrument juridic. Prin intermediul unora din aceste tratate s-ar putea ajunge, pe cale convențională, la norme juridice cu caracter general și la apariția unor noi ramuri ale dreptului internațional⁸.

Dreptul internațional produs de societatea internațională este cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de drept internațional clasic.

Într-o caracterizare de ordin general, dreptul internațional denumit „clasic” este un drept european, transpus ca drept dominant asupra ansamblului relațiilor internaționale de putere și

autoritatea Europei în societatea internațională a epocii. El apare ca un sistem de norme plămădite pe continentul european, motivate economic de politica liberului schimb și politic de echilibrul de putere dintre principalele state europene și de obiectivele lor politice⁹.

Deși, în general, regulile sale nu mai corespund structurii societății internaționale contemporane, nevoilor și aspirațiilor sale diversificate, unele din aceste reguli, readaptate și dezvoltate, își păstrează încă valabilitatea. În general, dreptul reflectă societatea în care se dezvoltă.

Chiar dacă istoria dreptului internațional nu poate fi desprinsă de procesul istoric al dezvoltării societății, subliniem că ea nu coincide în totalitate cu etapele clasice ale acestui proces¹⁰.

În perioada dintre cele două războaie mondiale și în epoca contemporană, societatea internațională este marcată de șocul acestor războaie, de destrămarea sistemului colonial, Revoluția rusă din 1917 și formarea blocului socialist după al doilea război mondial. Adăugăm acestora: proliferarea statelor – fenomenul cel mai marcant în evoluția societății internaționale interbelice și contemporane - procesul universalizării societății internaționale - care cunoaște grade diferite de intensitate în cele două etape distincte de evoluție, după cele două războaie mondiale¹¹.

Crearea, mai târziu, în secolul XX, a celor două organizații universale – Societatea Națiunilor (în 1920)¹² și Organizația Națiunilor Unite (în 1945)¹³ - a deschis largi posibilități de afirmare și dezvoltare a dreptului internațional și de realizare în practică a ideii de organizare a umanității constituite din state suverane într-o organizație internațională care să asigure pacea și securitatea lumii.

Dezvoltarea dreptului internațional, după cel de-al doilea război mondial, este legată de mai multe etape¹⁴, între care: confruntarea ideologică ce a dus la Războiul Rece¹⁵ din anii '50 și realizarea unui climat de destindere politică, care a permis, în planul dreptului internațional public, afirmarea unui drept al coexistenței pașnice, al respectului reciproc pentru orânduirea social-politică și organizarea internă a statelor. Este un câștig incontestabil faptul că dreptul internațional a consacrat - ca normă imperativ de „jus cogens gentium” - principiul fundamental al nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forță împotriva suveranității, integrității și independenței politice a statelor sau în orice alt mod incompatibil cu

scopurile și principiile Cartei ONU¹⁶.

2. Dreptul internațional și caracteristicile actuale ale societății internaționale

După 1989, începe o nouă etapă în configurarea dreptului internațional, marcată de eliminarea confruntării ideologice Est-Vest și de transformările radicale suferite de caracterele societății internaționale. Dezintegrarea Tratatului de la Varșovia, prăbușirea regimurilor comuniste totalitare și, apoi, destrămarea Uniunii Sovietice, deși previzibile la începutul anilor '90, s-au produs mai repede decât era de așteptat¹⁷. Și, într-un asemenea cadru, problema esențială va rămâne, în continuare, eliminarea noilor amenințări și pericole la adresa păcii, securității și stabilității în lume, scopul fiind constituirea unei ordini politice globale care să asigure dezvoltarea armonioasă, economică și politică a tuturor statelor¹⁸.

Putem spune că dreptul internațional contemporan evoluează în funcție de trăsăturile și transformările care au avut loc în societatea internațională contemporană, iar tendințele manifestate în dezvoltarea sa în perioada contemporană pot fi sintetizate în următorii termeni¹⁹:

a) Are loc o transformare a dreptului internațional clasic într-unul al întregii comunități internaționale. Ordinea juridică veche, care, în principal, armoniza rivalitățile unor state libere și suverane, a fost înlocuită, treptat, de o ordine juridică nouă, care urmărește să servească interesele tuturor națiunilor și să promoveze cooperarea în cadrul unei comunități internaționale organizate și instituționalizate.

b) De la dreptul internațional clasic, care era un drept al statelor, dreptul internațional contemporan devine un drept al statelor și al oamenilor. Fundamental, dreptul internațional contemporan rămâne dreptul care reglementează raporturile dintre state, dar, în cadrul comunității internaționale, în esență interstatală, s-a ajuns la convenirea unor norme de drept internațional privind protejarea individului și promovarea drepturilor omului²⁰.

c) De la un drept de coordonare, în perioada dezvoltării sale clasice, dreptul internațional contemporan, fără a-și pierde caracterul coordonator, tinde să fie investit cu un nou rol crescând în promovarea intereselor pe termen

lung ale întregii societăți internaționale: pacea – considerată sub toate aspectele sale nu numai ca „stare” fără război; dezvoltarea – ca formă de concertare a eforturilor statelor dezvoltate și a celor mai puțin avansate pentru punerea în valoare a surselor planetei; conservarea mediului înconjurător – prin evitarea modificărilor grave, care comportă consecințe negative ireversibile.

3. Dreptul internațional – instrument pentru menținerea și consolidarea păcii și securității

3.1. Definierea dreptului internațional

Dreptul internațional a apărut și s-a dezvoltat din nevoia formulării unui cadru ordonat pentru relațiile interstatale.

În zilele noastre, dreptului internațional îi revine un rol deosebit în menținerea și consolidarea păcii – condiția esențială a vieții, bunul suprem al omenirii. Acest rol, argumentat în numeroase lucrări de specialitate, este demonstrat de evoluția cotidiană a raporturilor dintre state.

Raporturile care se stabilesc în cadrul societății internaționale²¹ sunt, în general, denumite relații internaționale²².

Relațiile internaționale se desfășoară în toate domeniile în care sunt angajate interesele statelor și cu privire la care statele își exercită voința lor. În sens larg, sunt raporturi care se desfășoară între entitățile ce acționează în cadrul societății internaționale, dar, în sens restrâns, sunt relații între subiectele de drept internațional, între care principalul subiect este statul. Ele fac obiectul reglementării dreptului internațional. Stricto sensu, relațiile internaționale dobândesc durată, regularitate și structură în cadrul unui mediu social, care este societatea (comunitatea) internațională²³.

Sub incidența dreptului internațional public cad numai relațiile dintre state și dintre acestea și celelalte entități componente ale societății internaționale.

Definiția dreptului internațional o întâlnim în mai multe lucrări de specialitate, sub denumirea de „drept internațional public”.

Astfel, în lucrarea „Drept internațional contemporan”, autorii²⁴ definesc dreptul internațional public „acea ramură a dreptului, acel ansamblu de norme juridice, scrise sau nescrise, create în principal de către state, dar și de către

celelalte subiecte de drept internațional, având ca scop reglementarea relațiilor internaționale ce au loc între ele”.

O definiție asemănătoare găsim și în lucrarea „Drept internațional public”. Dreptul internațional public este „... acea ramură a dreptului, acel ansamblu de principii și norme juridice, scrise sau nescrise, create de către state, dar și de către celelalte subiecte de drept internațional, pe baza acordului lor de voință, în scopul reglementării raporturilor internaționale”²⁵.

Dar, în accepțiunea sa cea mai largă, dreptul internațional public reprezintă ansamblul de norme juridice²⁶ care reglementează raporturile ce se stabilesc în cadrul societății internaționale - societatea formată din state, purtătoare de suveranitate, care își asumă, în mod nemijlocit, anumite drepturi și obligații în raporturile dintre ele. Statelor li se adaugă organizațiile internaționale interguvernamentale, ca subiecte derivate de drept internațional, dar și alte entități nestatale (popoarele și mișcările de eliberare națională), a căror capacitate de a-și asuma drepturi și obligații internaționale decurge din voința statelor²⁷.

3.2. Rolul și scopul dreptului internațional în menținerea și consolidarea păcii și securității

Dreptul internațional este chemat să joace un rol de prim ordin, să devină un instrument eficient pentru clădirea unei noi societăți internaționale, pașnice, în care să domine cooperarea în toate domeniile și care să ducă la partajarea experiențelor benefice între toate statele și popoarele²⁸. El răspunde nevoii de a reglementa relațiile internaționale și de a satisface nevoile comune ale membrilor societății internaționale, se dezvoltă și apără valori de mare importanță: pacea, dezvoltarea, conservarea planetei. Pe această bază, dreptul internațional actual tinde să devină un drept al umanității.

Rolul și scopul dreptului internațional este de a norma sau reglementa raporturile din cadrul societății internaționale, de a asigura funcționarea armonioasă a acestei societăți, de a contribui, prin mijloacele sale specifice, la o dezvoltare corespunzătoare a acesteia, a preveni și soluționa, printr-o activitate stăruitoare și continuă, în cadrul Consiliului de Securitate al ONU, aspectele conflictuale care continuă să afecteze această societate, altfel spus ordonarea raporturilor

internaționale.

Dreptul internațional are rol regulator, ce răspunde nevoii de a se reduce anarhia în relațiile internaționale, prin structurarea ordinii juridice internaționale.

Respectarea și aplicarea normelor dreptului internațional constituie o obligație pentru toate statele. Forța obligatorie a acestor norme decurge din acordul de voință al statelor, în calitate de purtătoare de suveranitate. Acest acord stă la baza creării și respectării normelor de drept internațional.

3.3. Subiectele dreptului internațional – actori principali ai mediului internațional de securitate

În dreptul internațional sunt considerate subiecte ale acestuia entitățile care participă, pe de o parte, la elaborarea normelor de drept internațional și, pe de altă parte, la desfășurarea raporturilor juridice guvernate de aceste norme, dobândind astfel nemijlocit drepturi și asumându-și obligații în cadrul ordinii juridice internaționale²⁹.

Însă, în societatea internațională contemporană, statele, ca subiecte originare de drept internațional, nu mai sunt singurii actori ai vieții internaționale. Alături de ele acționează organizațiile internaționale interguvernamentale, ca subiecte derivate ale dreptului internațional, dar și alte entități – mișcările de eliberare națională - organizațiile internaționale neguvernamentale³⁰, societățile transnaționale³¹-actor deosebit de important al globalizării și indivizii, persoane fizice.

Așadar, subiectele dreptului internațional sunt statele - calificate drept subiecte originare ale dreptului internațional, organizațiile internaționale interguvernamentale³² – ca „subiecte derivate” ale dreptului internațional. De asemenea, se consideră, tot mai des, că subiecte de drept internațional devin și popoarele și, într-o anumită măsură, și persoanele fizice³³, organizațiile internaționale, umanitatea³⁴.

NOTE

¹ Pentru mai multe detalii se poate consulta A. BOLINTINEANU, A. NĂSTASE, B. AURESCU, **Drept internațional public, Sinteze pentru examen**, Ediția a III-a, Ed. ALL BECK, 2002, pp. 10-13; A. NĂSTASE, B. AURESCU, C. JURA, **Drept internațional public, Sinteze pentru**

examen, Ediția a III-a, Ed. ALL BECK, 2002, pp. 16-19; R. Miga-Beșteliu, *Drept internațional. Introducere în dreptul internațional public*, Ediția a III-a, Ed. ALL BECK, 2003, pp. 20-38.

²Decolonizarea a avut un caracter pașnic și progresiv, a inclus foste colonii britanice și a îmbrăcat un caracter specific: fostele colonii (Canada, Australia, Uniunea Sud-Africană) devin „dominioane” ale coroanei engleze, în cadrul Commonwealth-ului, al cărui șef rămâne regina Marii Britanii. Vezi R. MIGA-BEȘTELIU, **op. cit.**, 2003, p. 28.

³După obținerea independenței de către SUA și de statele din America Latină, colonizarea se îndreaptă spre alte zone neocupate (Africa, Oceania, Asia), reținând atenția creșterea numărului țărilor europene pretendente la împărțirea lumii, o anumită concertare a cuceririlor, care să corespundă echilibrului de forțe dintre puterile coloniale europene.

⁴Vezi D. CARREAU, *Droit international public*, Paris, 1988, p.19; R. MIGA-BEȘTELIU, **op. cit.**, 2003, p. 28.

⁵Sfânta Alianță a luat ființă în 1815, la inițiativa Rusiei, cu scopul de a menține în Europa status-quo-ul stabilit de Congresul de la Viena și de a reprima ideile liberale ale Revoluției franceze. Alianța cuprindea Rusia, Austria și Prusia. Concertul European a grupat Austria, Franța, Rusia, Anglia, Prusia, Sardinia și, mai târziu, Italia. Acest mic nucleu de puteri europene, prin congresele organizate, decidea și în probleme ce vizau interese ale unora dintre ele în alte zone ale lumii.

⁶Apar și se dezvoltă tehnici noi de reglementare pașnică a diferendelor dintre state, cum sunt, pe plan diplomatic, medierea, bunele oficii, ancheta și concilierea și, pe plan juridic, arbitrajul. Totuși, scopurile celor două conferințe nu au fost atinse decât parțial, deoarece dreptul la război și la amenințarea cu forța nu a fost nici exclus nici limitat, iar recurgerea obligatorie la arbitral nu a fost admisă.

⁷Clasă distinctă de actori ai scenei internaționale care, începând cu secolul al XIX-lea, își asumă anumite roluri și funcții în structura raporturilor internaționale. A se vedea Liviu-Petru ZĂPĂRȚAN, **Relațiile internaționale**, Ed. Studia, Cluj-Napoca, 2001, pp. 46-47.

⁸ R. Miga-Beșteliu, **op. cit.**, 2003, p. 29.

⁹ Idem, p. 30.

¹⁰ A. NĂSTASE, B. AURESCU, C. JURA, **op. cit.**, 2002, pp. 16-19; R. MIGA-BEȘTELIU, **op. cit.**, 2003, pp.20-38.

¹¹ R. MIGA-BEȘTELIU, *op. cit.*, 2003, p. 31.

¹²Organizație internațională, cu caracter universal și obiect general de activitate, urmărirea menținerii păcii și îngrădirea recurgerii la război, garantând status-quo-ul versaillez și respectarea dreptului internațional. Avea, printre organismele sale, și *Curtea Permanentă de Justiție Internațională* (CPJI). Ansamblul condițiilor internaționale în care a acționat n-a permis funcționarea ei la nivelul obiectivelor și principiilor sale. Ineficacitatea sa în soluționarea crizelor internaționale a condus la nerealizarea scopului principal și izbucnirea celui de-al doilea război mondial, ocazie cu care și-a încheiat practic activitatea, fiind dizolvată oficial în 1946, după constituirea Națiunilor Unite. Pentru detalii, vezi Ion DRAGOMAN, Claudia MILITARU, Cerasela PANDURU, **Relații internaționale actuale**, Editura INTERGRAF, Reșița, 2004, pp. 79-83.

¹³O instituție nouă care a încercat să elimine imperfecțiunile Ligii Națiunilor și să reflecte un nou raport de forțe mondial și care, în perspectiva viitorului, reclama cu necesitate organizarea comunității internaționale.

¹⁴ Vezi A. BOLINTINEANU, A. NĂSTASE, B. AURESCU, **op. cit.**, 2002, p. 11.

¹⁵ În general, termenul Război Rece este folosit pentru a desemna conflictul politic, ideologic, strategic și militar, de după 1945, dintre țările occidentale, sub conducerea SUA, și țările comuniste din Europa Răsăriteană, aflate sub controlul URSS.

¹⁶I. DRAGOMAN, C. MILITARU, C. PANDURU, **op. cit.**, 2004, p. 83.

¹⁷ Mai puțin previzibile au fost consecințele lor pe diferite planuri, mai ales pe plan politico-strategic, ale raportului de forțe și ale securității statelor din zonă.

¹⁸ În prezent, schimbările din cadrul comunității internaționale generează încă convulsii și conflicte armate. Pentru detalii vezi A. NĂSTASE, B. AURESCU, C. JURA, **op. cit.**, 2002, p. 3.

¹⁹ R. MIGA-BEȘTELIU, **op. cit.**, 2003, pp. 37-38.

²⁰ Respectarea drepturilor omului a fost afirmată și reafirmată în numeroasele instrumente juridice internaționale adoptate de ONU și de organizațiile internaționale regionale.

²¹Raporturile (relațiile) internaționale, în general, depășesc limitele unui singur stat. Acestea se plasează în cadrul societății (comunității) internaționale, scăpând de sub autoritatea unei puteri statale unice.

²²Jay M. SCHAFRITZ scrie că relațiile internaționale sunt „interacțiunile dintre națiuni în domeniile politic, militar, economic”, iar studiul lor se preocupă de trei grupuri mari de probleme: o analiză a „cine face ce”, „când și cum” în politica mondială, un studiu al totalității interacțiunilor private dintre cetățenii diferitelor țări și practica diplomației, sugerând, în acest cadru, ideea că relațiile internaționale sunt mai mult, dacă nu chiar altceva, decât raporturi dintre state, născute din proiectarea și înfăptuirea politicilor lor externe. Vezi Liviu-Petru ZĂPĂRȚAN, **op. cit.**, 2001, p.8.

²³Colectivitatea de entități ce dobândesc drepturi și obligații în cadrul raporturilor internaționale, deci, colectivitatea subiecților de drept internațional. Vezi A. NĂSTASE, B. AURESCU, C. JURA, **op. cit.**, 2002, p. 9.

²⁴Vezi A. BOLINTINEANU, A. NĂSTASE, B. AURESCU, **op. cit.**, 2002, p.8.

²⁵Adrian NĂSTASE, Bogdan AURESCU, Cristian JURA, **op. cit.**, 2002, p. 9.

²⁶Norme fundamentale de importanță pentru comunitatea internațională, în ansamblul său, norme de la care statele nu pot, prin acordul dintre ele, să deroge, sub sancțiunea nulității, precum și alte norme, stabilite pe cale cutumiară sau convențională.

²⁷Alte prezențe în societatea internațională contemporană, dar a căror calitate de subiect de drept internațional formează însă obiect de controversă în doctrină, le constituie marile societăți transnaționale, diferitele organizații internaționale neguvernamentale (ONG) și, în anumite condiții,

chiar indivizii, persoane fizice. Vezi R. MIGA-BEȘTELIU, **op. cit.**, 2003, pp.1-2, 149- 159.

²⁸Vezi A. BOLINTINEANU, A. NĂSTASE, B. AURESCU, **op. cit.**, 2002, p. VIII și urm.

²⁹R. Miga-Beșteliu, **op. cit.**, 2003, p. 85.

³⁰O asociație internațională, creată din inițiativă privată sau mixtă, grupând persoane fizice sau juridice având naționalități diferite. Are personalitate juridică înscrisă în ordinea juridică internă a unui stat. Nu urmărește scopuri lucrative (aducătoare de profit).

³¹În lucrările de specialitate, se întâlnesc două definiții: întreprinderi care au în proprietate sau controlează instalații de producție și servicii în afara teritoriului în care ele își au baza...sau... întreprinderile formate dintr-un centru de decizie localizat într-o țară și centre de activitate, cu sau fără personalitate juridică proprie, situate întruna sau mai multe alte state. Vezi și R. MIGA-BEȘTELIU, **op. cit.**, 2003, p. 155. În prezent, există în jur de 60.000 de societăți transnaționale, dintre care doar 4.000 în țările mai puțin dezvoltate. Vezi Brunelle DORVAL, Lorraine GUAY, Ana Maria D'URBANO, Tania VACHON, *Guide de formation sur globalization dans les Ameriques*, în <http://www.cmm-csn.qc.ca/>, p. 13.

³²Ca forme de instituționalizare a voinței statelor de a coopera între ele în diferite aspecte ale intereselor fundamentale, ca expresie a globalismului ce marchează în mod caracteristic evoluția comunităților umane. A se vedea I. DRAGOMAN, C. MILITARU, C. PANDURU, **op. cit.**, 2004, pp. 102-118.

³³Problema nu pare să fi fost definitiv tranșată până în prezent, nici în plan normativ, nici doctrinar.

³⁴A. BOLINTINEANU, A. NĂSTASE, B. AURESCU, **op. cit.**, 2002, p. VIII.

LIPSA DE CREDIBILITATE - O POSIBILĂ SURSĂ DE INSECURITATE

General de brigadă Valeriu NICUȚ

Modificările majore din mediul de securitate petrecute în ultimii 15 ani, având drept consecințe sfârșitul Războiului Rece și reșezarea relațiilor dintre state, în care dialogul politic, cooperarea și parteneriatul au luat locul confruntărilor ideologice, alimentate și promovate de cele două sisteme și alianțe militare antagoniste, autentifică afirmațiile potrivit cărora riscul, pe termen scurt și mediu, al unei confruntări armate majore se diminuează considerabil.

În ciuda trendului favorabil edificării unei noi arhitecturi de securitate, pe baza extinderii istorice a instituțiilor integratoare europene și euro-atlantice, în condițiile în care tot mai multe state se afirmă ca adeptele ale principiilor democrației, economiei de piață și respectării drepturilor omului, în diferite zone ale lumii persistă încă surse de instabilitate și insecuritate care, neidentificate, nemonitorizate și nesoluționate în timp util, pot afecta grav securitatea statală, regională și globală.

La ora actuală, se înregistrează o unanimitate de păreri în ceea ce privește recrudescența riscurilor asimetrice asupra mediului internațional de securitate, existând chiar un catalog al acestora, în care terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă și crima organizată au fost identificate și confirmate ca principale amenințări la adresa securității individuale, statale, regionale și globale.

Impactul amenințărilor asimetrice asupra mediului internațional de securitate este perceput la adevărata sa gravitate, mărturie fiind multitudinea de idei, concepte, politici, strategii și acțiuni deosebit de complexe, emanate și aplicate în ultimii ani de organisme, instituțiile și personalitățile cu vocație în domeniu.

În continuare, ne vom referi la un posibil factor de insecuritate care, în anumite circumstanțe poate avea repercusiuni negative asupra întregului eșafodaj pe care se proiectează astăzi noua arhitectură a securității continentale și globale, factor care se situează mai degrabă în sfera atitudinală decât cea acțională, și anume, lipsa de credibilitate.

Evident, putem face trimiteri la definirea academică a termenului, prin care să intrăm în intimitatea acestuia, să disecăm conotațiile și accepțiunile utilizate, orale sau scrise, cu referire la explicitarea acestuia în diferite ipostaze, de la nivelul micro, cel al individului și grupului, la cel macro, în care sunt supuse analizei diferite forme de organizare umană, de la structuri și organisme naționale și regionale la cele cu dimensionare continentală și globală, dar nu cred că acest lucru este deosebit de important în momentul actual.

De ce este lipsa de credibilitate un posibil factor de insecuritate, mai ales acum, când România, membră a NATO, caută să-și consolideze locul și rolul în structurile politice și militare ale Alianței și când alte state fac eforturi susținute pentru a demonstra disponibilitate și voință în materializarea proiectelor comune europene și euro-atlantice și a fi percepute ca fiind credibile în acest demers?

Derularea evenimentelor desfășurate în cadrul operațiilor conduse de coaliția antiteroristă din Irak și ale celor conduse de NATO în Afghanistan au readus în fața oficialilor și opiniei publice nevoia de a se apela la unele calități și atitudini posibil uitate sau, în cel mai bun caz, ignorate, precum cinste, onoare, demnitate, vitejie, caracteristice marilor confruntări armate, care au constituit și constituie elemente de referință ale virtuților luptătorilor, probate de-a lungul istoriei.

Marea majoritate a militarilor forțelor multinaționale răspândiți în diferite zone ale lumii răspunde acestor cerințe și îndeplinește cu succes și onestitate misiunile, acționând potrivit normelor și regulilor de angajare specifice și urmărind cu strictețe respectarea acestora, în ciuda condițiilor deosebit de complexe pe care le oferă teatrele de operații: de la clima și relieful deloc prietenoase la atitudinea nu întotdeauna binevoitoare a populației din zonă, la frica, stresul și teama de neprevăzut, caracteristice acestor tipuri de misiuni.

Gradul înalt de pregătire și disciplină, spiritul de sacrificiu, tenacitatea, curajul, diplomația și,

nu în ultimul rând, comportamentul uman față de trebuințele populației civile din zonă au consfințit, de-a lungul timpului, credibilitatea față de capacitățile forțelor multinaționale, care acționează sub egida organismelor de securitate, de a gestiona cele mai diverse tipuri de criză.

Deși nu se pot pune în discuție credibilitatea forțelor multinaționale și rolul acestora în crearea condițiilor necesare stabilității și securității locale și regionale, opinia publică a luat la cunoștință cu fapte și comportamente inumane, singulare ce-i drept, evidențiate pe parcursul desfășurării operațiilor din Irak. Acestea, când nu sunt sesizate, amendate și condamnate la timp, au urmări grave asupra gradului de credibilitate a întregului demers al comunității internaționale față de normalizarea situațiilor tot mai complexe și dificile din mediul de securitate.

Comportamentul reprobabil al unor militari aparținând forțelor multinaționale față de tradiția, obiceiurile, religia și cultura populației din zona de desfășurare a operațiilor și aplicarea unor tratamente rele, inacceptabile prizonierilor de război, au determinat, pe de o parte, reacția fermă a opiniei publice internaționale față de aceste acte și condamnarea celor vinovați, iar pe de altă parte, o scădere a credibilității în capacitatea structurilor militare angajate de a gestiona eficient și complet

situația din zonă.

Lipsa de credibilitate sau scăderea acesteia reprezintă cu adevărat o sursă de insecuritate, care poate avea consecințe deosebit de grave la toate nivelurile: de la cel individual și de grup, la cel local, regional și global.

În aceste circumstanțe, putem extrapola consecințele lipsei de credibilitate la unele instituții locale sau naționale și evalua urmările acesteia față de asigurarea bunăstării și condițiilor de viață a populației, de siguranța și drepturile cetățeanului.

Pe coordonatele scenariului propus, putem să ne imaginăm care ar fi consecințele lipsei de credibilitate asupra principalelor instituții integratoare NATO și UE. Ce s-ar întâmpla dacă aceste două instituții cu rol determinant asupra modelării arhitecturii de securitate nu ar mai fi credibile? Sau dacă prima și-ar pierde calitatea de garant al securității euro-atlantice, iar cea de-a doua pe cea de promotor al democrației și prosperității europene?

Evident, răspunsurile nu pot fi încurajatoare, iar demersul nostru se dorește a fi numai o atenționare asupra existenței și a altor factori, care, deși aparent nu au legătură cu amenințările și provocările la adresa stabilității și securității, influențează în mod categoric starea acestora.

L'INFLUENCE DES PERTES ET DOMMAGES INCIDENTS DANS L'ÉVALUATION D'UNE OPÉRATION

Lieutenant-colonel Drahamane DIARRA (Mali)
Capitaine de Corvette Pascal LEBARBIER (France)
Capitaine Victor KISSAMBOU-MAKANGA (Congo)

Introduction

L'histoire commune des conflits armés et de la législation y relative ont pratiquement connu une évolution parallèle. Ainsi les plus vieilles confrontations menées par les hommes avaient déjà trouvé des contemporains qui esquissaient des signes d'interrogation, initiaient quelque approche pour en juguler les effets calamiteux.

Quand Henry Dunant vit l'horreur de son époque à Solférino, il pensa créer ce qui est devenue aujourd'hui cette institution respectable du Comité International de la Croix Rouge (CICR).

Les effets dévastateurs de la Seconde Guerre Mondiale ont fait accélérer le processus ayant conduit à l'élaboration des Conventions de Genève de 1949.

Les guerres de libération menées sur tous les théâtres d'opération avec une disparité de moyens ont rendu nécessaire l'élaboration, en 1977, des deux Protocoles Additionnels aux Conventions de Genève.

Beaucoup d'autres textes de droit ont vu le jour de manière concurrente avec le développement sans cesse croissant des méthodes de guerre et surtout de nouvelles armes. Les Etats, au regard de la réprobation de la communauté internationale, se verraient donc dans l'obligation d'en évaluer la licéité. Aspect sur lequel ils se montrent plutôt réticents.

Par ailleurs, les champs de bataille se sont déplacés. Les opérations ne se déroulent plus en rase campagne, et ce sont dorénavant les villes et autres zones densément peuplées qui subissent les assauts des armes de destruction massives avec les effets collatéraux qui l'on se doit de déplorer.

Les producteurs d'armes nouvelles de type «bombe intelligente» dont la mise en œuvre

demande le déploiement d'un système de guidage à haute précision peuvent idéalement recourir à un encadrement juridique pour la prise en compte du concept de nécessité militaire par rapport aux exigences humanitaires, notamment les pertes et dommages incidents pendant l'exercice des opérations militaires.

Quel sera donc l'impact de l'usage de telles armes sur le Droit des conflits armés ? Une réponse adéquate à cette problématique entraînera un examen de la politique des opérations militaires.

1. L'évolution des systèmes d'armes et le droit des conflits armés

La recherche permanente d'une meilleure efficacité des armes a été une constante dans l'histoire de la guerre. Le souci majeur est l'économie sur la capacité des forces armées et les ressources de manière à venir à bout de leur adversaire (ennemis) tout en évitant la confrontation physique pour limiter les pertes.

Aujourd'hui, la maîtrise de l'usage des bombes dites intelligentes est devenue une nouvelle donnée dans l'ensemble des pays détenant cette technologie. Elle est motivée par une nouvelle dynamique d'interventions dans les opérations militaires se caractérisant par la combinaison d'un ensemble de paramètres que sont la présence massive des populations, l'importance de l'opinion publique et des médias, la transformation de l'aspect même des conflits et surtout l'apparition des nouvelles missions pour les forces armées qui doivent désormais intégrer la notion de maîtrise des effets des pertes et dommages incidents sur la population civile.

Aujourd'hui, la maîtrise de l'usage des bombes dites intelligentes est devenue une nouvelle

donnée dans l'ensemble des pays détenant cette technologie. Elle est motivée par une nouvelle dynamique d'interventions dans les opérations militaires se caractérisant par la combinaison d'un ensemble de paramètres que sont la présence massive des populations, l'importance de l'opinion publique et des médias, la transformation de l'aspect même des conflits et surtout l'apparition des nouvelles missions pour les forces armées qui doivent désormais intégrer la notion de maîtrise des effets des pertes et dommages incidents sur la population civile.

En effet, les forces armées ne sont peut-être pas les seules concernées par le respect du droit de la guerre. Les personnes en charge de la conception et de la fabrication des systèmes d'armes de type «bombe intelligente» devraient l'être également.

Les Protocoles Additionnels aux Conventions de Genève apportent une garantie contre la non-conformité intrinsèque des nouvelles armes développées au regard de la réglementation en obligeant les états partis à s'assurer que les pays utilisateurs seront en mesure de respecter les principes de proportionnalité d'une part, et de non-discrimination d'autre part.

L'objectif primordial recherché dans toute politique d'amélioration de l'armement a toujours été la volonté de réduire la capacité de défense de l'adversaire. Les observateurs pourront toutefois relever que les résultats obtenus se situent bien au-delà de ces attentes.

Pour illustrer notre propos, essayons de reculer un peu dans le temps, et situons-nous dans la Seconde Guerre Mondiale. Depuis la bataille d'Angleterre, les bombardements de l'Europe occupée et de l'Allemagne apparaissent comme le seul moyen dont disposent les Britanniques pour faire sentir le poids de la guerre à leur adversaire. Les bombardiers Vickers Wellington MKI de la Royal Air Force vont être utilisés dans le cadre de l'opération Millenium ayant eu pour cible la ville de Cologne : destructions massives!

Pour donner un coup d'accélérateur dans leur guerre contre le Japon, les Etats-Unis font exploser «Little Boy», la première bombe à fission nucléaire de l'histoire, sur la ville d'Hiroshima. Là aussi, des dégâts considérables sont constatés. Trois jours plus tard, c'est la ville de Nagasaki qui est détruite par le même type d'armement. Le Japon comme l'Allemagne, est vaincu.

Depuis, la course aux armements est lancée, le

droit international n'a pas encore pris la mesure de cette ampleur scientifique. Et le monde entier vit cet équilibre de la terreur avec un sentiment de guerre improbable et de paix impossible.

Autre aspect significatif de cette évolution : en 1944, il fallait 648 bombes larguées par 108 bombardiers B-17 pour détruire une cible, il n'en fallait que 175 lors de la guerre du Vietnam, avec les B-52. Durant la guerre du Golfe, les F-117 ont détruit 40% des cibles stratégiques attaquées en effectuant seulement 2% des sorties. Depuis la guerre du Golfe, les constructeurs américains n'ont cessé de multiplier leur panoplie de précision, tant pour les plates-formes de mise en œuvre que pour les armes et munitions de précision de type: JSOW, JDAM, WCMD, SFW ou JAASM.

Pourtant, le Droit International Humanitaire suggère qu'une attention particulière soit accordée aux méthodes et moyens de guerre, le choix de ceux-ci n'étant pas illimité (art. 35 et 36 du Protocole Additionnel I).

2. La problématique des champs de bataille

Comme nous avons déjà mentionné, les bombardements sur l'Allemagne et le Japon, par exemple, avaient déjà eu pour cadre des villes. L'opinion publique en a été fortement émue eu égard à l'ampleur des dégâts. Certes l'objectif réellement recherché était atteint: la victoire. Mais le Droit International Humanitaire préconise que l'on respecte, entre autres aspects, les principes de la proportionnalité et de la nécessité militaire.

Les villes et autres zones densément peuplées sont devenues les lieux d'actions militaires. Du fait de la complexité de la conduite des opérations dans un tel contexte, on a eu recours, de manière trop systématique, aux bombardements «aveugles». Il appartient aux Etats-majors d'évaluer le ratio des munitions utilisées avec les résultats concrets obtenus. Si nécessaire. Toujours est-il que des populations nombreuses sont affectées par ces affres.

Le Droit International Humanitaire recommande aux belligérants, dans le cadre des précautions dans l'attaque, d'épargner les populations civiles, les personnes civiles et les biens à caractère civil (article 57 du Protocole Additionnel n° 1). Cela est toutefois possible dans la mesure où cette catégorie de personnes est particulièrement protégée et le faire ne compromet en rien la victoire finale attendue.

Qu'en est-il alors de la mise en place d'une telle éventualité? Dans la pratique, cela n'est pas courant. Les pertes civiles seraient d'ailleurs minimales dans une telle approche.

A Bagdad en 1991, les images des bombardements de la coalition ont fait le tour du monde, soulevant la question des pertes civiles dans l'opinion publique.

Il a été rapporté dans les médias que, au nombre des tirs mal orientés en Afghanistan, des munitions étaient tombées sur le lieu où se déroulait un mariage.

En ex-Yougoslavie, un autre cas de tir mal dirigé a eu pour cible l'ambassade de Chine à Belgrade. L'on pouvait à juste titre craindre des remous d'ordre diplomatique.

Au Soudan, une usine de fabrication de produits pharmaceutiques a été la cible de bombardements de l'aviation américaine mal dirigés.

Ces cas de bombardements «ratés» ne sont que minimes au regard de l'histoire dense des conflits armés; ils devraient donc susciter une réflexion sérieuse des décideurs politiques et des concertations multilatérales.

Sans l'avoir voulu, les populations sont devenues des acteurs majeurs dans les crises actuelles et constituent avant tout des cibles indirectes. Comme nous l'avons déjà mentionné, la plupart des conflits armés se passent maintenant dans des zones urbaines ou périurbaines. Cette tendance conduit ces populations à devenir dès lors un enjeu, un outil voire un élément de déstabilisation pour les forces en présence dans ces nouveaux théâtres d'opérations urbaines. Elles sont devenues un centre de gravité, au même titre qu'un site stratégique donc un paramètre à maîtriser.

Près de la moitié de la population mondiale vit dans les villes. Ces proportions seraient même rehaussées dans les prochaines décennies. L'urbanisation croissante conduirait donc au développement des techniques, tactiques et entraînements relatifs à la guerre urbaine. Cela aurait pour effet à coup sûr de juguler un tant soit peu les phénomènes de dommage collatéraux.

3. La problématique de la fiabilité des nouvelles armes

L'évolution des systèmes d'armes a abouti à la mise au point des nouveaux types d'armement, aux performances techniques remarquable mais

avec une connotation humanitaire rapprochable des problèmes moraux ou éthiques.

Il est évidemment difficile de trouver le juste équilibre entre l'emploi des armes dites de précision et des effets collatéraux les plus réduits possibles.

Les bombes intelligentes sont censées être de grande précision, même en temps couvert. Elles sont guidées par des satellites de positionnement pour leur permettre de frapper leurs cibles à coup sûr. Elles ont pour vocation de suppléer la frappe «chirurgicale» à la frappe «aveugle». Malgré la destination qui leur est reconnue, ces bombes ne sont pas pour autant infaillibles. Des coordonnées de la cible mal programmées, un signal de satellite dévié ou brouillé par l'ennemi sont des interférences possibles à leur bon emploi.

La plupart des bombes intelligentes larguées contre les installations de défense antiaériennes et de communication irakiennes ont loupé leur cible de plus de cent mètres.

Un missile de type HARM destiné à frapper uniquement des systèmes de détection RADAR a touché une maison bulgare durant l'opération «Force Alliée».

En dépit de la mise en œuvre d'armes de précision, les aviations alliées n'ont pu éviter de faire des victimes civiles, soit à cause de la défaillance des armes soit à cause de mauvais choix de cibles.

De ce fait, ces défaillances donnent lieu à une «nouvelle guerre»: celle de l'information: montage médiatique, manipulation des médias, réaction de l'opinion publique.

Les nouvelles armes non létales, autre famille de ces armes modernisées ne sont pas non plus en reste. De par leur destination, elles visent essentiellement à perturber le comportement de l'être humain, sans lui porter un préjudice définitif. Elles sont constituées par tout système conçu et utilisé pour neutraliser ou annihiler les capacités d'action d'un individu ou d'un groupe sans provoquer de dommages conséquents ou irréversibles sur l'homme ou sur son environnement proche. Logiquement, on devrait observer une très faible probabilité de décès ou de lésions graves et un minimum de dommages collatéraux ou d'incidence sur l'environnement avec ce type d'armes.

Cependant sur le plan juridique, ces armes non létales peuvent souffrir quelques limites. Celles-ci

sont énoncées dans l'article 57 paragraphe 2b du protocole additionnel 1. Là encore, faute d'avoir sollicité la compétence des juristes ou conseillers juridiques dans le processus de fabrication de ces armes, ce qui est rarement accompli d'ailleurs, les états producteurs s'exposent à la critique.

Ces limites sont également spécifiées dans la Convention de Genève de 1980 relative à l'interdiction des armes inhumaines des effets traumatiques excessifs ou frappant sans discrimination. Pour les réacteurs de ces textes de droit, il n'est certes pas évident d'humaniser le champ de bataille, il est cependant patent de constater que les armements non létaux comportent de nouveaux dangers sur les personnes, leurs droits fondamentaux ainsi sur leur environnement. Ainsi, en novembre 2000, l'assemblée parlementaire de l'organisation du traité de l'Atlantique Nord (OTAN) et le CICR ont fait part de leurs préoccupations au sujet des problèmes que posaient les armes non létales en matière de contrôle des armements.

4. La conduite des opérations

Dans un univers surmédiatisé comme celui dans lequel nous nous trouvons, il ne se passe plus une opération qui ne soit examinée sur tous les contours. De la sorte, les règles d'engagement des forces se sont compliquées.

Il est très difficile d'atteindre un objectif «zéro mort» voulu par n'importe quel Etat-Major; un objectif «zéro défaut» convenable à l'opinion publique et qui conduirait à «zéro info» du côté des médias.

Les conflits ont été évalués depuis les bouleversements de la seconde moitié du vingtième siècle. Le concept de conflit de basse intensité a entraîné un profond réaménagement de la doctrine militaire. Les forces armées sont appelées à agir dans deux

sortes de champs: le champ physique et matériel qui est celui des opérations militaires classiques, et le champ psychologique ou immatériel qui suppose d'autres enjeux où la logique de valeur et de sens prime. Dès lors, quatre familles d'actions militaires peuvent être menées dans ces champs, aux trois niveaux stratégique, opérationnel et tactique:

- Des actions psychologiques destinées à agir sur le mental des acteurs et spectateurs des conflits
- Des actions de soutien dont le but est l'accompagnement des mesures politiques menées sur le théâtre, afin de contribuer à l'éradication des causes de la violence
- Des actions de contention ou d'inhibition afin d'empêcher les belligérants d'agir, sans pour autant s'attaquer à eux en tant qu'adversaires déclarés.
- Des actions de combat dont le but est de contraindre par la force l'adversaire.

L'objectif de destruction du potentiel d'un adversaire reste un objectif extrême et les armées doivent maintenant pouvoir agir en s'efforçant d'obtenir la maîtrise du conflit dans des domaines clés: maîtrise des espaces, des masses, des armements, de l'urgence, de l'information et des forces par le combat.

La maîtrise de la violence pour le contrôle de l'espace terrestre est une question de maîtrise de complexités nouvelles. Ainsi, il n'y a pas que des cibles matérielles, mais aussi immatérielles: comment agir sur les populations, les autorités locales? Quid de la scène internationale? A cela s'ajoute la complexité des modes d'action: passer sans préavis d'une action à caractère dissuasif à des opérations de force.

On a pu dénoncer le caractère terrifiant des bombardements sur la Serbie; la technologie ne permet pas toujours d'éviter toute atteinte à la population; mais la finalité avait été la maîtrise de la violence, ce qui avait de quoi faire honneur aux démocraties engagées dans ce conflit.

*Essai de droit international humanitaire présenté
au 4-eme cours militaire organisé par l' Institut
International de Droit Humanitaire - San Remo*

INFLUENȚA PIERDERILOR ȘI PAGUBELOR INCIDENTALE ÎN EVALUAREA UNEI OPERAȚII

Lt. col. Drahmane DIARRA (Mali)

Cpt. cdor. Pascal LEBARBIER (Franța)

Cpt. Victor KISSAMBOU-MAKANGA (Congo)

Introducere

Istoria comună a conflictelor armate și cea a legislației referitoare la acestea au cunoscut, practic, o evoluție paralelă. Astfel, cele mai vechi confruntări ale oamenilor își aflaseră, deja, contemporani care schițau semne de întrebare, care inițiau o abordare oarecare pentru a opri efectele dezastruoase ale acestora.

Când Henry Dunant a văzut la Solferino oroarea războiului specific epocii sale, el s-a gândit să creeze ceea ce a devenit, astăzi, această instituție respectabilă a Comitetului Internațional al Crucii Roșii (CICR).

Efectele devastatoare ale celui de-al doilea război mondial au accelerat procesul ce a dus la elaborarea Convențiilor de la Geneva din 1949. Războaiele de eliberare de pe toate teatrele de operații, cu o disproporție a mijloacelor, au făcut necesară elaborarea, în 1977, a celor două Protocoale Adiționale la Convențiile de la Geneva.

Multe alte texte de drept au apărut în mod concurent cu dezvoltarea mereu crescândă a metodelor de război și, în special, a noilor arme. Statele, sub privirea reprobatoare a comunității internaționale, se vedeau, deci, obligate să-și evalueze legitimitatea recurgerii la fosta armată, deși, sub acest aspect, ele se arată, mai degrabă, reticente și astăzi.

De altfel, nici zonele de operații nu mai sunt cele de altădată. Operațiile nu se mai desfășoară în teren liber ca înainte, iar orașele și alte zone dens populate sunt cele care suportă asalturile armelor de distrugere în masă cu efectele colaterale ce trebuie dezaprobată.

Producătorii de arme noi de tip „bombe inteligente“, a căror utilizare implică desfășurarea unui sistem de ghidare de mare precizie, pot, mult

mai bine, să recurgă la textele juridice pentru luarea în considerare a conceptului de necesitate militară în raport cu exigențele umanitare, îndeosebi în ceea ce privește pierderile și pagubele incidentale din timpul operațiilor militare.

Deci, care va fi impactul folosirii unor asemenea arme asupra Dreptului Conflictelor Armate? Un răspuns adecvat la această problemă va antrena o examinare a politicii operațiilor militare.

Evoluția sistemelor de arme și dreptul conflictelor armate

Căutarea permanentă a unei mai bune eficacități a armelor a reprezentat o constantă în istoria războiului. Preocuparea majoră este economia de forțe și resurse, astfel încât adversarul (inamicul) să fie învins, evitând, în același timp, confruntarea fizică pentru a-și limita pierderile.

Astăzi, stăpânirea utilizării bombelor inteligente a devenit un element strategic nou în toate țările care dețin această tehnologie. Ea este motivată de o nouă dinamică de intervenție în operațiile militare, ce se caracterizează prin combinarea unui ansamblu de parametri: prezența masivă a populațiilor, importanța opiniei publice și a mass-media, transformarea aspectului însuși al conflictelor și, mai ales, apariția noilor misiuni pentru forțele armate, care trebuie, de acum înainte, să integreze noțiunea de limitare a pierderilor și pagubelor incidentale produse populației civile.

Într-adevăr, forțele armate nu sunt, poate, singurele la care se referă respectarea dreptului războiului. Persoanele însărcinate cu conceperea și fabricarea sistemelor de arme, inclusiv a celor de tip „bombe inteligente“, ar trebui să fie, de asemenea, interesate de regulile juridice ale conflictelor armate.

Protocoloalele Adiționale la Convențiile de la Geneva conțin garanții pentru conformitatea noilor arme realizate cu regula care obligă statele-părți să se asigure că țările utilizatoare vor fi în măsură să respecte principiile de proporționalitate, pe de o parte, și de discriminare între obiectivele militare și bunurile civile, pe de altă parte.

Obiectivul primordial căutat în orice politică de îmbunătățire a armamentului a fost voința de a reduce capacitatea de apărare a adversarului. Observatorii vor putea, totuși, să remarce că rezultatele obținute se situează dincolo de aceste așteptări.

Pentru a ilustra acest fapt, să ne întoarcem în timp și să ne situăm în cel de-al doilea război mondial. De la bătălia Angliei, bombardarea Europei ocupate și a Germaniei apare ca fiind singurul mijloc de care dispun britanicii pentru a-l face pe adversarul lor să simtă greutatea războiului. Bombardierele Vickers Wellington MKI de la Royal Air Force vor fi utilizate în cadrul operației Millenium, având ca țintă orașul Köln: distrugerii în masă!

Pentru a accelera războiul împotriva Japoniei, SUA vor exploda „Little Boy“, prima bombă cu fisiune nucleară din istorie, deasupra orașului Hiroshima. Și în acest caz, sunt constatate pagube considerabile. Trei zile mai târziu, orașul Nagasaki este distrus de același tip de armament. Japonia, ca și Germania, este învinsă.

Din acest moment, este lansată cursa înarmărilor. Dreptul internațional nu a putut încă măsura această amploare a implicării științifice în elaborarea de arme noi, iar lumea întreagă trăiește acest echilibru al terorii cu un sentiment de război improbabil și de pace imposibilă.

Alt aspect semnificativ al acestei evoluții: în 1944 erau necesare 648 de bombe lansate de 108 bombardiere B-17 pentru a distruge o țintă, în războiul din Vietnam au fost necesare doar 175 cu B-52. În războiul din Golf, F-117 au distrus 40% din țintele strategice atacate, efectuând doar 2% din ieșiri.

De la războiul din Golf, constructorii americani și-au multiplicat neîncetat panopia de precizie, atât pentru platformele de utilizare, cât și pentru arme și muniții de precizie de tip: JSOW, JDAM, WCMD, SFW sau JAASM.

Totuși, Dreptul Internațional Umanitar sugerează să se acorde o atenție deosebită metodelor și mijloacelor de război, alegerea acestora nefiind un drept nelimitat al statelor (art.35 și 36 din Protocolul Adițional I).

Problematika zonei de operații

Așa cum am menționat anterior, bombardarea Germaniei și Japoniei, de exemplu, avusese drept cadru orașele. Opinia publică a fost deosebit de impresionată de amploarea pagubelor. Cu siguranță, obiectivul căutat în mod real era atins: victoria. Dar, Dreptul Internațional Umanitar preconizează respectarea, între altele, a principiilor proporționalității și necesității militare.

Orașele și alte zone dens populate au devenit teatre ale acțiunilor militare. Datorită complexității conducerii operațiilor într-un asemenea context, s-a recurs, într-o manieră prea sistematică, la bombardamente „oarbe“. Statelor Majore le revine obligația de a evalua raportul de eficacitate dintre munițiile utilizate și rezultatele concrete obținute, raport atât de necesar pentru evaluarea eficienței militare, dar care nu ține cont de suferințele produse civililor nevinovați.

Dreptul Internațional Umanitar recomandă beligeranților, în cadrul precauțiilor în atac, să cruțe populația civilă și bunurile cu caracter civil (articolul 57 din Protocolul Adițional nr. I). Aceasta este posibilă în măsura în care categoria de persoane menționată este protejată în mod special și nu se compromite cu nimic victoria finală așteptată.

Ce se întâmplă, totuși, în realitate? În practică, precauțiile în atac nu sunt întotdeauna avute în vedere. Pierderile civile ar fi, de altfel, minime în cazul în care ele ar fi aplicate cu scrupulozitate.

La Bagdad, în 1991, imaginile bombardamentelor Coaliției au făcut înconjurul lumii, opinia publică ridicând problema pierderilor civile.

În media s-a comentat că, din cauza tirurilor prost orientate, în Afghanistan, munițiile au căzut pe locul unde se desfășura o nuntă.

În fosta Iugoslavie, un alt caz de tir prost dirijat a avut ca țintă ambasada Chinei din Belgrad. Pe bună dreptate, ne puteam teme de o ripostă de ordin diplomatic.

În Sudan, o fabrică de produse farmaceutice a fost ținta bombardamentelor prost dirijate ale aviației americane.

Aceste cazuri de bombardamente „ratate“ sunt doar câteva în cadrul dens al istoriei conflictelor armate; ele ar trebui, deci, să suscite o judecată serioasă din partea factorilor de decizie politică și a coaliției multilaterale.

Fără a dori acest lucru, populațiile au devenit actori majori în crizele actuale și constituie, înainte de orice, ținte indirecte. Așa cum am arătat, majoritatea conflictelor armate au loc, acum, în zone urbane sau preurbane. Această tendință face ca populațiile să devină, din acest moment, o miză, un instrument, chiar un element de destabilizare pentru forțele prezente în aceste noi teatre de operații urbane. Ele au devenit un centru de greutate, precum o zonă strategică, deci, un parametru ce trebuie stăpânit.

Aproape jumătate din populația mondială trăiește în orașe. Această proporție va spori în deceniile viitoare. Urbanizarea crescândă va duce, deci, la dezvoltarea tehnicilor, tacticilor și antrenamentelor referitoare la războiul urban. Acest fapt va avea ca efect cert o diminuare a fenomenelor de daune colaterale.

Problematika fiabilității armelor noi

Evoluția sistemelor de arme a ajuns la realizarea unor noi tipuri de armament, cu performanțe tehnice remarcabile, dar cu o conotație umanitară apropiată de problemele morale sau etice.

Este, în mod evident, dificil de găsit un echilibru just între utilizarea armelor așa-zise de precizie și efectele colaterale reduce.

Bombele inteligente sunt considerate a fi de mare precizie, chiar pe timp noros. Ele sunt ghidate prin sateliți de poziționare pentru a permite lovirea sigură a țintelor și au caracteristica de a înlocui cu lovituri „chirurgicale“ loviturile „oarbe“. În ciuda destinației care le este recunoscută, aceste bombe nu sunt, totuși, infailibile. Existența unor coordonate ale țintei prost programate, a unui semnal de satelit deviat sau bruiat de inamic pot constitui interferențe pentru precizia acestora.

Majoritatea bombelor inteligente lansate împotriva instalațiilor de apărare antiaeriană și de comunicații irakiene au ratat țintele cu peste o sută de metri.

O rachetă de tip HARM, menită să lovească doar sisteme de detecție RADAR, a lovit o casă bulgară în cursul operației „Allied Force“. În ciuda utilizării armelor de precizie, aviațiile aliate nu au putut evita victimele civile, fie din cauza defectelor armelor, fie din cauza unei proaste alegeri a țintelor.

Din acest motiv, defectele amintite creează un „nou război“: cel al informației - montajul mediatic,

manipularea media, reacția opiniei publice.

Noile arme nonletale, o altă familie a acestor arme modernizate, fac parte din aceeași categorie. Prin rolul lor, ele vizează, în esență, perturbarea comportamentului uman, fără a-i provoca un prejudiciu definitiv. Ele sunt constituite din orice sistem conceput și utilizat pentru a neutraliza sau anihila capacitatea de acțiune a unui individ sau a unui grup, fără a provoca daune importante sau ireversibile asupra omului sau asupra mediului înconjurător. În mod logic, ar trebui să se observe o probabilitate foarte mică de deces sau de leziuni grave și un minimum de pagube colaterale sau de incidență asupra mediului cu acest tip de arme.

Totuși, pe plan juridic, aceste arme nonletale, atât de utile în lupta urbană, pot suferi câteva limitări atunci când sunt utilizate pentru apărarea ordinii publice. Acestea sunt enunțate în articolul 57 paragraful 2b din Protocolul Adițional I. Și în acest caz, deoarece nu s-a solicitat avizul juriștilor sau al consilierilor juridici în procesul de fabricare a acestor arme (lucru care, de altfel, se întâmplă rareori), statele producătoare de astfel de arme se expun criticilor opiniei publice.

Aceste limite sunt specificate, de asemenea, în Convenția de la Geneva din 1980 referitoare la interzicerea armelor inumane, care provoacă efecte traumatice excesive sau care lovesc fără discriminare. Deși textele juridice menționate au scopul de a umaniza câmpul de luptă, nu putem să nu facem, totuși, constatarea că armamentul nonletal comportă noi pericole asupra tuturor persoanelor, asupra drepturilor lor fundamentale, precum și asupra mediului lor. Astfel, în noiembrie 2000, Adunarea Parlamentară a NATO și CICR au informat despre preocuparea lor pentru problemele ridicate de armele nonletale în materie de control al armamentelor.

Conducerea operațiilor

Într-un univers supramediatizat, precum cel în care ne aflăm, nu mai are loc nici o operație care să nu fie examinată pe toate părțile. Prin urmare, regulile de angajare a forțelor s-au complicat.

Este foarte dificil să se atingă un obiectiv de tip „zero morți“, dorit de orice Stat Major. El este un obiectiv „zero defecte“, convenabil opiniei publice și care ar conduce la un „zero informații“ pentru media.

Conflictele au evoluat din momentul

schimbărilor din cea de-a doua jumătate a secolului douăzeci. Conceptul de conflict de mică intensitate a antrenat o transformare profundă a doctrinei militare. Forțele armate sunt chemate să acționeze în două feluri de câmpuri: câmpul fizic și material, care este cel al operațiilor militare clasice și câmpul psihologic sau imaterial, care presupune alte mize, unde logica de valoare și de sens are întâietate. Din acest moment, patru familii de acțiuni militare pot fi duse în aceste câmpuri, pe cele trei niveluri: strategic, operațional și tactic:

- ◆ acțiuni psihologice, destinate să acționeze asupra mentalului actorilor și spectatorilor din cadrul conflictelor;
- ◆ acțiuni de sprijin, al căror scop este alăturarea de măsuri politice aduse în teatrul de operații, pentru a contribui la eradicarea cauzelor violențelor;
- ◆ acțiuni de tensionare sau de inhibare, pentru a-i împiedica pe beligeranți să acționeze, fără a-i înfrunta în calitate de adversari declarați;
- ◆ acțiuni de luptă al căror scop este constrângerea prin forță a adversarului.

Obiectivul de distrugere a potențialului unui adversar rămâne unul extrem, iar forțele armate trebuie, astăzi, să poată acționa încercând să obțină gestionarea conflictului în domenii-cheie: stăpânirea spațiilor, a maselor, a armamentului, a urgenței, a informației și a forțelor prin luptă.

Gestionarea violenței pentru controlul spațiului terestru este o problemă de dominare a unor complexități noi. Astfel, nu există numai ținte materiale, dar și imateriale: cum să se acționeze asupra populațiilor, asupra autorităților locale? Problema scenei internaționale? La acestea se adaugă complexitatea modurilor de acțiune: trecerea fără preaviz de la o acțiune cu caracter descurajator la operații de forță.

S-a putut denunța caracterul terifiant al

bombardamentelor asupra Serbiei; tehnologia nu permite întotdeauna să se evite orice daună adusă populației; dar, finalitatea a fost aceea de a domina violența, fapt ce a onorat democrațiile angajate în acest conflict.

Concluzie

Reperete istorice în conducerea ostilităților și problematica folosirii forței au creat următoarea preocupare: cum poate interveni forța armată în câmpurile de luptă actuale? Așa cum am menționat, acestea au drept cadru, în cea mai mare parte a cazurilor, aglomerările urbane.

În fața protestului general imputabil numeroaselor „ratări“, se impun situații noi. Problema majoră a intervențiilor militare este aceea de a rezolva ecuația dintre reușita operației, protecția forțelor angajate și protecția populațiilor civile (inclusiv a bunurilor). Într-un cadru de utilizare a armelor clasice (adică, letale), prima preocupare este victoria, fără a se gândi la mediu. Când se caută creșterea securității civililor necombatanti, protecția forțelor este alterată.

Se pare că, pentru a minimiza factorul risc, ideal ar fi să se recurgă mai mult la arme nonletale, căci, sub un anumit prag de violență, sistemele de arme tradiționale devin inoperante sau inadaptate. Folosirea armamentului nonletal ar prezenta, în acest caz, avantajul de a extinde evantaiul ripostelor posibile între convențional și neputința cvasitotală.

Totuși, deoarece acțiunea militarilor nu se înscrie în logica menținerii ordinii, ci în cea de restabilire sau de menținere a păcii, recurgerea la acest tip de armament nu poate fi exclusivă.

Numai respectarea principiilor umanitare ale proporționalității și ale necesității militare poate determina o reexaminare a conducerii operațiilor.

*Lucrare prezentată în cadrul cursului militar
avansat de Drept al conflictelor armate de la Institutul
Internațional de Drept Umanitar - San Remo*

EXTERNALIZAREA UNOR ACTIVITĂȚI DE MENTENANȚĂ A TEHNICII ȘI ECHIPAMENTELOR MILITARE

Colonel ing. Vasile AIOANEI

Supportul logistic al trupelor pe timp de pace, în situații de criză sau la război are următoarele componente¹: aprovizionarea; transporturile; mentenanța; asistența medicală; asistența sanitar-veterinară; asigurarea financiară; asigurarea căilor de comunicații; cartiruirea trupelor și adăpostirea animalelor.

În concepția logistică a Armatei României, de altfel, ca și a celorlalte armate din NATO, se pune problema externalizării anumitor activități, precum transporturile, mentenanța, asistența medicală și sanitar-veterinară, întreținerea și reparațiile cazărmilor, hrănirea efectivelor și spălarea ținutei și lenjeriei.

Nu este mai puțin adevărat că aceste activități ale suportului logistic, într-o măsură mai mare sau mai mică, au fost executate, de-a lungul timpului, de agenți economici de stat sau privați, dar nu a existat o concepție unitară privind prestarea acestor servicii în beneficiul armatei de către agenții economici.

Mentenanța, componentă principală a suportului logistic, include următoarele activități²: controlul tehnic, testarea/diagnosticarea, întreținerea, clasificarea operațională, recuperarea și evacuarea, repararea, reconstrucția/reasamblarea și reclamațiile.

De asemenea, pot fi incluse în activitățile de mentenanță și cele referitoare la conservarea și deconservarea tehnicii și echipamentelor militare.

Conform aceleiași instrucțiuni privind mentenanța, în funcție de tipul tehnicii, gradul de uzură și volumul de manoperă, de regulă, se execută reparații și revizii. Reparațiile pot fi de nivelul 1 – Rp N1, nivelul 2 – Rp N2 și nivelul 3 – Rp N3.

Analizând activitățile de mentenanță menționate mai sus, nu se poate vorbi de externalizarea mentenanței, ci de externalizarea unor activități de mentenanță, cum ar fi reparațiile și reviziile și, în mod deosebit, a reparațiilor de nivel 2 și 3. Pot

fi externalizate, în unele situații, pentru tehnică foarte complexă, unicat, activitățile efectuate pentru determinarea stării tehnice și de întreținere a echipamentelor care sunt definite ca activități de testare, iar costurile pentru achiziționarea aparaturii de diagnosticare ar fi prohibitive.

Celelalte activități de mentenanță nu pot fi externalizate și trebuie executate, în continuare, de operatorii echipamentelor sau de personalul tehnic ce încadrează subunitățile (unitățile) de mentenanță.

În concluzie, ar fi mai corect să definim procesul de externalizare din domeniul mentenanței, nu „externalizarea mentenanței”, ci „externalizarea unor activități de mentenanță”.

Această externalizare nu trebuie percepută ca o noutate în armata română, deoarece, chiar înainte de 1989, reparațiile la tehnica comună cu economia puteau fi executate la diferite întreprinderi economice specializate în reparații. Noutatea constă în amploarea și coerența ce trebuie date acestui proces.

Având în vedere diversitatea tehnicii și echipamentelor militare, vechimea mării majorității, lipsa unor agenți economici care să poată prelua repararea unor anumite categorii de tehnică cu vechime mare și proveniență din import, în mod deosebit din fosta URSS, este necesar ca pentru fiecare categorie de tehnică în parte să fie stabilită modalitatea externalizării.

În cadrul Serviciului Logistic al Forțelor Terestre au existat preocupări pentru studiul comparativ al executării reparațiilor în unitățile de mentenanță ale armatei cu cele din economia națională.

Astfel, în anul 2002 s-a solicitat unui număr de 19 agenți economici specializați în producerea și repararea diferitelor categorii de tehnică specifică Forțelor Terestre (blindate, autocamioane, autospeciale, armament, tehnică de transmisiuni etc.) să comunice posibilitatea executării unor

reparații în anumite condiții și doar cinci au dat răspunsuri ferme privind posibilitatea executării lor, ceilalți invocând diferite motive, cum ar fi:

□ lipsa documentației, a tehnologiilor de reparații și a SDV-urilor adecvate;

□ personal tehnic productiv insuficient de calificat pentru executarea diverselor tipuri de lucrări;

□ aprovizionarea greoaie cu diferite piese de schimb, din cauza eliminării lor din producția curentă;

□ necunoașterea numărului de reparații ce se execută anual, cu o perspectivă de 3 – 4 ani.

Din aceste răspunsuri se constată că, deși se exprimă dorința de a efectua reparațiile, motivele invocate au fost obiective, mai ales că nu le-au putut fi propuse decât cantități mici de tehnică pentru executarea reparațiilor, datorită insuficienței fondurilor.

Din analiza costurilor în unitățile de mentenanță cu cele propuse de agenții economici, a rezultat că cele din economie erau cu 30% până la 100% mai mari, sau chiar mai mult, datorită regiei mari practicate, necesității fabricării unor SDV-uri, a pregătirii suplimentare a personalului, a ratei profitului etc.

Analizând toate aceste aspecte, se poate realiza o clasificare a tehnicii și echipamentelor în trei mari categorii, în funcție de gradul și eficiența externalizării reparațiilor:

a) tehnică la care reparațiile, practic, nu pot fi externalizate;

b) tehnică la care reparațiile se pot executa și la agenții economici, și în unitățile de mentenanță ale armatei;

c) tehnică nouă la care producătorul asigură mentenanța atât în garanție, cât și în postgaranție.

În prima categorie intră următoarele tipuri de tehnică:

□ o parte din tehnica importată din fosta URSS (autospeciale diferite, îndeosebi cele de radiolocație, tehnică de geniu pe șasiuri blindate, tancuri și derivate ale acestora, tractoare de artilerie etc.);

□ tehnică fabricată în țară, ai cărei producători au dat faliment sau și-au schimbat profilul producției (poduri pe pontoane, autospeciale NBC, stații și autostații radio în fonie, diferite categorii de armament, aparatură optică etc.);

□ tehnică pentru care agenții economici, colaboratori pe orizontală ai unor producători de

tehnică militară, nu mai fabrică piese de schimb și subsansabluri componente, situație întâlnită la majoritatea tehnicii fabricate înainte de 1989;

□ tehnica fabricată înainte de 1989 în bazele centrale de reparații ale armatei, actualele centre de mentenanță (autoateliere, autospeciale lucru stat major, tractoare de artilerie, diferite categorii de armament, macarale pe șenile etc.).

La aceste tipuri de tehnică nu se recomandă externalizarea reparațiilor, ci continuarea executării acestora în unitățile armatei, utilizându-se piesele de schimb existente în depozite, cele fabricate în aceste unități și cele provenite din canibalizarea altor mijloace de același tip. Marea parte a acestei categorii are resursa terminată și nu merită a se cheltui fondurile alocate, în mod inutil, deoarece urmează a fi scoase din dotare.

Totuși, autoatelierele AITT, ADMS, M-3 pe șasiu de DAC 665T pot fi modernizate cu utilaje noi, cu SDV-uri adecvate tipurilor noi de tehnică de luptă sau modernizată.

În cea de-a doua categorie sunt următoarele tipuri de tehnică:

□ tehnică din import pentru care agenții economici au documentație de reparații (tancuri T55 și derivate, autotractoare TATRA COLOS, autoîncărcătoare frontale etc.);

□ tehnica din producție internă (tancuri TR 85, TR 77, autocamioane și autospeciale din familia DAC, transportoare amfibii blindate, autoturisme de teren, tunuri, obuziere, armament de infanterie, aparatură optică etc.).

A treia categorie include tehnica nouă produsă sau modernizată pentru care producătorul asigură și mentenanța acesteia:

□ din import (fregatele, sistemul antiaerian „Gepard”, autostațiile radio și radioreleu pe șasiu de „Chevrolet”, aparatură optică tip pasiv etc.);

□ din producția internă realizată în cooperare cu firme de prestigiu din străinătate (sistemul antiaerian 2x35 mm „Oerlikon”, tancul TR 85 M1, mașina de luptă a infanteriei MLI – 84 M, stații și autostații radio cu salt de frecvență, aparatură electrono-optică etc.)

În urma analizei fiecărui tip și marcă de tehnică și în funcție de o serie de condiții concrete, cum ar fi: existența agenților economici capabili să ofere servicii de reparații de calitate, posibilitatea asigurării SDV-urilor, documentației de reparații și pieselor de schimb de către prestatorii de servicii, practicarea de către agenții economici a

unor prețuri rezonabile, posibilitatea acestora de a executa reparații în afara teritoriului național, obiectivele propuse, se poate trece la externalizarea unor activități de mentenanță și în mod deosebit a reparațiilor.

O dificultate majoră în externalizarea reparațiilor o constituie faptul că o mare parte a agenților economici producători nu și-a creat și capacități de reparații, iar dispariția unor agenți economici colaboratori face ca preluarea serviciilor de reparații să fie dificilă.

Chiar și în condițiile de externalizare a tehnicii de la punctele „b” și „c”, reparațiile de nivel 1, în marea lor majoritate, trebuie să fie făcute de beneficiar, având în vedere:

- frecvența mare a defecțiunilor și caracterul lor aleatoriu;
- posibilitatea executării acestora atât în cazarmă cât și în teren, fără a fi necesare utilaje complexe;
- necesitatea executării remedierilor în termen scurt, mai ales pe câmpul de luptă;
- costul redus al reparației, când se execută de către operator, împreună cu personalul specializat al unității;
- creșterea stării de operativitate a tehnicii, când operatorul nu doar semnalează defecțiunile, ci poate să și participe la remedierea lor.

Acest proces de externalizare trebuie să se facă treptat și să crească în amploare, pe măsură ce tehnica și echipamentele existente vor fi casate și se vor introduce în dotare noi tipuri de tehnică și echipamente, producătorul asigurând beneficiarul că va acorda asistență tehnică pe toată durata de viață a produsului și cuprinzând posibilitățile de executare a reparațiilor, reviziilor sau modernizărilor.

Externalizarea unor activități de mentenanță și, în mod deosebit, a reparațiilor trebuie să se facă într-o concepție unitară, în strânsă corelație cu externalizarea celorlalte activități din domeniul logisticii, și care să fie parte componentă a Doctrinei Logistice a Armatei României. Aceasta trebuie să fie parte integrantă a politicii referitoare la mentenanță, să echilibreze necesitățile operaționale cu resursele din timp de pace, pentru asigurarea unei stări de operativitate ridicate a echipamentelor și a unei soluții eficiente ca preț de cost.

În activitatea de mentenanță trebuie să fie aplicate strategii combinate, care să rezulte din combinarea strategiilor pure (strategia mentenanței

productive totale, strategia restrângerii activităților de mentenanță, strategia de concentrare a activității de mentenanță, strategia de subcontractare a mentenanței, strategia mentenanței bazate pe fiabilitate și cea a achiziționării tehnicii și echipamentelor noi).

Pentru ca externalizarea să se desfășoare coerent și să aibă finalitatea dorită, este necesar să fie luate măsuri cum ar fi:

- realizarea unui cadru legal corespunzător, care să permită o mai mare fluentă în încheierea contractelor de servicii de mentenanță cu diferiți agenți economici;
- identificarea agenților economici care doresc și au capacitatea de a executa reparații la tipurile de tehnică stabilite, precum și stabilirea costurilor orientative;
- stabilirea tipurilor de tehnică ce urmează a se repara la agenții economici;
- prevederea în bugetul apărării a fondurilor necesare, în funcție de obiectivele pe termen scurt și lung referitoare la externalizare, provenind de la faptul că asigurarea cu piese de schimb și materiale reprezintă doar 20 – 25% din costul total al reparației;
- realizarea unei baze de date la nivelul Comandamentului Logistic Întrunit și al categoriilor de forțe, care să cuprindă informații utile despre agenții economici prestatori de servicii de reparații;
- stabilirea condițiilor pe care trebuie să le îndeplinească orice agent economic care prestează activitate de reparații în folosul armatei;
- încheierea contractelor pentru reparațiile de nivel 2 și 3 al echipamentelor majore de către categoriile de forțe ale armatei;
- inițierea unui parteneriat public – privat pentru mentenanța de nivel general.

Externalizarea acestor activități înseamnă, la nivelul categoriilor de forțe, atribuțiuni suplimentare referitoare la planificarea fondurilor, încheierea de contracte cu agenții economici, monitorizarea acestora, soluționarea reclamațiilor unităților beneficiare.

Centrele de mentenanță ale Comandamentului Logistic Întrunit nu trebuie să fie desființate, deoarece pot să îndeplinească și alte sarcini, pe lângă cele de reparații, cum ar fi:

- fabricarea unor piese de schimb pentru care prețurile solicitate de agenții economici sunt prohibitive;

- rodajul tehnicii noi intrate în înzestrare;
- conservarea, păstrarea și deconservarea tehnicii din rezerva strategică;
- preluarea reparațiilor unor agenți specializați care au dat faliment și nu există posibilitatea încheierii, în termen scurt, a altor contracte cu alți prestatori;
- asistență tehnică unităților aflate în misiuni internaționale.

În încheiere se poate spune că externalizarea unor activități de mentenanță este un proces foarte complex, mult mai complex decât externalizarea altor activități din logistică, ce trebuie monitorizat

cu mare atenție, pentru ca operativitatea tehnicii să fie menținută, și chiar să crească, în condițiile unor costuri eficiente.

NOTE

¹ L – 1 **Regulamentul logisticii acțiunilor militare**, București, 1999, p.7.

² L – 11, **Instrucțiuni privind mentenanța tehnicii și echipamentelor din înzestrarea Ministerului Apărării Naționale pe timp de pace, în situații de criză și război**, București, 2000, p. 10.

PROTECȚIA ȘI SECURITATEA MEDIULUI ÎN DREPTUL INTERNĂȚIONAL

Mirela ATANASIU

Protecting the environment is essential for the quality of life of current and future generations. The challenge is to combine this with continuing economic growth in a way which is sustainable over the long term. The international environment policy must be based on the belief that high environmental standards stimulate innovation and business opportunities. A sustainable environment depends on individual citizens being personally committed, so involving them in decision-making on environmental protection is a priority. Public participation is a central element in the common procedures applying across the world for assessing the environmental impact of public sector policies and programmes and of investment projects.

Protecția mediului înconjurător reprezintă unul dintre cei mai importanți factori de securitate. Astăzi, nu se mai poate vorbi de o securitate a ființei umane și a comunităților umane fără o securitate corespunzătoare a mediului. Ne aflăm într-o etapă în care mediul ambiant este agresat din toate direcțiile: fonic, chimic, biologic, prin poluare etc. Dar, mai ales, mediul este agresat printr-o birocrație excesivă, care creează un adevărat labirint legislativ, normativ etc. La ora actuală, protecția mediului ambiant se realizează pentru factorii de mediu care se află sub suveranitatea ori jurisdicția națională (atmosfera, apa, solul, fauna etc.), cu precădere, în baza legii interne, iar pentru factorii de mediu situați în afara jurisdicției naționale, protecția are loc în conformitate cu tratatele internaționale în vigoare, în cadrul cooperării dintre state. Totuși, poluarea nu cunoaște granițe, iar anumiți factori de mediu, cum ar fi apele ce străbat mai multe țări sau pădurile din zonele de frontieră, fauna sălbatică, marea teritorială etc., determină ca legislației

internaționale să-i revină un rol din ce în ce mai mare.

Creșterea importanței legii internaționale a protecției mediului are ca premise problemele globalizării protecției mediului natural, care sunt legate de doi factori interrelaționați: interdependența ecologică și economică.

Principalele probleme ale mediului sunt:

- schimbările pe care le suferă clima;
- rarefierea și diminuarea stratului de ozon din stratosferă;
- reducerea biodiversității (multe specii de plante și animale aflate pe cale de dispariție, în zona faunei numărându-se 53% din speciile de pești, 45% din cele de reptile, 42% din cele de mamifere și 42% din cele de amfibiene);
- emisiile acide;
- oxidanții fotochimici și alte efecte ale ozonului din troposferă;
- managementul apelor dulci;
- degradarea pădurilor;
- pericolele pentru zonele de coastă și managementul acestora;
- reducerea deșeurilor și ameliorarea managementului lor;
- stresul urban;
- riscurile chimice;
- accidente majore.

Dezvoltarea legislației internaționale a mediului poate fi împărțită în două faze: prima, cea din anii 1972-1992, care a constat în trezirea conștiinței asupra acestei probleme la Conferința Națiunilor Unite de la Stockholm asupra mediului uman (1972) și cea de-a doua, din 1992 până în prezent. Perioada din urmă a fost inițiată prin negocierile de la Conferința Națiunilor Unite asupra dezvoltării și mediului de la Rio de Janeiro (UNCED), care a ieșit în evidență prin preocupările pentru o dezvoltare susținută și include faza curentă de îmbinare a instrumentelor specifice pieței economice cu respectarea mediului.

Principale schimbări climatice ce amenință civilizația

Climatul unei planete este decis de masa sa, distanța până la Soare și compoziția atmosferică. În ultimii 400.000 de ani, climatul Pământului a fost schimbător, cu diferențe mari de temperatură, trecând de la un climat călduț la o perioadă glacială în câteva zeci de ani. Acestea dovedesc că, în orice moment, datorită unor „catalizatori”, care, în cazul nostru, sunt poluanții, clima poate fi forțată la schimbări radicale.

Degradarea mediului continuă să afecteze grav echilibrele naturale ale Terrei. Cele mai simple exemple ale transformării decisive în intensitate și extensie a problemelor contemporane de mediu sunt cele referitoare la încălzirea globală și la subțierea stratului de ozon. Încălzirea globală este provocată de acumularea în atmosferă a unor cantități periculoase de gaze (dioxid de carbon, metan, oxid de azot și sulf, clorofluorocarbonați), ajungându-se treptat la producerea unui „efect de seră” (inclusiv la topirea catastrofală a calotelor polare, ridicarea nivelului mărilor, pierderea fertilității solurilor). Subțierea stratului de ozon permite razelor ultraviolete să determine efecte asemănătoare încălzirii globale.

Acțiuni întreprinse la nivel global

Lucrările și documentele Conferinței ONU asupra mediului uman din 1972, de la Stockholm (la care a participat și România), subliniază că:

- omul (...) deține capacitatea fizică ce îi permite oportunitatea de a evolua intelectual, moral, social și spiritual;
- protecția și îmbunătățirea mediului uman este o problemă majoră care afectează bunăstarea oamenilor și dezvoltarea economică globală;
- s-a ajuns la un punct în istorie în care trebuie să ne conturăm acțiunile în lume cu mai multă grijă față de ambient¹.

Conferința ONU privind mediul înconjurător și dezvoltarea (UNCED), din iunie 1992, de la Rio de Janeiro, a constituit un eveniment major în cadrul preocupărilor pentru asigurarea unei dezvoltări socio-economice durabile, care să respecte standardele de mediu. La această conferință, dialogul s-a dus între trei categorii de participanți: state industrializate, state în curs de dezvoltare și state aflate în tranziție spre o economie de piață.

În urma acesteia, au fost adoptate două tipuri de documente: instrumente juridice (Convenția asupra diversității biologice și Convenția asupra schimbărilor climatice) și documente programatice (Declarația de la Rio asupra mediului și dezvoltării, Agenda 21).

Printre principiile acestei conferințe² se numără:

- În conformitate cu Carta ONU și principiile legislației internaționale, statele au dreptul suveran de a-și exploata resursele în conformitate cu politicile proprii de dezvoltare și mediu și responsabilitatea de a desfășura activitățile din jurisdicție fără a cauza vătămări ale mediului;
- Dreptul de dezvoltare să fie exercitat cu îmbinarea cerințelor dezvoltării cu mediul ambiant pentru generațiile prezente și viitoare;
- Pentru o dezvoltare susținută, protecția mediului trebuie să constituie o parte integrantă a sistemului de dezvoltare, și nu izolată;
- Statele trebuie să coopereze pentru protejarea, conservarea și restaurarea integrității ecosistemului mondial;
- Problemele de mediu sunt cel mai bine manevrate cu participarea tuturor cetățenilor;
- Resursele naturale și de mediu ale populațiilor oprimate, dominate sau sub ocupație trebuie protejate;
- Pacea, dezvoltarea și protecția mediului sunt interdependente și indivizibile.

Agenda 21 cuprinde un plan realizat pe 20 de ani, conținând probleme variate:

- dimensiunea socio-economică, sănătatea, demografia;
- protecția și promovarea sănătății umane;
- conservarea și administrarea resurselor (aer, apă, păduri, produse chimice, deșeuri etc.).

Amendarea Tratatului de la Roma din 1987 pentru introducerea în problematica mediului de măsuri de armonizare legislativă și standarde de mediu a determinat crearea Agenției pentru Protecția Mediului a Comunităților Europene.

Convenția de la Viena pentru protejarea stratului de ozon este un alt document deosebit de important privind securitatea mediului ambiant. Descoperirea fisurii din stratul de ozon de deasupra Antarcticii a dus la intense negocieri interguvernamentale. Atunci a luat ființă și Protocolul de la Montreal care stipula reducerea de emanații chimice dăunătoare.

În 1982, la Nairobi, a avut loc o continuare a Conferinței de la Stockholm. Între altele, s-a

stabilit, la Conferința pentru Dezvoltare și Mediu, ca sintagma „mediu uman” să fie înlocuită cu cea de „mediu și dezvoltare”, care exprimă mai clar importanța mediului în dezvoltarea societății.

În 1992, lucrările Convenției Națiunilor Unite asupra schimbării climei au dus la negocieri ce priveau controlul emisiilor de gaze, în special al dioxidului de carbon și al acțiunii de despădurire. Același an a găzduit Convenția pentru biodiversitate, cu scopul de a face publice distrugerile prin poluare a habitatelor unor specii pe cale de dispariție.

Determinarea respectării legislației internaționale referitoare la protecția mediului

Termenul de „determinare”, în acest context, se referă la măsurile luate pentru asigurarea îndeplinirii obligațiilor legale internaționale sau obținerea acestui rezultat printr-un organism împuternicit. Inițial, principiile generale ale responsabilității statelor și înțelegerile dintre acestea au fost de ajuns. Dar determinarea este necesar să crească pe măsură ce vătămarea mediului trece de frontiere, iar atunci necesită implicarea unui organism internațional. Determinarea include o arie largă de forme: difuzarea informației, monitorizare, verificare și inspecție. Organizațiile neguvernamentale au un rol important în determinarea îndeplinirii obligațiilor de mediu. Acestea supraveghează ca guvernele să-și respecte promisiunile cu privire la protecția mediului. Odată cu creșterea informării publicului cu privire la mediu, și acesta a obținut un rol în asigurarea protejării mediului.

Concluzii

În pofida numărului mare de tratate, nu s-a realizat o dezvoltare de conținut substanțială, iar problemele răspunderii și competenței pentru daune aduse mediului nu și-au găsit o rezolvare corespunzătoare la nici un nivel. Este necesar ca, din toate aceste tratate, convenții, înțelegeri etc., să se elaboreze, la nivel global, o legislație coerentă și eficientă, care să fie coordonată de un organism internațional cu reprezentanți ai tuturor statelor, indiferent de nivelul lor de dezvoltare. Acest organism ar trebui să aibă atribuții și răspunderi privind protecția și gestionarea mediului și a resurselor sale, precum și mecanisme de îndeplinire eficiente, unanim acceptate. Deși este stipulată și ca principiu, armonizarea încă nu este încheată.

În opinia noastră, este necesar să se treacă neîntârziat la folosirea avantajului tehnologiei moderne în scopuri de protecție a mediului, prin realizarea de echipamente moderne pentru măsurarea și controlul factorilor de mediu, inovarea unor tehnici de substituție a unor materii prime poluante, tehnologii „curate” sau integrate, tehnici de reciclare, recuperare, reutilizare și de tratare a subproduselor de proces tehnologic.

NOTE

¹ Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 5-16 iunie 1972

² Report of the United Conference on Environment and development, Rio de Janeiro, 3-14 iunie 1992.

LOGISTICA ÎN REȚEA

Colonel (r.) CS III dr. Eugen SITEANU

Logistics has become a science of the future. Its main objective is studying the dimensioning and the optimal co-relation between the information and goods. In the army there has been crystallized a logistic system build up of sub-systems (management, equipment, investments and buildings, supplying, maintenance, transport, financing etc.). Nowadays, the success of a logistic system will be determined by fast and effective data and information processing.

Dicționarele limbii române (Dicționarul explicativ al limbii române, Dicționarul de neologisme și Micul dicționar enciclopedic) arată că logistica are ca origine cuvântul francez “logistique”, care înseamnă „arta calculului sau logica simbolică” sau „ramură a logicii care cercetează și are ca obiect aplicarea metodelor matematice în domeniul logicii formale în electronică, cibernetică, lingvistică etc”. După alte surse, logistica este o noțiune ce s-a dezvoltat de la cuvântul grecesc “logistikos”, care are sensul de om priceput în a face calcule. În alte dicționare, cum ar fi, de exemplu, Nouveau Petit Larousse, logistica este prezentată cu două înțelesuri: de logică matematică și de parte a artei militare (o componentă a sistemului militar).

Mihai Korke este de părere că logistica „în a doua jumătate a secolului XX își face intrarea în viața civilă pentru rezolvarea problemelor aprovizionării piețelor din SUA aflate la mari distanțe față de nord-estul industrializat”¹. Economiiștii români au folosit, încă din a doua jumătate a secolului XX, termenul de logistică, prin care înțelegeau un ansamblu de activități de manipulare, transport, sortare și depozitare a produselor etc., cu scopul deplasării produselor

de la producător la utilizator cu cele mai reduse costuri. Unii cercetători folosesc conceptul de logistică industrială cu sensul de dimensionare optimă a fluxurilor de materiale și a operațiilor legate de acestea; se subînțelege atât optimul decizional, de comandă, cât și cel de instrumentare fizică (depozitare, sortare, manipulare, transport etc.). Prin logistica de marketing specialiștii înțeleg nu numai depozitarea, sortarea, manipularea, transportul etc., ci și apariția produsului în momentul și în locul cerut de consumator. Se adoptă astfel filosofia de producție și de satisfacere a clienților conform expresiei “Just in time”, căci lipsa acestei sincronizări ar duce la scăderea valorii de întrebuințare a oricărui produs și la creșterea costurilor generale.

Ca urmare, logistica devine o știință a viitorului, care are drept obiect de studiu dimensionarea și corelarea optimă a fluxurilor de informații și de bunuri, pentru a asigura adaptarea continuă a întreprinderii la condițiile economiei de piață. Ea vizează acum aspectele decizionale, constituind o componentă a conducerii întreprinderii. Determinarea științifică a momentului în care un produs trebuie să se găsească în fiecare punct al lanțului productiv și de desfacere reprezintă imaginea logisticii moderne.

De aceea, specialiștii în managementul economic prognozează că perioada care urmează va marca creșterea importanței logisticii, considerată de specialiști „o condiție esențială a competitivității în relațiile economice actuale... un instrument de natură managerială, o tehnologie de sinteză, coordonând sarcinile aprovizionării, fabricației, desfacerii, gestiunii industriale, prestației post-vânzare. Regula de bază a logisticii impune principiul după care suma optimurilor locale nu este egală cu optimul global. Din acest punct de vedere, logisticianul apare ca un om-orchestră sau ca un șef de stat major ...”

John Gattora făcea următoarea afirmație: „Până nu demult, mulți făceau greșeala de a asocia

logistica cu distribuția produselor finite – adică cu ultima etapă a producției. Acest punct de vedere a ignorat rolul logisticii în gestionarea fluxurilor interne de materii prime, subansamble, brevete, piese și ambalaje... Acest flux fizic este însoțit de un flux de informații în ambele sensuri care reprezintă cadrul de operare al funcției logistice”, iar „Managerul logistician este singura persoană din firmă însărcinată cu gestionarea tuturor fluxurilor de informații și materiale, pornind de la conceperea produsului și până la consumul lui, ținând cont de interacțiunile acestor fluxuri. Această poziție îi dă posibilitatea managerului departamentului logistic să estimeze capacitatea firmei de a răspunde așteptărilor”.²

Astăzi, multe din ideile arătate până acum sunt deja realitate. Întreprinderile care se bucură de succes consideră logistica tot mai mult o funcție managerială, care răspunde de sincronizarea produs, loc, timp, având drept finalitate optimizarea de ansamblu a activităților pentru menținerea firmei în mediul concurențial.

În domeniul militar s-a cristalizat un sistem logistic compus din mai multe subsisteme (de conducere, înzestrare, investiții și construcții, aprovizionare, mentenanță, transport, gospodărie, finanțare etc.).

Războiul bazat pe rețea (RBR) revoluționează întregul concept strategic, întreaga filozofie a războiului și se bazează pe înalta tehnologie și tehnologia informației și influențează managementul logisticii militare.

Războiul societății informaționale a fost deja experimentat și s-au înregistrat progrese mari și în domeniul logistic.

Dintre caracteristicile Războiului bazat pe Rețea reținem următoarele: circulația informației în timp cvasireal; determinismul dinamic și complex al sistemelor de luptă și logistice; modelarea fluxurilor logistice prin folosirea ecuațiilor neliniare din teoria haosului; extragerea mijloacelor și modelelor din economii performante; proliferarea sistemelor de arme inteligente, a sistemelor de informații și comunicații bazate pe rețele; utilizarea ca instrumente ale războiului din ce în ce mai mult a produselor economiei de piață.³

Războiul bazat pe Rețea încorporează schimbările fundamentale ale societății informaționale contemporane dominate de evoluția științelor economice, a tehnologiei informației, a

proceselor și procedurilor din afaceri.

O atenție deosebită se acordă unui element care va cunoaște o dezvoltare rapidă în viitor în domeniul aprovizionărilor directe. Este vorba de comerțul electronic (folosirea rețelelor de calculatoare pentru efectuarea tranzacțiilor privind achiziționarea bunurilor materiale). Prima verigă a acestui sistem este un program privind schimbul electronic de date, ceea ce în engleză înseamnă “electronic data interchange” (EDI), adică un schimb reciproc de date privind facilitățile de afaceri, cu un format standard, realizat prin intermediul rețelelor de calculatoare. Cu ajutorul rețelei electronice pentru schimbul reciproc de date se poate actualiza automat nivelul stocurilor și se pot evidenția bunurile materiale disponibilizate. De asemenea, se pot expedia facturile la clienți și efectua plățile pentru materialele și echipamentele aprovizionate și se pot furniza informații privind expedierile și distribuțiile bunurilor materiale.

Utilizarea sistemelor electronice în realizarea logisticii trupelor asigură o serie de avantaje care se referă în special la promptitudinea lansării și executării comenzilor, scurtarea timpului de reacție în situații de criză, posibilitatea reducerii nivelurilor stocurilor la unele categorii de materiale și realizarea de economii în forța de muncă și în mijloace financiare.

Toate aceste facilități conduc la scăderea timpului necesar pentru stabilirea și executarea planurilor de aprovizionare și, deci, la diminuarea posibilităților inamicului de a lovi sistemul logistic.

Procesul de achiziții va avea întotdeauna un rol important în asigurarea tuturor categoriilor de bunuri materiale necesare trupelor. În consecință, se impune ca achizițiile să răspundă mai mult cerințelor economiei de piață: mai rapid, mai ieftin, servicii mai responsabile și de calitate superioară. Logistica de producție are rol industrial (de producție) și se ocupă cu tipizarea, standardizarea, interoperabilitatea, contractarea, asigurarea calității, procurarea pieselor de schimb, analiza fiabilității, stabilirea caracteristicilor tehnico-tactice (performanțelor), procedeele de producție (fabricație), experimentări, testări, omologări etc.⁴

Pe plan mondial se manifestă trei curente (tendențe) care vor influența rezultatele procesului de achiziții.

Primul se referă la dezvoltarea tehnologiei cu dublă utilizare, atât militară, cât și civilă. Aceasta

va simplifica întrucâtva achizițiile, pentru că o serie de produse vor fi disponibile în cantități suficiente și de la mai mulți furnizori.

Al doilea curent arată că tendința spre achiziționarea anumitor produse pentru stocarea de lungă durată va continua, paralel cu achiziționarea bunurilor pentru consumul curent. Totuși, pe plan internațional, se manifestă o tendință de reducere a nivelului stocurilor și inventarelor și de creștere a încrederii în sistemul de livrare „în timp real” a produselor necesare susținerii forțelor.

Este posibil ca reducerea nivelului stocurilor să afecteze oarecum susținerea forțelor, dar aceasta va putea fi compensată printr-o politică inteligentă și flexibilă de achiziții.

Se pare că e necesar să se aibă în vedere identificarea, din timp, a potențialilor furnizori prin testarea periodică a pieței și stimularea furnizorilor tradiționali în încheierea unor contracte avantajoase pentru ambele părți, întrucât, de fapt, logistica este cea care leagă resursele economiei naționale de forțele armate.

În mod evident, aprovizionarea și distribuțiile devin tot mai importante, pe măsură ce stocurile de război se reduc, iar logistica de producție se apropie de cea de consum.

Odată cu reducerea nivelurilor stocurilor, apare și dilema de a realiza susținerea forțelor operaționale și de a avea la dispoziție un volum mai mic de materiale. În acest caz, se va opta pentru o raționalizare a utilizării resurselor. Aceasta înseamnă că va fi necesar să se utilizeze cât mai puțin din stocurile existente în unitățile logistice, ceea ce s-ar putea realiza și prin creșterea calității (performanțelor) tehnicii de luptă.

Susținerea forțelor trebuie să satisfacă eficient cerințele operaționale ale câmpului de luptă, să ajute la exploatarea succesului operațional (tactic) și la realizarea de economii maxime. Așa se va realiza integrarea efortului logistic în efortul operațional. Apare, astfel, un nou tip de logistică, cea de tip operațional, integrată în spațiul luptei și, deci în conceptul operațional. Comandanții sunt obligați să asigure forțelor din subordine întreaga cantitate de echipamente, tehnică și materiale necesare obținerii succesului.

În mod similar, ca și în cazul achizițiilor, viitorul sistem de distribuții va fi caracterizat de trei tendințe principale.

Prima este o creștere a utilizării civililor în procesul de distribuție și aprovizionare care rezultă

din creșterea posibilităților agenților economici de a transporta și livra o serie de echipamente și materiale și de a asigura activități de prestări servicii în folosul unităților militare. Tendința spre utilizarea civililor în procesul de distribuții se explică prin transferul unor responsabilități pentru distribuțiile logistice, pe plan local, către unele organisme ale autorității publice civile sau chiar către sectorul privat. Apelând la ceea ce se numește „specializarea rolurilor”, crește gradul de integralitate a logisticii în teatru.

A doua tendință este simplificarea procesului de distribuție, evitându-se cât mai mult posibil verigile intermediare. Astfel, o serie de materiale și echipamente ajung direct de la producător la utilizator, realizându-se economii în mijloace de transport și fonduri aflate la dispoziție. Această simplificare a procesului de distribuții implică descentralizarea responsabilităților și creșterea răspunderii unităților logistice privind furnizarea suportului logistic.

A treia tendință este creșterea rolului sprijinului națiunii-gazdă (mai ales în operațiunile de stabilitate).

În scopul de a nu dispersa inutil limitele mijloace de transport pentru deplasarea materialelor consumabile spre și în interiorul teatrului de operații, se vor utiliza cu precădere sursele de aprovizionare existente în zonă. Un exemplu sugestiv, în acest sens, este războiul din Golf, unde toate produsele petroliere necesare coaliției multinaționale au fost asigurate de țara-gazdă (Arabia Saudită), aliații fiind astfel scutiți de un efort financiar și material enorm.

RBR are o unanimă susținere politică, dar trebuie să aibă și un suport logistic pe măsură. Necesitatea suficienței resurselor și a accesului la acestea este și va fi furnizată de o tot mai accentuată competiție economică.

RBR lărgeste spațiul și comprimă timpul⁵. Spațiul operațional cuprinde: zona acțiunilor militare, spațiul politic care trebuie apărat (protejat) și spațiul logistic care le unește și, de aceea, este evident că, atunci când spațiul operațional coincide cu cel politic, statele devin vulnerabile la atacuri armate, deoarece încorporează zone în care alte state pot urmări scopuri politice, întrebunțând mijloace militare. În scopul neutralizării vulnerabilităților, se recurge la forțe pregătite pentru luptă, dispuse cât mai înaintat în spațiul operațional. În perioada bipolarismului, această opțiune s-a numit „apărarea

înaintată”, căci, atunci când timpul logistic (adică timpul necesar pregătirii și asigurării sprijinului logistic al acțiunilor militare) este limitat, se impune menținerea cât mai înaintată a unor suficiente forțe logistice și resurse permanente. Dar este dificilă realizarea unui spațiu operațional omogen și, de aceea, forțele vor fi dispuse pe teritoriul național, urmărindu-se acoperirea unor direcții și zone care sunt zone expuse ale Alianței. Ca urmare, pentru a desfășura cu succes un război de coaliție, în condițiile limitărilor impuse de tratatele internaționale și ale dificultăților provocate de insuficiența resurselor economice și financiare, este necesară compensarea în timp de pace a insuficiențelor combative cu forme de asigurare strategică adecvate, conform cerințelor NATO. Deși sunt costisitoare, ele nu constituie încălcări ale acordurilor și tratatelor încheiate, în schimb, asigură evitarea unui atac prin surprindere, dar și pregătirea și desfășurarea apărării înaintate a Alianței.

Reducerea posibilității izbucnirii unui conflict militar major a impus delimitarea spațiului politic de cel operațional. Cu alte cuvinte, zonele care prezintă interes politic pentru centrele de putere globală și europene nu mai sunt în totalitate apărate (protejate) militar. Ca urmare, strategia „apărării înaintate” a fost înlocuită cu cea a „prezenței înaintate”, practică atât de NATO, cât și de Federația Rusă. Aceasta determină lărgirea spațiului logistic, întrucât cerințele față de realizarea legăturii dintre spațiile politic și operațional sunt mai mari. Ca urmare, pentru efecte eficiente în spațiul operațional, acțiunile militare vor avea caracter expediționar (spațiul logistic mai mare), cu participarea unor forțe în care numai anumite elemente (logistice) vor fi menținute în stare de pregătire ridicată și vor fi desfășurate permanent. Logica pregătirii și desfășurării acțiunilor militare arată că dintre aceste elemente nu vor putea lipsi cele destinate cercetării, războiului electronic, apărării antiaeriene și logisticii, adică cele care sunt considerate a fi forme de asigurare strategică.

În cazul unei agresiuni militare împotriva Alianței Nord-Atlantice, foarte importantă va fi neutralizarea logisticii, care va fi cu atât mai vulnerabilă, cu cât spațiul va fi mai mare.

Este posibil ca RBR să depășească sfera militară și să devină din ce în ce mai mult o confruntare de potențiale informaționale și economice.

Acest nou tip de război impune o arhitectură

comună a forțelor, în scopul interoperativității, deoarece sistemele separate pe arme și servicii nu mai dau rezultate. Ne așteptăm la schimbări substanțiale în strategia constituirii, structurării și pregătirii forțelor în sensul integralității acestora în câmpul de luptă.

Constituirea, structura și pregătirea forțelor vor impune în viitor un sistem modular, dinamic, în rețea, al structurilor de execuție (de lovire, logistice, cibernetice etc.), dar și al structurilor senzoriale. Acestea sunt importante pentru logistică întrucât permit culegerea datelor necesare despre forțele de logistică ale adversarului și realizarea fluxului informațional logistic propriu, care să permită gestionarea și optimizarea utilizării resurselor.

Dar și structura decizională a sistemului logistic arată structura „Compartimentului logistic” al forței proiectate, maniera de integrare a acestuia în comandamentul de tip înrunit și maniera de utilizare a informațiilor de stare și dinamice în luarea deciziei. Pentru că datele și informațiile sunt disponibile în rețea, decizia logistică este dirijată, evident, tot în rețea.

În viitor, se va pune accentul pe rapiditate, flux informațional și posibilitatea de a avea în orice moment date despre starea sistemului logistic. Toate acestea impun exigențe noi pentru conducerea și, în special, coordonarea forțelor logistice subordonate, dar și pentru generarea fluxului informațional logistic în timp cvasireal, planificarea activităților complementare pentru protecția forțelor logistice, crearea condițiilor pentru autosincronizarea acțiunii structurilor logistice subordonate și gestionarea relațiilor cu sistemele logistice civile.

Punctul vulnerabil al logisticii în rețea este structura de execuție, compusă din unități și mari unități logistice ce vor trebui să acționeze integrate cu forțele luptătoare.

Structurile de execuție logistică trebuie să fie de tip modular, flexibile, capabile să intervină în timp real în sprijinul logistic al trupelor (unităților și marilor unități).

Modularitatea logistică cere ca sprijinul logistic al trupelor să fie astfel conceput încât să asigure optimizarea întrebuințării mijloacelor și resurselor ce trebuie să corespundă nevoilor forțelor luptătoare în câmpul acțiunilor de luptă.

Organizarea modulară asigură satisfacerea rapidă a diferitelor nevoi generate de varietatea situațiilor din câmpul acțiunilor de luptă și de

înscrierea în timpul de sprijin logistic necesar. Doar ea poate satisface nevoile de sprijin logistic, indiferent de timp și spațiu. Modularitatea presupune: specialiști pe linie de logistică și mijloace de susținere adecvate nevoilor unităților (marilor unități) din câmpul de luptă, sub raportul întâririi temporare.

Modularitatea resurselor necesare trupelor reprezintă o adaptare a acestora la condițiile de angajare a trupelor, ceea ce presupune ca în câmpul acțiunilor de luptă să fie amplasate numai resursele strict necesare, cu influențe directe asupra dimensionării stocurilor.

Organizarea unui modul logistic și definirea mijloacelor din componența acestuia (pentru a răspunde nevoilor unui modul de luptă în câmpul acțiunilor militare) nu pot fi proiectate fără anticiparea resurselor și serviciilor-suport, necesare susținerii oportune a acțiunii de luptă. Anticiparea logistică cere planificarea unor resurse și servicii-suport, intuind efortul și necesitățile modulului de luptă pentru îndeplinirea misiunii încredințate. Altfel spus, logistica trebuie să amplifice posibilitatea modulului de luptă de a acționa oportun, în sensul prevederii cerințelor de sprijin logistic. De aici și cerința ca planificarea logistică a acțiunilor de luptă să înceapă încă din faza de concepție a acestora, pentru a putea anticipa (prevedea) nevoile de sprijin logistic.

Existența structurilor de execuție în sistem modular constituie un avantaj, prin faptul că, prin „desprinderea” unei părți din întreg, sistemul poate să funcționeze în continuare fără perturbări majore. Astfel, dacă într-o anumită situație o parte a structurii logistice va fi obligată să lucreze în condiții de izolare, aceasta își va putea desfășura atribuțiile în condiții cât mai bune, fără a influența în mod decisiv funcționarea sistemului în întregul său. Flexibilitatea structurală va trebui să constituie o caracteristică a viitoarelor structuri logistice.

Pornind de la această teorie, desprindem o concluzie extrem de importantă pentru orice acțiune militară, cu atât mai mult pentru ansamblul de acțiuni ale apărării naționale. Orice operație militară este, înainte de toate, o operație logistică. Orice acțiune pe baza RBR are neapărat nevoie de un suport logistic în rețea, deci, de o logistică în rețea. Această caracteristică s-a obținut cu timpul, ca urmare a marilor mutații produse în suportul logistic al acțiunii militare, în complicarea și sofisticarea lui. De unde rezultă că logistica

nu este un appendice al acțiunii militare și nici o simplă „asigurare”, în sensul tradițional; ea este un element vital al acțiunii, este o bază pe care se sprijină întreaga acțiune militară în Războiul bazat pe Rețea.

Uneori, la aplicațiile și exercițiile de stat major, importanța acțiunilor se inversează, logistica fiind tratată adesea ca o simplă măsură de asigurare. Dar și la aplicații există consumuri, dislocări, transporturi, aprovizionări, însă percepția este mult deformată. Aplicația este doar un joc, dar logistica trebuie să răspundă realității. Este drept că ea nu se rezolvă la aplicații în întregime. Și acolo există o parte reală a sistemului logistic și o parte care se joacă. Dar, de multe ori, se are în vedere numai partea care se joacă, restul fiind lucruri firești, adică neobservabile. De aceea, este nevoie să facem apel la marile campanii, la marile bătălii, analizând nu doar rezultatele bătăliilor, ci, înainte de toate, suportul lor material. Pentru că, se știe, acolo unde nu există mijloace, dar există moral, prin glorie și eroism, se obțin doar pierderi enorme și militari morți și răniți, iar o astfel de „epocă” a apus.⁷

Marile puteri tehnologice ale lumii au tendința de detașare față de condițiile impuse de infrastructurile materiale și teritoriale existente și de a face aprovizionarea pe calea aeriană, ceea ce nu este posibil decât în situația deținerii supremației aeriene și informaționale. Această modalitate de efectuare a sprijinului logistic este temporară și extrem de costisitoare.

Sistemul în rețea permite vizualizarea (optic, electronic, prin termoviziune, prin microunde etc.), în orice moment, a tuturor mișcărilor inamicului, a stării forțelor proprii, a modulului de constituire a liniilor de sprijin logistic, etc., le poate transmite, deopotrivă complet și selectiv, în timp cvasireal, structurilor proprii, astfel încât, indiferent ce ar face, adversarul (inamicul) să nu poată scăpa acțiunilor și loviturilor elementelor de execuție terestre, navale, aeriene și chiar cosmice ale acestui sistem.⁸

Această caracteristică a RBR impune o mai mare flexibilitate a logisticii, care presupune ca funcția logistică (a structurilor luptătoare) să se sprijine pe principii de utilizare și modalități de acțiune flexibile și adaptate fiecărei situații. De aceea, este necesară eliminarea existenței unor scheme rigide de constituire a liniilor de sprijin logistic în teren.

Dacă în RBR „se vede tot”, dispersarea forțelor

de logistică pare să nu mai aibă sens. De aici rezultă că marile unități, unitățile, subunitățile și formațiunile de logistică ar trebui dispuse mai aproape de trupe, pentru a fi mai greu lovite de inamic.

Recurgerea la externalizarea sau la susținerea unor servicii-suport trebuie să răspundă imperativelor de disponibilitate, suplețe, reactivitate și reversibilitate și să nu îngreuneze îndeplinirea misiunilor încredințate trupelor. Astfel, flexibilitatea va impune ca suportul logistic, din compunerea unităților, marilor unități, precum și cel furnizat de eșalonul superior, să fie la fel de dinamic, flexibil, mobil și prompt ca și unitățile sau marile unități pe care le sprijină.

Lipsa flexibilității logisticii constituie vulnerabilitatea majoră în RBR. Lecția americană evidențiază că structurile inadecvate ale logisticii în cel de-al doilea război din Irak au reprezentat cauza încetirii ritmului ofensivei și, la un moment dat, chiar a opririi acesteia. Structurile greoaie nu au putut ține pasul cu progresia rapidă a trupelor. Ritmul de înaintare al diviziilor a depășit cu mult capacitatea drumurilor de a asigura un flux de transporturi adecvat. Totodată, consumul mare de muniții, carburanți-lubrifianți și materiale tehnice a devenit tot mai mare și nu a mai putut fi asigurat de un sistem logistic ce nu fusese conceput pentru RBR.

Eficacitatea operațională a forțelor depinde de un înalt standard al mentenanței echipamentului și materialului. Acest standard se proiectează și se pregătește inițial în cadrul logisticii de producție. În situații de criză sau conflict, o organizare eficientă a mentenanței, alcătuită din facilitățile de întreținere și reparații civile și militare, este o componentă esențială a capacității operaționale a forțelor. Probabil că, în domeniul mentenanței, se vor manifesta două tendințe principale.

Prima se va referi la o tehnicizare maximă a acestei activități și se va manifesta prin proiectarea și testarea tehnologiilor pentru evaluarea distrugerilor în luptă și proiectarea instrumentelor și materialelor necesare executării rapide și eficiente a reparațiilor.

Ca urmare, se va produce o creștere a specializării unităților și personalului de mentenanță și va apărea necesitatea ridicării nivelului pregătirii profesionale a specialiștilor din acest domeniu.

A doua tendință va fi sporirea rolului întreprinderilor din sectorul civil în asigurarea

mentenanței unităților militare, în special în timp de pace. Odată cu dezvoltarea tehnologiei cu dublă utilizare, pentru proiectarea și producerea unor noi echipamente și categorii de tehnică, se va constata și creșterea ponderii agenților economici în procesul de întreținere și reparații.

Aceste tendințe vor determina o reducere a nivelului stocurilor necesare lucrărilor de mentenanță și o scurtare semnificativă a timpului de imobilizare a tehnicii.

Logistica trebuie să se adapteze la astfel de situații, întrucât capacitatea de susținabilitate a unei operații în teatru este esențială. Pentru aceasta, sistemul logistic trebuie să fie: organizat în rețea; integrat structurii de forțe și conectat tot timpul la resurse.⁹

Dar organizarea în rețea a unui sistem logistic este dificilă și nu poate fi realizată în mod eficient decât în spațiul controlat și gestionat de forțele proprii. Se pare că integrarea sistemului logistic, atât în sine, cât și în cadrul structurii de forțe, reprezintă o soluție care ar simplifica planificarea operației și chiar a războiului, întrucât, se știe, orice planificare eficientă trebuie să pornească de la resurse.

Sistemul logistic integrat poate avea capacitatea de a se adapta noilor exigențe de autosustenabilitate a forțelor în teatru, dar posibilitățile (mai ales cele de transport logistic) sunt încă limitate.

În procesul de planificare a acțiunilor, orice operație militară este, înainte de toate, o operație logistică. Dacă există o logistică în rețea, planificarea sprijinului logistic trebuie să treacă de la o planificare static-proiectivă la o planificare de tip dinamic-adaptabilă, devenită posibilă datorită cunoașterii permanente a situației logistice și nevoilor de sprijin logistic al trupelor.

„Atunci când sarcinile tranziției sunt în exces, politica resurselor trebuie să fie schimbată. În rețea sau rețele, punând în corelație directă toate elementele câmpului de luptă, de la informație, la decizie, lovire și autosincronizare, disfuncționalitățile nu pot să apară decât atunci când unele dintre structurile de acțiune, de reacție sau de asigurare nu sunt adaptate sau adaptabile noilor condiții sau când planificarea este făcută secvențial și rigid.”¹⁰ De aici rezultă că nu se poate trece la o planificare dinamică, adaptabilă, dacă resursele sunt puține, iar accesul la ele este greu, vulnerabil sau chiar imposibil.

Un alt aspect esențial al planificării dinamic-

adaptabilă este interoperabilitatea logisticii.

Pentru a exista interoperabilitatea logisticii, se impune ca structurile organelor de conducere ale logisticii, sistemul informatic al acesteia, munițiile, produsele și materialele să fie interoperabile la toate nivelurile categoriilor de forțe ale armatei, cât și cu cele ale armatelor din Alianță.

Astăzi, „cheia” sistemului logistic va fi rapidă și eficienta procesare a unei mari cantități de date și informații, care va da posibilitatea logicienilor să desfășoare cu succes funcțiile de achiziție, aprovizionare, distribuție și susținere a forțelor și mentenanța.

Tendința de reducere a stocurilor și de creștere a viabilității sistemului de aprovizionare impune o transmitere rapidă și oportună a unor informații clare, așa că orice întrerupere a legăturilor de procesare a informațiilor, printr-un atac direct sau prin război informațional, poate fi dezastruoasă. Chiar dacă întreruperea nu este de lungă durată, ar fi suficient să fie sincronizată cu alte acțiuni ale inamicului care să influențeze negativ activitățile logistice. Aceasta cere ca și procedurile de angajare ale logisticii să fie comune. Iată de ce procesul de standardizare a logisticii capătă o importanță primordială în procesul de interoperabilitate a armatei naționale în cadrul Alianței Nord-Atlantice.

RBR va fi un tip nou de război, iar logistica trebuie să-i corespundă pe deplin. De aceea, este

necesară fundamentarea urgentă a logisticii în rețea, întrucât „logistica nu poate câștiga un război, dar absența sau starea sa necorespunzătoare poate duce la înfrângere”.¹¹

NOTE

¹ Mihai KORKE, Timpul – factor de optimizare a activităților agenților economici, revista “Sistemele logistice”, nr.2, 1991.

² John GATTORA, **Managementul logisticii și distribuției**, Editura Teora, 1999.

³ Războiul bazat pe Rețea și viitorul strategiei militare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p.7.

⁴ Benone ANDRONIC, Eugen SITEANU, **Logistica de producție**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p.121.

⁵ Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, op. cit., p.13.

⁶ Ibidem, p.15.

⁷ Ibidem, p.16.

⁸ Ibidem, p.21.

⁹ Ibidem, p.29.

¹⁰ Idem.

¹¹ *Operațiuni – Manual de teren*, 100-5, Cartierul General, Departamentul Trupelor de Uscat, Washington, 14 iunie, 1991, p.1.

SIGURANȚA TRANSPORTURILOR MARITIME ÎN CADRUL MISIUNILOR FORȚELOR NAVALE PE TIMP DE PACE

In peacetime, naval forces maintain freedom of the seas for maritime trade by general presence and occasionally by freedom of navigation operations.

If a state claim to territorial seas is not accepted or it attempts to restrict the use of the high seas or international straits, it may be necessary to use naval forces in order to prove the intention of using those waters. Freedom of navigation operations is designed to persuade or dissuade a government and therefore it is a form of naval diplomacy.

Transporturile maritime (înțelese în mod uzual ca nave de transport și rutele acestora) formează, împreună cu porturile de încărcare-descărcare, așa-numitele „comunicații maritime”, în terminologia artei militare maritime¹.

Acestea se constituie în parte componentă a intereselor statului român la mare, protecția lor fiind definită ca necesitate în toate documentele care reglementează subiectul.

Acțiunile militare pe mare au fost duse, din cele mai vechi timpuri, în scopul apărării sau atacului acestor comunicații maritime. Dacă războiul este continuarea politicii cu alte mijloace², iar politica este expresia condensată a economicului, expresia economică a intereselor țărilor maritime o constituie, în cea mai mare măsură, comunicațiile maritime.

Asigurarea ieșirii la mare, controlul spațiilor maritime, menținerea influenței în puncte strategice au avut întotdeauna drept scop accesul la comunicații maritime, traficul comercial maritim înregistrând o pondere determinantă în progresul economic al statelor. Românii, cu istoria lor „orânduită după ape” (N. Iorga), și-au dezvoltat statalitatea direct proporțional cu accesul la Dunăre și Marea Neagră. Forțele navale române, constituite

Comandor dr. Ștefan GEORGESCU
Comandor dr. Virgil ASOFIE

odată cu statul român modern, în urmă cu aproape un secol și jumătate, au avut ca misiune principală apărarea teritoriului național și respingerea agresiunii dinspre mare și fluviu³. Apărarea comunicațiilor maritime a reprezentat o misiune de plan secund, rezolvată, de regulă, pe timp de conflict prin întreruperea acestora sau prin măsuri pasive de amenajare și apărare a zonei maritime. Protejarea comunicațiilor maritime a devenit o activitate complexă după al doilea Război Mondial, în condițiile unei dezvoltări tehnologice fără precedent a mijloacelor de cercetare, supraveghere, căutare și lovire pe mare, a diversității intereselor, doctrinelor și strategiilor economice și militare ale statelor riverane. După încheierea Războiului Rece și reducerea riscurilor unor conflicte maritime de mare amploare, s-au menținut riscurile potențiale la adresa comunicațiilor maritime, prin conflictele regionale de mică amploare, tensiuni și amenințări, acțiuni de blocadă și embargo.

Acțiunile forțelor navale pe timp de pace

Știința militară analizează rolul marinelor militare din două puncte de vedere: luând în considerare faptul că acestea sunt un element al forțelor armate, pe de o parte, iar pe de altă parte, faptul că acestea reprezintă elementul de bază al puterii maritime a statului. Majoritatea teoreticienilor militari grupează, din acest punct de vedere, elementele de conținut ale rolului forțelor navale în trei funcții principale: diplomatice, polițienești și militare propriu-zise⁴.

Dacă funcția militară reprezintă materializarea rolului cunoscut din totdeauna, de a realiza scopurile politice cu ajutorul forței (deci, la război), funcțiile diplomatice și polițienești se manifestă cu preponderență pe timp de pace. Manifestarea

acțională a acestor funcții se materializează îndeosebi prin supraveghere, control și prezență, deci forța navală se manifestă ca amenințare potențială, fără să excludă, însă, acțiunea directă.

Funcția militară a forțelor navale se poate îndeplini nu numai când statul respectiv se află în stare de război cu un alt stat sau grup de state, ci, așa cum demonstrează practica sfârșitului de secol XX, aceasta poate fi îndeplinită sub mandat internațional, în afara stării de război nemijlocite a statului respectiv, în cadrul operațiilor multinaționale. În acest caz, forțele navale vor executa controlul spațiului maritim, proiecția puterii navale asupra uscatului și protecția comunicațiilor maritime în operațiuni navale distincte (blocadă, interdicție etc.).

Toate aceste acțiuni, derivate din funcția militară, ce nu presupun războiul naval cu lovituri asupra obiectivelor terestre, maritime și aeriene, împreună cu acțiunile derivate din funcțiile diplomatice și polițienesti, reprezintă acțiunile forțelor navale pe timp de pace. În acest sens, considerăm că acțiunile forțelor navale pe timp de pace pot fi clasificate cel mai corect în raport cu obiectivele acestora, astfel: acțiuni de diplomație navală; acțiuni în sprijinul păcii sub mandat internațional; acțiuni în sprijinul autorităților statului în zonele maritime proprii; acțiuni în sprijinul societății civile; acțiuni umanitare sub mandat național.

Acțiunile de diplomație navală cunoscute în practica acțiunilor navale sunt demonstrațiile de forță, desfășurarea forțelor navale, ajutorul naval, vizitele cu caracter operativ și vizitele de curtoazie. Forțele navale române au executat acțiuni de sprijin al diplomației, în special prin vizite de curtoazie, nefiind întrebuințate pentru exercitarea de presiuni militare sau ca argument în negocieri. Cu toate acestea, asemenea acțiuni au avut și vor avea în continuare un rol important în afirmarea valorilor naționale în raport cu alte state, purtând întotdeauna mesaje de pace și colaborare, demonstrând pregătirea marinarilor români și capacitatea industriei naționale de profil.

Acțiunile în sprijinul păcii sub mandat internațional se referă la acțiunile pe timp de pace desfășurate de forțele navale în cadrul operațiilor maritime multinaționale, cunoscute drept operațiuni militare „altele decât războiul”, „nonbelligerente”, sau „nonviolente”²⁵. După al doilea Război Mondial, aceste concepte au cunoscut o dinamică permanentă. Documentul

„Agenda pentru pace”, prezentat de Secretarul General ONU în anul 1992 (completat în 1995), definește principalele operații în sprijinul păcii: prevenirea, menținerea, construirea, realizarea, impunerea păcii și ajutorul umanitar.

Indiferent de tipul de operațiune și autoritatea sub care se desfășoară, forțele navale iau parte la ea prin transportul de efective, tehnică și materiale (și asigurarea acestuia) și prin supravegherea, controlul sau interzicerea comunicațiilor maritime în acțiuni de blocadă sau embargo. O altă caracteristică a acțiunilor forțelor navale o constituie descurajarea (prin prezență) a forțelor potențial ostile (perturbatoare) și sprijinul moral pentru populația locală și forțele principale ce acționează în zonă sub mandat internațional. Și în aceste tipuri de operațiuni, forțele navale întăresc efortul diplomatic de rezolvare a situațiilor în cauză, intersectându-se din acest punct de vedere cu acțiunile de diplomație navală.

Acțiunile în sprijinul autorităților statului pe timp de pace sunt reflectarea funcției polițienesti a forțelor navale în zonele maritime de responsabilitate (apele teritoriale, zona contiguă, zona economică exclusivă). Scopul acestor acțiuni îl constituie apărarea drepturilor și intereselor României pe mare, în conformitate cu convențiile internaționale ratificate de România, prevenirea încercărilor de a restrânge libertatea de navigație și de exploatare a resurselor din zona economică exclusivă, prevenirea încălcării suveranității României în zonele specificate, prevenirea poluării maritime, contrabandei și transportului ilicit de arme și droguri, a imigrației ilegale etc., deci sprijinul instituțiilor și autorităților statului în aplicarea legislației interne și internaționale în zonele maritime proprii. Aceste acțiuni pot fi: protecția transporturilor navale; controlul navigației și pilotajul în apele teritoriale; sprijinul gărzii de coastă pentru controlul imigrației ilegale și al contrabandei; descurajarea și împiedicarea încălcării legislației economice, vamale, fiscale, sanitare și de mediu în zonele maritime (pescuit ilegal, exploatare marine, poluare maritimă, etc.); evacuarea de personal și materiale din raioane maritime amenințate de dezastre naturale; intervenții cu personal și mijloace specializate la lucrări hidrotehnice (porturi, ecluze, conducte și cabluri submarine); asistență tehnică și de specialitate la instalații economice din marea teritorială, zona economică exclusivă și din platoul continental; eliberarea căilor navigabile blocate de

obstacole subacvatice (dragaj, ranfluari, distrugerii sub apă); asigurarea siguranței navigației (faruri, balizaje), a cercetărilor hidrografice, oceanografice și de navigație; elaborarea de hărți, documente nautice de uz general și servicii de supraveghere hidrometeorologică; acțiuni de căutare și salvare pe mare; asistență tehnică și de specialitate în elaborarea, negocierea și derularea unor programe și proiecte tehnice, științifice și economice de interes național sau internațional în zona de responsabilitate.

Acțiunile în sprijinul autorităților statului au un caracter sistematic, permanent, stabilit prin legi sau protocoale de colaborare între Ministerul Apărării Naționale (Statul Major al Forțelor Navale) și instituțiile statului cu rol principal în aplicarea reglementărilor respective pe timp de pace (Garda de Coastă, alte instituții din Ministerul Transporturilor, Ministerul Apelor, Pădurilor și Mediului etc.).

Acțiunile în sprijinul societății civile sunt acele acțiuni desfășurate în serviciul unor instituții (autorități) publice locale sau comunități civile în situații de urgență sau pentru sprijinirea logistică și informațională a acestora în desfășurarea normală a activității economice și sociale din zona de responsabilitate. Aceste acțiuni se desfășoară, de regulă, la cerere și pot fi: acordarea de asistență pentru refacerea infrastructurii avariate ca efect al dezastrelor naturale; intervenții cu mijloace specifice pentru limitarea pierderilor umane și materiale în caz de dezastre naturale sau ecologice; furnizarea de ajutoare de urgență unor comunități izolate în condiții hidrometeorologice extreme; restabilirea în regim de urgență a funcționalității aprovizionării în raioane costiere și portuare afectate; punerea la dispoziție de echipamente și specialiști pentru diverse proiecte și evenimente cu caracter economic, social, cultural, pentru analiză și negocieri în vederea încheierii unor protocoale și convenții cu autorități și comunități civile din alte state; intervenții cu nave specializate și cu scafandri la lucrări hidrotehnice; salvarea unor nave civile și ambarcațiuni aflate în pericol, a echipajelor și încărcăturii, precum și a naufragiaților; activități curente de asistență tehnică și de specialitate pe bază de înțelegeri și contracte (sprijin logistic, reparații specializate, supravegherea instalațiilor maritime, întrețineri portuare, lucrări de apă, transporturi navale, remorcaj, instruire de personal etc.).

Acțiunile în sprijinul societății civile au, de regulă, un caracter episodic, conjunctural, dar sprijinul comunităților civile cu echipamente, materiale, specialiști se desfășoară tot pe baza aprobărilor și prevederilor legale, instrucțiunilor, normelor procedurale, în vigoare, deoarece presupun cheltuieli materiale și financiare.

Acțiunile umanitare sub mandat național sunt acțiunile de asistență și sprijin executate de forțele navale în folosul altor state, la cerere sau din inițiativa guvernului român, în cazul unor dezastre naturale (cutremure, inundații), accidente nucleare sau ecologice și în alte situații speciale ce presupun sprijin logistic, transporturi maritime, evacuări de materiale și personal sinistat, aprovizionări, asistență tehnică, materială și cu personal calificat, căutare și salvare și, de obicei, au un caracter de urgență. Aceste acțiuni sunt posibile datorită capacității de reacție a forțelor navale, dotării tehnice și stării operaționale ridicate și au un impact deosebit asupra opiniei publice și relațiilor bilaterale, uneori superior acțiunilor de diplomatie navală sau sub mandat multinațional.

Din această clasificare se pot deduce acțiunile forțelor navale duse în scopul protejării comunicațiilor maritime pe timp de pace:

- Protecția transporturilor navale
- Controlul navigației
- Prevenirea încălcării legislației
- Eliberarea căilor navigabile blocate
- Asigurarea siguranței navigației
- Acțiuni de căutare și salvare pe mare
- Intervenții cu nave și scafandri la lucrări hidrografice
- Elaborarea de hărți și documente nautice.

Se observă că, fără să ducă acțiuni de apărare propriu-zisă a transporturilor maritime și porturilor pe timp de pace, Forțele Navale au un rol important în protejarea și asigurarea desfășurării normale a activității de transport pe comunicațiile maritime.

Necesitatea acțiunii Forțelor Navale pentru protejarea comunicațiilor maritime pe timp de pace derivă din caracteristicile activității de transport maritim (în apele naționale și în marea liberă), din caracteristicile intrinseci ale Forțelor Navale (flexibilitate, capacitate de reacție, logistică etc.), din necesitatea existenței unei capacități de răspuns la factorii perturbatori ai traficului comercial și, nu în ultimul rând, din considerente economice și politice.

Protecția comunicațiilor maritime pe timp de

pace s-a dezvoltat începând cu marile descoperiri geografice din secolul al XVII-lea și dezvoltarea imperiilor coloniale în secolele XVIII-XIX, luând diferite forme până în prezent.

În secolul XX, protecția comunicațiilor maritime pe timp de pace s-a executat de către marile puteri prin întreținerea de forțe și baze navale și de aprovizionare la distanțe mari de metropole și prin controlul unor puncte obligatorii de trecere (insule, strâmtori), constituite în adevărate puncte strategice de supraveghere a traficului comercial. Statele mici s-au limitat la supravegherea apelor proprii și protecția comunicațiilor maritime costiere.

Misiunile forțelor navale române pe timp de pace

În noul context geopolitic european, politica de securitate a României este definită de perspectiva integrării sale depline în structurile de securitate și apărare europene și euro-atlantice, iar în plan regional, prin consolidarea și intensificarea cooperării bilaterale și multilaterale cu vecinii și cu alte state din proximitatea sa.

Este demn de remarcat că obiectivele militare naționale se realizează preponderent în timp de pace⁷: prevenirea conflictelor care ar putea afecta direct securitatea României; sprijinirea autorităților publice în caz de urgențe civile și prin acțiuni cu caracter umanitar; prevenirea și descurajarea unei eventuale agresiuni; sporirea contribuției la stabilitatea regională; integrarea graduală în structurile militare ale NATO.

Componenta acțională a Forțelor Navale derivă din elementele destinației sale: apărarea comunicațiilor maritime și fluviale proprii; asigurarea ieșirii României la mare; exercitarea drepturilor legitime ale statului în zona economică exclusivă; lovirea comunicațiilor navale ale inamicului; interzicerea debarcării desantului maritim; apărarea Dobrogei; îndeplinirea misiunilor de sprijin al păcii și umanitare.

Se deduc de aici elementele definitorii ale misiunilor forțelor navale pe timp de pace, și anume, pe de o parte, pregătirea și menținerea unei capacități operaționale credibile de descurajare, iar pe de altă parte, participarea la promovarea intereselor României la mare și fluviu. Principala misiune a Forțelor Navale pe timp de pace este realizarea, menținerea și perfecționarea capacității operaționale și de luptă a structurilor de conducere și de execuție, astfel încât acestea să fie pregătite în

orice moment la cele mai înalte standarde de luptă.

Totodată, Forțele Navale trebuie să fie în măsură să execute pe timp de pace următoarele misiuni:

1. Supravegherea situației aeronavale și controlul traficului maritim în apele teritoriale, zona contiguă și zona economică exclusivă;
2. Prevenirea sau neutralizarea încercărilor de neutralizare a libertății de navigație și a activității economice în zona economică exclusivă din Marea Neagră, pe Dunărea interioară și maritimă;
3. Paza, apărarea și protecția grupului de platforme maritime petroliere și ale transportului petrolier către porturile românești;
4. Supravegherea respectării legislației statului român privind pescuitul maritim, protecția și cercetarea științifică a florei, faunei și apelor Mării Negre și fluviului Dunărea;
5. Prevenirea și interzicerea violării suveranității statului român în apele sale teritoriale și în zona contiguă;
6. Participarea la combaterea poluării apelor maritime și fluviale, a contrabandei și traficului ilicit de armament, droguri și imigrații ilegale;
7. Cercetarea hidrografică, amenajarea de navigație, editarea de hărți maritime, fluviale și rutiere și coordonarea traficului maritim în zona litoralului românesc;
8. Participarea la misiuni de menținere a păcii sub egida ONU, OSCE și a altor organisme internaționale;
9. Participarea cu forțe și mijloace la exerciții și aplicații în cadrul NATO, PfP și UEO (incluzând controlul zonal al navigației);
10. Realizarea interoperabilității acționale și tehnice cu forțele NATO;
11. Participarea la acțiuni naționale sau internaționale de căutare și salvare pe mare sau de ajutor umanitar;
12. Participarea la prevenirea și lichidarea consecințelor catastrofelor naturale ori ale sinistrelor;
13. Promovarea intereselor României pe mările și oceanele lumii, a drepturilor sale stabilite prin convenții internaționale, sprijinirea diplomației statului român.

Se observă că, chiar și pe timp de pace, jumătate din așa-numitele „misiuni secundare” ale forțelor navale (1,2,3,7,9,11) se referă în mod explicit la protecția comunicațiilor maritime.

Specificul comunicațiilor maritime la pace

Starea de pace este caracterizată de lipsa acțiunilor unui inamic definit, deci lipsa acțiunilor de război. În acest caz, am putea spune că nici un inamic nu amenință direct comunicațiile maritime, care nu sunt atacate, deci nu ar fi necesare măsuri de apărare a porturilor, rutelor maritime și a navelor comerciale.

Desfășurarea activității de transport maritim și funcționarea căilor de comunicații pot fi perturbate însă și în timp de pace de diferiți factori: reglementări interne ale altor state, ce restrâng libertatea de navigație sau de operare în anumite zone sau porturi; situații de criză sau de conflict în anumite zone maritime, ce pot limita sau bloca transportul maritim; încălcarea dreptului mării și a legislației neutralității de către state sau organizații (entități politice) aflate în conflict; arestarea abuzivă a unor nave în porturi străine; acțiuni de piraterie sau trafic de armament, droguri, substanțe periculoase; accidente de navigație (abordaje, eșuări etc.); accidente ecologice sau dezastre naturale; fenomene meteorologice extreme; alte pericole și obstacole de navigație necunoscute și neavizate.

Modurile de reglementare a activității economice și de funcționare a comunicațiilor maritime sunt stabilite prin acte normative interne și convenții internaționale. În zonele proprii de competență și suveranitate, statul român are la rândul său responsabilități în asigurarea transporturilor maritime executate de alte state sau companii străine legate de: infrastructurile portuare; amenajarea de navigație; siguranța navigației; asigurarea hidrometeorologică și de navigație; protecția navelor comerciale; salvarea pe mare.

Organele de stat și neguvernamentale stabilite prin lege pun în aplicare toate actele normative în acest domeniu, prin diferitele pârghii de supraveghere, control, taxe etc., având și prerogative de a impune respectarea legii, la nevoie prin forță.

Forțele navale pot participa la sprijinul tuturor acestor activități prin structurile din subordine, personalul specializat și logistica de care dispun, în baza unor acorduri. Prezența și activitatea forțelor navale pe această linie reprezintă, în același timp, un factor de descurajare pentru orice perturbări intenționate ale transportului maritim.

Rezultatul acțiunii forțelor navale pe timp de pace este de protecție a comunicațiilor maritime, scop realizat prin măsuri specifice, în majoritatea lor indirecte, sens în care considerăm că ar fi mai corectă folosirea termenului de „asigurare a comunicațiilor maritime”.

Perspectivile asigurării comunicațiilor maritime pe timp de pace în bazinul Mării Negre

Asigurarea comunicațiilor maritime în bazinul Mării Negre se execută în prezent de către statele

riverane, în baza legislațiilor interne ale statelor și ale convențiilor internaționale la care au aderat. În perspectiva creșterii necesităților de cooperare în bazinul Mării Negre și a persistenței unor surse potențiale de conflict în zonele limitrofe, este necesară evaluarea obligațiilor statului român privind asigurarea comunicațiilor maritime, a posibilităților și perspectivelor cooperării cu statele riverane în acest domeniu.

Obligațiile statului român privind asigurarea comunicațiilor maritime pe timp de pace rezultă dintr-un complex de reglementări ale convențiilor internaționale la care a aderat România⁸, principalele obligații rezultate în acest sens fiind: asigurarea libertății de navigație și protecția navelor comerciale în spațiile maritime în care își manifestă autoritatea statul român; asigurarea navigației în siguranță în apele proprii, prin amenajarea hidrografică și de navigație a litoralului românesc; asigurarea unui tratament nediscriminatoriu în derularea activității portuare (încărcarea, descărcarea, siguranța navelor, logistica); acordarea de asistență echipajelor, în probleme juridice, sanitare, medicale, de salvare-avarii; aplicarea convențiilor internaționale referitoare la prevenirea poluării de către nave și protecția Mării Negre împotriva poluării; asigurarea standardelor de pregătire a personalului navigant; acordarea asistenței tehnice, prin controlul construcțiilor navale și al dotării tehnice obligatorii ce asigură desfășurarea în siguranță a navigației maritime.

Forțele Navale participă la îndeplinirea acestor obligații în cooperare cu celelalte instituții și organe de stat cu atribuții pentru protecția traficului comercial, protecția împotriva poluării și asistența de salvare-avarii.

După încheierea Războiului Rece, cooperarea riveranilor Mării Negre în domeniul economic, politic și social a cunoscut o nouă dinamică

Din punctul de vedere al dezvoltării comunicațiilor maritime, cea mai importantă formă de cooperare o constituie Cooperarea Economică a Mării Negre, cu o structură organizatorică impresionantă (interguvernamentală, interparlamentară, interbusiness și financiară), al cărei „Grup de lucru privind Transportul” abordează teme precum: crearea de bănci de date pentru probleme de transport; armonizarea formalităților de trecere a frontierei; promovarea acordurilor bilaterale maritime; cooperarea tehnică în domeniul construcțiilor și reparațiilor de nave.

Perspectivile cooperării riveranilor Mării Negre includ extinderea acesteia și în domeniul militar, domeniu de implicare a Forțelor Navale dincolo de acțiunile duse în cadrul Parteneriatului pentru Pace. În acest sens, până la nivelul anului 2000, s-au aflat în curs de negociere trei inițiative importante.

Prima inițiativă (aparținând Ucrainei) o reprezintă Documentul-cadru pentru desfășurarea negocierilor privind măsurile de creștere a încrederii și securității în domeniul naval la Marea Neagră, adoptat la Viena, la 23 februarie 1998, ce stabilește principalele acțiuni de cooperare în domeniul naval:

- stabilirea unor canale corespunzătoare de comunicație între comandanții forțelor maritime ale statelor participante (Bulgaria, Georgia, România, Federația Rusă, Turcia și Ucraina);

- schimbul de informații în domeniul navigației, hidrografic și meteorologic;

- schimbul de informații în domeniul ecologic, inclusiv pentru prevenirea dezastrelor ecologice și acordarea sprijinului în situații de dezastre, precum și desfășurarea unor exerciții și pregătiri comune în acest domeniu;

- activități de învățământ pentru ofițerii de marină;

- asigurarea serviciilor medicale în caz de urgență și activităților recreative pentru personalul forțelor maritime, pe bază de reciprocitate;

- cooperarea în combaterea terorismului și în prevenirea altor riscuri și provocări la adresa securității, ca, de exemplu, crima organizată, traficul de droguri, traficul ilegal de armament, pescuitul ilegal;

- explorarea căilor de dezvoltare în continuare a cooperării în domeniul operațiunilor de căutare-salvare;

- luarea în considerare a zonelor de pescuit și navigație intense în planificarea exercițiilor navale.

A doua inițiativă (aparținând Turciei) se referă la Acordul de înființare a Grupului de Cooperare Navală din Marea Neagră – BLACKSEAFOR, aflat în curs de negociere din 1998. Această grupare navală de acțiune „la chemare” va contribui la întărirea prieteniei, bunelor relații și încrederii reciproce între țările riverane la Marea Neagră, la întărirea păcii și stabilității în regiune, a cooperării și interoperabilității dintre forțele navale, prin următoarele misiuni:

- operațiuni de căutare și salvare;
- operațiuni de ajutor umanitar;
- operațiuni de luptă contra minelor;
- operațiuni de protecția mediului;
- vizite de bunăvoință în porturi.

A treia inițiativă (aparținând României), lansată în aprilie 2000, se referă la înființarea unui grup de lucru în domeniul căutării și salvării pe mare, care să reunească reprezentanți ai celor șase flote militare din țările riverane: Bulgaria, Georgia, Federația Rusă, România, Turcia și Ucraina. Această structură își va desfășura activitatea în conformitate cu reglementările Convenției Internaționale privind Căutarea și Salvarea pe Mare a țărilor riverane Mării Negre din 1998 și ale legislației naționale proprii.

În final, apreciem că dinamica ascendentă a măsurilor de cooperare economică, politică și militară în bazinul Mării Negre favorizează îndeplinirea misiunii Forțelor Navale de protecție a comunicațiilor maritime în timp de pace.

NOTE

¹ Marius HANGANU, *Apărarea comunicațiilor maritime de către forțele flotei maritime în condițiile geopolitice actuale*, Gândirea militară românească nr.1/1998, p.194.

² Carl VON CLAUSEWITZ, **Despre război**, Ed. Militară, București, 1982, p. 67.

³ George PETRE, Ion BITOLEANU, **Tradiții navale românești**, Ed. Militară, București, 1991, pp. 111,168.

⁴ Traian ATANASIU, Anatolie ZEMBA, Vasile GRAD, Cornel MIHAI, Gheorghe MARIN, **Puterea maritimă și diplomația navală**, Ed. Militară, București, 1998, p. 253.

⁵ BI-MNC DIRECTIVE, *NATO Doctrine For Peace Support Operations* (11 dec.1995, traducere)

⁶ Dorin MARA, **Conducerea forțelor marinei militare în operații multinaționale**, Ed. A.I.S.M., București, 1999, p.10.

⁷ XXX-**Strategia Militară a României**, Ed. Militară, București, 2000, pp.13,29.

⁸ Marin VOICU, Maria VERIOTTI, **Convenții maritime internaționale**, Ed. Ex. Ponto, Constanța, 1999-2000, vol.I-III.

APLICABILITATEA DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR ÎN CONFLICTELE ARMATE ACTUALE. DREPTUL RĂZBOIULUI ÎN ORDINEA MONDIALĂ A MILENIULUI III

Colonel prof. univ. dr. Ion DRAGOMAN

Complexitatea războiului impune o analiză interdisciplinară și multidimensională și. De-a lungul timpului, fenomenul n-a scăpat atenției celor mai diverse categorii de analiști. Istorici și sociologi, filozofi și politologi, juriști și militari, economiști și statisticieni s-au arătat interesați de etiologia, desfășurarea și consecințele războiului, în încercarea de a sesiza, sub vălul evenimentelor, ceea ce-i este specific și esențial. Dacă militarii s-au preocupat mai ales de eficacitatea utilizării mijloacelor violenței armate, istoricii le-au analizat cronologic și procesual, pentru a-i determina cauzele și efectele, în scopul evidențierii contribuției lui la evoluția societății, în timp ce specialiștii în relații internaționale s-au concentrat pe determinarea lui din punctul de vedere al intereselor și puterii. Una din dimensiunile fundamentale ale oricărui război este conformarea acestuia cu reglementarea juridică a ordinii mondiale. Analizele militare, istorice, psihologice, politice, economice, sociologice etc. nu pot fi complete fără cercetarea normelor juridice referitoare la război, norme al căror ansamblu formează dreptul războiului.

Dacă războiul e un fenomen curent al raporturilor dintre state, este normal ca dreptul internațional să reglementeze această stare, fapt pentru care, datorită persistenței și importanței conflictelor armate în relațiile internaționale, dreptul internațional a fost definit ca fiind chiar un „drept al războiului”, concept care are două sensuri. Într-un înțeles subiectiv, prin dreptul războiului se înțelege facultatea statelor de a-și reglementa raporturile reciproce prin intermediul acestui adevărat instrument al politicii naționale, care presupune utilizarea mijloacelor violenței armate. De la originea primelor state și până în

1945, ordinea juridică mondială a recunoscut entităților statale prerogativa de a recurge la război, în promovarea intereselor lor, ca un act licit derivat din suveranitate și, ca atare, o reală procedură „legală” de soluționare a litigiilor dintre state; denumit de romani “jus ad bellum” (dreptul de război), acest drept a fost susținut de justificări „juridice” (autoprotecția, necesitatea, autoconservarea, ocrotirea intereselor vitale, autoapărarea preventivă, menținerea echilibrului de forțe) iar în practica statelor el era considerat just dacă era declanșat potrivit procedurilor formale uzuale, ca ultim mijloc la care politica era îndreptățită să recurgă pentru asigurarea realizării drepturilor comunităților naționale. După 1945, în ordinea juridică instituită prin Carta ONU, dreptul ancestral al statelor de a face război a fost abolit, fiind înlocuit printr-un adevărat drept al păcii (jus contra bellum), care sancționează crimele de agresiune contra păcii, monopolizând recursul la violența armată în mâinile comunității internaționale, prin intermediul Consiliului de Securitate; totuși, sub controlul și autoritatea Consiliului de Securitate, statele își mențin dreptul de legitimă apărare individuală împotriva agresiunii, iar organizațiile internaționale se pot implica în apărarea lor colectivă.

Cea de-a doua semnificație a noțiunii de „dreptul războiului” este cea de totalitate de norme juridice care reglementează declanșarea, desfășurarea și încheierea ostilităților militare, ceea ce la romani echivala cu expresia “jus in bello” (dreptul în război); în acest înțeles obiectiv, dreptul războiului, denumit și drept internațional umanitar sau drept al conflictelor armate, e acea parte a dreptului internațional care, propunându-

și să asigure protecția drepturilor omului în timp de conflict armat, impune restricții juridice referitoare la: ostilitățile militare în general; conducerea acțiunilor militare; comportamentul față de persoane și bunuri în timp de război, ca și tratamentul acestora, în special în ceea ce privește victimele războiului; realizarea administrației și impunerea ordinii în teritoriile ocupate (dreptul ocupației); relațiile dintre statele beligerante și statele neutre (dreptul neutralității)¹. Evident că dacă uzul de violență armată există și în ordinea mondială de după anul 1945 (sub forma monopolului Consiliului de Securitate, dar și al crimei de agresiune ori legitimei apărări individuale și colective), atunci dreptul conflictelor armate trebuie să fie mereu reafirmat și dezvoltat funcție de evoluțiile mijloacelor și metodelor de război, încălcarea acestuia constituind infracțiuni deosebit de grave ce au forma genocidului, crimelor împotriva umanității sau crimelor de război.

Adevărul este că interzicerea dreptului subiectiv al statelor la război a produs modificări substanțiale și în dreptul obiectiv al conflictelor armate. Un exemplu în acest sens îl reprezintă abandonarea în perioada postbelică a regulii avertismentului prealabil neechivoc, care avea fie forma unei declarații de război motivată, fie pe aceea a ultimatumului conținând o declarație de război condiționată; din motive și rațiuni strategice (pierderea beneficiului surprinderii și acordarea unui avantaj inutil adversarului, mai ales în cadrul strategiei nucleare, care presupune rapiditate în acțiune și credibilitate), ca și din considerente politice și juridice (interzicerea folosirii forței și asimilarea declarației de război și a ultimatumului cu actele de agresiune), în cadrul ONU și în practica statelor și organizațiilor internaționale s-a creat un fel de echivalent perfecționat al avertizării prealabile, prin intermediul rezoluțiilor internaționale ori declarațiilor unilaterale ale statelor; este mai mult decât evident în acest context că declarațiile de război oficiale nu mai sunt necesare pentru exercitarea dreptului la autoapărare individuală iar rezoluțiile organizațiilor internaționale conțin adesea cereri „ultimative” adresate celor considerați a fi încălcat ordinea mondială, în caz contrar utilizându-se forța pentru restabilirea ei și sancționarea agresorilor.

Și neutralitatea clasică și-a pierdut caracterul moral de simbol de pace în vârtejul războiului, pentru că, în actuala ordine juridică a lumii în care

războiul a fost interzis ca instrument al politicii naționale a statelor, statele nebeligerante nu mai pot fi neutre, deoarece agresorul care a încălcat pacea internațională, încercând prin violență să-și facă singur dreptate, trebuie să fie pedepsit iar victima agresiunii trebuie ajutată. Într-adevăr, principiul răspunderii individuale și colective a statelor membre ale comunității internaționale organizate pentru garantarea respectării dreptului internațional conduce în mod logic la condamnarea neutralității nediferențiate pentru că nu mai trebuie și nu mai poate să existe abținere nepăsătoare față de agresor; obligația de intervenție colectivă a membrilor ONU împotriva agresorului, pentru a-l sancționa pentru încălcarea păcii înseamnă desființarea concepției clasice a neutralității ca o concepție contrară ordinii internaționale și înlocuirea ei, dacă nu cu acțiuni directe de constrângere a agresorului, cel puțin cu o neutralitate diferențiată care nu mai înseamnă imparțialitate față de beligeranți, ci implică respectarea rezoluțiilor privind condamnarea infractorilor internaționali și efortul de ajutorare a victimei agresiunii. Chiar Carta și practica ONU permit tacit un astfel de comportament, deoarece nu toate statele sunt obligate să pună la dispoziție forțe armate terestre, maritime și aeriene pentru executarea operațiilor militare contra celor care amenință ori violează pacea internațională; în schimb, toate statele sunt obligate să aplice măsurile de constrângere fără folosirea forței armate luate împotriva agresorului și, în măsura posibilităților, să protejeze victima crimei contra păcii.

De asemenea, încheierea conflictelor armate are proceduri specifice după instituirea ordinii mondiale în care dreptul subiectiv al statelor la război a fost interzis. Din moment ce războaiele s-au perpetuat în relațiile mondiale și după 1945, armistițiul și capitularea, ca forme de încetare a ostilităților militare, au continuat să existe, în timp ce tratatul de pace, ca modalitate de restabilire a păcii și instrument juridic care pune capăt oficial stării de beligeranță marcând momentul de la care efectele juridice ale războiului încetează, n-au mai fost utilizate pentru stabilirea drepturilor și obligațiilor viitoare ale foștilor beligeranți. Parcă intenționând să sublinieze că în actuala ordine războiul rămâne ilegal, conflictele postbelice nu s-au mai încheiat cu tratate de pace, denumire utilizată însă în limbajul diplomatic pentru a desemna relațiile pașnice dintre state, așa cum este „Tratatul de pace și prietenie” dintre China și Japonia din 1972. Dar

avem de a face cu adevărate tratate de pace atunci când e vorba de restabilirea păcii în urma unor demersuri multilaterale care pun capăt războiului, spre exemplu, în Vietnam (1973), între Egipt și Israel (Camp David, 1979), Bosnia-Herțegovina (Dayton, 1995) ș.a. Consiliul de Securitate a cerut adesea beligeranților, în rezoluțiile sale având ca obiect menținerea păcii și securității internaționale, să încheie acorduri de încetare a focului (armistiții) sau să-și reglementeze pe cale pașnică disputele litigioase; mai mult, unele din rezoluțiile sale, precum cea cu numărul 687 din 3 aprilie 1991 (pentru Războiul din Golf) și 1244 din 12 iunie 1999 (pentru războiul din Kosovo) reglementează raporturile ulterioare ale beligeranților, la fel ca și tratatele de pace antebelice. În decembrie 2003 s-a semnat la Geneva un Acord de Pace și pentru Orientul Mijlociu.

Dreptul subiectiv la război s-a conturat mai bine în perioada postbelică și prin includerea între excepțiile la principiul nefolosirii forței a celor referitoare la dreptul popoarelor din țările coloniale, din cele ocupate de o putere străină și al popoarelor care luptă împotriva regimurilor rasiste de a recurge la forța armată pentru exercitarea dreptului lor de a dispune de ele însele². Atât Carta ONU, cât și anumite Rezoluții ale Adunării Generale a ONU (Declarația din 1960 asupra acordării independenței țărilor și popoarelor coloniale și Declarația din 1970 referitoare la principiile dreptului internațional privind relațiile amicale și cooperarea între state) au consacrat acest drept al popoarelor la autodeterminare și implicațiile sale pe planul vieții internaționale, în special aceea de a recurge la forța armată. Tot atât de adevărat este că unele state (31, în 2003) n-au fost de acord niciodată cu extinderea excepțiilor la dreptul de a folosi forța în relațiile internaționale. Așa se face că unele state n-au ratificat Protocolul I de la Geneva din 1977 la convențiile de protecție a victimelor războiului pe motiv că articolul 1 al instrumentului menționat recunoaște calitatea de conflict internațional oricărui recurs la forță „în care popoarele luptă împotriva dominației coloniale, ocupației străine și împotriva regimurilor rasiste în exercitarea dreptului lor de a dispune de ele însele”. Alte state au făcut declarații interpretative la acest articol: Belgia, Coreea, Canada și Irlanda au cerut ca autoritatea reprezentând popoarele respective să fie recunoscută de organizația regională interesată; Franța și Marea Britanie și-au rezervat dreptul de

a recunoaște autoritățile respective și au declarat că în contextul respectiv termenul de „conflict armat” indică o situație care nu include comiterea de crime, inclusiv acte de terorism, indiferent că ar fi colective sau izolate. Bineînțeles că numai comiterea de acte de terorism nu califică situația respectivă ca fiind un conflict armat, măsurile luate de un stat împotriva acestor acte de terorism, spre exemplu, declanșarea unor operații militare putând însă transforma situația într-un conflict armat, acesta existând în realitate indiferent de nivelul de intensitate, așa cum precizează și considerentul al cincilea al preambulului Protocolului I în conformitate cu care dispozițiile umanitare trebuie să fie pe deplin aplicabile în toate împrejurările, tuturor persoanelor protejate de aceste dispoziții, fără nici o diferențiere defavorabilă pe natura sau originea conflictului armat sau pe cauzele susținute de Părțile aflate în conflict sau atribuite acestora. Perioada postbelică a inclus, de asemenea, în noțiunea de conflict armat și războaiele civile din interiorul unui stat, consacrarea juridică a acestora făcându-se prin intermediul articolului 3 comun al Convențiilor de la Geneva din 1949 și al Protocolului adițional II din 1977 care lasă în afara situațiilor de conflict armat doar tensiunile și tulburările interne cum sunt actele de dezordine publică, actele sporadice și izolate de violență și alte acte analoage. E adevărat însă că mai puține state s-au declarat de acord cu Protocolul II (153 în 2003), iar Argentina a declarat că interpretează noțiunea de „grupări armate organizate” fără referire la articolul 43 al Protocolului I, care definește „forțele armate”, chiar dacă aceste grupări îndeplinesc condițiile prevăzute de articolul 43. Cu atât mai importante sunt aceste precizări cu cât în ultimele decenii conflictele armate fără caracter internațional au prevalat asupra celor internaționale, dând altă specificitate beligeranței contemporane.

De altfel, beligeranța contemporană are caractere specifice și în ceea ce privește dreptul conflictelor armate. Dacă analizăm declarațiile interpretative ale statelor referitoare la definiția forțelor armate, observăm că acestea sunt considerate distincte față de mișcările de rezistență; într-adevăr, Argentina a specificat că articolul 43(1) și 44(1) ale Protocolului I din 1977 nu implică derogări de la noțiunea de forțe armate regulate ale unui stat suveran și distinge între conceptul de forțe armate regulate (corpuri militare permanente plasate sub

autoritatea guvernamentală a statelor suverane) și, pe de altă parte, mișcările de rezistență la care se referă articolul 4 al Convenției a III-a de la Geneva din 1949; se pare că această interpretare stă la baza considerațiilor referitoare la noile tipuri de combatanți și nu la noile metode de luptă utilizate de forțele armate regulate desprinse din noua definiție a forțelor armate. Alte state, precum Belgia și Franța, au notificat că forțele lor armate includ și jandarmeria. Mult mai multe au fost rezervele față de articolul 44(3) care recunoaște statutul de combatant pentru membrii gueriilei; 10 state (Germania, Australia, Belgia, Canada, Franța, Irlanda, Noua Zeelandă, Olanda, Coreea, Marea Britanie) consideră că dispoziția este aplicabilă numai în cazuri de ocupație militară ca și în conflictele desfășurate în virtutea dreptului de autodeterminare, în timp ce Spania și Italia limitează aplicarea doar la ocupația militară. Simularea statutului gueriilei în sânul populației civile afectează totuși beligeranța chiar în condițiile în care Protocolul I legitimase gueriile deoarece este dificil să distingă membrii gherilei de restul populației. Așa se face că cele 12 state menționate au interpretat extensiv termenul „desfășurare” inclus în condiția de legalitate a partizanilor de a purta armele la vedere pe timpul desfășurării fiecărei acțiuni militare, în sensul că e vorba de orice deplasare spre un loc de unde atacul va fi lansat. Iar Australia și Noua Zeelandă interpretează expresia condițională a purtării armelor pe față „în timpul în care expus vederii de către adversar” ca însemnând vizibilitatea cu ajutorul aparatelor optice adecvate, chiar dacă o astfel de regulă ar fi dificil de controlat și demonstrat. În sfârșit, Argentina a declarat că estimează că paragrafele 2,3 și 4 ale articolului 44 nu pot fi interpretate: ca acordând imunitate celor care încalcă dreptul războiului, exceptându-i de la aplicarea regimului sancțiunilor corespunzătoare fiecărui caz, favorizându-i, în special, pe cei care violează normele având ca obiectiv distincția dintre combatanți și populația civilă, diminuând respectarea principiului fundamental al dreptului războiului care impune discriminarea între combatanți și populația civilă, în scopul prioritar de a o proteja pe ultima.

Reiterăm și faptul că o chestiune mult discutabilă a beligeranței ultimelor decenii a fost aceea a legitimității armelor nucleare care păreau interzise conform principiilor de bază ale limitării mijloacelor și metodelor de luptă. Referitor la

acest aspect, nouă state au formulat declarații relative la armele nucleare cu ocazia ratificării Protocolului (Germania, Belgia, Canada, Spania, Franța, Irlanda, Italia, Olanda, Marea Britanie) și două cu ocazia semnării (SUA și Marea Britanie), în următorii termeni: „...acceptându-se principiul statuat în articolul 35 (1), că Părțile la un conflict n-au un drept nelimitat de a-și alege mijloacele și metodele de luptă, declarăm că armele nucleare, chiar dacă nu sunt reglementate direct de Protocolul I, rămân subiectul regulilor existente de drept internațional confirmate în 1996 de Curtea Internațională de Justiție în Avizul Consultativ asupra legalității amenințării cu utilizarea armelor nucleare”. Deocamdată, chestiunea inaplicabilității Protocolului I în cazul armelor nucleare este la fel de clară în Avizul CIJ sus-menționat și în manualele militare ale statelor.

Reamintim și faptul că 13 state au făcut precizări referitoare la regulile conținute în articolele 51-58 privind luarea deciziilor de către comandanții militari în pregătirea și lansarea atacurilor, condiționate de luarea măsurilor „practic posibil” pentru a nu provoca pierderi și pagube civile incidentale excesive față de avantajul militar concret și direct așteptat; declarațiile arată că aceste condiții implică faptul că decizia militară trebuie fundamentată pe o reacție rezonabilă și onestă la fapte și circumstanțe cunoscute comandanților din cercetarea rezonabilă disponibilă acestora, la timpul când au luat deciziile și nu ulterior. S-a precizat că normele respective riscă să dea militarilor subordonați responsabilități prea dificile, astfel încât ele nu creează obligații decât pentru comandanții de la batalion în sus, determinante fiind informațiile disponibile la momentul luării deciziilor. În ceea ce privește prezumția de civil în caz de dubiu asupra statutului, anumite state au declarat că regula respectivă nu poate fi interpretată ca obligând comandamentul militar să ia o decizie care, potrivit circumstanțelor și informațiilor disponibile, ar putea să nu fie compatibilă cu îndatorirea lui de a asigura securitatea trupelor aflate sub responsabilitatea sa ori de a prezerva situația militară. La fel, noțiunea de „avantaj militar” a fost interpretată ca implicând diverse considerații referitoare la securitatea forțelor militare, inclusiv speranța de bună credință că atacul va aduce o contribuție pertinentă și proporțională la obținerea obiectivului atacului.

Mult discutată și interpretată este chestiunea

represaliilor, care, în dreptul conflictelor armate reprezintă actele derogatorii de la legile și obiceiurile războiului, îndreptate împotriva unei părți aflate în conflict cu scopul de a o obliga să înceteze violarea regulilor pertinente. Timp îndelungat, represaliile au fost considerate măsura ideală de sancționare și obligare a adversarului să respecte dreptul războiului, cu condiția să rezulte dintr-un act ilegal al acestuia, să fie proporțională, să nu fie îndreptată împotriva persoanelor protejate și să înceteze atunci când adversarul nu mai încalcă regulile statuate; treptat, represaliile au fost interzise, mai întâi în 1929 împotriva prizonierilor și apoi, în 1949 și 1954, împotriva unor diverse categorii de persoane și bunuri protejate de Convențiile de la Geneva și de la Haga. Protocolul I din 1977 a instituit o serie de interdicții necondiționate, care protejează contra represaliilor răniții, bolnavii și naufragiații, personalul sanitar și religios, persoanele civile, bunurile civile, bunurile culturale, bunurile indispensabile supraviețuirii populației civile, mediul natural, lucrările și instalațiile conținând forțe periculoase. Se pare însă că statele n-au înțeles cum trebuie situația, din moment ce multe dintre ele au făcut declarații în sensul că vor aplica dispozițiile respective doar în măsura în care interpretarea acestora nu face obiectul folosirii mijloacelor indispensabile prevăzute de dreptul internațional pentru protejarea propriei populații contra violărilor grave, manifeste și deliberate comise de adversar. Deși recursul la represalii se face, în statele respective, prin invocarea condițiilor tradiționale recunoscute de dreptul cutumiar, se pare că interzicerea convențională a represaliilor contra civililor se transformă sub ochii noștri într-o regulă cutumiară universal valabilă, așa cum a statuat deja Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie³.

Dacă ultimul război mondial a fost un fenomen unic în istoria războaielor, prin radicalismul său și violarea drepturilor neutrilor și inocenților, apariția armelor atomice a fost considerată ca făcând războiul imposibil în viitor, datorită excesivei lor puteri distructive ceea ce nu înseamnă însă că după ce omenirea a suferit atâta amar de veacuri din pricina războiului, va trebui să mai sufere o

vreme, nu se poate prezice cât timp anume, de pe urma dispariției războiului, a absenței acestuia dintre modalitățile de reglementare a diferendelor și de sancționare a statelor. În realitate, cel puțin în formele sale clasice, războaiele continuă să se manifeste și la începutul mileniului al treilea, chiar dacă „noile războaie” sunt caracterizate prin asimetrie, demilitarizare și privatizare-comercializare⁵. Asimetria face o distincție între războaiele actuale și cele ale secolului trecut prin faptul că, pe de o parte, există beligeranți care, dispunând de o tehnologie mai performantă, accelerează războiul în vederea obținerii unei victorii rapide iar, pe de altă parte, mișcările de gherilă încetinesc ritmul războiului făcându-i pe primii să plătească un cost ridicat pentru accelerare, motiv pentru care societățile cele mai avansate pe plan tehnologic nu posedă în mod necesar superioritatea asupra adversarului în conflictele asimetrice. În al doilea rând, „noile războaie” se demilitarizează, în sensul că nu mai sunt desfășurate numai de soldați și nu mai sunt îndreptate numai împotriva țintelor militare, producând confuzie asupra regulilor umanitare aplicabile în conflictele de structurate sau transnaționale. În al treilea rând, noul mileniu ne arată că între părțile la conflict pot figura grupuri criminale sau teroriste transnaționale, ceea ce conduce la războaie private între anumite state și acești noi actori internaționali, la fel ca seniorii medievali ai războiului de altădată, care urmăreau un profit din comercializarea conflictelor armate.

NOTE

¹ Frederic DE MULINEN, *Manuel sur le droit de la guerre pour les forces armées*, CICR, Genève, 1989.

² Ionel CLOSCĂ, Ion SUCEAVĂ, **Drept internațional umanitar**, Editura Sansa, 1992, p.439.

³ Julie GAUDREAU, *Les réserves aux Protocoles additionnels aux Conventions de Genève pour la protection des victimes de la guerre*, *Revue Internationale de la Croix Rouge* no 849/2003, pp.143-184.

⁴ Herfried MÜNKLER, *The wars of the 21st century*, *RICR* no.849/2003, pp.7-22.

RELAȚIA DINTRE POLITIC , ȘI MILITAR

Colonel prof.univ.dr. Vasile MARIN

The relation between politics and military is very complex and is present at strategic level as premises in order to promote the state's interests at geopolitical level.

From this perspective, army is a political tool having a well-defined social role. Its actions have deep implication not only on social-political level, but also on the political-military and even geopolitical ones.

1. Raportul dintre scop și mijloc în război, ca determinare fundamentală a relației dintre politică și armată

1.1. Politica și scopurile războiului

Descifrarea problematicii relației dintre politică și armată a constituit obiectul de studiu a unor numeroși teoreticieni și specialiști, aparținând atât domeniului politic, cât și militar. Esența fenomenului război, corect înțeleasă, presupune existența unui raport între scop și mijloc. Scopul războiului este întotdeauna politic, iar dacă înțelegem politicul ca expresie concentrată a intereselor sociale atunci rezultă că scopul politic va exprima într-o formă esențializată toate interesele sociale implicate în pregătirea, declanșarea și ducerea războiului. Mijloc specific războiului este lupta armată, care are un caracter distructiv. Declanșând un război, politica urmărește scopurile sale, dar folosește pentru aceasta alte mijloace, nespecifice domeniului său, adică mijloace militare, proprii luptei armate. Prin specificul mijloacelor violente, lupta armată este deci de altă natură decât acțiunea politică. Tocmai de aceea, subordonarea mijlocului față de scop nu se realizează ușor, este un proces complicat, nefiind exclusă posibilitatea ca utilizarea mijloacelor violente - datorită capacității distructive a acestora, fie a modului de întrebuițare, fie a reacției inamicului - să iasă din cadrul prestabilit de politică și să nu mai servească scopurilor

politice fixate. Analiza raporturilor dintre scop și mijloc permite înțelegerea și explicarea corectă a esenței războiului, ca fenomen social politic și militar. Orice abordare care ar insista doar asupra aspectului politic ar fi unilaterală și deci eronată.

Prin urmare, esența războiului include raportul dintre scopul politic și mijlocul militar, unitatea lor contradictorie, modalitatea exprimării lor specifice în funcție de o anumită societate sau epocă istorică. În același timp, trebuie subliniat că raportul dintre scop și mijloc în război nu este imuabil, ci se supune evoluției, cunoaște modificări, transformări de structură simultane cu mutațiile ce se produc în ansamblul vieții sociale. Acest aspect evolutiv are continuitate, el manifestându-se cu pregnanță și în zilele noastre.

Făcând o analiză pertinentă a războiului, se constată că scopurile urmărite în războaie pot fi, și au fost, de-a lungul istoriei, foarte variate, având însă o trăsătură comună, anume faptul că sunt scopuri politice. După cum războaiele pot fi generate de o diversitate de cauze concrete, particulare, care privesc situația și contradicțiile ce se manifestă între părțile beligerante, după cum interesele implicate în declanșarea conflictului pot fi de natură economică, teritorială, etnică, religioasă, politică propriu-zisă ori de apărare a drepturilor omului, tot așa și scopurile războaielor vor fi diferite în funcție de conținutul lor, în raport cu problemele ce se încearcă a fi rezolvate prin conflict armat. Prin urmare, aceste scopuri diferă prin conținutul lor și prin interesele pe care le exprimă. Dinamica scopurilor războiului constă tocmai în aceea că interese, mobiluri, cauze de natură diferită se transformă în scopuri politice, în interese strategice ale statelor, uneori foarte îndepărtate, aparent, de motivele inițiale. O asemenea schimbare se explică prin aceea că orice război comportă un anumit grad de violență armată, iar utilizarea forței presupune în mod necesar decizia și acțiunea unei suprastructuri politice. Scopurile politice ale războaielor se constituie ca

expresie a unor interese ce pot avea o bază socială mai largă ori mai restrânsă. În mod real, doar conducerea politică, potrivit prerogativelor care îi revin, stabilește scopul războiului și ia deciziile adecvate cu privire la pregătirea și declanșarea acestuia. Indiferent de caracterul real și de sfera necesității sociale căreia îi corespunde, politica tinde întotdeauna să înfățișeze scopul războiului ca expresie a intereselor statului ale națiunii sau chiar ale unei comunități internaționale. Ea procedează astfel pentru a justifica acțiunea întreprinsă și a obține cât mai mult sprijin din partea propriei opinii publice în susținerea efortului de război.

Aceasta complică foarte mult problema înțelegerii scopurilor politice ale războaielor, determinând ca, de multe ori, scopurile formale clamate să difere de scopurile reale urmărite. Scopul formal al războiului este întotdeauna scopul declarat, menit să faciliteze mobilizarea voinței națiunii, inclusiv a militarilor, canalizarea eforturilor într-o direcție unică, formarea și menținerea unei coeziuni morale în armată.

În acțiunile militare cu caracter agresiv, de cucerire, de expansiune, scopul formal este cu totul altul decât scopul real. Spre exemplu, în al doilea război mondial, scopul formal propus de către Germania era lupta împotriva democrațiilor occidentale și a comunismului, pe când scopul real l-a constituit lupta pentru cucerirea dominației mondiale și a unor noi sfere de influență.

Lucrurile asemănătoare pot fi constatate în legătură cu acțiunile SUA în ultimul deceniu al secolului XX și începutul secolului XXI. Astfel, se pare că războiul din Golf a avut mai degrabă un scop economic decât unul politico-militar. De remarcat că, în pofida divergenței sensurilor celor două tipuri de scop, scopul formal este, de regulă, apt să exercite, într-o anumită măsură, funcția de canalizare și mobilizare a luptătorilor și opiniei publice spre direcția urmărită de conducerea politico-militară. Desigur, toate acestea presupun o intensă activitate formativ-educativă și de influență a militarilor și populației pentru a susține eficient efortul de război. Un rol important îi revine politicului, care stabilește toate măsurile necesare desfășurării acestui proces. Un alt aspect important al analizei îl constituie problematica amplorii scopurilor politice urmărite de război. Prin amploarea scopului politic se înțelege cea determinare a proporției în care statul se angajează pentru promovarea interesului său strategic legat

de conflict, amploare ce este condiționată de cantitatea și calitatea forțelor și mijloacelor de care dispune acesta, de capacitățile și posibilitățile inamicului, de situația internațională ș.a. Scopul final al războiului vizează, în esență, o perspectivă ce se realizează prin obținerea unui deznodământ favorabil în conflictul armat.

Aceasta presupune o victorie militară decisivă sau o stare care să-l pună pe inamic în imposibilitatea de a continua acțiunile militare. Astfel, conflictul se îndreaptă către o pace, dar una impusă prin violență, de cele mai multe ori neechitabilă și permanent generatoare de noi conflicte. Desigur că asupra problematicii păcii postconflictuale pot fi emise suficiente considerații care să reliefeze în ce măsură politica formulează scopurile războiului, astfel încât acesta să reprezinte, cu adevărat, un instrument politic. Cu alte cuvinte, de aici rezultă și limitele în care acțiunile militare pot servi cu adevărat unor scopuri politice, pentru că se manifestă și situații în care aserțiunea nu mai este valabilă. Este vorba de conflicte în care se manifestă genocidul, exterminarea în masă, distrugerea totală a structurilor economice și sociale ale statului advers care nu mai pot constitui scopuri politice. Cu atât mai puțin ar putea fi considerate drept scopuri politice nimicirea reciprocă a părților beligerante, distrugerea speciei umane, a condițiilor vieții pe Pământ. Important este să se înțeleagă ce fel de pace urmează după un război, ce semnificație are ea sub aspect politic și moral, al aspirațiilor naționale, al evoluției relațiilor internaționale. Aceasta este o problemă esențială în ansamblul raporturilor dintre politică și scopurile războiului. Stabilind scopul războiului, politica este datoare să aprecieze șansele și condițiile realizării lui. Războiul nu ar fi fost niciodată un instrument al politicii dacă n-ar fi avut posibilitatea să atingă scopurile pe care acesta i le fixează. În esență, condițiile de realizare a scopurilor războiului se referă la raportul de forțe dintre părțile beligerante, situația internațională, concepția strategică și modul în care este aplicată în acțiunile militare, atitudinea opiniei publice și a armatei față de conflict ș.a.

Pot apărea și alte condiții, cu valoare particulară într-un război sau în altul, însă importante sunt cele cu semnificație generală și esențială. În substanța lor cea mai profundă, condițiile de realizare a scopurilor războiului au un caracter obiectiv, ce decurge din caracteristicile fiecărei epoci istorice, din diversitatea și natura sistemelor sociale ce o

compun și a sistemului relațiilor internaționale existent. Acestea demonstrează faptul că războiul continuă să rămână un instrument al politicii, axiomă ce susține și relația dintre politic și armată, justifică afirmația că politica dirijează constituirea forțelor armate, instrucția pentru luptă și înzestrarea acestora. Tot ea stabilește momentul și locul de întrebuițare, tipul de conflict la care participă, scopurile ce vor fi atinse.

1.2. Mijloacele de ducere a războiului

Condițiile de realizare a scopurilor politice ale războiului includ, ca element de o importanță hotărâtoare, mijloacele militare de susținere a acțiunilor militare. Analizând raportul dintre scop și mijloc, Clausewitz releva atât situația de subordonare a mijlocului militar față de scopul politic, cât și determinarea specifică pe care lupta armată o imprimă fenomenului război: „Artamilitară poate pretinde în general, iar înaltul comandament în fiecare caz în parte, ca direcțiile și politicile să nu intre în contradicție cu aceste mijloace și această pretenție, într-adevăr nu este mică, dar oricât de puternic reacționează războiul, în anumite cazuri, asupra intențiilor politice, această reacție trebuie gândită întotdeauna doar ca o modificare a lor, căci intenția politică este scopul, războiul este mijlocul și niciodată mijlocul nu poate fi gândit fără scop”¹. Când ne referim la mijloacele cu care se poartă războiul ne gândim imediat la armament și tehnică. La Clausewitz, însă, termenul de „mijloc” avea un sens mai larg, acela de luptă armată, cu tot ce cuprinde ea. În concepția sa, războiul are un scop politic și, pentru atingerea lui, folosește mijlocul specific, lupta armată. Această accepțiune este cuprinzătoare, pentru că include elementul uman, tehnică de luptă, organizarea, conducerea și executarea operațiilor, strategia și tactica etc., toate împreună alcătuind „mijlocul” necesar pentru realizarea scopului politic al războiului. Totuși, dacă avem în vedere că o trăsătură esențială a luptei armate, ca tip specific de acțiune socială, este distructivitatea, vom putea concluziona, în mod justificat, că ponderea principală revine definirii și amplificării posibilităților de distrugere a armamentului utilizat. În condițiile în care mijloacele de luptă devin tot mai distrugătoare, este necesar ca raportul dintre scop și mijloc în război să fie permanent reanalizat. Nu mai este suficient să subliniem doar relația de subordonare

a mijlocului față de scop. O importanță tot mai mare o are înțelegerea dependenței crescânde a scopului politic de mijloacele purtării războiului, a influenței și implicațiilor sporite asupra politicii, a relațiilor dintre state, a vieții sociale, în ansamblu. Efectul mijloacelor poate fi atât de puternic, încât să ducă la anihilarea scopului politic sau la blocarea lui. Iată de ce un stat care se angajează pe calea înarmărilor și a războiului trebuie mai întâi să estimeze într-un mod foarte realist riscurile la care se expune, distrugerile pe care le va suferi, consecințele acestora asupra economiei și a populației, să aprecieze cu deplină luciditate dacă în asemenea condiții se mai poate formula un scop politic valabil. O latură semnificativă a problemei discutate se referă la cantitatea și calitatea mijloacelor necesare în război. Tendința caracteristică a conflictelor din ultima parte a secolului trecut era de a consuma o cantitate tot mai mare de armament și tehnică de luptă, extrem de costisitoare, aflată într-o evidentă disproporție, atât cu capacitățile economice ale statelor, cât și cu cerințele reale ale securității lor. Pe măsura trecerii timpului, componentele și acțiunile războiului s-au diversificat continuu, lucru ce a impus apariția de noi tehnologii și forme de ducere a acestuia, precum și a unor forțe tot mai specializate necesare acțiunii militare. Aceste forțe presupun forme și modalități noi de formare și pregătire, echipament și tehnică, sofisticate, necesare desfășurării cu succes a acțiunilor militare. Totul presupune concepții noi de instruire pentru luptă, concretizate în strategii și doctrine militare de diferite tipuri, dar și în centre speciale de instruire, care să asigure toate condițiile necesare constituirii structurilor organizaționale militare de tip profesionist. Reașezarea raporturilor de forțe pe plan mondial și regional a determinat apariția a noi poli de putere, ceea ce accelerează fenomenul de redimensionare calitativă și cantitativă a structurilor militare operaționale, ceea ce implică eforturi și investiții majore din partea tuturor statelor. Extinderea conținutului sintagmei „casus belli” necesită dezvoltarea fenomenului de analiză a situației geopolitice premergătoare declanșării acțiunilor militare dar și a celei ulterioare acestora, ca relația dintre cauză și efect. În același timp, se poate aprecia și dacă războiul putea fi înlocuit în obținerea scopurilor propuse, cu alte mijloace ori modalități de acțiune. Astfel, analiza raportului dintre scop și mijloc în război, în lumina realităților actuale, pune sub semnul întrebării

concepția tradițională potrivit căreia războiul este un instrument adecvat promovării politicii de stat sau al reglementării internaționale. Discrepanța dintre scopuri și mijloace devine o caracteristică tot mai pronunțată a evoluției fenomenului militar contemporan și aceasta nu pentru că mijloacele ar fi prea slabe, dimpotrivă, pentru că ele sunt tot mai puternice, mai distructive, mai nocive și condiționate de consumuri excesive de resurse economice și financiare. Aceasta a condus la redefinirea concepției despre pregătirea și ducerea conflictului. Durata pregătirii lui se reduce mult, deoarece declanșarea și desfășurarea acestuia se face cu forțele existente la pace, forțe profesioniste, excelent pregătite și dotate. Loviturile sunt scurte, punctuale și decisive, punând inamicul în situația de a nu putea riposta, sau chiar în fața faptului împlinit, anume că învingătorul se găsește în „casa” lui fără ca el să poată reacționa. Astfel, scopul politic al războiului este atins în timp scurt, real, dacă se poate spune așa, cu pierderi ori cheltuieli relativ minime. Este absolut necesar ca scopul războiului să fie atins în timp real, deoarece orice prelungire a conflictului poate conduce la demonetizarea scopului și la inutilitatea acțiunii militare. Având în vedere aceste considerente, se poate aprecia că acțiunea militară violentă devine nu numai utilă și eficientă pentru politică, dar chiar, uneori, preferată altor soluții.

2. Politic și militar în evoluția statală a românilor

Construcția Europei medievale, începută în secolul al V-lea, se încheie după aproximativ opt sute de ani. În jurul anului 1350, continentul nu mai avea „pete albe”, iar harta sa cuprindea structuri politice și organizatorice, de nivel statal, de tipul imperiului, regatului, principatului, ducatului, republicii orașenești, voievodatului ș.a.

Acesta este contextul în care încep să apară și să se afirme primele formațiuni statale românești, îndeosebi de tipul cnezatului și voievodatului. Alături de aspectul politico-administrativ, existența acestor formațiuni a avut și puternice conotații militare, ele dispunând de organizare și structuri militare adecvate, necesare îndeplinirii scopurilor politice, îndeosebi de apărare a ființei statale proprii împotriva unor atacuri din afară. Gesta Hungarorum, datorată notarului anonim al regelui Bela (Anonymus) consemnează, la finele

secolului al XI-lea, existența a trei ducate: unul în Crișana, între râurile Someș și Mureș, cu centrul în cetatea Biharea, condus de Menumorut; al doilea în Banat, între Dunăre și Mureș, cârmuit de Gald, cu centrul la Cuvin (Keve); al treilea ducat în Transilvania, în bazinul superior al Someșurilor, condus de Gelu Românul (Gelou quidam Blacus) cu reședința în apropierea Clujului². Anonymus ne lasă să înțelegem caracterul statornic, continuitatea formațiunilor statale amintite, precum și recunoașterea individualității lor în relațiile sud-est europene. Lui Usubun și Veluc, trimișii lui Arpad, Menumorut le preconizează că țara sa a aparținut strămoșilor săi și că se bucură de sprijinul împăratului de la Constantinopol.³ Atacurile și înaintarea progresivă a ungarilor în Transilvania și Banat, invaziile pecenegilor și cumaniilor, marele val tătăresc de la 1241, au fost elemente ce au perturbat serios, în acea perioadă constituirea unor state românești puternice în zonă. Abia la începutul sec. al XIV-lea se formează la sud de Carpații Meridionali până la Dunăre și Marea Neagră, statul feudal centralizat al Țării Românești, iar către 1360 se consolidează Moldova ca stat centralizat, între Carpații Orientali, Nistru și Marea Neagră. Aceste realizări nu pot fi disociate de existența unui puternic efort militar din partea românilor, efort susținut de armate bine constituite, mobile, puternice și active. Aceasta demonstrează existența la români a unei filozofii militare care-și avea rădăcinile în experiența militară anterioară, care urca până la daci și romani, dar și a unor idei privind construirea de structuri militare și mai ales de întrebuințare a acestora în diferite scopuri. În aceeași perioadă, în mod progresiv, Transilvania este încorporată statului feudal ungar, constituind un „melanj politic”, în care o parte din români se asociază cu cuceritorii în conducerea și administrarea acestor teritorii, iar o altă parte continuă să viețuiască în teritorii semiautonome, ale românilor, cum sunt Țara Făgărașului, Țara Maramureșului, Țara Hațegului. În același timp, aceștia conviețuiesc împreună cu sașii și secuii, în entități administrative semiautonome cum sunt „scaunele” din zona Brașovului, Sibiului, Bistriței, Covasnei. Începând cu această perioadă, istoria constată existența statală a românilor în teritoriile lor de baștină, într-o continuitate ce aparține și prezentului. Această continuitate evolutivă este marcată de o multitudine de evenimente de ordin politico-militar, în vâltoarea cărora ființa națională

a românilor a fost, nu de puține ori, pusă în pericol, mai ales, că teritoriile locuite de aceștia s-au găsit, de-a lungul a secole la intersecția intereselor politice a trei imperii europene puternice: otoman, habsburgic și rus. Primul cu care românii vin în contact a fost imperiul otoman, care în jurul anului 1380 ajunge la Dunărea Inferioară. Până la 1600, acesta a fost principalul pericol la adresa existenței statale independente a românilor: Perioada este marcată de numeroase ciocniri, deosebit de violente, între otomani și români soldate cu mari pierderi umane dar și economice.

Dintre cele mai semnificative, readucem în memorie luptele de la Rovine (1394), Belgrad (1456), Vaslui (1475), Războieni (1476), Jiliște (1472), Călugăreni (1595) ș.a. Alături de acestea, menționăm campaniile lui Vlad Țepeș, ale lui Radu de la Afumați și ale lui Mihai Viteazul, care, prin succesiuni de lupte locale, au reușit obținerea unor importante avantaje politico-strategice.

Până la intrarea în scenă a celorlalte imperii mari, românii s-au confruntat de nenumărate ori cu regatele ungar și polon aflate și ele, în anumite etape istorice, într-un flux ori reflux politico-militar. Aproape de fiecare dată, oștile române au îngenuncheat în mod hotărâtor tendințele expansioniste ale celor două regate. Neputând obține succese militare promițătoare cu implicații politice de lungă durată în zonele de existență a românilor, regii unguri și poloni au utilizat metoda sprijinului politico-militar al pretendenților la tronurile Moldovei și Țării Românești. Dispariția politică a statului ungar, prin cucerirea de către turci în 1541, a provocat o rupere a echilibrului politico-militar în această parte a continentului. Are loc o dublă consecință, pentru români, a aceleiași perioade: Transilvania devine, din punct de vedere politic, stat autonom, iar cele două state românești, Țara Românească și Moldova, se regăsesc mai expuse ca oricând pretențiilor otomane. Din anul 1541 începe să se manifeste tot mai pregnant ideea politică de refacere a Daciei, în hotarele locuite de români, prin unirea celor trei principate. Apariția „momentului” Mihai Viteazul în istoria românilor vine să confirme practic acest vis de veacuri al locuitorilor acestor zone. La 1600, pentru câteva luni, Moldova, Țara Românească și Transilvania se regăsesc reunite politic sub același sceptru. Urma ca această unire să fie confirmată pe plan internațional și susținută militar, probleme ce nu s-au realizat, ca urmare a asasinării domnitorului Mihai Viteazul. A

fost un asasinat politic, deoarece marile puteri ale timpului și puterile din zonă și-au dat seama că un stat românesc, de asemenea dimensiuni, în zonă, modifică substanțial configurația politico-militară a acesteia. Moartea lui Mihai nu a condus la dispariția, din mințile oamenilor a ideii de unitate a românilor, locuitori ai acestor plaiuri. Momentul Mihai Viteazul încheie, practic, o perioadă eroică a românilor, perioadă deschisă de anul 1330, prin bătălia de la Posada. Este perioada în care, pe suportul economic și demografic la dispoziție, au fost realizate forțe armate care au reușit să asigure independența și integritatea teritorială a spațiilor locuite de români. Mai mult chiar, cu ajutorul acestor forțe, domnitorii români au lovit strategic, nu de puține ori, inamicul la el acasă. Așa a fost cazul campaniilor lui Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Radu de la Afumați, Ioan Vodă și Mihai Viteazul. Principii români, ca șefi de stat, au manifestat o deosebită grijă pentru construcția armatelor proprii, instrucția pentru luptă a acestora și înzestrarea lor. Accentul campaniilor militare era pus pe mobilitatea armatei și pe zonele fortificate (cetățile) din interior. În același timp, structura și modul de acțiune a armatelor acelor timpuri se apropia substanțial de ceea ce se întâmplă azi. Principii români aveau la dispoziție un sistem de spionaj care procura din timp informațiile necesare, forțele de supraveghere la hotare, forțele de reacție rapidă formate din curtenii principelui (pe vremea lui Ștefan cel Mare, aceștia însumau circa 16.000 de luptători de elită) și marea armată, care se constituia prin chemarea la luptă a celor apti să poarte arme. La nivelul conducerii principatelor, funcțiile civile ale dregătorilor se îmbinau cu cele militare.

După 1601, urmează o perioadă de mari frământări în Europa, atât din punct de vedere politico-militar, cât și religios și cultural. Aceste frământări au un puternic impact și în zona Dunării de Jos. Pierderea Țărilor de Jos, de către Spania, războiul civil din Anglia, desprinderea din religia catolică a unor curente religioase, ca cel evanghelic și reformat, dezvoltarea tiparului sunt câteva momente care zguduie puternic vechiul tipar al lumii europene. Răsunetul acestora în spațiul carpato-danubiano-pontic duce în mod evident la punerea în poziția de actor principal, în zonă, a Imperiului Otoman. Aceasta conduce la acutizarea situației politico-militare a Țărilor Române în raport cu acesta. Astfel, Moldova și Țara Românească

sunt aservite total de turci, devenind „cămara” imperiului. Armatele de tradiție ale românilor sunt desființate aproape total, turcii asigurând forțele de protecție externă ale celor două state. Frământările occidentale aduc în zona Dunării Mijlocii un nou actor geopolitic de nivel european, Imperiul Habsburgic. Acesta penetrează încet și sigur zona, include în sfera de influență Transilvania, pe care apoi o transformă în provincie imperială, și vine în contact nemijlocit cu Imperiul Otoman. Momentul culminant al disensiunilor dintre cele două imperii îl constituie asediul Vienei, de către armatele turce, la 1688. Înfrângerea turcilor în fața zidurilor Vienei conduce în mod inexorabil la un reflux al puterii Imperiului Otoman, reflux ce se va încheia cu dispariția sa istorică sub Kemal Atatürk. La finele secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, la hotarul de est al Moldovei, apare o nouă mare putere europeană, care-și va pune o puternică amprentă asupra istoriei ulterioare a românilor, și anume Imperiul Rus. Situația prezentată, cu mici excepții, se menține până la mijlocul secolului al XIX-lea, când în istoria românilor se produc două evenimente cruciale, ca rezultat a două secole de împilări și acumulări: este vorba mai întâi de revoluțiile de la 1848, din cele trei țări române care-l pregătesc pe următorul, unirea dintre Moldova și Țara Românească, de la 1859. Unirea realizează un stat politic recunoscut pe plan european, suficient de puternic, care să mențină treze aspirațiile românilor de a se vedea reuniți toți, în aceleași hotare. Apariția României, pe lângă alte consecințe, din punct de vedere militar, conduce la renașterea armatei române, ca instituție fundamentală a statului. Dotată și instruită la nivelul epocii, Armata Română, continuatoarea tradițiilor românilor în domeniu, va fi cea care va asigura, prin eforturi eroice pe câmpurile de luptă bulgare, în războiul ruso-turc din 1877-1878, independența politică a statului român. Urmează o perioadă fastă, din punct de vedere politico-militar pentru România, căreia, prin Tratatul de la Berlin, îi revine Dobrogea, acest „plămân” geopolitic prin care românii sunt conectați la oceanul planetar.

Armata Română se consolidează ca instituție a statului, apar primele concepții doctrinare cu privire la structura, instrucția și întrebuințarea sa. Faptul că statul român și-a creat o armată suficient de puternică, i-a permis acestuia să medieze și să dicteze, la București, condițiile încheierii conflictului balcanic din anii 1912-1913 și ale

păcii în Balcani. Marea încercare pentru Armata Română a primelor decenii ale secolului al XX-lea a reprezentat-o participarea sa la Marele Război pentru Reîntregirea Neamului, 1916-1918. A fost un moment deosebit de greu pentru forțelor române, pentru că războiul le-a surprins la un nivel al înzestrării și instrucției, departe de cerințele epocii. Acesta a fost depășit cu mari eforturi și nenumărate victime, însă visul de veacuri al românilor s-a împlinit. Tratatul de la Paris, din 1920, recunoaște existența acestora în hotarele României Mari, adică ale României de la 1859, la care s-au alipit Transilvania și Banatul, Maramureșul, Țara Crișurilor, Basarabia și Bucovina.

Urmează o perioadă de relativ calm pentru români în care, de-a lungul a 20 ani, aceștia să-și consolideze din punct de vedere politic realizarea statului național unitar. În această perioadă, Armata Română a parcurs mai multe perioade de schimbări, generate îndeosebi de apariția unor noi specialități militare și categorii de forțe. Apariția și dezvoltarea tancurilor, ca gen de armă, a aviației ca și categorie de forțe, a apărării antiaeriene au solicitat din plin eforturile teoreticienilor și specialiștilor militari sub aspectul creării concepțiilor și structurilor militare care să răspundă cel mai bine imperativelor momentului. Desigur, construcția unui organism militar competitiv solicită capacitatea de concepție și economia unui stat la un nivel maxim și, cu toate eforturile, aceasta nu reprezintă un proces cu finalitate imediată și definitivă. Așa s-a întâmplat și cu Armata Română, care a intrat în al doilea război mondial găsindu-se într-o situație oarecum asemănătoare cu cea din 1916.

Campaniile din Est, apoi din Vest și preluarea puterii politice de către comuniști, începând cu 1947, au zdruncinat din temelii ceea ce a fost tradițional în Armata Română. În anii '50 ai secolului XX aceasta este reconstruită din temelii, de către statul comunist, pe baza principiilor doctrinare sovietice. Anii '60 rămân anii în care se încearcă o redirecționare a construcției armatei române potrivit nevoilor de apărare ale statului român, nu numai ale celor solicitate de sistemul comunist mondial condus de URSS. Deși membră fondatoare a Tratatului de la Varșovia, din 1955, România continuă să-și construiască un sistem militar adecvat nevoilor proprii de apărare, fără a renunța la obligațiile impuse de acesta. Este creată doctrina apărării naționale, apare o lege a sistemului de apărare națională în conformitate cu

care sunt înzestrate și instruite forțele armate.

În perioada anilor '70-'80 ai secolului XX, ca urmare a accentuării dictaturii comuniste, Armata Română este deturnată de la misiunile sale firești de instruire și transformată într-un instrument de susținere a regimului comunist, prin implicarea sa masivă în executarea a numeroase obiective cu caracter social-economic. Revoluția din 1989 a scos în evidență starea precară în care se găsea Armata Română, slab echipată și hrănită, instruită și înzestrată inadecvat, departe de cerințele unei armate moderne. Din păcate, situația se menține și în deceniul nouă al secolului XX, îndeosebi ca urmare a unei îndelungate perioade de tranziție, în care criza economiei României s-a agravat major. Accederea României în structurile NATO a dat un impuls și problematicii armatei, astfel că statul român a început construcția unui organism militar nou și competitiv, care să răspundă cerințelor sale de apărare dar și pretențiilor de aderare la Alianța Nord-Atlantică, generatoare de putere și influență geopolitică pe plan continental și global. Desigur, lucrurile nu sunt finalizate, iar în graba de a satisface cerințele menționate s-au făcut și greșeli. Totul a fost subordonat grabei, nu logicului și perspectivei. De multe ori, din această construcție „transpiră” și interese ori tendințe voluntariste, care nu sunt în consens cu cerințele de sistem ale construcției organismului militar. Statul român, prin conducerea sa politico-militară și prin specialiștii și teoreticienii militari, a reușit să creeze cadrul conceptual în limitele căruia Armata Română va reprezenta o instituție cu totul nouă, competitivă și eficace, în măsură să-și îndeplinească misiunile specifice.

Românii, popor cu numeroase disponibilități în multe domenii de activitate umană, se pot lăuda cu foarte vechi tradiții și însemnate realizări sub aspect militar. Aceasta însă nu-și regăsește cauzalitatea cumva într-o construcție umană înclinată spre violență, ci în dragostea lor deosebită pentru libertate și independență. Din această ultimă consecință s-au născut talentul și inventivitatea militară a românilor, concretizate nu numai ideatic, în documente cu specific militar, ci și în victorii strălucite pe câmpurile de luptă.

De asemenea, analizând istoria românilor, nu putem departaja existența și evoluția lor statală de cea a instituției militare, ceea ce va conduce la ideea că noi moștenim aceasta din străfundurile istoriei când principii și voievozii, cnezii și

juzii noștri erau atât șefi de stat ori ai unităților administrativ teritoriale, ale timpului, cât și temuți conducători de oaste. Desigur, în epoca noastră lucrurile s-au schimbat, specialistului atribuindu-se rolul primordial în acțiune, însă rolul conceptual revine totuși șefului ierarhic.

3. Rolul armatei în societate. Principii de organizare și conducere

Problematica rolului armatei în societate, precum și a principiilor de organizare și conducere ale acesteia sunt cuprinse în documentele oficiale ale statului, care reglementează existența acesteia ca instituție fundamentală a societății românești. Din această perspectivă, strategiile și doctrinele militare, ca fond ideatic al acțiunii militare, includ în conținutul lor rolul și misiunile armatei, principiile ei de organizare și conducere, problematica instrucției pentru luptă a trupelor, modul de înzestrare cu armament și tehnică, întrebuintarea ei în conflicte militare sau acțiuni de sprijin al păcii ori umanitare. Permanent se manifestă preocuparea pentru definirea locului și rolului armatei ca instituție a statului și a societății, a relațiilor dintre armată și societate, în măsura în care acestea exercită sau nu o influență, directă sau indirectă, asupra activității militare.

Armata română modernă s-a născut la jumătatea secolului al XIX-lea, în procesul istoric al unirii țărilor române și al luptei pentru dobândirea și consolidarea independenței naționale. De atunci și până astăzi ea a trecut prin multe și grele încercări precum și prefaceri, a cunoscut bucuria victoriilor și amarul înfrângerilor, învățând și din unele și din altele, dar ceea ce ni se pare esențial este că aceasta rămâne o instituție permanentă a statului român, cu tradițiile ei, cu organizarea ei specifică, cu elementele proprii de stabilitate și continuitate, gata oricând să acționeze pentru apărarea intereselor vitale ale României. În decurs de peste un secol, armata română a participat la patru războaie, între care două mondiale, dobândind o bogată experiență de luptă, demonstrând valoarea corpului de comandă și virtuțile morale ale trupelor sale în confruntări aprige cu adversari puternici. Din a doua jumătate a secolului XX armata română nu a mai fost confruntată cu amenințări și pericole externe majore, poate cu excepția celor din anul 1968. După anul 1989 problematica rolului și importanța armatei sunt reconsiderate. Astfel, apar

o serie de documente-cadru și acte legislative care îi redefinesc rolul social, calitatea de structură fundamentală a statului, misiunile și obiectivele sale. Misiunea de bază a armatei continuă să conștina din apărarea integrității teritoriale a României, a independenței și suveranității sale. Ea evidențiază o continuitate istorică, și anume, caracterul pur defensiv al principiilor doctrinare românești, care orientează instrucția trupelor și comandamentelor către acest deziderat, care coordonează procesul elaborării principiilor strategice și tactice, întreaga activitate militară în acest sens. Desigur, accesarea României în structurile NATO extinde aria de cuprindere a misiunilor și obiectivelor armatei, dar nu îi afectează fundamental conținutul misiunii de bază. Definirea misiunii de bază a armatei este în deplină concordanță cu cerințele strategiei militare, ca disciplină teoretică și domeniu operațional de acțiune. Din această perspectivă, o atenție sporită trebuie acordată problematicei definirii și determinării pericolelor potențiale ce pot afecta interesele fundamentale ale statului român, asupra cărora veghează armata ca garant suprem al forței ce impune respectarea lor. Aceasta este zona de întâlnire a strategiei cu politicul, care definește amenințarea și pune în mișcare, în caz de nevoie, forța. De aici derivă și consecința potrivit căreia interesul și obiectivul strategiei trebuie să-l constituie problematica pregătirii și desfășurării conflictului militar, indiferent dacă există sau nu, la un moment dat, o amenințare la adresa securității naționale. Aceasta este principala condiție pentru menținerea unei stări de instruire adecvate a armatei, pentru a fi în măsură să facă față oricărei situații.

Din definirea misiunii fundamentale a armatei decurg și cerințele esențiale privind organizarea, conducerea, instruirea și înzestrarea acesteia. Strategia militară este, astfel, chemată să fundamenteze o concepție unitară și cuprinzătoare privind rezolvarea acestor cerințe, ținând seama pe de o parte de resursele și posibilitățile reale ale statului, de eforturile economice și financiare necesare, iar pe de altă parte, de aportul instituției militare însăși la perfecționarea propriei structuri și activități, la toate nivelurile sale ierarhice, de comandă și execuție. Aderarea la NATO, ridică noi probleme de nivel doctrinar și strategic, nu numai armatei ci și conducerii politico-militare a statului. Problematicele corespondenței organizatorice și acționale, a armatei române cu armatele țărilor

membre NATO, a solicitat un amplu proces de reorganizare a armatei și reformularea cadrului său conceptual de acțiune, pentru a se asigura îndeplinirea cerințelor de interoperabilitate. Aceasta necesită pe lângă probleme de comunicare și cerințe de limbaj specific, principii de acțiune comune, înzestrare similară etc. Toate acestea solicită noi eforturi de ordin financiar din partea statului român. Procesul de formare și perfecționare a ofițerilor și subofițerilor armatei române este canalizat către această direcție iar regulamentele și doctrinele militare reflectă în mod pregnant această atitudine a statului român și instituției militare.

Organizarea armatei are la bază principiul centralizării comenzii, astfel încât fiecare acțiune militară să se poată înscrie în concepția eșalonului superior și să fie subordonată conducerii politico-militare și strategice unice. În același timp, nu este eludat un principiu al autonomiei de acțiune a eșaloanelor subordonate, fiecare comandant fiind obligat, conform prevederilor regulamentare, să adopte hotărâri proprii, oportune și eficiente, în funcție de particularitățile situației de luptă, mai cu seamă când acționează independent. Din punctul de vedere al mediului și al complexității modului de acțiune armata este organizată pe categorii de forțe și genuri de arme, mari unități operative și tactice, unități și subunități militare, înzestrate cu armament și tehnică militară potrivit cerințelor câmpului de luptă modern.

De asemenea, armata are posibilitatea regenerării continue în cadrul unui proces ce se desfășoară prin intermediul unor structuri de informare, recrutare și de formare specifice. Concepția strategică militară consideră că victoria în război, conflicte militare, operații ori lupte nu se poate realiza decât printr-o strânsă cooperare, la toate nivelurile ierarhice militare, între subunitățile, unitățile și marile unități de diferite arme, sau aparținând diferitelor categorii de forțe ale armatei ori altor state ale Alianței.

Acțiunea militară a forțelor întrunite ale forțelor armate ilustrează, de asemenea, cel mai bine această tendință doctrinară. În acest sens, au fost construite structuri organizaționale complexe, în măsură să desfășoare asemenea acțiuni, de tipul brigăzilor și corpurilor de armată operaționale și teritoriale, bazei aeriene, flotilei fluviale, diviziilor aeriene, flotelor. La nivelul categoriilor de forțe, nu se poate aborda problematica conflictului militar fără studierea exactă a rolului și importanței fiecăreia

dintre acestea, în economia generală a războiului, precum și modalitățile și procedeele de realizare a cooperării la acest nivel. Problematika recrutării tinerilor necesari încadrării funcțiilor de bază, în structurile armatei, oferă iarăși variante noi de rezolvare la nivelul cerințelor armatelor moderne. Astfel serviciul militar obligatoriu tinde să fie înlocuit prin sistemul angajării pe bază de contract, cu posibilitatea reînnoirii periodice a acestuia. În felul acesta calitatea factorului uman din armată crește ca urmare a intensificării continue a pregătirii acestuia și îndeosebi, ca urmare, a stabilirii unor criterii și standarde, deosebit de exigente pentru selecția celor ce urmează să devină militari.

Sub aspectul conducerii forțelor armate, se are în vedere respectarea unor principii, care au un rol deosebit în creșterea eficienței managementului acțiunii militare. Dintre acestea, reținem principiul unității de comandă; principiul legalității și responsabilității transmițerii și executării ordinelor; principiul concordanței dintre nivelul ierarhic al funcției și competențele acordate acesteia; principiul delegării de competențe în raport cu circumstanțele desfășurării acțiunilor militare ș.a.

De asemenea, un rol deosebit se acordă și perfecționării conducerii trupelor sub aspect teoretic, metodologic și tehnologic. Aceasta solicită corpului de comandă, de la toate nivelurile ierarhice să însușească și mai ales să aprofundeze principiile managementului și leadershipului forțelor din subordine. Aceasta are implicații deosebite sub aspectul conducerii efective a trupelor în luptă, a realizării sprijinului și protecției acestora.

O importanță deosebită este acordată și instrucției trupelor care trebuie să se desfășoare potrivit cerințelor unui război modern, în concordanță cu realitățile concrete ale țării noastre potrivit și standardelor Alianței. De asemenea, concepția noastră doctrinară acordă un important spațiu și instruirii forțelor armate în vederea desfășurării operațiilor întrunite multinaționale. Aceasta trebuie să se realizeze pe baza asigurării concordanței nivelului de organizare, instrucție și înzestrare al forțelor noastre armate cu cele ale statelor cu care acestea cooperează.

Toate aceste principii și idei au fost cuprinse, prin grija conducerii politico-militare a statului român și a conducerii superioare a armatei, în documente programatice, de tipul strategiilor și doctrinelor, în conformitate cu care forțele armate, își desfășoară procesul de instrucție pentru luptă.

4. Locul armatei în sistemul politic contemporan

Din perspectivă politologică, în analiză nu putem omite raporturile ce se nasc între puterea politică și armată, instituție importantă a societății și statului. Privitor la această relație, pot fi abordate două scheme de abordare:

- controlul puterii civile asupra armatei;
- controlul armatei asupra vieții politice și sociale.

Privitor la controlul puterii civile asupra armatei, politologia evidențiază trei modele de bază, astfel:

- modelul tradițional;
- modelul liberal;
- modelul permisiv.⁴

Modelul tradițional a fost specific sec. XVII - XVIII, când aristocrația europeană ocupa simultan poziții, atât în elita politică civilă cât și în elita militară. Această interferență era eficientă sub aspectul menținerii supremației civile asupra domeniului militar dar și al faptului că numeroși militari „asaltau” demnitățile politice civile, împrăștiind activitatea instituțiilor de stat cu viziunea ordonată și coerentă de sorginte militară. Modelul a funcționat și în Țările Române până la instalarea domniilor fanariote.

Modelul liberal este caracteristic organizațiilor politice inspirate de democrație. Aceasta are la bază următoarele principii:

- principiul diferențierii elitelor militare de cele civile;
- principiul nonintervenției civile în procesualitatea funcționării instituției militare și al respectării neutralității politice a militarilor;
- principiul neimplicării militarilor în afacerile politice.

Modelul liberal este destinat să realizeze diviziunea activităților în statul cu o democrație avansată și stabilă și să susțină supremația puterii politice în ansamblul statului.

Modelul permisiv, al controlului de către puterea politică civilă asupra armatei, se realizează prin includerea în armată a personalităților politice și, cu acestea, a ideilor guvernanților.

Principalele coordonate ce configurează acest model sunt următoarele:

- cadrele militare sunt îndoctrinate politic;
- acceptarea ideilor politice impuse de

guvernarea civilă, aflată la putere, reprezintă principalul criterii de promovare în ierarhia militară;

- în fiecare structură militară există ofițerii însărcinați cu controlul politic al funcționalității sistemului militar.

Modelul permisiv a fost caracteristic în toate statele comuniste, în unele regimuri dictatoriale capitaliste, menținându-se și azi în unele state nedemocratice.

Controlul armatei asupra vieții politice și sociale evidențiază existența posibilității că armata poate prelua puterea în stat atunci când situația o impune instaurând regimul de dictatură militară. Aceasta este o formă de exprimare a pretorianismului, ceea ce exprimă situația în care un grup de ofițeri cu rang înalt pot avea un rol politic major, în cucerirea puterii prin utilizarea forței. În virtutea acestuia fapt, armata se poate afla în una din următoarele ipostaze: de moderator politic, de gardian și de conducător.

Obiectivele politice și economice ce și le atribuie, în aceste situații, armata sunt deosebit de complexe și mai ales dificile (tabelul nr.1).

<i>Roluri Obiective</i>	<i>Moderator</i>	<i>Gardian</i>	<i>Conducător</i>
<i>Politice și economice</i>	<i>Puterea veto-ului</i>	<i>Control guvernamental</i>	<i>Conducerea politică</i>
	<i>Apărarea statu-quo-ului</i>	<i>Apărarea statu-quo-ului și/sau corectarea deficiențelor</i>	<i>Efectuarea schimbării politice și economice</i>

Situația rolurilor și obiectivelor politice și economice ale armatei⁵

Ca moderator, armata îndeplinește rolul unui grup de presiune, supervizând activitatea instituțiilor statale, în special a executivului, iar ca gardian, armata preia puterea politică din mâna civililor, pentru o perioadă limitată de timp, de regulă 2-4 ani, controlând guvernarea și administrarea țării. Obiectivele prioritare sunt de ordin economic și de morală civică. După ce sarcinile și obiectivele au fost îndeplinite, armata cedează puterea civililor prin procedura alegerilor democratice.

În calitatea de conducător, armata instituie regimul de dictatură preluând controlul total al întregii societăți civile. Este forma extremă a

controlului exercitat de armată asupra societății.

Implicațiile armatei, în această situație, sunt majore, rolul acesteia fiind mult accentuat comparativ cu cele anterioare.

Având în vedere problematica abordată, se poate concluziona faptul că într-o societate democratică este de dorit și mai ales utilă o cooperare multiplă și eficientă dintre civili și militari, adică militarii să nu fie excluși de la guvernarea civilă, iar civilii să fie cooptați în structurile militare, ca tehnicieni în formularea politicilor guvernamentale. În același timp, se degajă ideea că armata reprezintă o instituție de bază și importantă a societății, care întotdeauna a avut și are, de jucat, un rol deosebit în configurația politică a societății. Prin urmare, este pertinent să afirmăm că armata este o instituția a societății politice și nu a societății civile.

NOTE

¹ Karl VON CLAUSEWITZ, **Despre război**, Editura Militară, București, 1983, p. 67.

² *Faptele ungarilor* de secretarul anonim al regelui Bela, Ediția Popa Lisseanu, București, 1934, pp. 90-92, 94-98.

³ Ibidem, p. 91.

⁴ Eric A. NORDLINGER **Soldiers in Politics. Military Corps and Governments**, Boston University, 1972.

⁵ Eric A. NORDLINGER, **op. cit.**

BIBLIOGRAFIE

1. Bill Terence, Dagger Richard, *Ideologii politice și idealul democratic*, Editura Polirom, Iași, 2000.

2. von Clausewitz Karl, *Despre război*, Editura Militară, București, 1982.

3. Lepădatu Dumitru *Politologie*, Editura Hyperion, București, 1993.

4. Sava Dumitru (colonel), Sava Lavinius (sociolog) *Analiza fenomenului politico-militar, teorie și metodă*, Editura Militară, București, 1998.

5. „Faptele ungarilor” de secretarul anonim al regelui Bela, Ediția Popa Lisseanu, București, 1934.

6. Eric A. Nordlinger *Soldiers in Politics. Military Corps and Governments*, Boston University, 1972.

MASĂ ROTUNDĂ

STATELE MICI ȘI MIJLOCII ȘI SECURITATEA REGIONALĂ

La 27 septembrie 2004, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate a fost gazda unui atelier de lucru cu tema „Rolul statelor mici și mijlocii în realizarea securității regionale”. Au participat invitați din Republica Cehă, de la Institutul de Studii Strategice al Universității de Apărare din Brno: dr. Josef Janosec, director, lt. col. Josef Prochazka și dl. Libor Frank, conferențieri ai institutului.

A fost o dezbateră interesantă asupra trăsăturilor principale ale proceselor integratoare de pe continentul european. S-au evidențiat rolul și viitorul instituției militare naționale în structurile continentale ce se prefigurează. De asemenea, s-a insistat asupra particularităților europene: tezaurul comun reprezintă o alăturare a specificurilor civilizaționale, cu o îndelungată istorie, ale numeroși actori, a unor valori individuale raportate la altele comune, toate contribuind și influențând procesele integrării.

Prezentăm, în continuare, succint, opiniile oaspeților noștri.

On September, 27, 2004, the Centre for Defence and Security Strategic Studies hosted a panel on “The Role of Small and Medium-Sized States on Achieving the Regional Security”. There were invited representatives from the Institute for Strategic Studies (Defence University, Brno, the Czech Republic): Mr. Josef Janosec, PhD, Director of the Institute, lieutenant colonel Josef Prochazka and Mr. Libor Frank, the Institute’s lecturers.

It was an interesting debate on the integrating processes on the European continent. There have been stressed out the role and future of the national military institution in the continental structures prefiguring. There have been insisted upon the European particularities: the common treasure is an enclosing of the civilisation specifics, with an long history, coming from numerous actors, and having individual values reported to the common ones, all of them contributing and influencing the integration processes.

We briefly present our guests’ opinions.

Dr. Josef Janosec

Director al Institutului de Studii Strategice și profesor asociat.

Cariere militară între 1971 și 1995.

Diplomă universitară și studii post-universitare la Academia Militară din Brno.

A lucrat la Serviciul Topografic Militar, la Departamentul de Management al Științei Militare de la Statul Major General, Departamentul Strategic al Ministerului Apărării al Republicii Cehe, Institutul de Studii Strategice al Ministerului Federal al Apărării, Institutul de Cercetări în domeniul Artei Operative (director adjunct) și la

Director of the ISS and associated professor.

Career soldier from 1971 to 1995.

University degree as well as external postgraduate study at the Military Academy in Brno. He served within the Military Topographic Service and in management of military science at the General Staff and the Strategic Branch of the Czech Department of Defence, at the Strategic Studies Institute of the Federal Defence Department, the Institute for Art of Operation Research (deputy director) and the Defence Studies Institute (head of the Military Art Studies

PUNCTE DE VEDERE

Institutul de Studii de Apărare (șef al Secției de Studii în Artă Militară – director adjunct al Institutului de Studii de Apărare). După trecerea în rezervă, a lucrat la ministerul ceh al apărării și s-a ocupat de managementul științei și cercetării militare. În anul 2000 a fost numit director al Institutului de Studii Strategice al Academiei Militare din Brno.

A prezidat numeroase echipe de cercetare interdisciplinară, a coordonat cercetarea în Republica Cehă și a dezvoltat constant cooperarea internațională. În 1998 a inițiat, din partea Republicii Ceha, cooperarea cu RTO NATO (NATO Research and Technology Organization). Este reprezentantul ceh în Consiliul Director al SAS/RTO NATO. A participat la înființarea a numeroase centre de cercetare (Institutul de Studii Strategice al Ministerului Federal al Apărării, Institutul de Cercetări în domeniul Artei Operative, Institutul de Studii Strategice al Academiei Militare din Brno).

A publicat numeroase lucrări (10 în străinătate și aproximativ 150 în Republica Cehă).

Domenii de cercetare: reprezentare cartografică automată, cartografie generală, modelarea digitală a teritoriului; managementul științei și cercetării; teoria apărării naționale; chestiuni europene; NATO – concept strategic, structuri organizaționale, sistem de comandă și control, structuri științifice și de cercetare.

Președinte și membru în diverse consilii științifice, membru al comisiei NSC care acordă Premiile Jaroslav Janda, membru al consiliului editorial al revistei European Security (University of Kansas, SUA), Military Reviews și al revistei Institutului de Studii Strategice al Academiei Militare din Brno, Defence and Strategy (președintele consiliului editorial).

„Cred că statele mici au o poziție clară față de viitorul lor. Această poziție înseamnă schimbarea lecțiilor trecutului, în care țările mari le învingeau pe cele mici. Înseamnă că statele mici trebuie să-și găsească locul printre statele mari, să vadă ce posibilități au, ce capacități au și care le sunt

Section – deputy director of the Defence Studies Institute). After retirement from his active service, he worked at the Czech Department of Defence within management of defence science and research and since 2000, he has held the appointment of director of the Strategic Studies Institute of the Military Academy in Brno.

He chaired various interdisciplinary research teams, coordinated research in the Czech Republic and has constantly developed international cooperation. On behalf of the Czech Republic, he has initiated cooperation with the RTO NATO (NATO Research and Technology Organization) in 1998. Up to now, he is the Czech representative in the SAS/RTO NATO Board. He participated in establishment of numerous research centres (Strategic Studies Institute of the Federal Defence Department, Institute for Art of Operation Research, Defence Studies Institute, Strategic Studies Institute of the Military Academy in Brno).

He published numerous works (10 publications abroad and approximately 150 in the Czech Republic). Fields of research: geographic, cartography automated mapping, cartographic generalization, digital model of territory, science and research management, national defence theory, European issues, NATO (strategic concept, organizational structures, command and control system, scientific and research structures).

Chairman and member of scientific boards (SSI, DSI Praha, IDoI Praha), member of the NSC Commission for Jaroslav Janda Awards, CR Government, member of the editorial board of the European Security magazine (University of Kansas, USA), Vojenské rozhledy (Military Views), promoter of the Obrana a strategie (Defence and Strategy) magazine (SSI of the MA in Brno) and chairman of its editorial board.

„I think the small countries have a clear position on their future. This position is get out of what was said here, where big countries are winning small countries and this is how you will probably be in the future. It means that small countries must find their place among bigger nations and in what

scopurile. Este, de asemenea, necesar să se concentreze asupra documentelor de bază.

Din punctul meu de vedere, cea mai mare schimbare care s-ar putea produce în viitor ar fi crearea unei Europe comune, unite. S-a spus aici că se pot vedea unele schimbări, petrecute în ultimii 15-20 de ani, care au creat un nou mediu de securitate. La cursurile pe care le țin la Universitatea Națională de Apărare din Brno, aplic o metodologie a analogiilor și folosesc următorul exemplu: în Statele Unite ale Americii, și, poate, acesta este cel mai bun exemplu, între 1861 și 1865 a fost un război între Nord și Sud. La acest război au participat 43 de state, iar acum sunt 50. La sfârșitul războiului aveau o singură armată, un singur minister al apărării, aceeași monedă, o singură politică externă.

Astăzi în Europa există cam 35 de state. Astfel, securitatea este reflectată de structurile Uniunii Europene. Poate că integrarea se va finaliza prin crearea unui minister al apărării unic și vom avea o strategie militară comună. Dar nu cred că acesta va fi un proces rapid. Trebuie să ne schimbăm modul de gândire, iar acesta este un proces complicat, pentru că e vorba de oameni. Cel mai dificil lucru este că trebuie să își schimbe mentalitatea și persoane care dețin anumite industrii. Aceasta este o problemă a integrării. Obişnuiesc să le spun studenților mei că viitorul e în fața lor. Pentru generația mea e important să discute asemenea probleme, dar cei tineri probleme, dar cei tineri vor fi cei care vor trebui să le transpună în practică, să le ducă la îndeplinire. De aceea, cred că este foarte important să discutăm aceste chestiuni. Este chiar obligatoriu.“

possibilities they might have, what capabilities they have and what aims they have. It is also necessary to focus on the basic documents.

And for me, the big exchange that could happen in the future is the creation of a common, unified Europe. In both speeches you could hear here you could see some changes, changes that happened in the last 15-20 years which created a new security environment. During my lectures on the Defence University in Brno I apply a methodology of analogies and I use this example: The United States of America, and this is maybe the best example, in years from 1861 to 1865 there was a war between North and South. In this war there were involved 43 states and now there are 50 states. End of the war were connected with one Armed Forces, one Ministry of Defence, the same currency, one foreign policy.

In our time we have in Europe about 35 states. And this way to security is reflected by the European Union's structures. And probably the integration will be finished and when we will create a common Ministry of Defence and we will have a common military strategy. But I don't believe it will be a rapid process as it have already discussed here. There must be changed the way of thinking and it's more complicated because a lot of people must change their way of thinking. And the worst thing is that there must be changed this way of thinking of people who own different industries. That is a problem for integration. And I tell my students that it is for their future. For my generation is important to discuss these problems, but for younger people is more important to realize, to put them into practice. Therefore, I think it is very important to discuss these issues. It is a must.“

Lt. col. Josef Prochazka

Lector, ulterior, din august 2001, șef al Grupului de Studiul al Managementului și resurselor de la Institutului de Studii Strategice.

A participat la elaborarea unor studii strategice referitoare la nevoile apărării naționale în sfera resurselor umane, financiare și materiale.

Între 2000 și 2002 a condus un vast program de cercetare, intitulat "Cerințe", care a examinat capacitățile și potențialul industriei cehe de apărare pentru a face față

Firstly he worked as a lecturer the ISS and since August 201 as a head of the Management and Resources Studies Group of the ISS.

He has been engaged in strategic studies for the needs of the national defence in the sphere of management of human, financial and material resources. In the years 2000-2002 he led a broad defence research project called Needs, examining capabilities and potentialities of the Czech defence industry to cover national defence requirements. He

cererilor naționale. A contribuit în mod semnificativ la dezvoltarea documentului conceptual "Strategia Națională de Armament" între 2001 și 2002.

Articolele sale se concentrează pe profesionalizare, achiziții, fonduri pentru cheltuielile militare și logistică.

Doctorand din 2001 al Facultății de Comandă și Stat Major din cadrul Academiei Militare din Brno, specializarea Teoria Apărării Naționale – Logistică militară.

Vorbește engleza, germana și rusa.

„E foarte interesantă discuția care se poartă, la nivel internațional, despre problema definirii Politicii de Securitate și Apărare. Din nefericire, cred că aceste chestiuni-cheie, care sunt direct legate de aspectele militare ale Politicii de Securitate și Apărare au fost ignorate. Se presupune că sistemul militar este un instrument eficient în acest proces. Obiectivele sale se concentrează pe eliminarea eficientă a riscurilor și amenințărilor, curente și viitoare, la adresa securității. Pentru a îndeplini aceste obiective, sistemul militar trebuie să aibă capacitățile operaționale necesare.

În ultimii ani m-am concentrat pe analiza evenimentelor petrecute în mediul de securitate, a influențelor lor asupra capacităților operaționale viitoare (structura militară și infrastructura). Există o serie de întrebări la care trebuie să se răspundă, care se referă, în principal, la transformarea forțelor armate și la discrepanța, din ce în ce mai mare, dintre resursele necesare și cele avute la dispoziție.

Transformarea forțelor noastre armate este determinată de rapida schimbare din mediul de securitate și de modul în care ele au luptat și acționat în conflictele recente. Transformarea este un proces continuu, atât în țările membre NATO, cât și în cele care aderă la această organizație. Transformarea vizează extinderea forțelor rapid dislocabile, restructurează structurile de comandă și creează sisteme de comunicații în rețea. Această transformare nu poate fi atinsă decât prin investirea eficientă a unor sume limitate.

Îndeplinirea unor astfel de obiective legate de transformare, ținând cont de resurse limitate, este o provocare nu doar pentru țările mici în procesul de transformare economică, ci și pentru țări mari, mai puternice din punct de vedere economic, precum Germania, Italia, Marea Britanie și Franța. Una din posibilele abordări, deși nu am integrat și unificat forțele armate europene, ar putea fi determinată

significantly contributed to development of the conceptual document National Armament Strategy in the years 2001-2002.

His publications are focused on processes of professionalization, acquisition, funding of military expenditures and logistic. Since 2001 he has been studying in a PhD Programme (branch National Defence Theory – Military Logistics) at the Command and Staff Faculty of the Military Academy in Brno.

He speaks English, German and Russian.

„It's very interesting to hear the ongoing international discussion on the problem of Security and Defence Policy definition. Unfortunately I believe that key issues, which are related directly to the military aspects of Security and Defence Policy, are being overlooked. The Military System is supposed to be an effective tool in this process. Its objectives are focused on effective elimination of current and future security threats and risks. In order to fulfil these objectives the Military System must possess the necessary operational capabilities.

In the last couple of years I have focused on analysing developments in the security environment and the influences, which shape future operational capabilities (military structure and modernisation). There are a lot of questions to be answered, which mostly concern the transformation of Armed Forces and the growing gap between the resources required and the resources available.

The transformation of our Armed Forces is driven by the rapid change in our security environment and by the way, in which the Armed Forces have been fighting and operating in recent conflicts. Transformation is an ongoing process both in NATO countries and in countries seeking NATO membership. Transformation aims to expand the pool of rapidly deployable forces, streamline command structures and create network enabled systems of communication. This transformation can only be achieved by investing limited money in an effective manner.

To reach such transformation objectives with the limited resources is a challenge not only for small countries in the process of economic transformation but equally for economically more powerful and larger countries like Germany, Italy, United Kingdom and France. One of the possible approaches, whilst we don't have integrated

de specializarea și împărțirea capacităților operaționale de către aliați.

Strategia Militară și de Securitate a Republicii Cehe se bazează pe principiul menținerii unui spectru larg de capacități operaționale pentru forțele noastre armate. Specializarea lor a fost văzută ca un angajament suplimentar luat de noi în cadrul NATO. S-a discutat mult despre această problemă în cursul pregătirii forțelor noastre armate pentru restructurarea de principiu. Planificatorii noștri militari au identificat și propus trei opțiuni pentru viitor. Prima se bazează pe menținerea întregului spectru de capacități operaționale: forțe aeriene, infanterie, artilerie, unități NBC, ingineri, sprijin medical ș.a. Cea de-a doua este menită a crea forțe armate specializate, acceptând, din punct de vedere politic, lipsurile din capacitățile operaționale. Ultima opțiune, pe care am ales-o, este de a ne asuma nu doar întregul spectru de capacități, ci, de asemenea, de a le specializa în cadrul NATO.

Transformând această ultimă opțiune în realitate, datorită celor mai recente programe de achiziții și modernizare, s-a arătat că o astfel de abordare ar putea duce la destabilizarea forțelor armate pe termen scurt și mediu. Un exemplu clasic este reprezentat de modernizarea forțelor aeriene cehe, datorată achiziției avionului ușor de vânătoare cu jet L-159. În ciuda unei justificări militare mai puțin clare în privința acestei achiziții, în actualul mediu de securitate, s-a luat decizia politică de achiziționare a acestui aparat de zbor. Acest program a reprezentat aproape 80% din investițiile Ministerului ceh al Apărării în ultimii cinci ani și a permis folosirea doar a 20% din resurse pentru modernizarea forțelor terestre. În plus, după summit-ul NATO de la Praga, din noiembrie 2002, Republica Cehă s-a angajat în specializarea în protecție NBC, sisteme pasive de recunoaștere și asistență de medicină militară. Întrebarea cea mai importantă este sunt toate aceste planuri fezabile din punct de vedere al resurselor avute la dispoziție?

Acum câțiva ani am avut o discuție extrem de interesantă despre specializarea forțelor noastre armate cu un oficial german care ne-a vizitat Institutul din Brno. La acea vreme, el era convins că era inacceptabil din punct de vedere politic să se renunțe la anumite capacități ale forțelor armate germane și să fie puse la dispoziția altor aliați. Astăzi, cu toate acestea, revistele militare sunt pline de astfel de articole, în care este prezentat punctul de vedere larg răspândit, potrivit căruia se acceptă astfel de schimburi. Acest lucru este

and unified European Armed Forces, may be specialization and sharing of the operational capabilities among allies.

The Security and Military Strategy of the Czech Republic is still based on the principle of keeping a wide spectrum of operational capabilities for our Armed Forces. Their specialisation has been seen as an additional commitment to NATO role. There has been much discussion about this issue during the preparation of our Armed Forces restructuring in principle. Our defence planners have identified and proposed the three most probable options for future development. The first option is based on keeping the whole spectrum of operational capabilities: air force, infantry, artillery, NBC units, engineers, medical support and so on. The second option aims to create specialised Armed Forces with politically accepted gaps in operational capabilities. The final option, which we have chosen is to assume not only the whole spectrum of capabilities but also to specialise within the NATO framework.

Turning this last option into reality with our latest acquisition and modernisation programs has indicated, that such an approach may lead to the destabilisation of the Armed Forces in the short and middle term. A classical example is the modernisation of the Czech's Air Force with the acquisition of the light subsonic fighter jet L – 159. Despite the less than clear military justification for this program in the current security environment, the political decision to acquire this aircraft has already been made. This program has taken about 80% of the Czech MOD's investments in last 5 years and left just 20% of resources for the modernisation of our Land Forces. Additionally, after the Prague Summit in November 2002 Czech Republic committed to specialisation in NBC protection, passive reconnaissance systems and military medical care. The critical question is, are all of these plans feasible in terms of the available resources?

A couple of years ago we had very interesting discussion about Armed Forces specialisation with a German's official who visited our Institute in Brno. At that time he was convinced that it was politically unacceptable to give up some of the capabilities of the German's Armed Forces and to become dependent on other allies. Today however are military magazines already full of such articles, in which there is widespread acceptance of that countries capability gaps. This development

determinat, în cea mai mare parte, de creșterea costurilor de achiziții din noile sisteme militare și de costul de bază al restructurării forțelor armate pentru a face față eficient noilor realități strategice. În ciuda evenimentelor și experiențelor din prezent, specializarea s-ar putea să fie cea mai corectă abordare și cel mai adecvat instrument pentru a furniza nivelele necesare de securitate și apărare pentru țările NATO. Acest lucru se aplică, în special, statelor mici și mijlocii, care, prin această abordare, pot evita să devină pasagere, pe măsură ce NATO își continuă drumul. Opțiunea specializării ar putea fi fezabilă dacă politicienii vor cădea de acord asupra acestei chestiuni și dacă ea va fi reflectată în politicile țărilor, în NATO și UE. Din momentul în care strategiile de securitate și apărare vor primi lumină verde, vom putea vorbi despre specializarea reală a forțelor noastre armate și vom putea să ne cheltuim banii într-o manieră mult mai eficientă decât înainte. Vom putea să ne menținem trupele în operații, să le sprijinim cu echipament nou, să le plătim retribuțiile și pregătirea.“

is mostly driven by the increasing costs of the acquisition of new military systems and the costs of essential Armed Forces restructuring in order to deal effectively with new strategic realities.

Despite all current developments and experience specialization may be the right approach and an appropriate tool to provide the required levels of security and defence for NATO countries. This applies specially to the small and medium sized nations, who through this approach can avoid becoming passengers as NATO moves forward.

The role specialisation option may be feasible if politicians will agree on the issue and it is than reflected in the politics of countries, the NATO and the EU. Once the appropriate Security and Defence strategies are given the green light we will be able to speak about real specialisation of our Armed Forces and we will be able to spend our money in a more effective manner than previously. We will be able to keep our forces on operations, support them with the new equipment and pay for the salaries and the training.“

Libor Frank

Absolvent al Facultății de Studii Sociale de la Universitatea Masaryk din Brno (1999) și urmează cursurile Programului de Științe Politice. În prezent, lector invitat al acestei facultăți.

Lector, din 1999, la Departamentul de Științe Sociale al Facultății de Comandă și Stat Major din cadrul Academiei Militare din Brno.

Lucrează în cadrul Institutului de Studii Strategice de la înființare (2000), iar din august 2001 este șeful Secției de Studii Sociale.

Activitatea sa de cercetare este concentrată pe probleme legate de riscuri, amenințări și politica de securitate a Republicii Cehe. Este specializat în previziuni ale mediului de securitate și analiza riscurilor la adresa securității.

Membru al Programului Interdisciplinar Studentesc – Open Society Fund Prague (HESP 1997-1999).

În 2001 a absolvit un curs de Management al Conflictelor (Upsala) și Drept Internațional

Graduated Faculty of Social Studies of the Masaryk University in Brno (1999) and he started to attend courses for the PSG programme (Political Science).

Today he is an external lecturer at this faculty. Since 1999 he has been a lecturer of the Department of Social Sciences at the Command and Staff Faculty of the Military Academy in Brno.

At the beginning of 2000 the Institute for Strategic Studies was established and since then he has been working there. Firstly, he worked as a lecturer and since August 2001 as a head of the Social Studies Group.

His research is focused on problems of threats, risks and security policy of the Czech Republic. He is mostly engaged in the area of security environment developments prediction and security risks analysis. Member of the Interdisciplinary Students' Program – Open Society Fund Prague (HESP 1997-1999). He graduated the Senior Course on Conflict Management (Uppsala, 2001), Senior Course on Public International Law (Stockholm,

Public (Stockholm). A participat la cursul pilot al Colegiului European de Securitate și Apărare. Membru al Consiliului Editorial al revistei the Central European Political Studies Review, membru al Asociației cehe de Științe Politice, membru individual al Consorțiului PjP al Academiiilor de Apărare și Institutelor de Studii de Securitate.

Și-a adus o contribuție importantă la publicarea lucrării “Terminologie de securitate cehă – Explicarea termenilor de bază” (2002). A participat la pregătirea unor documente importante precum “Strategia de Securitate a Republicii Cehe”, “Strategia Militară a a Republicii Cehe”. Lucrările sale au fost publicate în reviste științifice precum Military Review, Central European Political Studies Review, Defence and Strategy, Parliamentarian News, Idnes.cz. Este autor și co-autor a numeroase studii de prognoză elaborate pentru Ministerul ceh al Apărării.

Vorbește engleza și rusa.

„Aș dori să fac câteva comentarii în legătură cu această temă foarte importantă. De la începutul anilor '90 și până în prezent, am fost martorii unor schimbări rapide și semnificative în domeniul securității și al politicii de apărare. Vă voi prezenta situația din Republica Cehă, poziția sa în mediul de securitate și unele date referitoare la forțele sale armate.

Vă reamintesc că acum 15 ani trupele sovietice erau dislocate „temporar” pe teritoriul federației cehoslovace, eram o parte loială a Tratatului de la Varșovia și a blocului sovietic. Astăzi, avem un stat independent, suveran, care are propria sa politică externă și de securitate, am aderat cu succes la NATO și am intrat în Uniunea Europeană. Remarcăm, prin urmare, o schimbare semnificativă, fără precedent. Evident, acest drum nu a fost ușor.

Nu cunosc prea multe detalii despre situația din România, dar, după căderea regimului comunist în țara mea, a existat o perioadă de tranziție, când întrebările legate de securitate și apărare nu se aflau în centrul interesului public, pentru că problemele economice și sociale erau resimțite ca fiind mult mai importante. Nu a existat o viziune clară și strictă despre securitatea Republicii Cehe și doar câțiva politicieni, militari, diplomați s-au gândit la

2001). He attended the new Pilot Course of the European Security and Defence College (2004). Member of the Editorial Board of the Central European Political Studies Review, member of the Czech Political Science Association, an individual member of the PjP Consortium of Defence Academies and Security Studies Institutes. He has greatly contributed to the publication Czech Security Terminology – Explanation of Basic Terms (2002), he participated on the preparation of substantial documents such as Security Strategy of the Czech Republic, Military Strategy of the Czech Republic. He has frequently published in scientific journals (Military Review, Central European Political Studies Review, Defence and Strategy, Parliamentary News, Idnes.cz.).

He is an author or co-author of several extensive prognostic studies elaborated for the Czech MoD and security community.

He speaks English and Russian.

„Let me present some remarks on this very interesting topic. From the beginning of 90's and at present time as well we are witness to the rapid and significant changes and development in the area of security and defence policy. For instance let me to give you an outline or short information concerning the Czech Republic, its position in the security environment and some facts about its armed forces.

I have to remind, that just fifteen years ago Soviet troops were “temporarily” deployed on the territory of Czechoslovak federation, we were the loyal part of the Warsaw pact and socialist bloc. Today, we have an independent, sovereign state with its own foreign and security policy, we successfully joined NATO and entered the European Union. We can see a significant, unprecedented shift. However the course was not clear and given from the beginning and the development to present state of affairs was not easy.

I am not so much familiarized with the situation in Romania, but after the fall of the communist regime in my country, there was a state of transition, when questions of security and defence were not in the centre of the public interest because both economic and social issues were felt as more important. There was no clear and strict idea of the security course of the Czech Republic and only a

integrarea în NATO, la perspectivele și concepția politicii noastre de securitate.

A fost perioada în care s-au prezentat câteva proiecte naive. Vă reamintesc de propunerea fostului președinte Vaclav Havel, de la începutul anilor '90. El sugera crearea unui Consiliu European de Securitate, un concept care presupunea dizolvarea Pactului de la Varșovia și înlocuirea configurației acestui bloc cu o nouă și unită structură europeană continentală. Ulterior, și rușii au avut o idee asemănătoare – la jumătatea anilor '90 – în cazul OSCE, când s-a unificat într-o organizație de securitate.

La jumătatea anilor '90, situația s-a schimbat – am aderat la NATO și UE. Aceasta este orientarea – spre NATO și UE – acestea sunt prioritățile externe și de securitate.

Statutul de membru și procesul de aderare la aceste organizații, în special în cazul NATO, a avut un impact dramatic asupra politicii de securitate în Republica Cehă. Am fost obligați să facem schimbări fundamentale de facto și de jure pentru a ne reconstrui complet sistemul de securitate. De exemplu, în 1998 a fost înființat Consiliul Național de Securitate, iar acesta este cel mai important organism guvernamental și în prezent vârful sistemului de securitate al Republicii Cehe. De la dizolvarea Cehoslovaciei, până în prezent, nu a existat un alt organism guvernamental de vârf, iar politica noastră de securitate nu a fost coordonată într-o direcție coerentă.

După o perioadă de transformare a economiei, din nou, au apărut întrebări referitoare la securitate și apărare, întrebări care au început să fie reflectate de opinia publică și de politicieni și a avut un alt impact concret asupra forțelor noastre armate. Nu doar aderarea la NATO, ci și schimbările din mediul nostru de securitate, cheltuielile ridicate, serviciul militar bazat pe conșcripți, extrem de nepopular, perspectivele demografice și noile sarcini au determinat decizia de a crea o armată complet profesionalizată începând cu 1 ianuarie 2005. De exemplu, în 1993, Republica Cehă avea o armată foarte puternică, pe care am redus-o la 26200 soldați și doar 8800 civili.

Republica Cehă a ales calea securității reciproce și ne străduim să fim un aliat de încredere. Cred că, în cazul țărilor mici, precum Republica Cehă, nu există o altă opțiune. În lumea de astăzi, periculoasă și dinamică, există doar câteva (super)puteri care se pot ocupa independent de chestiunile legate de

few of politicians, soldiers, diplomats and other involved people thought about the integration to NATO and about perspectives and conception of our security policy.

That was the period of time when some naive projects were presented as well. I can remind the proposal of our former President, Mr. Václav Havel from the early 90's. He suggested creating a continental European Security Council, a concept that supposed to dismiss the Warsaw Pact and NATO and substitute this bloc configuration by the new united continental all-European security structure. Russians had the similar idea later in the case of OSCE – in the middle of '90s – when it was unified as a united security organization.

However, in the middle of '90s the situation was changed. We applied for the membership of NATO and the EU and now this is the orientation – on NATO and EU, they are the priorities of our foreign and security policy.

The membership and the process of entering these organisations, especially NATO, had a dramatic impact on the security policy in the Czech Republic. We were forced to made substantial and de facto and de iure to re-build completely our security system. For example, in 1998 the National Security Council has been founded and this is the most important governmental body and this is the peak of the security system of the Czech Republic now. From the dissolution of Czechoslovak federation till that time we had no similar top governmental body and our security policy was not coordinated and pursued continuously with the coherent direction.

After the end of a stage of transformation of economy, again, questions on security and defence were more reflected by the public opinion and by politicians and it had an another concrete impact on our armed forces. Not only the entrance to NATO, but changes in our security environment, high expenditures, unpopular conscript military service, economic and demographic perspectives and new tasks etc. led to decision to create a fully professionalized army from the 1st January 2005. For illustration, in 1993 there was a very strong army in the Czech Republic, more than 130.000 soldiers, but currently we are reducing to 26.200 soldiers and 8.800 civilian employees only.

The Czech Republic chose the way of shared security and we struggle to be a trustworthy ally. I think that for small country, like the Czech Republic, there is no option. In current dangerous and dynamic

securitate. Cu toate acestea, statele mici și mijlocii sunt obligate să coopereze și să își împărtășească din capacități. Trebuie să mergem înainte, trebuie să ne integrăm în comunitatea largă. Cu siguranță nu e vorba doar de chestiunile legate de securitate. În lumea globalizată de astăzi, suntem parte a unor relații complexe, economice, sociale și de securitate. De exemplu, 75% din importurile și exporturile cehe sunt realizate în cadrul Uniunii Europene. Acest lucru înseamnă că nu avem o altă opțiune. Pentru statele mici este mai bine să fie „înăuntru” decât „pe dinafară”, pentru că, astfel, avem o șansă de a influența lucrurile. În Europa, bineînțeles, se pot remarca unele state care sunt complet autarhe sau care sunt complet izolate. Unele vor să aibă o politică independentă, precum Belarus, dar nu cred că aceasta este cea mai bună modalitate în care să ne privim securitatea. Astăzi, se poate observa că toate națiunile sunt mult mai legate unele de altele decât în trecut și, trebuie să mă repet, nu avem altă opțiune și nu putem evita procesul globalizării.

Aș dori să-mi prezint punctul de vedere vizavi de viitoarea dezvoltare a Europei integrate și a rolului său pe viitor. Cred că în următorii treizeci de ani Uniunea Europeană va presupune o parte semnificativă a suveranității statelor naționale în domeniul securității și apărării. Și, poate, acele state se vor schimba și vor acționa ca protectori ai culturilor și tradițiilor naționale diferite. Trebuie să subliniez că suntem martorii unui proces de integrare reală în domeniul securității și politicii de apărare în Europa și trebuie să evaluăm acest proces pe termen lung. Astăzi, Uniunea Europeană este un gigant economic, dar un pitic în lumea politică, iar acest lucru începe să se schimbe. Dacă Constituția Europei va intra în vigoare în 2006 sau 2007, va permite crearea unor structuri, instrumente și condiții pentru reala unificare a politicii de securitate europene.

Trăim într-o lume periculoasă și avem adversari. Nu sunt atât de clari ca cei de pe vremea Războiului Rece, dar ne amenință. Astăzi, apărarea și securitatea nu se referă doar la soldați și chestiuni pur militare. În lumea de astăzi se face trecerea de la o securitate de tip hard la una de tip soft.

Cu siguranță, trebuie să existe o putere militară relevantă, trebuie să ne menținem și să ne dezvoltăm capacitățile militare pentru cele mai dificile situații, dar ar trebui să fim pregătiți să facem față și provocărilor nonmilitare. Și România

world there is only a trickle of (super)powers which can deal with security problems independently. However small and middle-sized countries are pushed to cooperate and share their capabilities. We have to go straight, we have to be integrated in the wider community. Certainly, it is not connected to security issues only. In the present globalizing world we are one part of the complex of economic, social and security relations. For example, 75% of the Czech imports and exports is realised within the European Union. That means it is going, we have no other option. For small states it's better to be in than to be out because we have a chance to influence things. In Europe, of course, you can see some states which are completely autarchy or which are completely isolated. They want to provide an independent policy, like Belarus, but I think this is not the way to keep our security. Today you can see that all the nations are more closely connected to each other than in the past and I think, I have to repeat it, there is no option, and we can't avoid the process of globalisation.

I would like to present some my personal vision of the next development of the integrated Europe and its role in the future. I guess, that in upcoming thirty years European Union will assume significant part of sovereignty of national states and this commonwealth will start to fulfil duties of current national states on the field of security and defence. And maybe, that states will be changed and they will serve as protectors of cultures and different national traditions. I have to stress that we are witnessing a process of real integration in the area of security and defence policy in Europe and we have to evaluate this process in long-term perspectives. Today the European Union is an economical giant, but a dwarf in a political world and this is changing now. If European Constitution will go into force in 2006 or 2007, it will allow to create structures, tools and conditions for real unified European security policy.

We have been living in the dangerous world and we have enemies. They are not so legible like enemy was in the Cold War era, but they threaten us. Present defence and security is not only about soldiers and purely military affairs. We have to reflect the shift from the hard security to soft security in present world. Sure there have to be relevant military power, we have to keep and develop military capabilities for the worst situations, but we should be ready to deal with

---

PUNCTE DE VEDERE

---

va contribui la aceste eforturi, după ce va adera la Uniunea Europeană în 2007.

După acest val de extindere, aria de responsabilitate se va lărgi, iar Uniunea Europeană se va învecina cu țări precum Siria și Irak. Acesta ar putea fi motivul pentru care suntem martorii unor discuții legate de viitorul Uniunii Europene, discuții legate de capacitățile sale de a furniza securitate în zonele învecinate. Urgențele le întâlnim la tot pasul. Uniunea Europeană a făcut primii pași în Africa (operațiunea Artemis) și în Balcani (Concordia, EUPM și, mai recent, Althea) și ne așteptăm la noi activități în noi arii geografice.“

non-military challenges as well. Contribution to these efforts will meet Romania after its entrance into European Union in 2007 as well. Area of responsibility after this next wave of enlargement will be wider and the European Union will be the neighbour of countries like Syria or Iraq. So, this is maybe the reason we can see some discussions about the future of the European Union, about its capabilities to provide security in the neighbouring areas. We can see urgency of it everyday. European Union made first steps in Africa (operation Artemis) and in the Balkans (Concordia, EUPM and newly Althea) and we can expect next activities in next geographical areas.“

RECONSTRUCȚIA CIVILĂ - O SOLUȚIE POSIBILĂ DE SUCCES ÎN RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA TERORISMULUI

Colonel dr. Ion COȘCODARU

Reconstruction and rehabilitation projects for main infrastructure elements such as airports, highways, harbours may have a major impact on the future economical development, may increase locals' trust in the international community's good intentions. However, building-up the main elements of the national institutions – military, gendarmerie, justice, public administration–, monitoring the election processes and supporting the new legislative establishments on peacefully taking-over the power, improving the health and educational systems may be considered credible milestones, substantiate the international community's efforts and fully justify the presence of the security organizations in the area.

Odată cu amplificarea proceselor integratoare în structurile europene și euro-atlantice, dezvoltarea dialogului politic, cooperării și parteneriatului a determinat situarea pe alte coordonate a relațiilor dintre state. Ca urmare, mediul internațional de securitate comportă caracteristici favorabile edificării unui climat de încredere, siguranță și prosperitate.

În această notă de optimism față de evoluțiile geopolitice și geostrategice, nu se poate să nu remarcăm, ca o tendință generală, demersurile tot mai multor state pentru soluționarea eventualelor crize exclusiv pe cale politică, concomitent cu însușirea și aplicarea principiilor democrației în condițiile economiei concurențiale de piață și respectării drepturilor omului.

Consecință directă a acestor stări, paleta amenințărilor tradiționale la adresa securității statelor se îngustează, iar probabilitatea izbucnirii unor conflicte militare majore se diminuează considerabil. Se mențin totuși surse de instabilitate și insecuritate la nivel local, generate îndeosebi

de existența unor focare de criză nesoluționate sau aflate în stare latentă, de cea a unor regimuri dictatoriale, imune la trendul politic pozitiv internațional, precum și de amplificarea acțiunilor teroriste, tot mai frecvent asociate cu cele de crimă organizată.

Asistăm la măsuri fără precedent în domeniul construcției capacităților militare și al conceptelor de întrebuințare a acestora. Pe de o parte, are loc o amplă demasificare a armatelor, concomitent cu minimizarea rolului cantității echipamentelor și armamentelor convenționale în obținerea obiectivelor strategice. Pe de altă parte, se pune în aplicare o concepție cu totul nouă asupra structurilor de mici dimensiuni, modulare și flexibile, a luptătorului profesionist, încadrat în structuri profesionale, capabil să utilizeze o gamă sofisticată de echipamente și armamente, pentru îndeplinirea celor mai diverse misiuni, în orice teatru de operații.

Componentă intrinsecă a societății, sprijinită în mod efectiv de instituțiile democratice ale statului și având ca aliat permanent mass-media, opinia publică conștientizează tot mai clar rolul pe care trebuie să îl joace în deciziile politice majore. În condițiile aplicării principiilor economiei de piață, amplificării și diversificării trebuințelor sociale, opinia publică este din ce în ce mai puțin dispusă să crediteze acțiunile politicianilor de a iniția și dezvolta proiecte și expediții în care întrebuințarea forțelor armate este prioritară. Totodată, își exprimă cu mai multă claritate rezervele față de creșterea bugetelor alocate apărării și investirea unor sume suplimentare în programele de dezvoltare a echipamentelor și armamentelor militare.

Afirmarea terorismului, crimei organizate și proliferării armelor de distrugere în masă ca principale amenințări la adresa siguranței cetățenilor, a securității statale, continentale și globale a determinat o nouă abordare a

pericolelor și provocărilor, a generat o reevaluare a vulnerabilităților față de acestea, precum și o regândire a modalităților de acțiune ale instituțiilor abilitate în prevenirea și combaterea lor. În aceste condiții, s-a impus cu stringență necesitatea elaborării unor politici și strategii adecvate și dezvoltării unor capacități de reacție specifice.

Demersurile politice și diplomatice și acțiunile militare întreprinse îndeosebi după declanșarea valului de atentate teroriste din 11 septembrie 2001 au demonstrat cu prisosință că pentru prevenirea și contracararea amenințărilor neclasice și, în special, a terorismului trebuie găsite alte forme și metode de acțiune, alte capacități, mai eficiente și mai adecvate scopului propus.

Acțiunile militare din Afghanistan și Irak, aflate în derulare, evidențiază faptul că structurile internaționale constituite în special pe forțe armate dotate și pregătite conform standardelor clasice nu reprezintă soluții de succes pentru astfel de situații.

Analizele recente reliefează faptul că planificatorii acțiunilor forțelor multinaționale angajate trebuie să pună la dispoziția luptătorilor acestora, pe lângă cerințele operaționale necesare unei pregătiri militare multilaterale și specifice, răspunsul la unele întrebări precum: în ce măsură există, în zona de operații, sprijinul sau nu al populației locale; cât de bine se cunosc obiceiurile, religia, limba, istoria, cultura, civilizația și etnicitatea comunităților locale și cum pot fi utilizate aceste elemente ca factori de succes în desfășurarea acțiunilor?

Puterea de izbire sau capacitatea de lovire a tancurilor, manevrabilitatea și viteza de reacție a avioanelor, precizia și gradul de neutralizare ale rachetelor, alături de efectele altor echipamente și armamente ultrasofisticate, nu pot fi puse în valoare în condițiile luptei cu un adversar atipic, invizibil, disimulat cu abilitate printre sutele și miile de cetățeni pașnici. Teroristul acționează impredictibil, perfid, fără reguli și norme, de cele mai multe ori la limita înțelegerii umane. Acțiunile sale se situează la granița dintre real și absurd, iar urmările acestora sunt receptate și suportate îndeosebi de persoane nevinovate, aflate de regulă în afara sferelor de interes politic sau militar.

Conștienți de dimensiunea fenomenului terorist și de amploarea fără precedent a acestuia în ecuația securității și stabilității, nu putem să nu ne întrebăm dacă și cum poate fi gestionat acest flagel.

Sunt oare suficiente numai constituirea unor

structuri de forțe multinaționale și desfășurarea unor acțiuni militare de amploare în timp și spațiu, care să identifice, blocheze, anihileze și să distrugă presupusele baze ale terorismului, sau trebuie găsite și aplicate alte metode și mijloace mai subtile, mai eficiente și mai adecvate, care să vizeze esența fenomenului, motivația, sponsorii și logistica din ce în ce mai sofisticată pusă la dispoziția teroriștilor?

Este oare de ajuns constituirea unei coaliții de mari proporții care să fie angajată pe termen nelimitat în lupta impredictibilă cu un adversar nedefinit sau trebuie activate alte resurse ale comunității internaționale care să se contrapună cu succes acestui flagel?

Răspunsurile la aceste întrebări retorice trebuie căutate în derularea evenimentelor din Irak și Afghanistan, în care rezultatele acțiunilor militare, deși notabile, sunt departe de a fi mulțumitoare pentru procesul de stabilizare și normalizare a situației interne din cele două țări, condiții esențiale pentru diminuarea pericolului reprezentat de terorism.

A fost demonstrat faptul că numai forța militară de coaliție sau aliată, mobilă, puternică, susținută multilateral din punct de vedere logistic, omniprezentă, capabilă să intervină oportun și eficient pentru calmarea unor situații tensionate, nu reprezintă o garanție suficientă pentru siguranța populației, oficialilor și militarilor internaționali și stoparea atacurilor teroriste. Aceasta, cu toate componentele ei, și-a dovedit limitele în a asigura condițiile favorabile constituirii și afirmării unor instituții democratice, care să reprezinte germele unei societăți democratice autentice și să constituie suportul restaurării normalității.

Măsurile politice adoptate în cele două state, sub egida organismelor internaționale de securitate, trebuie susținute și dezvoltate pe baze credibile, având pe lângă componenta militară destinată în primul rând restabilirii ordinii interne, anihilării și dezarmării forțelor rebele și o importantă componentă economică, care să răspundă cât mai complet cerințelor de ordin social ale unei populații sărăcite, agresate fizic și psihic. În rezolvarea acestei ecuații, deosebit de complexe, nu trebuie eludată importanța factorului etnic-religios, care, exploatat cu discreție și înțelepciune, poate deveni un autentic element de credibilitate și putere.

Actorii importanți ai arenei mondiale, organisme internaționale cu vocație politică, economică și de

---

TERORISM. RĂZBOI ÎMPOTRIVA TERORISMULUI

---

securitate, principalele state dezvoltate, precum și agențiile neguvernamentale cu implicare în domeniu au conștientizat faptul că trebuie să își concentreze eforturile pentru soluționarea, în primul rând, a problemelor de natură civilă, precum: administrație, hrană, sănătate, educație, infrastructură, care influențează în mod absolut percepția populației față de intențiile și proiectele internaționale din regiune.

În fața acestor realități evidente se poate aprecia că, indiferent de zona în care sunt angajate forțe împotriva terorismului, fără existența unei componente civile substanțiale, care să se implice în soluționarea problemelor domestice, care să contribuie în mod real la formarea unei atitudini cel puțin binevoitoare, dacă nu participative a populației locale față de prezența și acțiunile forțelor multinaționale, rezultatele nu vor fi niciodată cele scontate.

Decizia ONU și a Alianței Nord-Atlantice susținută de principalele țări dezvoltate, SUA, Japonia, Marea Britanie, Germania, Italia etc., de a constitui în Afghanistan echipe interdisciplinare formate din militari și civili cu scopul de a întări influența, credibilitatea și abilitatea autorităților naționale în a-și exercita atribuțiile la nivel local, de a asigura înlăturarea cauzelor regionale de instabilitate, prin promovarea dezvoltării unui mediu care să faciliteze activitățile de reconstrucție a provinciilor, reprezintă o inițiativă care, o dată aplicată și evaluată, va constitui un model și pentru alte zone aflate în situații similare, respectiv Irak.

Proiectele de reconstrucție și reabilitare a unor elemente principale de infrastructură, precum aeroporturi, autostrăzi, porturi și alte obiective

cu impact major asupra dezvoltării economice ulterioare, au rolul de a reda populației încrederea în bunele intenții ale comunității internaționale. De asemenea, constituirea primelor elemente ale instituțiilor naționale, care să contribuie la dezvoltarea democratică a țării, ca armata, jandarmeria, justiția, instituțiile administrației publice, dar și monitorizarea proceselor electorale și sprijinirea noilor foruri legislative în preluarea pașnică a puterii, alături de dezvoltarea sistemelor de sănătate și învățământ, pot fi apreciate ca repere de bază care dau credibilitate și substanță eforturilor comunității internaționale și justifică pe deplin prezența oficialilor organismelor de securitate în regiune.

Este evident că, pe măsura aplicării acestor proiecte și conturarea lecțiilor învățate, ca urmare a experienței dobândite, modelul poate fi aplicat și în alte zone în care instabilitatea, nesiguranța și terorismul sunt încă prezente.

Transpunerea în practică a acestor proiecte deosebit de îndrăznețe, având ca scop principal stabilitatea și securitatea locală și regională, dar și un impact direct asupra creșterii siguranței și bunăstării sociale a cetățenilor, a gradului de democratizare a instituțiilor statului și credibilității acestora în fața opiniei publice, presupune, pe lângă eforturi financiare considerabile, și o perioadă de timp rezonabilă pentru materializarea lor.

Cu certitudine că această soluție, hibridă, civilă și militară, poate reprezenta, într-o anumită etapă de gestionare a unei crize, o alternativă în fața celei pur militare, care presupune utilizarea unor structuri și capacități de luptă destinate în mod exclusiv desfășurării unor operații militare.

STUDII STRATEGICE DE SECURITATE ȘI APĂRARE (Volumul 1)

În Editura Universității Naționale de Apărare a apărut volumul 1 din ciclul “Studii de Securitate și Apărare”. Este începutul unui drum pe care Centrul de Studii Strategice de Apărare și

Securitate îl va marca evidențiind momentele semnificative din evoluția proceselor specifice apărării și securității.

Autorii sunt cercetători ai Centrului: dr. Alexandrescu Grigore, Dinu Mihai-Ștefan, dr. Dolghin Nicolae, dr. Dușu Petre, dr. Moștoflei Constantin, Popa Vasile, drd. Sarcinschi Alexandra și dr. Văduva Gheorghe. Volumul cuprinde rezultatele cercetărilor în zone atât de dinamice ale zilelor noastre cum ar fi: amenințările la adresa mediului de securitate; crizele și instabilitatea în Europa; tendințele în lupta armată și, legat de acestea, dinamica misiunilor Armatei României, tehnologiile și conflictele militare, armata între dimensiunile militară și non-militară ale construcțiilor de securitate; dependența

geopoliticilor de resursele energetice. Temele sunt incitante iar autorii au reușit să scoată în evidență, într-o formă concentrată, ceea ce le individualizează, care sunt resorturile interne ce le condiționează evoluția, cum se manifestă ele în profundele procese transformatoare ale mediului de securitate din zilele noastre.

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate își propune să aducă permanent în atenția celor interesați secvențele semnificative pentru domeniul pe care-l studiază. Este o intenție ambițioasă, drumul este lung, dar talentul cercetătorilor săi, actuali și viitori, oferă garanția că ciclul pe care-l propune va continua și se va transforma încet-încet, într-un sistem de referință în generoasele și interesantele inițiative ale domeniului.

Apărarea și securitatea sunt probabil activitățile sociale cu cele mai radicale transformări, cu cele mai curajoase încercări de identificare a soluțiilor la provocările actuale și de perspectivă, dar și cele mai urmărite de opinia publică pentru că o afectează direct. De aceea, abordările teoretice și expertizele sunt atât de necesare în fundamentarea soluțiilor concrete care generează deciziile politice.

ELEMENTE DINAMICE ALE CÂMPULUI DE LUPTĂ MODERN

Lucrarea „Elemente dinamice ale câmpului de luptă modern“, scrisă de general de brigadă prof.univ. dr. Viorel Buța, locotenent-colonel prof. univ. dr. ing. Gelu Alexandrescu și maior conf. univ. dr. Daniel Dumitru, este una dintre acele lucrări pe care nu le poți parcurge, întrucât, dacă procedezi așa, nu înțelegi nimic. Este o lucrare pe care trebuie s-o citești cu creionul în mână, să înțelegi ce conțin ecuațiile de acolo și ce reprezintă ele pentru evaluarea dinamicii câmpului de luptă modern. Matematicianul se completează aici cu inginerul și cu tacticianul, câmpul de luptă este privit în dimensiunea lui dinamică, în care se confruntă potențialuri. La urma urmei, pe câmpul de luptă, factorul hotărâtor îl reprezintă potențialul. Orice decizie se ia în funcție de potențial, iar acesta se cere evaluat în dinamica lui. El crește și descrește, iar această flexibilitate, determinată complex, se cere evaluată cât mai precis și cât mai rapid. Există, desigur, soft-uri care fac treaba asta, dar ele se cer cunoscute și perfecționate. Trecerea de la conducerea ierarhice, autoritară și, adesea, arbitrară la o conducere în rețea, bazată în principal pe circulația informației în timp real, este o caracteristică a războiului modern, indiferent sub ce formă s-ar desfășura acesta, de

la confruntarea clasică, la bătălia electronică, informațională, psihologică, asimetrică. Autorii tratează componentele puterii de luptă, factorii care o multiplică sau o diminuează, criteriile și indicatorii de apreciere a puterii de luptă a structurilor tactice, precum și modalitățile de evaluare a acestora. Capitolul al doilea se ocupă de impactul tehnologiilor de vârf asupra câmpului de luptă modern, iar în capitolele 3 și 4 oferă modele matematice și modalități de optimizare a deciziilor.

Capitolul 5 se ocupă de implicațiile noilor structuri tactice de arme întrunite asupra puterii de luptă a armatelor. Este o lucrare de valoare, care tratează la obiect și în mod foarte concret, configurația câmpului de luptă modern, modelarea acțiunii militare la nivel tactic, constituind un suport științific deosebit pentru optimizarea conducerii și îndeosebi a procesului de elaborare a deciziei. Ea se înscrie în efortul cerut de modelarea științifică a comportamentului tactic în noile tipuri de războaie, în care tehnologia de vârf are un rol hotărâtor. În întreaga Alianță Nord-Atlantică există preocupări pentru remodelarea spațiului luptei, în raport cu noile tehnologii, cu noile cerințe și noile provocări. NATO se transformă nu doar din punct de vedere structural, ci și din punct de vedere conceptual. Această lucrare trebuie privită ca o contribuție a învățământului militar superior, a unor profesori experimentați, la cunoașterea și înțelegerea spațiului de luptă al viitorului. (Gh.V.)

ACTIVITĂȚI ALE CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

NOIEMBRIE - DECEMBRIE

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din Universitatea Națională de Apărare, a organizat sesiunea anuală de comunicări științifice cu tema: „Surse de instabilitate la nivel global și regional. Implicații pentru România”. Activitatea s-a desfășurat la sediul Universității, în ziua de 25 noiembrie 2004, între orele 08.30-16.00.

La lucrările sesiunii au participat reprezentanți ai Ministerului Apărării Naționale, Ministerului Administrației și Internelor, Serviciului Român de Informații, Serviciului de Protecție și Pază, cercetători științifici, cadre didactice, diplomați militari acreditați la București, reprezentanți ai organismelor neguvernamentale și ai mass-media.

Comunicările au fost reunite într-un volum structurat pe patru capitole (corespunzător fiecărei secțiuni), cuprinde 41 de comunicări și abordează aspecte privind noul mediu de securitate post-Istanbul, sursele de instabilitate și insecuritate, amenințările și provocările din zona Balcanilor și a Bazinului Mării Negre dar și la nivel global, din punct de vedere diplomatic, economic, social, informațional și nu în ultimul rând militar.

În acest sens, un interes deosebit îl prezintă comunicările: „România în noul mediu de securitate după Summit-ul de la Istanbul”- gl. prof. univ. dr. Eugen Bădălan, „Stabilitatea procesului de înzestrare în contextul transformărilor actuale la nivel regional și global” - secretar de stat dr. ing. Gheorghe Matache, „Strategia de securitate europeană și zona Mării Negre” – gl. conf. univ. dr. Mircea Mureșan, „Economia subterană internațională – sursă care alimentează componenta economică a terorismului” – gl. mr. drd. Constantin Năstase și col. prof. univ. dr. Dumitru Nica, „Implicații ale dinamicii surselor de insecuritate asupra siguranței militare” – gl. bg. conf. univ. dr. Gheorghe Nicolaescu.

Volumul poate fi studiat și pe site-ul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, la adresa <http://cssas.unap.ro/>.

Sub egida Centrului a apărut lucrarea domnului gl. conf. univ. dr. Mircea Mureșan și domnului gl. bg. (r) dr. Gheoghe Văduva „Războiul viitorului, viitorul războiului” a cărei lansare a avut loc în 12 ianuarie la sediul Universității. De asemenea, au fost elaborate și publicate o serie de lucrări de referință ale domeniului, în cadrul Secției de studii și cercetare: „Riscuri și amenințări la adresa securității României. Actualitate și perspectivă”, „România și procesul de stabilizare”, „Dinamica parteneriatelor”, „Posibile arhitecturi instituționale europene”, „Apărarea colectivă și apărarea națională”, „Militar - nonmilitar în securitatea națională. Dilema armatei” și volumul nr. I „Studii de apărare și securitate”.

În acest an, la 25 mai, urmează să se desfășoare, la sediul Universității Naționale de Apărare, seminarul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate „Războiul bazat pe Rețea și viitorul acțiunilor militare”. În iunie, la Centru va fi primită o delegație de cercetători de la Institutul de Studii de Securitate și Apărare din Slovacia cu care se vor purta discuții pe tema cooperării și securității regionale după integrarea în NATO. Totodată, se vor desfășura o serie de manifestări științifice pe tematica securității și apărării naționale în garnizoana București și în zonele de operații.

Irina Cucu

Revista „Impact Strategic“ a ajuns la cel de al 13-lea număr. Fiecare apariție a sa este rezultatul unei colaborări foarte bune între personalul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate și numeroși autori din cadrul structurilor Ministerului Apărării Naționale, din Statul Major General, Universitatea Națională de Apărare, statele majore ale categoriilor de forțe ale armatei, academiile categoriilor de forțe, din sistemul de învățământ superior românesc, din structuri ale Ministerului Administrației și Internelor, din cercetarea științifică, unități militare și alte instituții ale statului, din organizații neguvernamentale, de la diferite firme și din presă. Este o onoare pentru publicația noastră să găzduiască o atât de largă și competentă dezbatere de idei pe teme stringente ale strategiei militare și securității naționale, care s-a dovedit necesară și utilă în procesul revigorării gândirii militare românești, pe noile coordonate ale integrării în NATO și în Uniunea Europeană. Remarcăm cu plăcere contribuția valoroasă a autorilor noștri la reușita acestei debateri și le mulțumim cu multă căldură.

Redactori: Vasile Popa, Corina Vladu
Responsabili de număr: Gheorghe Văduva, Corina Vladu
Tehnoredactare: Gheorghe Văduva
Tipografia Universității Naționale de Apărare
